

UMIDA TUXTASHEVA

# IJRO ISHI YURITISH



O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI  
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

**Umida TUXTASHEVA**

# **IJRO ISHI YURITISH**

DARSLIK

*O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi  
tomonidan yuridik oliy o‘quv yurtlari uchun  
darslik sifatida tavsiya etilgan*

«Musiq» nashriyoti  
Toshkent  
2010

Darslik «Ijro ishi yuritish» fani o'quv dasturiga muvofiq va qonun hujjatlariga kiritilgan o'zgartish hamda qo'shimchalar e'tiborga olingan holda tayyorlangan. Darslikda ijro ishi yuritish tushunchasi, mohiyati va predmeti; ijro ishi yuritishning umumiy qoidalari; ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar; ijro harakatlarini amalga oshirishning umumiy shartlari; sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish asosi va choralari; undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratishning xususiyatlari; undiruvni qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkiga qaratishning xususiyatlari; qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga nisbatan undiruv; mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan nizolar bo'yicha ijro hujjatlarini ijro etish; sud ijrochisining maqomi kabi masalalar yoritilgan.

Ushbu nashr ilmiy xodimlar, amaliyotchi yuristlar, yuridik oliy o'quv yurtlari va fakultetlarining talabalari, o'qituvchilari hamda ijro ishi yuritish masalalari bilan qiziquvchilar uchun mo'ljallangan.

### *T a q r i z c h i l a r :*

**Z.F.Inog'omjonova** — yuridik fanlari doktori, professor.

**R.T.Haqberdiyeva** — O'zbekiston Milliy Universiteti  
«Jinoyat huquqi va protsessi» kafedrasi mudiri, y.f.n., dotsent.

© «Musiq» nashriyoti, 2010.

© Umida Tuxtashva, 2010.

ISBN 978-9943-307-55-1

## KIRISH

O'zbekistonda mustaqillik yillarida jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarida chuqur va keng qamrovli islohotlar o'tkazildi, yangi iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar tizimini tartibga soluvchi mustahkam huquqiy baza yaratildi. Shu bilan birga, qonunlar va boshqa normativ huquqiy hujjatlarning soni ko'payishi yangi qonunchilikni hayotga tatbiq qilish muammolarini keltirib chiqara boshladi. Jamiyatda huquqiy normalarni ijro etish, huquqiy tartibga solish va huquqning inson xatti-harakati maqsadlariga ta'sir etish qobiliyati mexanizmi samaradorligini o'zida ifodalovchi huquqiy amaliyotning muhim qismini tashkil etishi tobora yaqqol tushunila borildi. Agarda huquqiy normalarning talablari fuqarolik va ijtimoiy huquqiy munosabatlar ishtirokchilari tomonidan amalga oshirilmasa, bunday huquq amalda harakatda bo'lmaydi. Huquqiy normalarning majburiy ijro etilishini ta'minlovchi tartib-tamoyillarning, shu jumladan, sud hokimiyati qarorlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish tartibi ishlab chiqilmaganligi hamda takomillashtirilmaganligi jamiyatga katta zarar yetkazadi, mamlakatdagi iqtisodiy ahvolga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Majburiy ijro etish imkoniyatlari bo'lmashligi fuqarolik munosabatlarida kreditor bo'lishdan ko'ra, qarzdor bo'lish afzalroq bo'lishiga olib keladi, bu o'z navbatida iqtisodiy munosabatlarda raqobat va sheriklar tanlash imkoniyatlarini pasaytiradi. Sanab o'tilganlarning barchasi oxir oqibatda iqtisodiyot samaradorligini pasaytiradi va ayrim hollarda undiruvni hamda majburiyatlarning bajarilishini ta'minlash uchun qonunda nazarda tutilmagan uslublarni qo'llashga, fuqarolik munosabatlarida kriminal elementlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Bundan tashqari, majburiy ijro tizimining to'g'ri tashkil etilmasligi sud hokimiyatining obro'yini va bu hokimiyatni amalga oshirish samaradorligini pasaytiradi, chunki ijrosi ta'minlanmagan sud qarorlari taraflar uchun biron bir yuridik ahamiyatga ega bo'lmay qoladi.

Shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov tomonidan sud qarorlarini ijro etish tizimini takomillashtirish zaruriyati haqidagi masalalar bir necha bor kun tartibiga qo'yildi va bu borada amalga oshirish zarur bo'lgan vazifalar belgilab berildi.

Sud departamentining sud qarorlari va boshqa organlar qarorlarini so'zsiz ijro etilishini ta'minlash bilan bog'liq faoliyati O'zbekiston

Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni va boshqa qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Ko'rsatib o'tilgan qonun sud hujjatlari, shuningdek, qonunda belgilangan vakolatlarni amalga oshirayotganlarida jismoniy yoki yuridik shaxslar zimmasiga pul mablag'lari va boshqa mol-mulkni o'zga shaxslarga berish yoxud ular foydasiga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki bunday harakatlarni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklash huquqi berilgan boshqa organlarning (mansabdor shaxslarning) hujjatlari majburiy ijro etilayotganda yuzaga keladigan munosabatlarni tartibga soladi.

Majburiy ijro etish organlari tizimi o'zining O'zbekiston Respublikasi davlat hokimiyati organlari tizimida egallagan o'rni va ijtimoiy vazifalariga ko'ra huquqiy munosabatlar ishtirokchilari tomonidan huquqiy normalarni huquqiy majburlov choralarini ko'rish orqali bajarilishini ta'minlaydi. Shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti hududiy boshqarmalari sud ijrochilari, tuman (shahar) bo'limlari, sud ijrochilarining faoliyatini takomillashtirish mamlakatimizda amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari yo'nalishlariga, qonun hujjatlarini takomillashtirishga bevosita ta'sir etuvchi hozirgi sharoitdagi bosh vazifalaridan biridir. Aynan sud ijrochilari fuqarolik munosabatlarida noinsof qarzdorning mulkiy va o'zgacha yuridik javobgarligining muqarrarligini ta'minlaydi, chunki bu choralarni amalga oshirmasdan turib, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini, birinchi navbatda, mulkiy xususiyatga ega bo'lgan ijro hujjatlarining ijro etilishini ta'minlab bo'lmaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun qabul qilinganidan keyin ham ijro ishi yuritishni takomillashtirish masalalarini o'z diqqat e'tiboridan chetda qoldirmadi. Davlat boshlig'i tomonidan qisqa muddat ichida 2006 va 2007-yillarda Sud departamenti faoliyatini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rishga yo'naltirilgan ikkita qaror qabul qilindi<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Qarang: «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 31-avgustdagi PQ-458-sonli Qarori. // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2006-yil. 36-son, 360-modda; «O'zbekiston Respublikasi Adliya

Natijada majburiy ijro tizimini tashkiliy va tuzilmaviy jihatdan o'zgartirish bo'yicha bir qator aniq chora-tadbirlar ko'rildi.

Sud departamentining tashkiliy tuzilmasi qayta ko'rib chiqildi, uning tarkibida undiruvlarning turlari bo'yicha: xo'jalik sudlari; umumiy yurisdiksiya sudlari; soliq, bojxona va boshqa organlar qarorlarini ijro etish bo'yicha ixtisoslashtirilgan bo'limlar tashkil etildi. Ichki xavfsizlik inspeksiyasi, statistika va tahlil bo'limi tashkil etildi, hududiy bo'linmalar tuzilmasiga tegishli o'zgartishlar kiritildi.

Kaddar zahirasini shakllantirish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rildi, sud ijrochisi lavozimiga nomzodlarni tanlov asosida saralab olish tartibi joriy etildi.

Adliya vazirligi huzuridagi Yuristlar malakasini oshirish markazida sud ijrochilarini tayyorlash va qayta tayyorlash kurslari tashkil etildi.

Ushbu sohadagi mutaxassislarni tayyorlash maqsadida oliy yuridik ta'lim muassasalari o'quv dasturlariga «Ijro ishi yuritish» mustaqil fani kiritildi<sup>1</sup>.

«Ijro ishi yuritish» fani majburiy ijro tizimi uchun yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Ijro ishi yuritish, huquq sohalaridan biri bo'lib, qonun talablarini hayotga tatbiq etilishini ta'minlash maqsadida sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish tartibini o'rgatishga yo'naltirilgandir. Mazkur fan talabalar tomonidan ijro ishi yuritish asoslari, shuningdek, uning mazmun-mohiyati, ahamiyati hamda bu boradagi yangiliklarni o'zlashtirilishiga xizmat qiladi.

---

vazirligi huzuridagi Sud Departamentining sud qarorlarini ijro etish, moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007-yil noyabrda PQ-722-sonli Qarori // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2007-yil, 45-son, 541-modda.

<sup>1</sup> «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud Departamentining sud qarorlarini ijro etish, moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007-yil 1-noyabrda PQ-722-sonli Qarori // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2007-yil, 45-son, 541-modda..

## **I BOB. IJRO ISHI YURITISH TUSHUNCHASI, MOHIYATI VA PREDMETI**

### **1-§. Ijro ishi yuritish predmeti tushunchasi va uning xususiyatlari**

Hozirgi zamon fanida ayrim huquqshunoslar ijro ishi yuritish fuqarolik yoki xo'jalik protsessining bosqichi, degan fikrdalar. Boshqa huquqshunoslar esa ijro ishi yuritish ma'muriy protsess tizimining alohida qismi, degan fikrni asoslashga harakat qilmoqdalar. Ammo keyingi vaqtda ko'pchilik olimlar ijro ishi yuritish huquqning mustaqil sohasi, degan fikrga kelmoqda.

Bizning fikrimizcha, ijro ishi yuritish fuqarolik, xo'jalik yoki ma'muriy protsessning bosqichi bo'lishi mumkin emas. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 11-moddasiga ko'ra, davlat hokimiyatining tizimi hokimiyatni qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linishi prinsipiga asoslanadi. O'zbekiston Respublikasining «Sudlar to'g'risida»gi Qonunining 3-moddasiga muvofiq O'zbekiston Respublikasida odil sudlov faqat sud tomonidan amalga oshiriladi. Bu shuni bildiradiki, sudlarning funksiyasini amalga oshirish boshqa organlarga yuklanishiga yoki bu funksiyani boshqa organlar yoki mansabdor shaxslar tomonidan o'zlashtirishiga yo'l qo'yilmaydi. Qonunga ko'ra, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti organlari sud ijrochilari zimmasiga yuklatilgan. Barcha ijro harakatlarini sud emas, balki aynan sud ijrochisi amalga oshiradi. Shuni ham nazarda tutish kerakki, O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuniga ko'ra, sud ijrochisi vakolatlarida nafaqat sud hujjatlarini majburiy ijro etish, balki qonunda belgilangan vakolatlarini amalga oshirayotganlarida jismoniy yoki yuridik shaxslar zimmasiga pul mablag'lari va boshqa mol-mulkni o'zga shaxslarga berish yoxud ular foydasiga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki bunday harakatlarni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklash huquqi berilgan boshqa organlarning (mansabdor shaxslarning) hujjatlarini ham majburiy ijro etish nazarda tutilgan.

Sud ijrochisi ijro hokimiyati vakili bo'lib, ijro harakatlarini barcha ijro hujjatlari uchun yagona tartibni o'rnatuvchi sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlarini qo'llab amalga oshiradi.

Ijro ishi yuritishning huquq tizimidagi o'rni belgilash sovetlar davrida ham muammo hisoblangan. O'sha davrdayoq ayrim ilg'or fikrli protsessualist-olimlar (masalan, professor Yukov M.K.) ijro ishi yuritishga huquqning alohida sohasi — ijro huquqi sifatida qarash lozimligi haqidagi fikrlarni aytganlar. O'sha davrlarda ijro ishi yuritish (sud qarorlarni ijro etish) an'anaviy tarzda fuqarolik protsessining bosqichi hisoblangan. Sud qarorlarini majburiy ijro etishni tartibga soluvchi normalar O'zbekiston Respublikasining 1963-yilda qabul qilingan Fuqarolik protsessual kodeksida o'z aksini topgan. Sud ijrochilari sudlar huzurida bo'lib, ular tomonidan amalga oshiriladigan barcha ijro harakatlari sudya tomonidan nazorat qilingan va sud ijrochilari o'zlari tomonidan qabul qilinadigan hujjatlarni sudya bilan kelishib olishgan. O'sha davrda olimlar o'rtasida ijro ishi yuritishning huquqiy tabiati haqida kelib chiqqan bahslarga sud hokimiyati ijro hokimiyatining funksiyasini bajarishi, ya'ni sud tarkibida faoliyat ko'rsatuvchi mansabdor shaxs — sud ijrochisi, nafaqat sud qarorlarini balki ichki ishlar organlar qarorlarini hamda notariuslar tomonidan berilgan ijro xatlarini ham ijro etishi sabab bo'lgan edi.

O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni qabul qilinishi bilan ijro ishi yuritishning mustaqilligi yanada aniq ko'rinib qoldi. Ijro ishi yuritishning mustaqilligi turli ijro hujjatlarini ijro etishda vujudga keladigan huquqiy munosabatlardan va fuqarolik protsessidagi huquqiy munosabatlardan bir-biridan farqlanishi hamda xilma-xilligi bilan bog'liqdir. Sud va ishda ishtirok etuvchi shaxslar o'rtasida vujudga keladigan protsessual munosabatlarni, sud ijrochisi va ijro ishi yuritish subyektlari (undiruvchi va qarzdor) o'rtasida vujudga keladigan ijro munosabatlari bilan tenglashtirib bo'lmaydi.

Fuqarolik protsessi va ijro ishi yuritish taraflari bir-biridan farq qiladigan turli protsessual maqomga egadirlar. Fuqarolik protsessida da'vogar va javobgar bir qator dispozitiv huquqlar va protsessual majburiyatlarga ega. Bular ichida eng muhimi da'vogar tomonidan bildirilgan da'vo talablarini isbotlash uning majburiyati ekanligi va tegishli javobgar



da'voga qarshi bildirgan e'tirozlariga asos qilib ko'rsatgan holatlarni isbotlashi shartligidir. Ijro ishi yuritishda esa isbotlash majburiyatlari mavjud emas, undiruvchi va qarzdor butunlay boshqa huquq va majburiyatlarga ega.

Sud va sud ijrochisining protsessual harakatlari tabiati mutlaqo farq qiladi. Agarda sud ishni ko'rib chiqib, taraflar o'rtasida vujudga kelgan nizoni mazmunan hal qilib, tegishli qaror chiqaradigan bo'lsa, sud ijrochisi esa undiruvni qarzdorning molk-mulki, ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga qaratishdan iborat majburiy ijro etish choralari qo'llaydi.

O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonun hujjatlari sudlarning vakolatlarini va sud ijrochilarining vakolatlarini aniq farqlaydi hamda sud odil sudlovni amalga oshirishi, sud ijrochilari esa sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish to'g'risidagi qoidalarini mustahkamlaydi. Sudning odil sudlovni amalga oshirish bilan bog'liq faoliyati O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual, Xo'jalik protsessual, Jinoyat-protsessual kodekslari hamda O'zbekiston Respublikasining «Sudlar to'g'risida»gi Qonuni bilan tartibga solinadi. Sud ijrochisi faoliyati esa O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi. Sud sud hokimiyatini amalga oshiradi, sud ijrochisi esa ijro hokimiyatining vakilidir.

Sud ijrochisi odil sudlovni amalga oshirishga vakolatli bo'lmaganligi singari, sud ham ijro hujjatlarini majburiy ijro eta olmaydi. Demak, ijro ishi yuritish na fuqarolik protsessining, na xo'jalik yoki jinoyat protsessining bosqichi bo'lolmaydi. D.X.Valeyevning fikricha, ijro ishi yuritish sohasining isloh etilishi va tegishli qonun hujjatlarining yangilanishi ijro ishi yuritishni ma'muriy huquq qamrab oladi, degan yangi konsepsiya paydo bo'lishiga olib keldi<sup>3</sup>. Mazkur konsepsiya tarafdorlari ijro ishi yuritish ma'muriy huquqning yoki ma'muriy protsessual huquqning bir qismi bo'lib, ijro ishi yuritishda vujudga keladigan munosabatlar esa tegishincha ma'muriy yoki ma'muriy-protsessual munosabatlardir, degan asos keltiradilar<sup>4</sup>.

<sup>3</sup> Валеев Д.Х. Исполнительное производство: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2008. – С.30.

<sup>4</sup> Qarang: Сарычев А.Н. Исполнительное производство как вид административного производства: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 1998; Головин В.В.

Ijro ishi yuritish ina m'uriy protsessning bir qismi sifatida ham qaralishi mumkin emas, chunki ma'muriy protsess va ma'muriy huquq ijro ishi yuritishda vujudga keladigan huquqiy munosabatlarni tartibga solmaydi. Ma'muriy huquqning predmeti bo'lib, ijro hokimiyatini tashkil etish va uning faoliyati jarayonida vujudga keladigan ijtimoiy munosabatlar majmuasi hisoblanadi<sup>5</sup>. Ma'muriy huquq ijro ishi yuritishdan ancha farq qiladigan maqsad va vazifalarga ega.

Ijro ishi yuritish — bu hozirda O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-Ijroiya kodeksi bilan tartibga solingan jinoyat-ijroiya huquqi singari huquqning mustaqil sohasidir, shuning uchun ham u haqidagi normalar alohida qonunda jamlangan.

Shunday qilib, xulosa qilish mumkinki, ijro ishi yuritish huquqning mustaqil sohasidir. Shu bilan birga ijro ishi yuritish huquqning ko'pgina sohalari bilan, ayniqsa fuqarolik protsessual huquqi va xo'jalik protsessual huquqi bilan bog'liqdir.

**Ijro ishi yuritish** — avvalo, huquqning protsessual sohasidir, unda vujudga keladigan barcha munosabatlar bir xil, protsessual xususiyatga egadir. Ijro ishi yuritishning mohiyati qonunda nazarda tutilgan tartibda qarzdorga nisbatan undiruvchining qonuniy talablarini qondirishga qaratilgan majburlov choralari (majburiy ijro) qo'llashdan iboratdir. Ijro ishi yuritish bilan bog'liq masalalar jismoniy va yuridik shaxslarning huquq, erkinlik va qonuniy manfaatlarining davlat tomonidan himoya qilinish samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ijro ishi yuritish fuqarolar va yuridik shaxslarning huquq-va manfaatlarini himoya qilishni amalga oshirishning yakunlovchi bosqichidir.

**Ijro huquqining huquqiy tartibga solish predmetini** sud ijrochisining ijro ishi yuritishdagi majburiy ijro faoliyati tufayli vujudga keladigan

Административно-правовое регулирование реализации арестованного имущества (по материалам Службы судебных приставов): Автореф. дис. канд. юрид. наук. — Омск, 2000; Бушкова Н.Е. Исполнительное производство по делам об административных правонарушениях: Автореф. дис. канд. юрид. наук. — М., 2001; Попова Ю.А. Защита публично-правовых интересов граждан в судах общей юрисдикции. — Краснодар, 2001; Стрелкова Н.Н. Подведомственность арбитражному суду дел по экономическим спорам и иным делам: Автореф. дис. канд. наук. — Екатеринбург, 2002. — С. 13; Кононов И.Н. Современное состояние и вопросы кодификации административно-процессуального законодательства // Журнал российского права. — 2001. — № 7. — С. 284 va boshqa ishlar.

<sup>5</sup> Qarang: Бахрах Д.Н. Административное право: Учебник для вузов. — М.: Изд-во БЕК, 1997. — С. 1.

protsessual munosabatlar tashkil etadi. **Majburiy ijro** favqulodda chora bo'lib, u qarzdorlarga nisbatan ancha qo'shimcha moddiy sanksiyalar qo'llash bilan bog'liqdir. Shuni ta'kidlash kerakki, hamma holatlarda ham ijro hujjatlarini majburiy ijro etish zaruriyati vujudga kelavermaydi. Ko'pchilik ijro hujjatlari qarzdorlar tomonidan ixtiyoriy ravishda ijro etiladi. Jamiyatda huquqiy madaniyat qanchalik yuksak bo'lsa va fuqarolarning huquqiy ongi qanchalik yuqori bo'lsa, ijro hujjatlarini ixtiyoriy ijro etish darajasi ham shunchalik yuqori bo'ladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganidek, «huquqiy madaniyat darajasi faqatgina qonunlarni bilish, huquqiy ma'lumotlardan xabardor bo'lishdangina iborat emas. U – qonunlarga amal qilish va ularga bo'ysunish madaniyati demakdir»<sup>6</sup>.

**Huquqiy tartibga solish uslubi tushunchasi** u yoki bu huquq sohasi predmetini tashkil etuvchi huquqiy munosabatlar qanday prinsiplarga asoslanishi to'g'risidagi savolga javob beradi. Boshqacha aytganda, huquqning umumiy nazariyasida huquqiy tartibga solish uslubi – bu ijtimoiy munosabatlarning mazkur guruhiga huquqiy ta'sir ko'rsatishning yuridik usullari va vositalarining jamidir. Huquqiy tartibga solish uslubining quyidagi elementlarini ajratib ko'rsatish ko'pchilik tomonidan qabul qilingan: a) huquq subyektlarining umumiy yuridik holati, b) huquqiy munosabatlarning vujudga kelishi, o'zgarishi va tugatilishi asoslari; c) huquqiy munosabatlar subyektlarining huquq va majburiyatlari mazmunini shakllantirish usullari; d) yuridik ta'sir etish choralari, uslublari, asoslari va ularni qo'llash tartib-tamoyillari<sup>7</sup>.

Ijro ishi yuritish munosabatlarini huquqiy tartibga solish uslubi imperativlik va dispozitivlik prinsiplaridan kelib chiqadi.

**Huquqiy tartibga solish uslubining imperativligi** bir tarafdin sud ijrochisi, ikkinchi tarafdin boshqa subyektlar, shu jumladan, ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar o'rtasida ijro ishi yuritishda vujudga keladigan protsessual munosabatlarda namoyon bo'ladi. Ijro ishi yuritishda vujudga keladigan protsessual munosabatlarda hamma vaqt ikkita subyekt qatnashadi. Ijro ishi yuritishda vujudga keladigan barcha munosabatlar hokimiyat va

---

<sup>6</sup> Karimov I.A. O'zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining birinchi sessiyasidagi ma'ruza, 1995-yil 23-fevral // Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. T. 3. – T.: O'zbekiston, 1996. 22-b.

<sup>7</sup> Валеев Д.Х. Исполнительное производство: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2008. – С. 44.

bo'ysunish munosabatlaridir. Imperativlik sud ijrochisi bilan ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar o'rtasidagi munosabatda o'zini namoyon qiladi. Shunday qilib, imperativ metod huquqiy munosabatlarda ijro ishi yuritishning boshqa subyektlaridan tashqari, albatta, sud ijrochisining ishtirok etishini taqozo etadi.

**Uslubning dispozitivligi** harakatlarni sodir etish (haraktlarni sodir etmaslik) ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarning erkiga bog'liqligini nazarda tutadi. Ijro ishi yuritishda vujudga keladigan munosabatlarni tartibga solish uslubining dispozitivligi shu bilan belgilanadiki, ijro ishi yuritishda qatnashuvchi taraflar hamda boshqa shaxslarning subyektiv huquq va majburiyatlari ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlari bilan bir qatorda taraflarning yuridik jihatdan tengligi uslubini qo'llovchi fuqarolik, oila huquqi va moddiy huquqning boshqa sohalari bilan ham tartibga solinadi<sup>8</sup>.

## 2-§. Ijro ishi yuritishning asosiy prinsiplari

Ijro ishi yuritish jismoniy yoki yuridik shaxslar zimmasiga ma'lum majburiyatlarni yuklash huquqiga ega bo'lgan organlar va mansabdor shaxslarning hujjatlarini majburiy ijro etishga xizmat qiladi. Umum qabul qilingan fikrga ko'ra majburiy ijro jarayoni ma'lum prinsiplarga asoslangan holda amalga oshirilishi kerak. Prinsiplar deyilganda ijro ishi yuritishda vujudga keladigan protsessual munosabatlarning mohiyati va mazmunini belgilovchi qonun hujjatlarida mustahkamlangan asosiy qoidalar majmui tushuntiradi<sup>9</sup>. Shunga e'tiborni qaratish kerakki, mamlakatimiz qonun hujjatlarida ijro ishi yuritish prinsiplari o'z aksini topmagan. Nazarimizda bu qonundagi o'ziga xos bo'shliqdir. Ijro ishi yuritish prinsiplarining qonunda aks ettirilishi bir qator amaliy ahamiyatlarga ega bo'lgan bo'lur edi. Jumladan, ijro ishi yuritish prinsiplari ijro hujjatlarining o'z vaqtida, to'g'ri va samarali ijro etilishini, ijro ishi yuritish ishtirokchilari huquqlari himoya etilishini kafolatlaydi va ijro huquqi predmetiga kiruvchi huquqiy munosabatlarni tartibga solishda davlatning rolini ifodalaydi.

---

<sup>8</sup> Masalan, dispozitivlik ijro ishi yuritishni qo'zg'atishda, undiruvchining undiruvdan voz kechishida, undiruvchi va qarzdor o'rtasida kelishuv bitimi tuzishda, undiruvchining ijro hujjatida ko'rsatilgan, qarzdordan olib qo'yilgan muayyan ashyolarni olishdan voz kechishda namoyon bo'ladi.

<sup>9</sup> Валуев Д.Х. Исполнительное производство: Учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2008. —С. 65.

Ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlari tahlili ijro ishi yuritishning bir qator prinsiplari haqida so'z yuritishga imkon beradi.

**Ijro ishi yuritishning prinsipi** — ijro ishi yuritish jarayonida vujudga keladigan protsessual munosabatlarning mazmun va mohiyatini belgilaydigan normativ-huquqiy hujjatlarda mustahkamlangan asosiy qoidalar majmuasi.

Ijro ishi yuritishning prinsiplarini umumhuquqiy va maxsus prinsiplarga bo'lish mumkin.

Ijro ishi yuritishning *umumhuquqiy prinsiplari* qatoriga qonuniylik, tenglik va adolatlilikni kiritish mumkin. Ijro ishi yuritishning *maxsus prinsiplari*: dispozitivlik; o'z vaqtida ijro harakatlarini amalga oshirish va majburiy ijro choralarini qo'llash; ijro ishi yuritiladigan til; qarzdorning shaxsiy daxlsizligi; qarzdor va uning oila a'zolarini turmush kechirishi uchun eng zarur vositalarning daxlsizligi; undirilgan pul summalarini undiruvchilar o'rtasida taqsimlashning mutanosibliigi prinsipi.

Ijro ishi yuritishda *qonuniylik prinsipi* ijro harakatlarini amalga oshirishda inson va fuqaroning huquq hamda erkinliklari, shuningdek, yuridik shaxslarning huquq va manfaatlariga rioya etilishi va himoya qilinishida o'z aksini topadi. Qonuniylik o'zida jamiyat hayotidagi shunday holatni aks ettiradiki, bunda jamiyatda qarama-qarshiliklarga ega bo'lmagan, sifatli qonun hujjatlari amalda bo'ladi, bu jamiyatda uning barcha a'zolari tomonidan qonunlar hurmat qilinadi, ularga aniq va og'ishmay amal qilinadi, qonun hujjatlari talablari buzilgan holda esa davlat tomonidan majburlov choralari qo'llanilishi muqarrarligi ta'minlanadi.

Qonuniylik huquqni amalga oshirish bilan bevosita bog'liqdir, chunki qonuniylikning o'ziga xos mazmun mohiyati tegishli sohani huquqiy tartibga solinishning predmeti va usuli bilan bevosita bog'liqdir.

Ijro ishi yuritishda qonuniylik prinsipining mohiyati quyidagilarda ifodalanadi:

— ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga qat'iy muvofiq bo'lishi, mukammal tizimga ega bo'lishi, imkoni boricha ijro ishi yuritishning barcha masalalarini qamrab olishi va qarama-qarshiliklardan xoli bo'lishi shart;

— kolliziyalar vujudga kelganda ular O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ustuvorligi prinsipidan kelib chiqqan holda hal qilinishi kerak;

— sud ijrochisi o‘z faoliyatida qonunlarga asoslanishi, ya’ni ijro ishi yuritish to‘g‘risidagi qonun hujjatlari va huquqning boshqa sohalari normalarini to‘g‘ri qo‘llashi lozim;

— ijro ishi yuritish ishtirokchilari qonunga bo‘ysunishi shart va o‘z harakatlarini qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshirishlari lozim hamda qonun buzilishlariga yo‘l qo‘yilgan holda ularga nisbatan «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonun sanksiyalarida nazarda tutilgan javobgarlik choralari qo‘llanilishini anglab yetishlari lozim;

— ijro ishi yuritishda yo‘l qo‘yilgan huquqbuzarliklar uchun javobgarlik qo‘llanilishi muqarrar;

— sud ijrochilari qarorlarining qonunga muvofiqligi Sud departamenti-ning vakolatli mansabdor shaxslari, sud va prokurorlar tomonidan nazorat qilinadi;

— ijro ishi yuritishda qonun hujjatlarini o‘xshashlik bo‘yicha qo‘llash-likka ijro ishi yuritishda vujudga kelgan huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi norma bo‘lmagan holdagina yo‘l qo‘yiladi va bunda sud ijrochisining ijro huquqi prinsiplaridan kelib chiqishi nazarda tutiladi.

Ijro ishi yuritishda *tenglik prinsipi* shuni anglatadiki, davlat O‘zbekiston Respublikasining barcha fuqarolariga bir xil huquq va erkinliklarni kafolatlaydi va ular jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e‘tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeyidan qat’iy nazar, qonun oldida tengdirlar.

Ijro ishi yuritishda *adolatlilik prinsipi* sud ijrochisining ijro asoslarida aniqlangan haqiqatga muvofiq harakat qilishi hamda ijro ishi yuritish taraffariga nisbatan xolisona va adolatli munosabatda bo‘lishini taqozo etadi.

Ijro ishi yuritishda *dispozitivlik prinsipining* namoyon bo‘lishi ijro ishi yuritish jarayonida vujudga keladigan huquqiy munosabatlarda xususiy va umumiy manfaatlar muvozanatini ta‘minlash muammosi bilan bevosita bog‘liqdir. Ijro ishi yuritish jarayonida dispozitivlik prinsipi mazmunini «imkoniyat» kategoriyasi orqali ochish mumkin. Bu shuni anglatadiki, ijro ishi yuritish jarayonida taraflar o‘zlarining protsessual huquqlarini erkin tasarruf etishlari mumkin. Dispozitivlik ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarning harakatlarini o‘z ixtiyorlariga ko‘ra amalga oshirish (yoki amalga oshirmaslik) imkoniyatini nazarda tutadi.

*O'z vaqtida ijro harakatlarini amalga oshirish va majburiy ijro choralari qo'llash prinsipi* ijro ishi yuritishning asosiy prinsiplaridan biridir. Bu prinsip shuni anglatadiki, ijro hujjatida ko'rsatilgan talablar sud ijrochisi tomonidan o'z vaqtida, ya'ni qonunda nazarda tutilgan muddatlarda, bajarilishi kerak. Qarzdor tomonidan ijro hujjati talablarini ixtiyoriy bajarilmasligi majburiy ijro choralari qo'llanilishiga olib keladi. Qonunda nazarda tutilgan majburiy ijro choralari sud ijrochisi tomonidan o'z vaqtida qo'llanilishi shart, aks holda ijro hujjati talablarini bajarish imkoniyati qo'ldan boy berilishi, bu esa o'z navbatida undiruvchining huquq va manfaatlarini buzilishiga olib kelishi mumkin.

Ijro ishi yuritiladigan *til prinsipi* sud ishlari yuritishdagi xuddi shunaqangi prinsip amal qilishining mantiqiy davomidir. Ijro harakatlari amalga oshirilayotganida ijro ishi yuritilayotgan tilni bilmaydigan shaxslarga tarjimon xizmatidan foydalanish huquqi ta'minlanadi.

Ijro ishi yuritishda *qarzdorning shaxsiy daxlsizligi prinsipi* mavjud. Qarzdorning shaxsiy daxlsizligi majburiy ijro harakatlarini amalga oshirishda bu harakatlarning obyektini qarzdorlarning shaxsi emas, balki uning mol-mulki ekanligini anglatadi. Qarzdorning shaxsiy daxlsizligi shaxsning shaxsiy daxlsizligi to'g'risidagi konstitutsiyaviy norma bilan kafolatlanadi.

*Qarzdor va uning oila a'zolarining turmush kechirishi uchun eng zarur vositalarining daxlsizligi prinsipi* ijro hujjatlari ijro etilayotganda jismoniy shaxslarga nisbatan undiruv qarzdorning oilasi normal turmush kechirishi uchun zarur bo'lgan uy-joy, kvartira, uy anjomlari hamda jihozlari, kiyimlar va boshqa buyumlarga qaratilishi mumkin emasligini anglatadi, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno. Ijro qaratilishi mumkin bo'lmagan, qarzdor va uning oila a'zolari normal turmush kechirishi uchun zarur bo'lgan uy anjomlari hamda jihozlari, kiyimlar va boshqa buyumlarga ro'yxati O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. Bu prinsip ijro harakatlari amalga oshirilganidan so'ng ham qarzdor va uning oila a'zolarining normal turmush kechirish imkoniyatini kafolatlashga xizmat qiladi.

*Undirilgan pul summalarini undiruvchilar o'rtasida taqsimlashning mutanosibliги prinsipi* umumhuquqiy prinsip bo'lmish adolatlilik prinsipining ijro ishi yuritishda o'z aksini topishining bir ko'rinishidir. Ijro ishi yuritish jarayonida undirilgan pul summalarini undiruvchilar o'rtasida adolatli taqsimlanishi lozim.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunining 79-moddasida undiruvchilarning talablarini qanoatlantirish navbati belgilangan. Undirilgan summa bir navbatdagi barcha talablarni to‘la qanoatlantirish uchun yetarli bo‘lmasa, ular har bir undiruvchini tegishli summaga mutanosib ravishda qanoatlantiriladi. Qonunga ko‘ra, birinchi navbatda: budjetga va davlat maqsadli jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha talablar; mehnatga oid munosabatlardan kelib chiqadigan talablar; alimentlar undirish bo‘yicha talablar; mualliflik shartnomalari bo‘yicha haqlarni to‘lash bo‘yicha talablar; hayotga yoki sog‘liqqa y etkazilgan zararni qoplash bo‘yicha talablar; advokatlar tomonidan ko‘rsatilgan yuridik yordam haqini to‘lash bo‘yicha talablar qanoatlantiriladi.

Yuqoridagilardan shunday xulosaga kelish mumkinki, Qonun birinchi navbatda davlat va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari manfaatlarini himoya qilishni nazarda tutadi. Har bir keyingi navbatdagi talablar o‘zidan oldingi navbatdagi talablar to‘liq qondirilgandan keyin qanoatlantiriladi.

Yuqorida ko‘rib chiqilgan prinsiplarni atroflicha ilmiy tadqiq etish va kelajakda ularni qonun hujjatlarida mustahkamlash ijro ishi yuritish mohiyatini hamda fuqarolar va tashkilotlar huquqlarini himoya qilishning protsessual kafolatlari tizimini yaxshiroq anglab yetishga, oxir oqibatda esa ijro ishi yuritish to‘g‘risidagi qonun hujjatlarining samaradorligini ta‘minlashga xizmat qiladi.

### **3-§. Ijro huquqi (ijro ishi yuritish) va huquqning boshqa sohalari**

Ijro ishi yuritish huquqning mustaqil sohasi sifatida o‘zining alohida huquqiy tartibga solish predmetiga ega bo‘lib, bu sud ijrochisining ijro ishi yuritish jarayonida majburiy ijro faoliyatini amalga oshirishda vujudga keladigan protsessual munosabatlardir. Ijro ishi yuritishning huquqiy tartibga solish maxsus uslubi protsessual shakl orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, ijro huquqini huquqning boshqa sohalari bilan ularning bir xil prinsiplarga asoslanishi, bir xil usublardan foydalanishi hamda ijtimoiy munosabatlarini tartibga solishga xizmat qilish birlashtiradi. Ijro huquqi huquqning ayrim sohalari bilan nafaqat o‘z tabiatiga ko‘ra, balki aniq vazifalari, qo‘llanish sohasi bilan ham bog‘liqdir. Huquqning



bunday sohalariga fuqarolik huquqi, fuqarolik protsessual huquqi, xo'jalik protsessual huquqi, jinoyat-protsessual huquqi, prokuror nazorati va boshqalar kiradi.

Fuqarolik-protsessual huquqi va xo'jalik protsessual huquqi ijro huquqiga eng yaqin huquq sohaları hisoblanadi. Ijro huquqning ko'rsatib o'tilgan huquq sohaları bilan aloqadorligi shunda namoyon bo'ladiki, fuqarolik va xo'jalik protsessual huquqi sud qarorlarini ijroga qaratish va hakamlik sudi qarorlarini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish masalalarini tartibga soladi. Ijro huquqi sudlarning fuqarolik ishlari bo'yicha va xo'jalik nizolari bo'yicha chiqargan hal qiluv qarorlari, ajrimlari va qarorlari asosida berilgan ijro hujjatlarining majburiy ijrosini ta'minlaydi. O'z navbatida sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish jarayonida vujudga keladigan nizolar Fuqarolik protsessual va Xo'jalik protsessual kodekslarida belgilangan qoidalar asosida sud tartibida hal qilinadi.

Ijro ishi yuritishning fuqarolik huquqi bilan aloqadorligi shundaki, jismoniy va yuridik shaxslarning mulkiy huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi moddiy huquq normalari, buzilgan huquqlarni tiklash ijro huquqi tomonidan sudlarning manfaatdor shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda tiklash to'g'risidagi qarorlarini majburiy ijro etish orqali ta'minlanadi.

Keyingi paytda ijro huquqi bilan jinoyat va jinoyat-protsessual huquqi o'rtasida ham ma'lum bog'lanishlar vujudga keldi. O'zbekiston Respublikasining N O'RQ-151-sonli «Jarima tariqasidagi jinoiy jazoni ijro etish tartibini takomillashtirish masalalari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi 2008-yil 10-apreldagi Qonuni<sup>10</sup> bilan jazo tariqasida jarima tayinlash to'g'risidagi hukm asosida berilgan ijro hujjatini (ijro varaqasini) majburiy ijro etish majburiyati sud ijrochilariga yuklatilgan. Ma'lumki, jazo tayinlash masalalari jinoyat huquq tomonidan tartibga solinadi, sud hukmlarini ijroga qaratish va hukmlarni ijro etish jarayonida vujudga keladigan masalalarni hal qilish jinoyat-protsessual qonuni bilan tartibga solinadi.

Ijro ishi yuritishning ma'muriy huquq bilan o'zaro aloqalari haqida ham eslatib o'tish zarur. Sud ijrochisi, ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarini ko'rish huquqiga ega bo'lgan organlar (mansabdor shaxslar)

---

<sup>10</sup> «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2008-yil, 14-15-son, 94-modda.

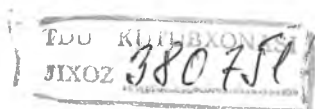
tomonidan chiqarilgan qarorlarning majburiy ijrosini amalga oshiradi hamda ijro hokimiyati vakili sifatida ma'muriy-huquqiy vakolatlarga ega. Sud ijrochisi ko'rsatilgan ijro hujjatlarini ijro etish jarayonida ma'muriy organlarning (mansabdor shaxslarning) ijro etilayotgan hujjatlari yuzasidan tushuntirish berishlarini so'rab, tegishli organlar yoki mansabdor shaxslarga murojaat etishga haqlidir. Bu tushuntirishlar ma'muriy qonunchilik qoidalari asosida beriladi. Ma'muriy organlarning (mansabdor shaxslarning) hujjatlari majburiy ijro etilmasa, ular o'zining amaliy ahamiyatini yo'qotadi va befoyda hujjatga aylanib qoladi.

Ijro ishi yuritishning prokuror nazorati bilan o'zaro aloqadorligi o'zboshimchalik bilan turar joyini egallab olgan yoki avariya holatida deb topilgan uylarda yashayotgan shaxslarni ma'muriy tartibda ko'chirish to'g'risidagi prokurorlarning qarorlarini majburiy ijro etish bilangina bog'liq emas. Bu o'zaro aloqadorlik, eng avvalo, ijro ishi yuritish protsessida jismoniy va yuridik shaxslarning huquq va manfaatlariga rioya etilishi ustidan prokuror nazoratini amalga oshirishda namoyon bo'ladi. Sud ijrochilari tomonidan qonun buzilishlariga yo'l qo'yilgan holatlar aniqlanganda prokuror sud ijrochisining harakatlari, protsessual hujjatlari ustidan qonunda belgilangan tartibda protest kiritishga haqli. Prokuror protestni «Prokuratura to'g'risida»gi, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunlar, shuningdek, tegishincha Fuqarolik protsessual, Xo'jalik protsessual yoki Jinoyat-protsessual kodekslari normalariga asoslangan holda kiritadi.

Shunday qilib, ijro huquqining huquqning boshqa sohalari bilan xilmaxil aloqalarga ega ekanligi huquqning tarkibiy qismlari o'zaro aloqada bo'lishini taqozo etuvchi tizimli xususiyatga ega ekanligidan kelib chiqadi.

#### 4-§. Ijro ishi yuritishning isloh qilinishi

Jamiyat va davlat hayotining boshqa sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlar kabi ijro ishi yuritishni isloh etish ham ijtimoiy munosabatlar rivoji darajasi hisobga olingan holda bosqichma-bosqich amalga oshirilmogda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, Vazirlar Mahkamasi va Prezident Devonining O'zbekiston mustaqilligining 16 yilligiga bag'ishlangan qo'shma majlisida qilgan ma'ruzasida «Respublikamiz bosib o'tgan mustaqil taraqqiyot



yo'li va oldimizda turgan vazifalarning ma'no-mohiyati va ahamiyati haqida so'z yuritganda, bu yo'lni alohida ikki davrga ajratish to'g'ri bo'ladi. Hech shubhasiz, bu davrning har biri mamlakatimiz tarixida o'ziga xos va o'ziga mos muhim o'rin egallaydi...

O'tish davri va milliy davlatchilik asoslarini shakllantirish bilan bog'liq birinchi galdagi islohot va o'zgarishlarini o'z ichiga olgan **dastlabki bosqich – 1991–2000-yillar...**

**2001-yildan 2007-yilgacha** bo'lgan muddatni o'z ichiga olgan **ikkinchi bosqich** faol demokratik yangilanishlar va mamlakatni modernizatsiya qilish davri...»<sup>11</sup> degan edi.

Ijro ishi yuritishni isloh etish borasida amalga oshirilgan ishlarni quyidagilar bilan izohlash mumkin.

Bu islohotlarning **birinchi bosqichi – 1993 – 2000-yillarni** qamrab oladi. Hozirda harakatda bo'lgan ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlari qabul qilingunga qadar ijro ishi yuritish 1963-yilda qabul qilingan Fuqarolik protsessual kodeksi hamda SSSR Adliya Vazirligining 1985-yil 15-noyabrdagi 22-sonli Buyrug'i bilan tasdiqlangan «Ijro ishi yuritish to'g'risida»gi Qo'llanma va O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirining 1993-yil 28-dekabrdagi 57-P-sonli Buyrug'i bilan tasdiqlangan «Ijroni yuritish Qo'llanmasi» bilan tartibga solinar edi.

1993-yilda tasdiqlangan «Ijroni yuritish Qo'llanmasi» ijro ishi yuritish institutini isloh etish borasidagi dastlabki urinish bo'ldi.

Shuni e'tiborda tutish kerakki, o'sha davrda harakatda bo'lgan Fuqarolik protsessual kodeksi (1963-yil 23-mart) normalariga, shuningdek, bu normalarni rivojlantirish maqsadida qabul qilingan qonun osti hujjatlariga muvofiq sud ijrochilari tuman (shahar) sudlari shtatiga kirar va o'zlari qaysi sud huzurida bo'lgan bo'lsa, shu sudning yurisdiksiyasida bo'lgan hududda ijro harakatlarini amalga oshirar edilar.

Sud ijrochilarining sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining ijro etish bilan bog'liq faoliyati sudyaning nazorati ostida edi. Sudya ijroni to'g'ri va o'z vaqtida amalga oshirilishi uchun mas'ul edi. Sud ijrochisi sudyaning nazorati ostida bo'lib, uning ijro hujjatini ijro etish borasidagi ko'pchilik harakatlari va qabul qiladigan qarorlari sudya

---

<sup>11</sup> Karimov I.A. O'zbekiston: 16 yil mustaqil taraqqiyot yo'li. Prezident I.A.Karimovning O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, Vazirlar Mahkamasi va Prezident Devonining O'zbekiston Mustaqilligining 16 yilligiga bag'ishlangan qo'shma majlisida qilgan ma'ruzasi. – Xalq so'zi. – 31-avgust. – 2007.

tomonidan tasdiqlanishi ta'lab etilardi. Masalan, undirilgan pul summalarini undiruvchilar o'rtasida taqsimlash hisob-kitobi, qarzdorning undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulki yoki daromadlari yo'qligi haqidagi dalolatnoma sudya tomonidan tasdiqlangan. Majburiy ijro bilan bog'liq ayrim muhim masalalar faqat sudya tomonidan hal qilingan. Bu masalalar ijro ishi yuritishni qo'zg'atish, ijro ishi yuritishni qo'zg'atishni rad etish, ijro harakatlarini keyinga qoldirish haqidagi, ijro ishi yuritishni to'xtatib turish va tugatish haqidagi, hal qiluv qarori ijrosini kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib ijro etish, uni ijro etish usuli va tartibini o'zgartirish haqidagi, ijro hujjatini ijro etmasdan undiruvchiga qaytarish haqidagi, qarzdorga qidiruv e'lon qilish haqidagi, qarzdorga jarima solish haqidagi, undan ijro xarajatlarni undirish haqidagi, ijro ishi yuritishni tamomlash haqidagi va boshqa masalalardir.

O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirining Buyrug'i bilan tasdiqlangan «Ijroni yuritish Qo'llanmasi», birinchi navbatda, sud qarorlarini majburiy ijro etish tartibini takomillashtirishga yo'naltirilgan bo'lib, ijro ishi yuritish samaradorligini oshirish maqsadini ko'zlagan edi. Ammo, qo'yilgan masala to'liq hal etilmadi va hal qilinishi mumkin ham emas edi, chunki Qo'llanma 1963-yildagi Fuqarolik protsessual kodeksi V-qismining asosiy qoidalarini o'zida aks ettirgan.

Ko'rsatilgan davrda ijro ishi yuritish institutini isloh qilish maqsadida boshqa choralar ham ko'rildi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 22-martdagi Qarori bilan «Musodara qilingan, e'gasiz mol-mulkni, vorislik huquqi bo'yicha davlat ixtiyoriga o'tgan mol-mulkni va xazinalarni hisobga olish, baholash va sotish tartibi haqida»gi Nizom tasdiqlandi. Mazkur Nizom boshqa masalalar qatorida sudlarning mol-mulkni musodara qilish haqidagi hukmlari, ajrimlari va qarorlarini ijro etish masalalarini ham tartibga soladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov sud qarorlarini ijro etish tizimini qayta tashkil etish masalalariga alohida e'tibor qaratib keldi. Jumladan, Prezident 1996-yil 29-avgustda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1-chaqiriq V sessiyasida so'zga chiqib, boshqa masalalar qatori sud qarorlarini ijro etish tizimini qayta tashkil etish masalasiga ham to'xtalib, shunday degan edi: «...sud qarorlarini ijro etish tizimini qayta tashkil etish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish zarur. Shuni e'tirof etish kerakki, bugungi kunda bu tizim samarasiz bo'lib, ayrim sud qarorlari

uzoq vaqtgacha ijro etilmayapti. Har bir sud qarori so'zsiz bajarilishini ta'minlashga imkon beradigan puxta mexanizm barpo etilgani yo'q. Qolaversa, xo'jalik sudlari tizimida bunday tuzilma umuman yo'q. Sud qarorlari ijrosini tartibga solib turuvchi qonun qabul qilish talab etilmoqda...»<sup>12</sup>. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1996-yil 25-iyuldagi «O'zbekiston Respublikasi Xo'jalik sudlarining tuzilishini takomillashtirish to'g'risida»gi PF-1501-sonli Farmoni bilan xo'jalik sudlari shtat jadvaliga sud ijrochilarini kiritish masalasi hal qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1997-yilning 5-fevraldagi «Xo'jalik sudi qarorlarini ijro etishni ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-1704-sonli Farmoni bilan belgilab qo'yildiki:

– O'zbekiston Respublikasi xo'jalik sudlarining hal qiluv qarorlari banklar, soliq organlari va xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan qarzdorning hisobvaraqa-sida band bo'lmagan pul mablag'lari mavjud bo'lgan holda o'z vaqtida ijro etilishi shart;

– qarzdorning hisobvaraqa-sida pul mablag'lari yo'qligi bank tomonidan hujjat bilan tasdiqlangan holda undiruvchi, shu jumladan, soliq organi tomonidan xo'jalik sudiga undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratish to'g'risida ariza berishga asos bo'ladi.

Prezident Farmoniga ko'ra xo'jalik sudlari sud ijrochilariga yuqori turuvchi soliq organlari va banklar vakillari bilan birgalikda sud qarorlarini mansabdor shaxslar tomonidan o'z vaqtida ijro etishni tekshirish, qarzdorlarning hisobvaraqalari bilan tanishish, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda qarzdorlarning mol-mulkini ro'yxatga olish va xatlash huquqi berildi.

Birinchi bor sud qarorlarini ijro etishda sud ijrochilarining ichki ishlar organi xodimlari bilan hamkorlik qilishining huquqiy asosi yaratildi. Yuqorida ko'rsatilgan Farmon O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligiga xo'jalik sudlari sud ijrochilari ijro harakatlarini amalga oshirayotganlarida ularga zarur yordamlarni ko'rsatish majburiyati yuklatildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yuqorida nomi keltirilgan Farmoni bilan O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligiga O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi va Oliy xo'jalik sudi bilan birgalikda sud qarorlari

---

<sup>12</sup> Karimov I.A. Hozirgi bosqichda demokratik islohotlarni chuqurlashtirishning muhim vazifalari. Birinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining VI sessiyasida so'zlangan nutq, 1996-yil 29-avgust // Yangicha fikrlash va ishlash – davr talabi. T. 5. – T.: O'zbekiston, 1997. – B.128.

ijrosi to'g'risida va sud ijrochisi maqomi to'g'risidagi qonunlar loyihasini tayyorlash topshirildi.

**Ikkinchi bosqich 2001 – 2007-yillarni qamrab oladi.** Ijro ishi yuritish institutini isloh etishning ikkinchi bosqichi maxsus vakolatli organ - Sud departamenti tashkil etish bilan boshlandi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 10-martdagi «Sudlar faoliyati ta'minotini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 120-sonli Qarori<sup>13</sup> bilan O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi huzurida maxsus vakolatli organ – Sudlar faoliyatini tashkiliy, moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti tashkil etildi. Departamentga boshqa vazifalar qatori qabul qilingan sud qarorlarini, shuningdek, boshqa organlar hujjatlarini so'zsiz ijro etilishini ta'minlashga yo'naltirilgan tizimli ishlarni amalga oshirish, sud ijrochilarini tanlash va joy-joyiga qo'yish, ularning samarali faoliyat ko'rsatishini tashkil etish majburiyatlari yuklandi.

Yuqorida ko'rsatilganidek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining topshirig'iga ko'ra «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining loyihasi tayyorlanib, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga kiritildi. Qonun loyihasi 2- chaqiriq O'zbekiston Respublikasining Oliy Majlisi V sessiyasida 2001-yil 11–12-mayda muhokama qilinishi jarayonida Prezident I.A.Karimov qonun loyihasini yanada takomillashtirish yuzasidan bir qator takliflar kiritdi<sup>14</sup>. Qonun loyihasi davlatimiz boshlig'i kiritgan takliflar e'tiborga olingan holda, qayta ishlanib, maromiga yetkazildi va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan 2001-yil 29-avgustda qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni ijro hujjatlarini majburiy ijro etish sohasidagi huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi birinchi maxsus qonundir. Mazkur Qonun qabul qilinishi bilan ijro ishi yuritishning quyidagi asosiy masalalari hal etildi:

1) ijro ishi yuritish institutini isloh etishning asosiy g'oyalardan biri amalga oshirildi. Bu g'oya shundan iboratki, sud hujjatlarini va ayniqsa

---

<sup>13</sup>O'zbekiston Respublikasi Hukumating qarorlari to'plami, 2001-yil, 3-son, 18-modda (Mazkur Qaror O'zR BM 22.09.2001-y. 383-son Qaroriga muvofiq o'z kuchini yo'qotgan).

<sup>14</sup>Qarang: Prezident Islom Karimovning ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi beshinchi sessiyasi davomida bildirilgan fikr-mulohazalari, 2001-yil 11–12-may. // Vatani ravnaqi uchun har birimiz ma'sulmiz. T. 9. - T.: O'zbekiston, 2001. - B. 325–330.

ijro hokimiyatining ma'muriy va boshqa nazorat qiluvchi organlarning hujjatlarini majburiy ijro qilish fuqarolik yoki xo'jalik sudi ishlarining bir qismi bo'lishi mumkin emas. Shuning uchun ham u Fuqarolik protsessual va Xo'jalik protsessual kodekslari normalari bilan tartibga solinishi mumkin emas. Ijro ishi yuritish huquqning mustaqil sohasi bo'lganligi tufayli ham u haqidagi normalar alohida qonunda mujassamlandi;

2) hokimiyatlar bo'linishi konstitutsiyaviy prinsipiga muvofiq sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish sud hokimiyatining emas, balki ijro hokimiyatining vazifasidir. Shuning uchun ham majburiy ijro organi sud va sud ishlarini yuritishdan ajratilib, ijro hokimiyati organi O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligiga berildi. Shu bilan birga, sud ishlarini yuritish va ijro ishi yuritish bajaradigan vazifalarni mushtarakligi tufayli bir-biri bilan uzviy bog'langan. Bu vazifalar jismoniy va yuridik shaxslarning, shu jumladan, tadbirkorlik va o'zga iqtisodiy faoliyatini amalga oshirishda buzilgan yoki nizolanishayotgan huquq va manfaatlarini himoya qilishdir.

3) ijro ishi yuritishda barcha mulk shakllarining teng huquqliligi va huquqiy jihatdan bab-barovar muhofaza etilishi qonun bilan ta'minlandi. Ijro ishi yuritishda davlat mulki mulkning boshqa shakllariga nisbatan biron bir ustunlikka ega emas;

4) sud ijrochilarining tarkibini yaxshilash va ularning malakaviy darajasini ko'tarishning me'yoriy asoslari yaratildi. Sud ijrochisi, qoida tariqasida, oliy yuridik yoki o'rta maxsus (yuridik) ma'lumotga ega bo'lishi lozimligi qonunda belgilab qo'yildi;

5) sud ijrochisining hokimiyat vakili ekanligi birinchi bor qonun hujjatida e'tirof etildi. Haqiqatan ham sud ijrochisi va ijro ishi yuritish subyektlari (undiruvchi va qarzdor) o'rtasida vujudga keladigan munosabatlar o'z mohiyatiga ko'ra ijro hokimiyati vakolatlarini amalga oshirish bilan bog'liqdir. Sud ijrochisining ijro hujjatlarini ijro etish bilan bog'liq talablari nafaqat ijro ishi yuritish taraflari uchun, balki O'zbekiston Respublikasi hududida barcha organlar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, mansabdor shaxslar va fuqarolar tomonidan bajarilishi majburiydir;

6) noinsof qarzdorlar tomonidan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini bajarmaganligi uchun, shuningdek, fuqarolar va mansabdor shaxslarning sud ijrochisi qonuniy talablarini bajarmaganligi va

O‘zbekiston Respublikasi ijro ishi yuritish to‘g‘risidagi qonun hujjatlari talablarini buzganlik uchun javobgarlik kuchaytirildi;

7) ijro hujjatini ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun belgilangan muddatda uzrsiz sabablarga ko‘ra ijro etmaganlik yoki qarzdor zimmasiga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoxud bunday harakatlarni amalga oshirishdan o‘zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro hujjatini uzrsiz sabablarga ko‘ra sud ijrochisi belgilagan muddatda ijro etmaganlik uchun, jismoniy shaxslar va mansabdor shaxslarga jarima solish huquqi sud ijrochisining o‘ziga berildi;

8) qonun pul mablag‘larini undirish haqidagi ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun bank va boshqa kredit tashkilotlariga jarima solishni nazarda tutadi. Bunday hollarda jarima sud ijrochisining taqdimnomasiga asosan sud tomonidan solinadi;

9) sud ijrochisi harakatlari ustidan samarali nazorat (ichki nazorat, sud va prokuror nazorati) o‘rnatildi.

Shunday qilib, O‘zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunining qabul qilinishi sud ijrochilarini sud tizimidan chiqarib ijro hokimiyati tizimiga berish imkoniyatini yaratdi. Bu hokimiyatlar bo‘linish prinsipiga to‘liq muvofiqdir. Mazkur Qonunning qabul qilinishi qonunchilikda mavjud bo‘lgan bo‘shliqlarni to‘ldirish bilan birga, ijro ishi yuritish samaradorligini oshirish, shuningdek, sud ijrochilarining faoliyatini tartibga solish, ularning huquqlari, majburiyatlari va maqomini qonunda mustahkamlab qo‘yishga yo‘naltirilgandir. Bu o‘z navbatida ijro ishi yuritishda sud ijrochilarining javobgarligini oshirishga, fuqarolarning va yuridik shaxslarning huquqlarini himoya qilishning huquqiy kafolatlarini kuchaytirishga xizmat qiladi. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning asosiy vazifalaridan biri sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini o‘z vaqtida, to‘liq va hech qanaqangi qarshiliklarsiz ijro etilishini ta‘minlashdir.

Ijro ishi yuritish institutini isloh etish O‘zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonuni qabul qilingandan keyin ham izchillik bilan davom ettirildi.

Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 22-sentabrdagi «O‘zbekiston Respublikasi sudlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 383-sonli Qarori bilan



O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sudlar faoliyatini tashkiliy, moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti sifatida qayta tashkil etildi.

Departamentga va uning hududiy organlariga quyidagi vazifalar yuklandi:

- sud qarorlari va boshqa organlar qarorlarini so'zsiz ijro etilishi ishlarini tashkil etish;

- sud ijrochilari kadrlarini tanlash va joy-joyiga qo'yish ishlarini hamda ularning samarali faoliyat ko'rsatishini tashkil etish.

O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni asosiy qoidalarini amalga oshirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2000-yil 2-iyundagi «Jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy sohalarida islohotlarni erkinlashtirish va chuqurlashtirish, mamlakat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha Dasturlarni amalga oshirish borasidagi chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-2612-sonli Farmoni hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 22-sentabrdagi «O'zbekiston Respublikasi sudlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 383-sonli Qarori asosida «Ijro ishini yuritish va sud ijrochilari faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risida Nizom» ishlab chiqildi va Adliya vazirining 2001-yil 29-dekabdagi 209-mh-sonli buyrug'i bilan tasdiqlandi. Mazkur Nizom ijro ishi yuritish va sud ijrochilarining sud hujjatlari, shuningdek, boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish bilan bog'liq faoliyatini tashkil etishni tartibga soladi.

Ma'lumki, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 7-moddasiga muvofiq majburiy tartibda ijro etilishi lozim bo'lgan ijro hujjatlari sirasiga notariuslarning ijro xatlari ham kiritilgan. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 18-yanvardagi 26-sonli Qarori bilan «Notariuslarning ijro xatlariga asosan qarzni undirish so'zsiz amalga oshiriladigan hujjatlar ro'yxati» tasdiqlandi.

O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2003-yil 12-iyunda «Muddatida to'lanmagan soliqlar va budjetga majburiy to'lovlarni qarzdor korxonalar va tashkilotlar mol-mulki hisobidan undirib olish to'g'ri-

risidagi xo'jalik sudlari qarorlarini ijro etish to'g'risida»gi Yo'riqnomaga ro'yxatga olindi. Bu yo'riqnomaga soliqlar va budjetga majburiy to'lovlar bo'yicha qarzlarni undirishni qarzdor korxonaga va tashkilotning mol-mulkiga qaratish hamda muddatida to'lanmagan soliqlar va budjetga majburiy to'lovlarni qarzdor korxonaga va tashkilotlar mol-mulki hisobidan undirish to'g'risidagi xo'jalik sudlari qarorlarini ijro etish, shuningdek, qarzdor korxonaga va tashkilotlar mol-mulki hisobidan undirilgan mablag'larni taqsimlash masalalarini tartibga soladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 25-martdagi 140-sonli Qarori bilan «Davlat daromadiga o'tkaziladigan mol-mulkni olib qo'yish, sotish yoki yo'q qilib tashlash tartibi to'g'risida»gi Nizom<sup>15</sup> tasdiqlandi. Mazkur Nizom, boshqa masalalar qatorida:

– jinoiy ishlar bo'yicha sud qarorlari asosida – mol-mulkning jinoyat buyumlari va qurollari, shuningdek, ashyoviy dalillarga oid qismiga;

– ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlar bo'yicha sud qarorlari asosida – mol-mulkning huquqbuzarlik buyumlari va qurollari, shuningdek, ashyoviy dalillarga oid qismiga;

– fuqarolik ishlari bo'yicha sud qarorlari asosida – belgilangan tartibda egasiz deb e'tirof etilgan mol-mulkka;

– fuqarolik ishlari bo'yicha sud qarorlari asosida – mol-mulkning davlatga yetkazilgan zararni qoplashga yo'naltiriladigan qismiga oid ijro hujjatlarini sud ijrochilari tomonidan ijro etilishini tartibga soladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2006-yil 31-avgustda PQ-458-sonli «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash departamenti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qaror qabul qilinishi ijro ishi yuritish institutini isloh etishning mazkur bosqichida muhim voqea bo'ldi. Bu hujjatning alohida ahamiyati shundaki, unda ijro ishi yuritish institutini isloh etishning asosiy yakunlariga baho berish bilan bir paytning o'zida sud qarorlarining so'zsiz ijro etilishini ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish, Sud departamentining unga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirishi yuzasidan faoliyati samaradorligini ko'tarishga yo'naltirilgan bir qator vazifalar belgilandi.

Prezident Qarorida quyidagilar alohida ko'rsatilib o'tilgan: «Sud hoki-

---

<sup>15</sup> «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2004-yil, 12-son, 144-modda.

miyati mustaqilligini mustahkamlash va sud himoyasining samaradorligini oshirishga qaratilgan mamlakat sud-huquq tizimini isloh qilishning asosiy vazifalari bo'lib, sud qarorlarini ijro etishning samarali tizimini yaratish, sudlarni har tomonlama moddiy-texnika jihatidan ta'minlash va moliyalashtirish hisoblanadi.

Mazkur vazifalarni amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti (keyingi o'rinlarda – Sud departamenti) alohida o'rin egallaydi»<sup>16</sup>.

Prezident Qarorida ijro ishi yuritishni va ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlarini yanada takomillashtirish borasida bir qator vazifalar belgilandi. Shuningdek, Sud departamenti va uning tuzilmalari faoliyatini bevosita tartibga soluvchi bir qator nizomlar<sup>17</sup> tasdiqlandi. Tasdiqlangan nizomlarga ko'ra, mutaxassislarni tanlab olishda xolislik va ochiq-oydinlikni ta'minlagan holda sud ijrochisi lavozimiga tayinlash uchun kadrlarni tanlov asosida saralab olish tartibining qonuniy asoslari yaratildi. Sud departamenti tuzilmasida «Ichki xavfsizlik inspeksiyasi» tashkil etildi. Bu inspeksiyaning faoliyati Sud departamenti xodimlari tomonidan huquqqa xilof harakatlar sodir etilishining oldini olish va ularning faoliyatida qonuniylikni ta'minlashga yo'naltirilgandir. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish jarayonida avtomototransport vositalari va ko'chmas mulkni sotish tartibi to'g'risida»gi Nizom tasdiqlandi. Bu Nizom ijro hujjatlarini majburiy ijro etish jarayonida avtomototransport vositalari va ko'chmas mulkni sotish borasida amalda mavjud bo'lgan muammolarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Shuni alohida nazarda tutish kerakki, Prezident I.A.Karimovning yuqorida ko'rsatilgan Qarorida ijro ishi yuritishning takomillashtirishga yo'naltirilgan qator normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va tasdiqlash hamda ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida takliflar tayyorlash haqida tegishli idoralarga topshiriqlar berildi.

Shuni ta'kidlash lozimki, davlat boshlig'ining topshirig'iga ko'ra, 2006–

---

<sup>16</sup> O'sha joyda.

<sup>17</sup> O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti to'g'risida Nizom (O'zR Prezidentining 31.08.2006-yil. PQ-458-son Qaroriga 1-ilova) // «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2006-yil, 36-son, 360-modda.

2007-o'quv yilidan boshlab yuridik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari o'quv dasturlariga ijro ishi yuritish bo'yicha fan kiritildi, shuningdek, mutaxassislarni davriy ravishda (har besh yilda) Adliya vazirligi huzuridagi Yuristlar malakasini oshirish markazida majburiy ijro masalalari bo'yicha qayta tayyorlashni nazarda tutgan holda zamonaviy talablar va standartlar asosida sud ijrochilarini tayyorlash maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqildi va tatbiq etildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash departamenti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarorida Sud departamenti faoliyati bilan bog'liq boshqa masalalar ham hal etilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarorida qo'yilgan vazifalarni bajarish maqsadida «Baholovchilarni tanlash bo'yicha tanlov o'tkazish va ijro harakatlarini amalga oshirishda sud ijrochilari tomonidan xatlangan mol-mulkni baholash tartibi to'g'risida»gi Nizom, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari bo'yicha mol-mulkni sotish uchun savdo tashkilotlarini tanlash va mol-mulkni sotish tartibi to'g'risida»gi Nizom va boshqa bir qator normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqildi va tasdiqlandi.

O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida fuqarolik huquqlarini sud tartibida himoya qilishning ishonchli kafolatlari nazarda tutilgan. Fuqarolik huquqlari protsessual qonunlar yoki shartnomada belgilab qo'yilganidek, ishlar qaysi sudga taalluqli bo'lishiga qarab, umumiy yurisdiksiya sudlari, xo'jalik sudi yoki hakamlik sudi tomonidan himoya qilinadi.

Umumiy yurisdiksiya sudlari va xo'jalik sudlarining qarorlari ixtiyoriy ravishda ijro etilmagan taqdirda ular majburiy tartibda ijro qilinadi. O'zbekiston Respublikasining 2006-yilning 16-oktabrida qabul qilingan «Hakamlik sudlari to'g'risida»gi Qonuniga ko'ra, fuqarolik huquqiy munosabatlaridan kelib chiquvchi nizolar, shu jumladan,, tadbirkorlik subyektlari o'rtasida vujudga keluvchi xo'jalik nizolari, taraflar o'rtasida bunday nizolarni hakamlik sudining hal qiluviga topshirish to'g'risida hakamlik bitimi mavjud bo'lgan taqdirda hakamlik sudlari tomonidan hal qilinishi mumkin. Hakamlik sudlarining qarorlari ixtiyoriy ravishda ijro etiladi. Ammo hayotda shunday holatlar ham uchrami mumkinki,

qarzdor hakamlik sudining hal qiluv qarorini mazkur hal qiluv qarorida belgilangan muddatda ixtiyoriy ijro etishdan bosh tortishi mumkin. Bunday holatlarda hakamlik sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq vakolatli sud bergan ijro varaqasi asosida amalga oshiriladi.

Hakamlik sudi hal qiluv qarorini majburiy ijroga qaratish tartibi «Hakamlik sudlari to'g'risida» Qonunning 8-bobi normalarida belgilangan. Hakamlik sudi ijro varaqasi berish vakolatiga ega bo'lmaganligi tufayli, ijro varaqasi faqat vakolatli sud, yan'i tegishli fuqarolik ishlari bo'yicha sud yoki xo'jalik sudi tomonidan berilishi mumkin. O'zbekiston Respublikasining 2007-yil 1-avgustda qabul qilingan «Hakamlik sudlari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida» Qonuniga ko'ra hakamlik sudlari qarorlarini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish tartibi O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik va Xo'jalik protsessual kodekslarida belgilab qo'yildi.

Ijro ishi yuritish institutini isloh etish, Sud departamentining ijro hujjatlarini ijro etish bo'yicha faoliyatini yanada yaxshilash va ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlarini takomillashtirish masalalari doimiy ravishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining diqqat-e'tiborida bo'lib kelmoqda. Bu haqida quyidagilar ham dalolat beradi:

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2007-yil 1-noyabrda PQ-722 sonli «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud Departamentining sud qarorlarini ijro etish, moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qaror qabul qildi. Bu qarorda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 31-avgustda qabul qilgan «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash departamenti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarori ijrosi yuzasidan amalga oshirilgan ishlar yakuniga to'xtalish bilan birgalikda sud qarorlarini so'zsiz ijro etishni ta'minlovchi ta'sirchan tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni yaratish, sud ijrochilari faoliyatini takomillashtirish va samaradorligini oshirish, shuningdek, Sud

departamentining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bilan bog'liq bir qator vazifalar qo'yildi. Shunga e'tibor qaratish kerakki, boshqa vazifalar qatori manfaatdor idoralarga majburiy ijro etish sohasida huquqni qo'llash amaliyotini tanqidiy tahlil qilish va majburiy ijro etish mexanizmini yanada takomillashtirish, shuningdek, sud qarorlarini ijro etishdan bo'yin tovlash va to'sqinlik qilganlik uchun javobgarlikni kuchaytirish bo'yicha qonun hujjati loyahasini tayyorlab, belgilangan tartibda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga kiritish vazifasi topshirildi.

Prezident qaroriga ko'ra 2007-yil 1-dekabrda boshlab sud ijrochilari tomonidan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining majburiy ijrosi bo'yicha harakatlarning bajarilishi uchun ijro yig'imi joriy etildi.

Ijro yig'imi qarzdordan ixtiyoriy ijro etish muddati tugaganidan keyin quyidagi miqdorlarda undirilishi belgilab qo'yildi:

– mulkiy xarakterdagi ijro hujjatlari bo'yicha – jismoniy shaxsdan undirilayotgan summaning 1 foizi miqdorida, yuridik shaxsdan 2 foizi miqdorida;

– nomulkiy xarakterdagi ijro hujjatlari bo'yicha – jismoniy shaxsdan eng kam ish haqining 5 baravari miqdorida, yuridik shaxsdan 10 baravari miqdorida.

Bu chora, birinchi navbatda, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjalarini o'z vaqtida va so'zsiz ijro etilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining mazkur Qarorida Sud departamentining faoliyatini yanada takomillashtirishga yo'naltirilgan boshqa choralar ham nazarda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yuqorida ko'rsatilgan Qarorini bajarish yuzasidan «Ijro yig'imini undirish to'g'risidagi sud ijrochilari qarorlarini hisobini yuritish va ularning undirilishini nazorat qilish tartibi to'g'risida»gi Yo'riqnoma ishlab chiqildi va belgilangan tartibda tasdiqlanib, O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2007-yil 24-noyabrda 1741-son bilan ro'yxatga olindi.

Ijro ishi yuritish sohasini yanada isloh etish maqsadida 2008-yil 19-noyabrda Qonunchilik palatasi «Ijro ishi yuritish takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining Qonunini qabul qildi. Mazkur qonun 2008-yil 4-

dekabrda Senat tomonidan ma'qullanib, 14-yanvar 2009-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolandi.

Shunday qilib, bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish jarayonida vujudga keladigan munosabatlarni tartibga soluvchi mustahkam qonunchilik bazasi yaratildi. Bu bilan jismoniy shaxslar va yuridik shaxslarning huquqlarini himoya qilish, ularning buzilgan huquq va manfaatlarini tiklash kafolatlari ta'minlandi.

#### **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Ijro ishi yuritish predmetini yoritib bering.
2. Ijro ishi yuritish huquqning mustaqil sohasi ekanligini asoslab bering.
3. Ijro ishi yuritishning huquqiy tartibga solish uslubining mohiyati?
4. Ijro ishi yuritishning asosiy prinsiplarini keltiring va ularning mohiyatini yoriting.
5. Ijro ishi yuritish va uning huquq tizimidagi o'rni hamda huquqning boshqa sohalari bilan o'zaro aloqasi.
6. Ijro ishi yuritish isloh etishning asosiy bosqichlari.

## II BOB. IJRO ISHI YURITISHNING UMUMIY QOIDALARI

### 1-§. Ijro ishi yuritish manbalari

Ijro ishi yuritishning manbalari yoki boshqacha aytganda, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlari — umumiy yurisdiksiya sudlari va xo'jalik sudlari sud hujjatlari, shuningdek, qonunda belgilangan vakolatlarini amalga oshirayotganlarida jismoniy yoki yuridik shaxslar zimmasiga pul mablag'lari va boshqa mol-mulki o'zga shaxslarga berish yoxud ular foydasiga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki bunday harakatlarni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklash huquqi berilgan boshqa organlarning (mansabdor shaxslarning) hujjatlarini majburiy ijro etish shartlari va tartibini belgilovchi huquqiy normalarini o'zida mujassamlashtirgan normativ-huquqiy hujjatlardir.

#### **Ijro ishi yuritish manbalariga quyidagilar kiradi:**

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi;
- O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni;
- O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi;
- O'zbekiston Respublikasining Xo'jalik protsessual kodeksi;
- O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi;
- O'zbekiston Respublikasining «Hakamlilik sudlar to'g'risida»gi Qonuni;
- Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish shartlari va qoidalarini tartibga soluvchi boshqa normativ-huquqiy hujjatlar;
- O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari (agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llaniladi).

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Konstitutsiya mamlakatning asosiy qonuni bo'lib, oliy yuridik kuchga ega va u o'zida mamlakatdagi huquq tizimi va qonunchilikning hozirgi zamondagi ahvolini ifoda etadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qoidalariga



muvofig fuqarolar va tashkilotlarning huquq va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini fuqarolik sud ishlarini yuritish tartibida himoya qilish huquq va erkinliklarni amalga oshirishning juda muhim vositasi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 43, 44, 53, 54, 111, 114-moddalari fuqarolar va tashkilotlarning huquq va erkinliklarini ta'minlashga yo'naltirilgan. Bu huquqlarni qo'riqlashni, shu jumladan, majburiy ijro organlari ham amalga oshiradi. Ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlari birinchi navbatda konstitutsiyaviy normalariga asoslanadi.

**O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni.** Ijro ishi yuritish tartibi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun normalari bilan belgilanadi. Qonunda o'rnatilgan ijro ishi yuritish tartibi ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi barcha shaxslar uchun yagona va majburiydir. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonundagi normalar ijro ishi yuritish mazmuni va bosqichlari e'tiborga olingan holda joylashtirilgan. Qonundagi barcha normalar 12 bobga bo'lingan. Qonunning boblari ketma-ketligi va mazmuni quyidagichadir:

1-bob. Umumiy qoidalar.

2-bob. Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar.

3-bob. Ijro harakatlarini amalga oshirishning umumiy shartlari.

4-bob. Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish asosi va choralari.

5-bob. Undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratish.

6-bob. Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkiga qaratishning xususiyatlari. Qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xatlash va realizatsiya qilish.

7-bob. Qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga nisbatan undiruv.

8-bob. Mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan nizolar bo'yicha ijro hujjatlarini ijro etish.

9-bob. Ijro ishi yuritishdagi xarajatlar.

10-bob. Undirilgan pul summalarini taqsimlash va undiruvchi talablarini qanoatlantirishning navbati.

11-bob. Ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun javobgarlik.

12-bob. Sud ijrochisining maqomi.

Ijro ishi yuritishning qonunda belgilangan tartibi majburiy ijro harakatlarini amalga oshirishda qonuniylikni ta'minlash, fuqarolar hamda yuridik shaxslar huquq va manfaatlarini himoya qilishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

**O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi ijro ishi yuritishning manbasi sifatida.** O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi 1998-yil 1-yanvardan e'tiboran amalga kiritilgan. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi «Fuqarolik protsessual kodeksini amalga kiritish tartibi to'g'risida»gi Qaroriga O'zbekiston Respublikasining o'z kuchini to'liq yoki qisman yo'qotgan qonun hujjatlarining ro'yxati ilova qilingan. Ko'rsatilgan qaror va ro'yxatga muvofiq 1963-yilda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi V Bo'limi, shuningdek, Kodeksning 1 va 3-ilovalari hamda 2-ilovaning yo'qolgan ijro ishi yuritishni tiklash to'g'risidagi qismi qonun hujjatlari O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi bilan muvofiqlashtirilguniga qadar amalda bo'lishi belgilab qo'yildi.

O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksining (1963-yil) V Bo'limi ijro ishi yuritish masalalarini tartibga solar edi. Bu bo'lim «Sud qarorlarining ijrosi» deb nomlansa-da, uning normalari nafaqat sud hujjatlarini, balki boshqa organlar hujjatlarini ijro etish masalalarini ham tartibga solar edi. Kodeksning 1-sonli Ilovasida fuqarolarning ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan mol-mulki ro'yxati berilgan. 1963-yilda qabul qilingan Fuqarolik protsessual kodeksining normalari O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni amalga kiritilgunga qadar, ya'ni 2002-yil 1-yanvarga qadar harakatda bo'ldi.

Amaldagi Fuqarolik protsessual kodeksining IV Bo'limi normalari fuqarolik ishlari bo'yicha sud qarorlarini, shuningdek, sud hukmlarining mulkiy undirishga oid qismini ijrosi bilan bog'liq umumiy masalalarni tartibga soladi.

*O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining ijro ishi yuritishga oid asosiy qoidalari:*

Ijro varaqasi hal qiluv qarori qonuniy kuchga kirganidan so'ng sud tomonidan undiruvchiga beriladi, darhol ijro etish hollari bundan mustasnodir, bunda ijro varaqasi hal qiluv qarori chiqarilganidan keyin darhol beriladi (FPKning 371-moddasi).

Har bir hal qiluv qarori bo'yicha bitta ijro varaqasi beriladi. Biroq agar ijro turli joylarda yoki bir necha undiruvchining foydasiga yoki bir necha qarzdorga qarshi amalga oshiriladigan bo'lsa, sud undiruvchilarning iltimosiga binoan ijro joyini yoki hal qiluv qarori ijrosining har bir ijro varaqasiga tegishli qismini aniq ko'rsatgan holda bir necha ijro varaqasi beradi.

Bir necha javobgardan pul summalarini undirish to'g'risidagi hukm yoki hal qiluv qarori asosida javobgarlarning soni bo'yicha bir necha ijro varaqasi beriladi. Bunda, agar sherik javobgarlardan undirish nazarda tutilayotgan bo'lsa, har bir ijro varaqasida undiruvning umumiy summasi ko'rsatilishi va sherik javobgar ekanligi ko'rsatilgan holda javobgarlarning hammasi sanab o'tilishi lozim.

Ijro varaqasi undiruvchiga beriladi yoki uning iltimosiga ko'ra, ijro qilish uchun bevosita sud tomonidan yuboriladi (FPKning 372-moddasi).

Ijro varaqasining asl nusxasi yo'qotilgan taqdirda, hal qiluv qarorini chiqargan sud ijro varaqasining dublikatini berishi mumkin (FPKning 374-moddasi).

Ijro qilinishi lozim bo'lgan hal qiluv qarori aniq bo'lmasa, sud ijrochisi ishni hal qilgan suddan (sudyadan) hal qiluv qarorini tushuntirib berishni iltimos qilishga haqli. Hal qiluv qarori FPKning 215-moddasida belgilangan qoidalar bo'yicha tushuntiriladi (FPKning 376-moddasi).

Ijroga topshirish muddati agar qonunda boshqacha tartib belgilangan bo'lmasa, ijro varaqasining ijroga berilishi, shuningdek, hal qiluv qarori qisman ijro qilinishi bilan uziladi (FPKning 378-moddasi).

Ijro varaqasini ijroga topshirishning o'tkazib yuborilgan muddati, agar qonunda boshqacha tartib belgilangan bo'lmasa, sud uzrli deb topgan sabablarga ko'ra tiklanishi mumkin (FPKning 379-moddasi).

Sud unduruvchi, qarzdor yoki sud ijrochisining arizasiga binoan hal qiluv qarorining ijrosini FPKning 216-moddasida belgilangan tartibda kechiktirishga yoki uning bo'lib-bo'lib bajarilishiga yo'l qo'yishga, uni ijro etish usuli va tartibini o'zgartirishga haqli (FPKning 380-moddasi).

Hakamlik sudi qarorini bekor qilish va hakamlik sudi qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish masalalari Fuqarolik protsessual kodeksi 5 kichik bo'lim normalari bilan tartibga solinadi.

**O'zbekiston Respublikasining Xo'jalik protsessual kodeksi ijro ishi yuritishning manbasi sifatida.** O'zbekiston Respublikasi Xo'jalik

protsessual kodeksining VII bo'limi ijro ishi yuritish masalalariga bag'ishlangan.

*O'zbekiston Respublikasi Xo'jalik protsessual kodeksining ijro ishi yuritishga oid asosiy qoidalari:*

Sud hujjatini majburiy ijro etish shu hujjatni qabul qilgan xo'jalik sudi tomonidan beriladigan ijro varaqasi asosida amalga oshiriladi.

Ijro varaqasi undiruvchiga sud hujjati qonuniy kuchga kirgandan keyin beriladi. Soliqlar va budjetga boshqa majburiy to'lovlarni undirishga qaratilgan ijro varaqasi davlat soliq xizmati organiga, budjetga o'zga mablag'larni undirishga qaratilgan ijro varaqasi esa, qarzdor turadigan joydagi sud ijrochisiga yuboriladi.

Pul mablag'larini undirish uchun ijro varaqasi undiruvchi tomonidan bankka yoki boshqa kredit muassasasiga, boshqa hollarda esa sud ijrochisiga yuboriladi (XPKning 210-moddasi).

Agar sud hujjatini ijro etish turli joylarda yoxud bir nechta undiruvchi foydasiga bajarilishi lozim bo'lsa, sud undiruvchilarning iltimosiga ko'ra ijro etish joyi yoxud sud hujjatining ushbu ijro varaqasi bo'yicha ijro etilishi lozim bo'lgan qismini ko'rsatgan holda bir nechta ijro varaqasi beradi.

Bir nechta javobgardan pul summalarini undirish to'g'risidagi sud hujjati asosida javobgarlarning soni bo'yicha bir nechta ijro varaqasi beriladi. Bunda, agar sherik javobgarlardan undirish nazarda tutilayotgan bo'lsa, har bir ijro varaqasida undiruvning umumiy summasi ko'rsatilishi va sherik javobgar ekanligi ko'rsatilgan holda javobgarlarning hammasi sanab o'tilishi lozim (XPKning 211-moddasi).

Ijro varaqasi sud hujjati qonuniy kuchga kirgan kundan yoxud ijroni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib ijro etishda belgilangan muddat tugagan kundan yoxud ijro varaqasini ijroga taqdim etish uchun o'tkazib yuborilgan muddatni tiklash to'g'risida ajrim chiqarilgan kundan boshlab olti oydan kechiktirmasdan taqdim etilishi mumkin (XPKning 213-moddasi).

Ijro varaqasini ijro etishga taqdim etish muddati ijro varaqasini ijro etishga taqdim etish, sud hujjatini qisman ijro etish bilan uziladi (XPKning 214-moddasi).

Ijro varaqasini ijroga taqdim etish muddati xo'jalik sudi tomonidan uzrli deb topilgan sabablar bilan o'tkazib yuborilganda, o'tkazib yuborilgan muddat tiklanishi mumkin (XPKning 215-moddasi).

Ijro varaqasi yo'qolgan taqdirda sud hujjatini qabul qilgan xo'jalik sudi undiruvchining arizasi bo'yicha uning dublikatini berishi mumkin. Ariza ijro varaqasini ijroga taqdim etish uchun belgilangan muddat o'tguncha berilishi mumkin. Ariza xo'jalik sudining majlisida, undiruvchi va qarzdor topshirilganligi ma'lum qilinadigan buyurtma xat orqali xabardor qilingan holda ko'riladi. Biroq ularning kelmaganligi arizani ko'rishga to'sqinlik qilmaydi (XPKning 216-moddasi).

Xo'jalik sudi undiruvchi, qarzdor yoki sud ijrochisining arizasiga ko'ra sud hujjatining ijrosini kechiktirish yoki uni bo'lib - bo'lib ijro etishga, ijro etish usulini va tartibini o'zgartirishga haqli (XPKning 217-moddasi).

Agar ijro etilgan sud hujjati o'zgartirilib yoki bekor qilinib, da'voni to'la yoki qisman rad etish to'g'risida yangi sud hujjati qabul qilinsa yoxud ish yuritish tugatilsa, yoxud da'vo ko'rmasdan qoldirilsa, bekor qilingan yoki tegishli qismi o'zgartirilgan sud hujjati bo'yicha da'vogar foydasiga undirilgan hamma narsa javobgarga qaytariladi (XPKning 219-moddasi).

Sud hujjatining qaytarma ijrosi to'g'risidagi masala yangi sud hujjatini qabul qilgan xo'jalik sudi tomonidan hal qilinadi (XPKning 220-moddasi).

Hakamlik sudi qarorini bekor qilish va hakamlik sudi qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish masalalari Xo'jalik protsessual kodeksining 20-1 va 20-2 boblari normalari bilan tartibga solinadi.

**O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi ijro ishi yuritishning manbasi sifatida.** Fuqarolik kodeksi fuqarolik huquqlari va majburiyatlarining vujudga kelishi, fuqarolik huquqlarini amalga oshirish va himoya qilish huquqiy asoslarini belgilaydi. Fuqarolik huquqlari quyidagi yo'llar bilan himoya qilinadi:

- huquqni tan olish;
- huquq buzilishidan oldingi holatni tiklash va huquqni buzadigan yoki uning buzilishi xavfini tug'diradigan harakatlarning oldini olish;
- bitimni haqiqiy emas, deb topish va uning haqiqiy emasligi oqibatlarini qo'llash;
- burchni aslicha (natura) bajarishga majbur qilish;
- zararni to'lash;
- neustoyka undirish;

– maʼnaviy ziyonni qoplash va boshqalar.

Fuqarolik huquqlari qonunda nazarda tutilgan boshqacha usullar bilan ham himoya qilinishi mumkin. Moddiy huquq normalari qoida tariqasida protsessual huquq orqali harakatda boʻladi. Fuqarolik kodeksida nazarda tutilgan moddiy huquq Fuqarolik protsessual va Xoʻjalik protsessual kodeksi normalarini qoʻllash orqali himoya qilinadi. Koʻrsatilgan qonunlarni qoʻllab chiqarilgan sud hujjatlari ijro asosi boʻlib hisoblanadi.

**Oʻzbekiston Respublikasining «Hakamlik sudlari toʻgʻrisida»gi Qonuni ijro ishi yuritishning manbasi sifatida.** «Hakamlik sudlari toʻgʻrisida»gi Qonun Oʻzbekiston Respublikasida hakamlik sudlarining tashkil etilishi va faoliyati sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi. Hakamlik sudlari fuqarolik huquqiy munosabatlaridan kelib chiquvchi nizolarni, shu jumladan,, tadbirkorlik subyektlari oʻrtasida vujudga keluvchi xoʻjalik nizolarini hal etadi. Hakamlik sudlarining qarorlari, qoida tariqasida, ixtiyoriy ijro etiladi. Agarda hakamlik sudining qarori ixtiyoriy ijro etilmasa, u majburiy ijro etiladi. Hakamlik sudlari qarorlarini majburiy ijroga qaratish tartibi «Hakamlik sudlari toʻgʻrisida»gi Qonunning 8-bobi hamda Fuqarolik protsessual va Xoʻjalik protsessual kodekslari normalari bilan tartibga solinadi.

Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish shartlari va qoidalarini tartibga soluvchi boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga quyidagilar kiradi:

- Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va Qarorlari;
- Oʻzbekiston Respublikasi hukumati tomonidan qabul qilinadigan normativ hujjatlar;
- vazirliklar va boshqa idoralar tomonidan qabul qilinib, belgilangan tartibda Oʻzbekiston Respublikasi Adliya vazirligidan roʻyxatdan oʻtkazilgan normativ hujjatlar. Bu normativ hujjatlar ijro ishi yuritish masalasida qabul qilingan turli yoʻriqnomalar, nizomlar, qoʻllanmalar va boshqalardir.

## **2-§. Ijro etish organlari**

Oʻzbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish toʻgʻrisida»gi Qonuni 3-moddasiga muvofiq sud

hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti organlarining sud ijrochilari zimmasiga yuklatiladi. Sud ijrochilarining vakolatlari qonun hujjatlari bilan belgilanadi.

Sud departamenti sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish bo'yicha maxsus vakolatli organ hisoblanadi. Sud departamenti o'z faoliyatini bevosita va hududiy tuzilmalari orqali amalga oshiradi. Sud departamenti o'z faoliyatini sudlar, huquqni muhofaza qiluvchi va boshqa davlat idoralari hamda tashkilotlari bilan hamkorlikda amalga oshiradi.

Quyidagilar Sud departamentining asosiy vazifalari hisoblanadi:

– sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining so'zsiz ijro etilishini ta'minlash;

– sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash hamda uni takomillashtirish yuzasidan takliflar tayyorlash;

– sud ijrochilari kadrlarini tanlash va joy-joyiga qo'yish hamda ularning malakasini oshirish;

– sud ijrochilarining samarali faoliyat ko'rsatishini tashkil etish.

Sud departamenti unga yuklatilgan vazifalariga muvofiq quyidagi funksiyalarni amalga oshiradi:

– sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining majburiy ijro etilishini ta'minlaydi. Majburiy ijro etish qonun bilan boshqa davlat boshqaruvi organlariga yuklatilgan hujjatlar bundan mustasno;

– vakolatli organlarning mol-mulkni, shu jumladan, huquqbuzarlik buyumlari va qurollari hamda ashyoviy dalillarni davlat daromadiga o'tkazish yoki yo'q qilib tashlashni nazarda tutuvchi qarorlarini qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ijro qiladi;

– xatlangan va olib qo'yilgan mol-mulkning baholanishi, saqlanishi va sotilishini tashkil qiladi;

– sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlarida ijro ishi, hujjat aylanuvi va statistika ishlarining yuritilishini tashkil etadi, sud ijrochilari ishini tashkil etishning samarali usullarini ishlab chiqadi va tatbiq etadi;

– sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish sohasidagi qonun hujjatlarining qo'llanilishi amaliyotini tahlil qiladi va umumlashtiradi hamda uni takomillashtirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligiga takliflar kiritadi;

– Sud departamenti va uning organlari faoliyati natijalari to‘g‘risida statistik va tahliliy ma‘lumotlarni shakllantiradi va yuritadi, ijro ishlari va undirilgan mablag‘lar bo‘yicha ma‘lumotlar bankini belgilangan tartibda yuritadi;

– hududiy bo‘linmalar faoliyatini boshqaradi va nazorat qiladi;

– markaziy apparat, hududiy boshqarmalar kadrlarini, sud ijrochilarini tanlash va joy-joyiga qo‘yishni amalga oshiradi, ularni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil qiladi;

– O‘zbekiston Respublikasi Adliya vaziri tomonidan belgilangan tartibda kadrlar ustidan ichki nazoratni olib boradi.

O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta‘minlash departamenti to‘g‘risidagi Nizomda belgilab qo‘yilganiga ko‘ra sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining majburiy ijrosini amalga oshirish jarayonida Sud departamentining mansabdor shaxslari quyidagi huquqlarga ega:

– zarur axborot, tushuntirish va ma‘lumotnomalar olish;

– korxonalar, muassasalar va tashkilotlarda ishlayotgan qarzdorlarga nisbatan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining ijro etilishini va moliyaviy hujjatlarning yuritilishini ijro ishi yurituviga muvofiqligi yuzasidan tekshirish;

– ijro ishini yuritishda ishtirok etayotgan jismoniy va yuridik shaxslarga muayyan ijro harakatlarini amalga oshirish masalalari yuzasidan topshiriqlar berish;

– qarzdorlar egallab turgan yoki ularga qarashli bo‘lgan binolar va omborlarga kirish, mazkur binolar va omborlarni ko‘zdan kechirish, zarurat bo‘lganda ularni ochish, shuningdek, sud ajrimi asosida bunday harakatlarni boshqa shaxslar egallab turgan yoki ularga qarashli bo‘lgan binolar va omborlarda amalga oshirish;

– qonunga muvofiq mol-mulkni xatlash, xatlangan mol-mulkni olib qo‘yish, saqlashga topshirish va realizatsiya qilish;

– qarzdorning banklardagi va boshqa kredit tashkilotlaridagi hisobva-raqlarida, omonatlarida turgan yoki saqlash uchun qo‘yilgan pul mablag‘lari hamda boshqa qimmatliklarini qonun hujjatlariga muvofiq xatlash;

– olib qo‘yilgan mol-mulkni vaqtincha saqlash uchun davlat mulkidagi yashash uchun mo‘ljallanmagan joylardan, mulkdorning roziligi



bilan esa, xususiyl mulkdagi joylardan foydalanish, bunday mol-mulkni saqlash majburiyatini tegishli shaxslar zimmasiga yuklash, undiruvchining yoki qarzdorning transport vositasidan mol-mulkni tashish uchun sarf-xarajatlarni qarzdorning hisobiga kiritgan holda foydalanish;

– ijro harakatlari amalga oshirilayotganda asos bo'lgan ijro hujjatidagi talablarda noaniqlik bo'lgan taqdirda, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organdan uni ijro etish tartibini tushuntirib berishni so'rash;

– qarzdorga, uning mol-mulkiga yoki bolaga nisbatan qidiruv e'lon qilish;

– qonun hujjatlariga muvofiq boshqa harakatlarni amalga oshirish.

Sud departamentining markaziy apparati tarkibiga umumiy yurisdiksiya sudlari qarorlarini ijro etish bo'limi, xo'jalik sudlari qarorlarini ijro etish bo'limi hamda soliq, bojxona va boshqa organlar qarorlarini ijro etish bo'limlaridan tashkil topgan Sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi kiradi. Bu boshqarmaning faoliyati «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamentining Sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi to'g'risida»gi Nizom<sup>18</sup> (*Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti direktorining 2006-yil 29-noyabrdagi 93-x-son buyrug'i bilan tasdiqlangan*) bilan tartibga solinadi.

Sud departamentining hududiy boshqarmalari sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish bo'yicha ishlarini tashkil etadi. Sud departamenti hududiy boshqarmalarining faoliyati «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamentining hududiy boshqarmalari to'g'risida»gi Nizom<sup>19</sup>. (*O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 30-noyabrdagi 223-um-son buyrug'i bilan tasdiqlangan*) bilan tartibga solinadi.

Sud ijrochilarining tuman (shahar) bo'limlariga katta sud ijrochilari rahbarlik qiladi. Tuman (shahar) sud ijrochilari bo'limlarining faoliyati «Sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari to'g'risidagi nizom»<sup>20</sup>

---

<sup>18</sup> Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to'plami. – T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. – B. 188-200.

<sup>19</sup> Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to'plami. – T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. – B. 152-164.

<sup>20</sup> O'sha joyda. – B. 165 – 172.

(*O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 30-noyabrda 223-um-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan*) bilan tartibga solinadi. Ijro ishi yuritishni va sud ijrochilarining faoliyatini tashkil etish O‘zbekiston Respublikasi Adliya vaziri belgilagan tartibda amalga oshiriladi.

Sud departamentining direktori lavozimiga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasining Bosh sud ijrochisi, hududiy boshqarmalarning boshliqlari tegishincha Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrining bosh sud ijrochisidir. Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi boshlig‘i va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo‘limlari boshliqlari lavozimiga ko‘ra tegishincha bosh sud ijrochilarining o‘rinbosarlaridir.

Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo‘limlari xodimlari sud ijrochilari maqomiga ega bo‘ladi.

Qonunda nazarda tutilgan hollarda, pul mablag‘larini undirish to‘g‘risidagi sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining talablarini ijro etish soliq organlari, banklar hamda boshqa kredit tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladi. Bundan tashqari, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining talablari qonunda nazarda tutilgan hollarda o‘zga jismoniy yoki yuridik shaxslar tomonidan ham ijro etilishi mumkin. Ammo yuqorida ko‘rsatilgan organlar hamda shaxslar majburiy ijro etish organlari hisoblanmaydi.

### **3-§. Ijro hujjatlari. Ijro hujjatlarining mazmuni**

**Ijro etish asoslari** — O‘zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunida belgilangan tartibda ijro qilinadigan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari. Ijro asoslariga quyidagilar kiradi:

1) fuqarolik ishlari va xo‘jalik nizolari bo‘yicha sudlarning hal qiluv qarorlari, ajrimlari va qarorlari;

2) jinoyat ishlari bo‘yicha sudlarning hukmlari, ajrimlari va qarorlarining mulkiy undirishga oid qismi, shuningdek, jarima tariqasidagi jazoni nazarda tutuvchi hukmlari, ajrimlari va qarorlari;

3) ma‘muriy huquqbuzarliklar to‘g‘risidagi ishlar bo‘yicha sud qarorlarining mulkiy undirishga oid qismi;

bilan esa, xususiyl mulkdagi joylardan foydalanish, bunday mol-mulkni saqlash majburiyatini tegishli shaxslar zimmasiga yuklash, undiruvchining yoki qarzdorning transport vositasidan mol-mulkni tashish uchun sarfxarajatlarni qarzdorning hisobiga kiritgan holda foydalanish;

– ijro harakatlari amalga oshirilayotganda asos bo‘lgan ijro hujjatidagi talablarda noaniqlik bo‘lgan taqdirda, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organdan uni ijro etish tartibini tushuntirib berishni so‘rash;

– qarzdorga, uning mol-mulkiga yoki bolaga nisbatan qidiruv e‘lon qilish;

– qonun hujjatlariga muvofiq boshqa harakatlarni amalga oshirish.

Sud departamentining markaziy apparati tarkibiga umumiy yurisdiksiya sudlari qarorlarini ijro etish bo‘limi, xo‘jalik sudlari qarorlarini ijro etish bo‘limi hamda soliq, bojxona va boshqa organlar qarorlarini ijro etish bo‘limlaridan tashkil topgan Sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi kiradi. Bu boshqarmaning faoliyati «O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta‘minlash departamentining Sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi to‘g‘risida»gi Nizom<sup>18</sup> (*Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta‘minlash departamenti direktorining 2006-yil 29-noyabrdagi 93-x-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan*) bilan tartibga solinadi.

Sud departamentining hududiy boshqarmalari sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish bo‘yicha ishlarini tashkil etadi. Sud departamenti hududiy boshqarmalarining faoliyati «O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta‘minlash departamentining hududiy boshqarmalari to‘g‘risida»gi Nizom<sup>19</sup>. (*O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 30-noyabrdagi 223-um-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan*) bilan tartibga solinadi.

Sud ijrochilarining tuman (shahar) bo‘limlariga katta sud ijrochilari rahbarlik qiladi. Tuman (shahar) sud ijrochilari bo‘limlarining faoliyati «Sud ijrochilari tuman (shahar) bo‘limlari to‘g‘risidagi nizom»<sup>20</sup>

---

<sup>18</sup> Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to‘plami. – T.: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. – B. 188-200.

<sup>19</sup> Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to‘plami. – T.: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. – B. 152-164.

<sup>20</sup> O‘sha joyda. – B. 165 – 172.

*(O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 30-noyabrda 223-um-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan)* bilan tartibga solinadi. Ijro ishi yuritishni va sud ijrochilarining faoliyatini tashkil etish O‘zbekiston Respublikasi Adliya vaziri belgilagan tartibda amalga oshiriladi.

Sud departamentining direktori lavozimiga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasining Bosh sud ijrochisi, hududiy boshqarmalarning boshliqlari tegishincha Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrining bosh sud ijrochisidir. Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi boshlig‘i va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo‘limlari boshliqlari lavozimiga ko‘ra tegishincha bosh sud ijrochilarining o‘rinbosarlaridir.

Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo‘limlari xodimlari sud ijrochilari maqomiga ega bo‘ladi.

Qonunda nazarda tutilgan hollarda, pul mablag‘larini undirish to‘g‘risidagi sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining talablarini ijro etish soliq organlari, banklar hamda boshqa kredit tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladi. Bundan tashqari, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining talablari qonunda nazarda tutilgan hollarda o‘zga jismoniy yoki yuridik shaxslar tomonidan ham ijro etilishi mumkin. Ammo yuqorida ko‘rsatilgan organlar hamda shaxslar majburiy ijro etish organlari hisoblanmaydi.

### **3-§. Ijro hujjatlari. Ijro hujjatlarining mazmuni**

**Ijro etish asoslari** — O‘zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunida belgilangan tartibda ijro qilinadigan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari. Ijro asoslariga quyidagilar kiradi:

- 1) fuqarolik ishlari va xo‘jalik nizolari bo‘yicha sudlarning hal qiluv qarorlari, ajrimlari va qarorlari;
- 2) jinoyat ishlari bo‘yicha sudlarning hukmlari, ajrimlari va qarorlarining mulkiy undirishga oid qismi, shuningdek, jarima tariqasidagi jazoni nazarda tutuvchi hukmlari, ajrimlari va qarorlari;
- 3) ma‘muriy huquqbuzarliklar to‘g‘risidagi ishlar bo‘yicha sud qarorlarining mulkiy undirishga oid qismi;

4) alimentlar to'lash to'g'risidagi notarial tarzda tasdiqlangan kelishuvlar;

5) notariuslarning ijro xatlari;

6) mehnat nizolari komissiyalarining qarorlari;

7) ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqish vakolatiga ega organlar (mansabdor shaxslar) chiqargan qarorlar;

8) hakamlik sudining qarorlari;

9) O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari yoki xalqaro shartnomasida nazarda tutilgan hollarda chet el sudlari va arbitrajlarining qarorlari;

10) o'zboshimchalik bilan turar joyni egallab olgan yoki avariya holatida deb topilgan uylarda yashayotgan shaxslarni ma'muriy tartibda ko'chirish to'g'risidagi prokurorlarning qarorlari;

11) sud ijrochilarining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunda nazarda tutilgan hollarda chiqarilgan qarorlari;

12) qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda boshqa organlarning hujjatlari.

Ushbu ro'yxat tugallamagan bo'lib, qonunda nazarda tutilgan hollarda ijro asoslariga boshqa organlarning hujjatlari ham kiritilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2007-yil 5-fevraldagi 1091-1-sonli buyrug'i bilan Ijro ishlarini yuritish va sud ijrochilari faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risidagi nizomga o'zgartish va qo'shimchalar kiritilgan. Unga ko'ra ijro asoslariga jinoyat ishlari bo'yicha sudlar qarorlarining jinoyat predmetlari va qurollari, shuningdek, daliliy ashyolarga tegishli qismi, sudlarning ma'muriy huquqbuzarliklar haqidagi ishlar bo'yicha qarorlarining huquqbuzarlik predmetlari va qurollari, shuningdek, daliliy ashyoga tegishli qismlari kiritilgan. Mazkur holatda tegishli vakolatli organlar tomonidan olingan va ularda saqlanayotgan jinoyat, huquqbuzarlik predmetlari va qurollari, shuningdek, daliliy ashyolar nazarda tutilgan.

**Ijro hujjatlari** — ijro ishi yuritishni boshlash uchun taqdim etilishi zarur bo'lgan, o'zida ijro asosi mazmunini aks ettirgan hujjat. Ikki xil ijro hujjatlari mavjud. Birinchisi, mustaqil hujjat bo'lib, ijro asosi bo'lgan hujjat mazmunini o'zida aks ettiradi va mustaqil huquqiy ahamiyatga ega bo'ladi. Ikkinchi xil ijro hujjatlari ijro asoslarini o'zida aks ettiruvchi

hujjatning o'zi bo'lib, u bir vaqtning o'zida ijro hujjati hisoblanadi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuniga muvofiq quyidagilar mustaqil ijro hujjatlari bo'lib, hisoblanadi:

1) sudlar o'zlari qabul qiladigan sud hujjatlari asosida beradigan ijro varaqalari;

2) hakamlik sudining qarorlarini majburiy ijro etish yuzasidan sudlar beradigan ijro varaqalari;

3) chet el sudlari va arbitrajleri qarorlari asosida O'zbekiston Respublikasi sudlari beradigan ijro varaqalari.

Qonunda nazarda tutilgan hollarda ijro asosi bir paytning o'zida, ijro hujjati ham hisoblanadi. Ular bo'yicha mustaqil ijro hujjati yozish talab etilmaydi. Ularga quyidagilar kiradi:

1) sud buyruqlari;

2) alimentlar to'lash to'g'risidagi notarial tarzda tasdiqlangan kelishuvlar;

3) notariuslarning ijro xatlari;

4) mehnat nizolari komissiyalari o'z qarorlari asosida beradigan guvohnomalar;

5) ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqish vakolatiga ega organlar (mansabdor shaxslar) chiqargan qarorlar;

6) o'zboshimchalik bilan turar joyni egallab olgan yoki avariya holatida deb topilgan uylarda yashayotgan shaxslarni ma'muriy tartibda ko'chirish to'g'risidagi prokurorlarning qarorlari;

7) sud ijrochilarining qarorlari;

8) qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda boshqa organlarning hujjatlari.

Ijro hujjatining asl nusxasi yo'qolgan taqdirda, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda beriladigan uning dublikati undiruv uchun asos bo'ladi.

Qonun ijro hujjatlarining mazmuniga bir qator talablar qo'yadi. Ijro hujjatida quyidagilar ko'rsatilishi lozim:

1) ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organning nomi;

2) ijro hujjatining qaysi ish bo'yicha berilganligi va uning tartib raqami;

3) ijro etilishi shart bo'lgan sud hujjati yoki boshqa organ hujjati qabul qilingan sana;

4) undiruvchi va qarzdorning nomi, ularning manzillari; jismoniy shaxslar uchun - qarzdorning tug'ilgan sanasi va joyi, ish joyi;

- 5) sud hujjati yoki boshqa organ hujjatining qaror qismi;
- 6) sud hujjati yoki boshqa organ hujjati kuchga kirgan sana;
- 7) ijro hujjati berilgan sana va uni ijroga topshirish muddati.

Sud hujjati asosida berilgan ijro hujjati sudya tomonidan imzolanadi va sudning gerbli muhri bilan tasdiqlanadi.

Boshqa organning hujjati asosida berilgan ijro hujjati mazkur hujjatni qabul qilgan organning vakolatli mansabdor shaxsi tomonidan imzolanadi va tegishli organning muhri bilan tasdiqlanadi.

Ijro hujjatlariga qo'yiladigan talablar protsessual qonun hujjatlarining tegishli qoidalariga asoslangan bo'lib, ijro harakatlarining o'z vaqtida amalga oshirilishini ta'minlash zaruriyatidan kelib chiqadi. Ijro hujjatlarida qarzdorlarning yashash joyi, familiyasi, ismi-sharifi, tug'ilgan sanasi va joyi, ularning ish joyi aniq ko'rsatilmasligi amaliyotda sud ijrochilarining qarzdorni topish bo'yicha ishini juda murakkablashtiradi. Bu o'z navbatida qonunning ijro hujjatlarini ijro etish muddatlari haqidagi talablarining buzilishiga olib keladi.

Qonunda ijro hujjatida, albatta, bayon etilishi lozim bo'lgan asosiy holatlarning barchasi keltirilmagan. Ular o'rtasida sud hujjati yoki boshqa organ hujjatining qaror qismi asosiy o'rinni egallaydi.

Sud qarorining qaror qismi sudning ish yuzasidan qisqa va uzil-kesil xulosasini aks ettirishi hamda da'vo talablarini to'liq yoki qisman qondirish, da'voni to'liq yoki qisman rad qilish kabi masalalarga javob berishi kerak. Sudning hal qiluv qarori odil sudlov hujjati bo'lib, u ishni mazmunan hal etadi va uning qaror qismi bayon qismida aniqlangan faktik holatlardan kelib chiquvchi tugallangan xulosalarni o'zida aks ettirishi lozim.

Sud hal qiluv qarorining qaror qismida taraflarning familiyasi, ismi, sharifi, yuridik shaxsning nomi, u ustavda qanday qayd qilingan bo'lsa, shunday, to'liq keltirilishi lozim. Arz qilingan talablarga javobning mazmuni esa bu talablarning mohiyatiga bog'liqdir.

Qarorning qaror qismi taraflarda uning mazmuni yuzasidan shubha uyg'onmasligi uchun imperativ shaklda qisqa va aniq bayon etilishi kerak. Bu talablar shu bilan bog'liqqi, sud qarorining qaror qismi ijro varaqasiga to'liq ko'chiriladi.

Sud xarajatlarining kimdan va qancha miqdorda undirilishi masalasini qarorning qaror qismida bayon etish juda muhim. Bir necha javobgarlarga

nisbatan da'vo qo'zg'atilganda sud xarajatlari javobgarlarning har biridan qanchadan undirilishi aniq ko'rsatilishi kerak.

Turli sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari asosida berilgan ijro hujjatlarining mazmuni ayrim o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Agar ijro varaqasi xo'jalik sudi hal qiluv qarori asosida berilgan bo'lsa, Xo'jalik protsessual kodeksining 212-moddasiga muvofiq ijro varaqasida quyidagilar ko'rsatilishi kerak:

- 1) ijro varaqasini bergan xo'jalik sudining nomi;
- 2) ijro varaqasi berilgan ish va uning tartib raqami;
- 3) ijro etilishi lozim bo'lgan sud hujjati qabul qilingan sana;
- 4) undiruvchining va qarzdorning nomi, ularning manzillari;
- 5) sud hujjatining xulosa qismi;
- 6) sud hujjati qonuniy kuchga kirgan sana;
- 7) ijro varaqasi berilgan sana va uning amal qilish muddati.

Agar xo'jalik sudi tomonidan ijro varaqasi berilguncha sud hujjatini ijro etishni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib ijro etishga ruxsat berilgan bo'lsa, unda ijro varaqasining muddati qachondan o'ta boshlashi ko'rsatiladi.

Ijro varaqasini sudya imzolaydi va u xo'jalik sudining gerbli muhri bilan tasdiqlanadi.

Sud buyrug'i mazmuniga qo'yiladigan talablar Fuqarolik protsessual kodeksining 238-8-moddasida bayon etilgan. Bu modda normalari talabiga ko'ra, sud buyrug'ida quyidagilar ko'rsatilishi kerak:

- 1) ish yuritish tartib raqami va buyruq chiqarilgan sana;
- 2) sudning nomi, buyruq chiqargan sudyaning familiyasi hamda ismi va otasi ismining bosh harflari;
- 3) undiruvchining nomi (familiyasi, ismi va otasining ismi), yashash joyi yoki joylashgan yeri;
- 4) qarzdorning nomi (familiyasi, ismi va otasining ismi), yashash joyi yoki joylashgan yeri;
- 5) talabni qondirish uchun asos bo'lgan qonun;
- 6) undirilishi lozim bo'lgan pul summasining miqdori yoki talab qilib olinishi lozim bo'lgan ko'char mol-mulkning qiymati ham ko'rsatilgan holdagi belgisi;
- 7) agar qonunda yoki shartnomada neustoyka undirish nazarda tutilgan bo'lsa, neustoyka miqdori;



- 8) qarzdordan undirilishi lozim bo'lgan davlat bojining summasi;
- 9) arz qilingan talabga qarshi qarzdor tomonidan e'tiroz bildirish muddati va tartibi.

Voyaga yetmagan bolalar uchun alimentlar undirish to'g'risidagi sud buyrug'ida keltirilgan ro'yxatning 1-5 va 8-bandlarida nazarda tutilgan ma'lumotlardan tashqari quyidagilar ko'rsatiladi: qarzdorning tug'ilgan sanasi va joyi, ta'minoti uchun aliment undirilishi lozim bo'lgan har bir bolaning ismi va tug'ilgan sanasi, qarzdordan har oyda undiriladigan to'lovlar miqdori va ularni undirish muddati.

Sud buyrug'i ikkita nusxada tayyorlanib, sudya tomonidan imzolanadi. Sud buyrug'ining bir nusxasi ish materiallarida qoldiriladi, ikkinchisi esa, sudning muhri bilan tasdiqlanib undiruvchiga topshiriladi.

Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuvning mazmuni Oila kodeksining 130–134-moddalarida bayon etilgan.

Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv (aliment miqdori, shartlari va to'lash tartibi) aliment to'lashi shart bo'lgan shaxs bilan aliment oluvchi o'rtasida tuziladi. Agar aliment oluvchi muomalaga layoqatsiz bo'lsa, kelishuv uning qonuniy vakili bilan tuziladi.

Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv yozma shaklda tuzilib, notarial tartibda tasdiqlanishi lozim.

Notarial tartibda tasdiqlangan aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv ijro varaqasi kuchiga ega bo'ladi.

Notarial tartibda tasdiqlangan aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv va sud buyrug'ining mazmuni Fuqarolik protsessual, Xo'jalik protsessual va Oila kodekslari normalari bilan belgilanadi. Bu hujjatlar ularni qabul qilgan yoki tasdiqlagan shaxslar tomonidan imzonlanadi va muhr bilan tasdiqlanadi.

#### **4-§. Chet el sudlari va arbitrajleri qarorlarini ijro etish**

Xalqaro huquqda barcha yoki ko'pchilik davlatlar tomonidan tan olingan bir qator prinsiplar va normalar mavjudki, ular xalqaro huquqning umumiy normalari, umumiy, universal prinsiplari va xalqaro huquqning normalari deb ataladi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari O'zbekiston Respublikasi nomidan (davlatlararo shartnomalar), O'zbekiston

Respublikasi hukumati nomidan (hukumatlararo shartnomalar), vazirliklar va idoralar nomidan (idoralararo xususiyatga ega bo'lgan shartnomalar) tuziladi.

**Xalqaro shartnoma** — bu ikki yoki bir necha davlatlar va (yoki) xalqaro tashkilotlar o'rtasida tuzilgan bitim (konvensiya, pakt, deklaratsiya, shartnoma va h.k.) bo'lib, ishtirokchilarning siyosiy, iqtisodiy va boshqa munosabatlarida o'zaro majburiyatlarini belgilash, o'zgartirish va tugatishni nazarda tutadi.

Chet el sudlari va arbitrajleri tomonidan chiqarilgan qarorlarni O'zbekiston Respublikasi hududida ijro etishning xususiyati shundan iboratki, bu jarayon nafaqat milliy qonunchilik normalari bilan, balki O'zbekiston Respublikasi ishtirokchi bo'lgan xalqaro shartnomalar qoidalari bilan ham tartibga solinadi. Chet el sudlari va arbitrajleri tomonidan chiqarilgan qarorlarni O'zbekiston Respublikasi hududida to'g'ri va aniq ijro etish uchun nafaqat O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari normalarining talablari, balki ishtirokchi mamlakatlarning bir biriga fuqarolik, oila va jinoyat ishlari bo'yicha o'zaro huquqiy yordam ko'rsatishni nazarda tutuvchi ko'p tarafdinlik, xuddi shuningdek, ikki tarafdinlik xalqaro shartnomalar talablari ham hisobga olinadi.

Chet el sudlarining qarorlari deyilganda, fuqarolik ishlari bo'yicha qarorlar, jinoyat ishlari bo'yicha hukmlarning jinoyat oqibatida yetkazilgan zararni undirish to'g'risidagi qismi, shuningdek, agarda O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida nazarda tutilgan bo'lsa, chet davlat boshqa organlarning hujjatlari tushuniladi.

Chet el sudlari va arbitrajleri qarorlarini ijro etish tartibi O'zbekiston Respublikasining tegishli xalqaro shartnomalari, O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni va boshqa qonun hujjatlari bilan belgilanadi.

Chet el sudining qaroriga asosan O'zbekiston Respublikasi sudi tomonidan berilgan ijro varaqasi, agarda O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida boshqacha tartib nazarda tutilgan bo'lmasa, qaror kuchga kirgandan so'ng uch yil davomida ijroga topshirilishi mumkin.

Ijro hujjatlarini ijro etishda shuni nazarda tutish kerakki, chet davlatga qarashli bo'lgan va O'zbekiston Respublikasi hududida turgan mol-mulkni xatlash va unga nisbatan da'voni ta'minlash bo'yicha boshqa choralarni qo'llashga, xo'jalik sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish tartibida undiruvni shu mol-mulkka qaratishga, agar O'zbekiston

Respublikasi qonun hujjatlarida yoki xalqaro shartnomalarida boshqacha tartib nazarda tutilmagan bo'lsa, tegishli davlatning vakolatli organlari roziligi bilangina yo'l qo'yiladi.

Chet el sudining qarorini ijro etishdan avval, u tan olinishi kerak. Chet el sudining qarorini tan olish va ijro etish tartibi milliy qonunchilik va O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari bilan tartibga solinadi.

O'zbekiston Respublikasi 1993-yil 22-yanvarda Minsk shahrida Mustaqil Davlatlar Hamjamiyati a'zosi bo'lgan davlatlar tomonidan imzolangan «Huquqiy yordam va fuqarolik, oila va jinoyat ishlari bo'yicha huquqiy munosabatlar to'g'risida»gi Konvensiya ishtirokchisidir. Ko'rsatilgan Konvensiya O'zbekiston Respublikasi tomonidan 1994-yil 6-mayda ratifikasiya qilingan va O'zbekiston Respublikasi uchun 1994-yil 19-maydan boshlab kuchga kirgan. Konvensiya mazkur Konvensiya ishtirokchisi bo'lgan davlatlarning fuqarolari va ularning hududida yashayotgan Konvensiya ishtirokchisi bo'lgan boshqa davlatlarning fuqarolariga, xuddi o'zlarining fuqarolariga berilgani singari, shaxsiy va mulkiy huquqlarini huquqiy himoya qilish kafolatini berish, shuningdek, fuqarolik, oila va jinoyat ishlari bo'yicha adliya muassasalarining huquqiy yordam ko'rsatish borasidagi hamkorligini kuchaytirish maqsadlarini ko'zlaydi.

Konvensiyaga muvofiq Shartlashayotgan Taraflarning har biri boshqa Shartlashayotgan Tarafning hududida chiqarilgan quyidagi qarorlarni tan oladi va ijro etadi:

– fuqarolik va oila ishlari bo'yicha adliya muassasalarining (sudlar) qarorlarini, shu jumladan, ko'rsatilgan ishlar bo'yicha sud tomonidan tasdiqlangan kelishuv bitimi va pul majburiyatlariga nisbatan notarial aktlar (bundan buyon matnda – qarorlar deb yuritiladi);

– jinoyat ishlari bo'yicha zararni undirish haqida sud qarorlari.

Chet el sudining yoki arbitrajning qarorini majburiy ijro etishga ruxsat berish haqidagi iltimosnoma O'zbekiston Respublikasi vakolatli sudiga beriladi. Iltimosnomaga quyidagilar ilova qilinishi kerak:

a) qaror yoki uning tegishli tartibda tasdiqlangan nusxasi, qarorning qonuniy kuchga kirganligi va ijro etilishi kerakligi haqida yoki qaror qonuniy kuchga kirgunga qadar ijro etilishi kerakligi to'g'risida rasmiy hujjat;

b) qaror kimning zarariga chiqarilgan bo'lsa, agar u ishni ko'rish protsessida ishtirok etmagan bo'lsa, u tegishli tartibda va o'z vaqtida sudga chaqirilganligini tasdiqlovchi hujjat, u protsessual layoqatga ega

bo'lmagan holda uning manfaatlarini vakil tomonidan himoya qilinishi ta'minlanganligini tasdiqlovchi hujjat;

c) agar qaror qisman ijro etilgan bo'lsa, uni tasdiqlovchi hujjat;

d) sudga tegishlilik taraflar o'rtasida kelishuv bilan belgilangan bo'lsa, taraflar o'rtasidagi kelishuvni tasdiqlovchi hujjat.

Qarorni majburiy ijro etishga ruxsat berish haqida iltimosnoma va unga ilova qilinayotgan hujjatlar o'zbek tiliga yoki rus tiliga tarjima qilinib, tegishli tartibda tasdiqlangan nusxalar bilan birga yuborilishi kerak.

Ko'rsatilgan Konvensiyaning 54-moddasida qarorlarni tan olish va majburiy ijro etish tartibi belgilangan:

1. Qarorlarni tan olish va majburiy ijro etishga ruxsat berish haqidagi iltimosnoma, qaror Shartlashayotgan Taraflarning qaysi birining hududida majburiy ijro etilishi kerak bo'lsa, shu tarafning sudlari tomonidan ko'rib chiqiladi.

2. Qarorni tan olish va majburiy ijro etish haqidagi iltimosnomani ko'rib chiqayotgan sud Konvensiyada nazarda tutilgan shartlar bajarilganligini tekshirish bilan chegaralanadi. Agarda Konvensiya shartlariga rioya etilgan bo'lsa, sud majburiy ijro etish to'g'risida qaror chiqaradi.

3. Majburiy ijro etish tartibi hududida majburiy ijro amalga oshirilishi kerak bo'lgan Shartlashuvchi Tarafning qonun hujjatlari bilan belgilanadi.

Konvensiyaning 55-moddasida nazarda tutilgan asoslarga ko'ra qarorni tan olishni va ijro etishini rad etish mumkin.

Quyidagi holatlarda qarorni tan olish va majburiy ijro etishga ruxsat berish rad qilinishi mumkin, agarda:

a) hududida qaror chiqarilgan Shartlashuvchi Tarafning qonunchiligiga ko'ra, qaror qonuniy kuchga kirmagan va ijro etilmasligi kerak bo'lsa, bundan qaror qonuniy kuchga kirguncha ijro etilishi kerak bo'lgan hollar mustasno;

b) javobgar unga yoki uning vakiliga o'z vaqtida va tegishli tarzda sudga chaqiruv qog'ozi topshirilmaganligi tufayli, sud protsessida ishtirok etmagan bo'lsa;

c) qaror tan olinishi va ijro etilishi lozim bo'lgan Shartlashuvchi Tarafning hududida ayni bir taraflar o'rtasidagi, ayni bir predmet to'g'risidagi va ayni bir asoslar bo'yicha sudning qonuniy kuchga kirgan hal qiluv qarori yoki uchinchi davlat sudining tan olingan qarori bo'lsa, yoxud shu Shartlashuvchi Tarafning muassasasi tomonidan ilgari shu ish bo'yicha ish yuritish qo'zg'atilgan bo'lsa;

d) Konvensiya qoidalariga ko'ra, unda nazarda tutilmagan hollarda esa hududida qaror tan olinishi va ijro etilishi lozim bo'lgan Shartlashuvchi Tarafning qonun hujjatlariga ko'ra ish uning muassasalari mutloq vakolatiga kirsa;

e) kelishilgan sudlovga tegishli ishlar yuzasidan taraflar o'rtasida bitim mavjud bo'lganligini tasdiqlovchi hujjat mavjud bo'lmasa;

f) majburiy ijro etish muddati, hududida majburiy ijro etish amalga oshiriladigan davlatning qonun hujjatlariga ko'ra, o'tib ketgan bo'lsa.

O'zbekiston hududida chet el sudlari va arbitrajleri qarorlarini ijro etish yuqorida ko'rsatilgan Konvensiyadan tashqari, O'zbekiston Respublikasining boshqa ko'p tomonlama va ikki tomonlama xalqaro shartnomalari bilan ham tartibga solinadi.

### **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Ijro ishi yuritish manbalari nimalardan iborat?
2. Ijro ishi yuritishning asosiy manbasi O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining mohiyatini ochib bering.
3. Ijro ishi yuritishning manbasi sifatida FPK, XPK va «Hakamlik sudlari to'g'risida»gi Qonunning o'rni, ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari nimadan iborat?
4. Ijro etish organlari tushunchasi.
5. Sud departamenti ijro etish organi sifatida qanday tuzilma, vazifa, funktsiya va vakolatlarga ega?
6. Kimlar sud ijrochisi maqomiga ega bo'lishi mumkin?
7. Ijro hujjatlariga tushuncha bering. Ijro asoslari nima?
8. Ijro hujjatlarining mazmuniga qanday talablar qo'yiladi?
9. Xo'jalik sudi hal qiluv qaroriga asosan berilgan ijro varaqasida nimalar ko'rsatiladi?
10. Sud buyrug'i mazmuniga qanday talablar qo'yiladi?

### III BOB. IJRO ISHI YURITISHDA ISHTIROK ETUVCHI SHAXSLAR

#### 1-§. Ijro ishi yuritishning subyektlari. Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar tushunchasi

Har qanaqangi ish yuritishda bo'lgani kabi, ijro ishi yuritishda ham bir qancha shaxslar ishtirok etadi. Ijro ishida ishtirok etuvchi shaxslar tushunchasini ularning subyektiv tarkibidan kelib chiqqan holda turli xil nuqtayi nazarda ko'rib chiqish mumkin. Ya'ni davlat va huquq nazariyasi, fuqarolik protsessual huquqi, xo'jalik protsessual huquqi hamda huquqning boshqa sohalarining umumiy qoidalaridan kelib chiqib talqin etish mumkin.

**Huquq subyeksi** sifatida qonunga ko'ra huquq va majburiyatlarga ega bo'lish, huquqiy munosabatlar ishtirokchisi bo'lishga qobil va bunday imkoniyatga ega bo'lgan jismoniy va yuridik shaxslar tushuniladi.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar doirasi O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunida belgilangan.

Ijro ishi yuritishda vujudga keladigan munosabatlar subyekting xususiyati ularning xulq-atvorining obyektiv va subyektiv tomonlarini o'rganishga asoslanadi. Ijro ishi yuritishda ishtirok etayotgan shaxslar funksiyasi mohiyatini ularning xulq-atvorining obyektiv va subyektiv tomonlari majmuasi tashkil etadi.

Ijro ishi yuritish subyektlarining harakatlari yoki harakatlarini amalga oshirish imkoniyati ular xulq-atvorining **obyektiv tomonini** tashkil etadi.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarning bu ishtirokchilikdan erishi xohlagan natijalar yoki maqsadlar ular xulq-atvorining **subyektiv tomonini** tashkil etadi.

Ijro ishi yuritish subyektlarini, ularning ijro ishi yuritishda ishtirok etishdan maqsad va vazifalari hamda majburiy ijro etish organlari bilan hamkorligidan kelib chiqib tasniflash mumkin:

· sud va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etishni amalga oshiruvchi shaxslar — sud ijrochilari va ularga tenglashtirilgan shaxslar (Sud departamentining direktori lavozimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasining Bosh sud ijrochisi, hududiy boshqarmalarning boshliqlari tegishincha

Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrining bosh sud ijrochisidir. Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi boshlig‘i va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo‘limlari boshliqlari lavozimiga ko‘ra tegishincha bosh sud ijrochilarining o‘rinbosarlaridir. Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo‘limlari xodimlari sud ijrochilari maqomiga ega bo‘ladi);

- ijro ishi yuritishda taraf tariqasida ishtirok etuvchi shaxslar;
- qonun talablariga ko‘ra ijro hujjatlarini ijro etishga ko‘maklashuvchi shaxslar;
- qarzdorning mol-mulkini qonuniy asosda ushab turgan shaxslar;
- mulkiy huquqlariga ijro ishi yuritish ta‘sir qiladigan shaxslar.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar tushunchasining kvalifikatsiyalovchi belgilari sifatida ikkita elementni ajratib ko‘rsatish mumkin: 1) yuridik manfaat; 2) o‘z manfaatlari yoki boshqa shaxslar manfaatlarini himoya qilish maqsadida o‘z nomidan yoxud boshqa shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish maqsadida ularning nomidan harakat qilish layoqatiga ega bo‘lish.

Shuni ko‘rsatish kerakki, ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar tushunchasining bu ikki kvalifikatsiyalovchi belgisi bir-biri bilan uzviy bog‘liqdir. Chunki ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi ba‘zi shaxslar (tomonlar), yuridik (moddiy va protsessual) manfaatga ega bo‘lib, o‘z huquq va manfaatlarini himoya qiladi. Boshqalari esa (vakillar, prokuror, davlat va jamoat organlari vakillari) yuridik (protsessual) manfaatga ega bo‘lib, qonunning to‘g‘ridan to‘g‘ri ko‘rsatmasiga ko‘ra boshqa shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qiladi. Taraflarning *moddiy* – *huquqiy manfaati* shuni anglatadiki, ular ijro ishi yuritishda ijobiy moddiy natijaga erishishga harakat qiladilar. Taraflarning *protsessual manfaati* ijro ishi yuritish to‘g‘risidagi qonun normalariga asoslangan holda ijro hujjatini qonunga muvofiq majburiy ijro etilishiga erishishdir.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarga quyidagicha tushuncha berish mumkin. **Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar**, bu ma‘lum yuridik (moddiy va (yoki) protsessual-huquqiy) manfaatga ega bo‘lgan va ijro ishi yuritishda o‘z nomidan yoxud boshqa shaxslar nomidan o‘zining manfaatlari, boshqa shaxslar manfaatlari, davlat va jamoat manfaatlarini himoya qilish uchun ishtirok etadigan ijro ishi yuritishning barcha ishtirokchilaridir.

Shuni nazarda tutish kerakki, yuridik adabiyotlarda ijro ishi yuritishda qatnashishning maqsad hamda vazifalari va majburiy ijro organlari bilan hamkorlikni amalga oshirishiga qarab ijro ishi yuritish subyektlarining quyidagi klassifikatsiyasi keltirilgan:

- hokimiyat funksiyalariga ega bo'lgan shaxslar, ya'ni ijro organlari – sud va sud ijrochisi;
- ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etuvchi shaxslar;
- qonun talablariga ko'ra sud ijrochisiga ko'maklashuvchi shaxslar;
- qarzdorning mulkini qonuniy asoslarda egallab turgan shaxslar;
- mulkiy huquqlariga sud ijrochisi tomonidan daxl qilinadigan yoki mulkiy huquqlari buzilishi mumkin bo'lgan shaxslar<sup>21</sup>.

Boshqa bir mualliflar esa ijro ishi yuritish munosabatlari subyektlarini quyidagi ikki guruhga bo'lishni taklif etishadi:

- 1) ijro ishi yuritishning asosiy ishtirokchilari;
- 2) ijroga ko'maklashuvchi shaxslar<sup>22</sup>.

I.V.Reshetnikova esa ijro ishi yuritish subyektlarini uch guruhga bulishni taklif etadi<sup>23</sup>: 1) ijroni amalga oshiruvchi hokimiyat organlari (sud ijrochisi, sud (sudya), ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi, ijro ishi yuritishning boshqa ishtirokchilari)<sup>24</sup>; 2) o'ziga nisbatan ijro harakatlari amalga oshiriladigan shaxslar; 3) ijro ishi yuritishga ko'maklashuvchi shaxslar.

Ijro ishi yuritishning barcha ishtirokchilarini ularning faoliyati yo'naltirilgan maqsadlar va ularning ijro ishi yuritishdagi rolidan kelib chiqib, to'rtga bo'lish taklif etiladigan klassifikasiya ham ma'lum. Unga ko'ra, ijro ishi yuritish ishtirokchilari quyidagilar:

---

<sup>21</sup> Заворотко П.П. Процессуальные гарантии исполнения судебного решения. – М., 1974. – С.188.

<sup>22</sup> Морозова И.Б., Треушников А.М. Исполнительное производство. – М.: Городец, Формула права, 1999. – С. 62.

<sup>23</sup> Защита прав инвесторов / Под ред. В.В.Яркова. – М.: Финансовый дом «Деловой инксперс», 1998. – С. 88.

<sup>24</sup> D.Valievning fikriga ko'ra, mazkur taklif bilan kelishib bo'lmaydi, chunki sud ijro ishi yuritish sub'ekti bo'lishi mumkin emas. Sud ijrochisining harakatlari ustidan shikoyat keltirishda va ijro ishi yuritish uchun ahamiyatga ega bo'lgan boshqa protsessual harakatlarning sud tomonidan amalga oshirilishida vujudga keladigan munosabatlar fuqarolik protsessual munosabatlaridir. Bundan tashqari, «o'ziga nisbatan ijro harakatlari amalga oshirilayotgan shaxslar» tushunchasi mukammal emas, chunki bu guruhga faqatgina ijro ishi yuritish taraflarini kiritish mumkin, I.V.Reshetnikova bu guruhga kiritilayotgan taraflarning vakillari o'zlariga nisbatan ijro harakatlari amalga oshirilayotgan shaxslar emas. Bu haqida batafsil qarang: Валеев Д.Х. Исполнительное производство: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2008. – С.78.



- 1) majburiy ijro organlari;
- 2) sud (sudya);
- 3) taraflar;
- 4) ijro ishi yuritishning boshqa ishtirokchilari<sup>25</sup>.

Bizning nazirimizda ijro ishi yuritish subyektlarining oddiyroq va tug'riroq klassifikatsiyasini D.X.Valeev taklif etgan. Uning taklifiga ko'ra, ijro ishi yuritish subyektlari quyidagicha klassifikasiyalanadi:

- 1) ijroni amalga oshiruvchi hokimiyat organlari (sud ijrochisi);
- 2) ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar (taraflar va taraflarning vakillari, shuningdek, prokuror va davlat boshqaruv organlari);
- 3) ijro ishi yuritishga ko'maklashuvchi shaxslar (ijro ishi yuritishdan yuridik yoki boshqa biron bir manfaatdorligi bo'lmagan va o'zlarining o'ziga xos majburiyatlarini bajarish uchun jalb etiladigan shaxslar – tarjimonlar, xolislar, mulkni saqlovchilar va boshqa shaxslar)<sup>26</sup>.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar toifasiga kiruvchi ayrim subyektlarning funksiyalarini belgilashda, ular ijro ishi yuritishda qanday maqsadlarda ishtirok etayotganligini e'tiborga olish lozim. **Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarning funksiyalari** quyidagilardan iboratdir:

1) undiruv funksiyasi. Bu funksiyani chegaralangan doiradagi subyektlar amalga oshirib, ular qatoriga sud ijrochisi, qonunda nazarda tutilgan hollarda esa boshqa organlar kiradi. Undiruvni qonunda nazarda tutilgan hollarda soliq organlari, banklar hamda boshqa kredit tashkilotlari, boshqa jismoniy va yuridik shaxslar amalga oshirishi mumkin. Shuni nazarda tutish kerakki, keyingi sanab o'tilgan subyektlar ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar bo'lib hisoblanmaydi;

2) himoya funksiyasi. Bu funksiya murakkab tarkibli ekanligi bilan izohlanadi, chunki himoya funksiyasi ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi barcha shaxslar tomonidan amalga oshiriladi;

3) ijro ishi yuritishda qonuniylik ustidan nazorat funksiyasi. Bu funksiya prokuror tomonidan amalga oshiriladi;

4) ijro ishi yuritishdagi taraflarga ko'maklashish funksiyasi;

5) ijro ishi yuritishga ko'maklashish funksiyasi.

---

<sup>25</sup> Гражданский процесс / Под ред. М.К.Треушникова. – М., 2001. – С. 495.

<sup>26</sup> Валеев Д.Х. Исполнительное производство: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2008. – С. 79.

## 2-§. Ijro ishi yuritishda taraflar

**Ijro ishi yuritishda taraflar** — bu moddiy majburiyatdan kelib chiqadigan munosabatlar subyektlaridir. Ijro ishi yuritishda taraflar bo‘lib, undiruvchi va qarzdor hisoblanadi. Taraflar ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi asosiy shaxslardir. Undiruvchi va qarzdorsiz ijro ishi yuritish mavjud bo‘lishi mumkin emas.

Har bir taraf o‘zining huquq va majburiyatlariga ega. Ijro ishi yuritishda bir paytning o‘zida bir necha undiruvchi yoki qarzdor ishtirok etishi mumkin. Ularning har biri boshqa tarafga nisbatan ijro ishi yuritishda mustaqil ishtirok etadi yoki ijro harakatlarida ishtirok etishni sheriklardan biriga topshirishi mumkin.

**Undiruvchi** — bu sud hujjatlari yoki boshqa organlar hujjatlarining ijrosini talab etish huquqiga ega bo‘lgan shaxs, ya’ni foydasiga yoki manfaatlarini ko‘zlab ijro hujjati berilgan jismoniy yoki yuridik shaxs. Undiruvchi o‘z ixtiyoriga ko‘ra, ijro hujjatini olishi va mustaqil ravishda ijroga topshirish huquqiga ega yoxud uning iltimosiga ko‘ra, sud yoki boshqa organ ijro hujjatini ijroga qaratish uchun tegishli ijro organiga jo‘natishi mumkin. Mutlaq ko‘pchilik holatlarda sobiq da‘vogar uning talab qilish huquqi yoki qonuniy manfaati sud qarori yoxud boshqa vakolatli organ qarori bilan tasdiqlangan holda undiruvchiga aylanadi. Ammo sobiq javobgar undiruvchiga aylanish hollari ham uchrashi mumkin. Masalan, sudning qarori bilan da‘voning qanoatlantirilishi rad etilishi va sud xarajatlari da‘vogardan javobgar foydasiga undirilishi mumkin. Bunday holatda sobiq javobgar undiruvchiga aylanadi.

**Qarzdor** — bu ijro hujjatida nazarda tutilgan pul mablag‘lari yoki boshqa mol-mulkni undiruvchiga berish yoxud muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki ularni amalga oshirishdan o‘zini tiyish majburiyati zimmasiga yuklatilgan jismoniy yoki yuridik shaxs.

Ijro ishi yuritishda qarzdor zimmasiga majburiyat yuklatilgan shaxs bo‘lib, uning ishtirokidagi huquqiy munosabatlarga, fuqaroning qadr-qimmatini hurmat qilish hamda qarzdor fuqaro va uning oila a‘zolarining normal turmush kechirishi uchun zarur bo‘lgan mol-mulkning eng kam miqdorining daxlsizligi prinsiplariga rioya qilingan holda, tartibga solishning imperativ usullari qo‘llaniladi.

Qarzdor undiruvchidan farqli ijrodan voz kechish huquqiga ega emas. Ijro hujjatini ijro etmagan holda qarzdor ish holatlariga qarab qonunda belgilangan tartibda ma'muriy yoki jinoiy javobgarlikka tortilishi mumkin.

Shaxs undiruvchi yoki qarzdor protsessual maqomiga ijro asosi bo'lmish hujjat (qaror) chiqarilishi bilanoq emas, balki ijro ishi yuritish qo'zg'atilganidan so'ng ega bo'ladi.

Ijro hujjati sud ijrochisiga kelib tushganda va ijro ishi yuritishni qo'zg'atish masalasini hal etishda sud ijrochisi unga ijro hujjatini majburiy ijro etish masalasida murojaat etgan shaxsning huquqiy maqomini tekshirishi shart. Agarda undiruvchi yuridik shaxs bo'lsa, ijro hujjatidagi yuridik shaxsning nomi sud ijrochisiga murojaat etgan yuridik shaxsning nomiga to'g'ri kelishi hamda uning manfaatlarini ifodalovchi va uning nomidan ish ko'ruvchi shaxsning vakolatlari tekshiriladi. Yuridik shaxs (tashkilot) ijro ishi yuritishda qonun hujjatlarida yoki ta'sis hujjatlarida o'zlariga berilgan vakolatlar doirasida harakat qiladigan organlar yoki mansabdor shaxslari orqali yoki mazkur organlar va mansabdor shaxslarning vakillari orqali ishtirok etadilar. Yuridik shaxsning nomidan ishtirok etuvchi shaxslarning vakolatlari yuridik shaxsning ta'sis hujjatlari yoki yuridik shaxsning vakolatli organi yoxud mansabdor shaxsi bergan ishonchnoma bilan tasdiqlanadi. Ishonchnoma tegishli mansabdor shaxsning (rahbar) imzosi va yuridik shaxsning muhri bilan tasdiqlangan bo'lishi kerak. Agarda undiruvchi jismoniy shaxs bo'ladigan bo'lsa, sud ijrochisi unga ijro hujjatini majburiy ijro etish masalasida murojaat qilgan jismoniy shaxsning huquqiy maqomini tekshiradi.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etish uchun ayrim cheklashlar mavjud. Qonunda belgilanishiga ko'ra, ijro ishi yuritish qo'zg'atilgan vaqtga voyaga yetgan, ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun-hujjatlarda nazarda tutilgan protsessual huquq va majburiyatlarini mustaqil amalga oshirishga qobil bo'lgan shaxslar ijro ishi yuritishda ishtirok etishi mumkin. Ijro ishi yuritishda, shuningdek, Fuqarolik kodeksning 28-moddasiga muvofiq, to'liq muomalaga layoqatli (emansipatsiya) deb e'lon qilingan jismoniy shaxslar ham ishtirok etishi mumkin. Voyaga yetmaganini to'la muomalaga layoqatli, deb e'lon qilish uning ota-onalari, farzandlikka oluvchilari, vasiylari yoki homiylari roziligi bilan vasiylik va homiylik organining qarori bilan, bunday rozilik bo'lmagan taqdirda, sud tartibida amalga oshiriladi. Ijro ishi yuritishda voyaga yetmaganilarning ishtiroki

O‘zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunining 10-moddasi talablariga rioya qilingan holda amalga oshiriladi.

O‘n sakkiz yoshga to‘lgan fuqarolar ijro ishi yuritishda o‘z huquqlarini mustaqil yoki vakillar orqali amalga oshirishlari va majburiyatlarini bajarishlari mumkin.

Umumiy qoidaga ko‘ra, ijro ishi yuritishda voyaga yetmaganilarning huquqlarini ularning qonuniy vakillari — ota-onalari, farzandlikka oluvchilari, vasiylari va homiylari amalga oshiradilar.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 10-moddasi 2-qismiga muvofiq fuqarolik, oilaviy, mehnat, ma‘muriy huquqiy munosabatlardan hamda olingan ish haqini yoki boshqa daromadni tasarruf etish bilan bog‘liq bitimlardan kelib chiqadigan ishlar bo‘yicha sud hujjatlari va boshqa organlarning hujjatlari asosida berilgan ijro hujjatlari ijro etilayotganda voyaga yetmaganilar qonunda nazarda tutilgan hollarda ijro ishi yuritishda mustaqil ravishda o‘z huquqlarini amalga oshirishlari va majburiyatlarni bajarishlari mumkin.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunining 10-moddasi 3-qismiga muvofiq, o‘n olti yoshga to‘lgan, voyaga yetmagan, shaxs to‘la muomalaga layoqatli, deb e‘lon qilingan taqdirda (emansipatsiya), u ijro ishi yuritishda mustaqil ravishda o‘z huquqlarini amalga oshirishi va majburiyatlarni bajarishi mumkin.

Fuqarolik kodeksning 22-moddasiga muvofiq voyaga yetgunga qadar qonuniy asosda nikohdan o‘tgan fuqaro nikohdan o‘tgan vaqtdan e‘tiboran to‘la hajmda muomala layoqatiga ega bo‘ladi. Nikoh tuzish natijasida ega bo‘lingan muomala layoqati o‘n sakkiz yoshga to‘lmasdan turib, nikoh bekor qilingan taqdirda ham to‘la saqlanib qoladi. Bunday shaxslar ijro ishi yuritishda ham mustaqil ishtirok etish huquqiga ega.

*Undiruvchi yoki qarzdorning huquq layoqati tugatilganda yoxud ular muomala layoqatini yo‘qotganda ijro ishi yuritish to‘xtatilishi shart.* O‘zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunining 34-moddasiga ko‘ra, ijro ishi yuritish agar sud tomonidan aniqlangan huquqiy munosabat huquqiy vorislikka yo‘l qo‘ysa, qarzdor vafot etganda, u vafot etgan deb e‘lon qilinganda yoki bedarak yo‘qolgan deb topilganda; qarzdorning nochorligi (bankrotligi) to‘g‘risidagi ish bo‘yicha xo‘jalik sudi tomonidan ish

yuritish qo'zg'atilganda; qarzdor muomala layoqatini yo'qotganda to'xtatilib turilishi majburiydir.

Yuqorida ko'rsatilganidek, ijro ishi yuritishdagi taraflar ularning huquqiy holatiga muvofiq **huquq** va **majburiyatlarga** egadir. Ijro ishi yuritishdagi taraflar:

- ijro ishi yuritish materiallari bilan tanishish;
  - ijro ishi yuritish materiallaridan ko'chirmalar va nusxalar olish;
  - qo'shimcha materiallar taqdim etish;
  - iltimosnomalar berish, jumladan,, ijro harakatlarini keyinga qoldirish haqida iltimosnoma berish;
  - ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etish;
  - ijro harakatlari jarayonida og'zaki va yozma tushuntirishlar berish;
  - ijro ishi yuritilishi davomida paydo bo'ladigan masalalar yuzasidan o'z vajlari va fikr-mulohazalarini bildirish;
  - ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi boshqa shaxslarning iltimosnomalari, vajlari va fikr-mulohazalariga qarshi e'tiroz bildirish;
  - rad qilish;
  - ijro hujjatlarining ijrosini kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib ijro etish, ularni ijro etish usuli va tartibini o'zgartirish to'g'risidagi ariza bilan ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga murojaat qilish;
  - sud ijrochisining harakatlari (harakatsizligi) ustidan shikoyat qilish;
  - qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa huquqlarga egadirlar.
- Masalan, undiruvchi ijro hujjatlarini majburiy ijro etish uchun taqdim qilish, undiruvdan voz kechish va kelishuv bitimi tuzish, qarzdorni va uning mol-mulkini qidirish bo'yicha xarajatlarni bo'nak bilan ta'minlash, keyinchalik esa bu xarajatlarning qoplanishini talab etish huquqiga ega. Undiruvchi qarzdorning realizatsiya qilinmay qolgan mol-mulkini o'zida qoldirish huquqiga ega.

Yuqorida keltirilgan protsessual huquqlar ro'yxati ijro ishi yuritishda taraflarning protsessual faoliyati xilma-xil ekanligidan dalolat beradi. Taraflar qonunda nazarda tutilgan protsessual harakatlarni erkin amalga oshirish huquqiga ega. Ammo ular qonunga xilof va boshqa shaxslarning huquq va manfaatlarini buzadigan harakatlarni sodir qilishga haqli emaslar.

Rossiya Federasiyasining «Ijro ishi yuritish haqida»gi Qonuniga sharhlar mualliflari taraflarning subyektiv protsessual huquqni ularning mazmundan kelib chiqqan holda, uch guruhga bo'lishni taklif etganlar:

1) amalga oshirilishi ijro ishi yuritishning harakatlanishiga ta'sir qiladigan huquqlar (masalan, sud pristavi-ijrochisi qarorlari yoki harakatlari ustidan shikoyat keltirishga bo'lgan huquq, kelishuv bitimi tuzishga bo'lgan huquq);

2) ijro ishi yuritishda faol ishtirok etishga bo'lgan huquq (masalan, ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etish huquqi, ijro harakatlarini amalga oshirish jarayonida og'zaki va yozma tushuntirishlar berishga bo'lgan huquq);

3) taraflarning keng ma'noda himoya qilinishini ta'minlovchi huquq (masalan, tarjimon, ekspertni rad etish huquqi).

*Ijro ishi yuritishdagi taraflarning majburiyatlari.* Ijro ishi yuritishda taraflarning fuqarolik protsessual majburiyati – bu taraflarning ijro ishi yuritishda talab qilinadigan va protsessual qonun («Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun) bilan ta'minlanadigan, majburiy ijro organining subyektiv huquqiga muvofiq keladigan maqbul xatti-harakatidir.

Ko'pchilik holatlarda ijro ishi yuritishda taraflarning huquq va majburiyatlari dispozitiv emas, balki imperativ xususiyatga ega bo'ladi. Undiruvchi aksariyat holatlarda vakolatli taraf bo'lib, qarzdor esa ijro hujjatini ijro etish majburiyati yuklatilgan asosiy subyekt hisoblanadi.

Ijro ishi yuritishdagi taraflarning asosiy majburiyatlari *umumiy* va *maxsus majburiyatlarga* bo'linadi. Taraflarning umumiy majburiyatlari ijro harakatlarini amalga oshirayotganda sud hujjatlarini va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlarining talablarini bajarishdir. Qarzdorga ijro hujjatlari talablarini o'z vaqtida va to'liq ijro etish, undiruvchiga esa ijro harakatlarini amalga oshirishda sud ijrochisiga yordam ko'rsatish majburiyati yuklangan. Bu majburiyatlar maxsus majburiyatlar sirasiga kiradi.

Ijro ishi yuritishda undiruvchining va shuningdek, qarzdorning majburiyatlari ijro ishi yuritish qo'zgatilganidan boshlanadi va u tugallangan-ga qadar bir shaxsdan boshqa shaxsga o'tishi mumkin (huquqiy vorislik).

### **3-§. Ijro ishi yuritishda huquqiy vorislik va ishtirokchilik**

**Ijro ishi yuritishda huquqiy vorislik.** Huquqiy vorislik – bu ijro ishi yuritish jarayonida huquq va majburiyatlarning bir tarafdin ilgari ijro

ishi yuritishda ishtirok etmagan boshqa shaxsga o'tishidir. Huquqiy vorislik taraflaridan biri ijro hujjatini ijro etish jarayonidan chiqib ketgan taqdirda uni huquqiy voris bilan almashtirishdan iboratdir.

Huquqiy vorislik instituti quyidagi o'ziga xos belgilarga ega:

1. Huquqiy vorislik ijro ishi yuritishning barcha davrida, ya'ni ijro ishi yuritish qo'zg'atilganidan boshlab, tamomlanguniga qadar amalga oshirilishi mumkin.

2. Amalga oshirilgan barcha harakatlar chiqib ketgan taraf uchun qay darajada majburiy hisoblangan bo'lsa, uning o'rniga ijro ishi yuritishga kirgan huquqiy voris uchun ham shu darajada majburiydir.

3. Moddiy huquqda bo'lgani singari ijro ishi yuritishda huquqiy vorislik asoslari bo'lib, undiruvchi yoki qarzdorning vafot etishi, yuridik shaxsning qayta tashkil etilishi, boshqa shaxs foydasiga talablardan voz kechilishi, qarzning boshqa shaxsga o'tkazilishi va shu kabilar hisoblanadi.

4. Shuni nazarda tutish kerakki, agarda huquqiy vorislik moddiy huquq normasida ko'zda tutilmagan bo'lsa, unga ijro ishi yuritishda ham yo'l qo'yilmaydi. Masalan, mehnat huquqida ishga tiklash ishlari bo'yicha huquqiy vorislik nazarda tutilmagan. Shu tufayli bu turdagi ishlar bo'yicha ijro ishi yuritishda ham huquqiy vorislikka yo'l qo'yilmaydi.

5. Ijro ishi yuritishdan taraflarning biri chiqib ketgan taqdirda sud ijrochisi o'z qarori bilan ana shu tarafni uning huquqiy vorisi bilan qonunda belgilangan tartibda almashtiradi va ijro ishi yuritishni davom ettiradi, bundan «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 34-moddasida nazarda tutilgan hollar mustasno.

**Ijro ishi yuritishda ishtirokchilik.** Ijro ishi yuritishda ishtirokchilikka ham yo'l qo'yiladi. Ijro ishi yuritishda *ishtirokchilik* bir ijro ishida bir necha undiruvchi yoki qarzdor ishtirok etishini anglatadi. Ulardan birining huquq va majburiyatlari boshqasining huquq va majburiyatlarini istusno etmaydi. Bu shuni anglatadiki, ishtirokchilar bir-biridan mustaqil bo'lib, qonunda nazarda tutilgan har qanaqangi harakatlarni ulardan har biri mustaqil amalga oshirishi mumkin.

Ijro ishi yuritishda bir necha undiruvchi yoki qarzdor ishtirok etayotgan holda ularning har biri boshqa tarafga nisbatan ijro ishi yuritishda mustaqil ishtirok etadi yoki ijro harakatlarida ishtirok etishni sheriklaridan

biriga topshirishga haqli. Bunday holatlarda boshqa sherigining o'rniga ijro ishida qatnashayotgan undiruvchi yoki qarzdor vakil maqomiga ega bo'ladi va uning vakolatlari Qonunning 14-moddasi talablariga muvofiq rasmiylash-tirilgan bo'lishi kerak.

#### **4-§. Ijro ishi yuritishda vakillik**

**Ijro ishi yuritishda vakillik** — bir shaxsning (vakilning) boshqa shaxs (vakolat beruvchining) huquqlarini himoya qilish maqsadida, shuningdek, sud ijrochisi tomonidan ijro hujjatlarini ijro etishda vakolat beruvchiga uning huquqlarini amalga oshirishda yordam berish uchun uning nomidan va uning manfaatlarini ko'zlab, o'ziga berilgan vakolatnoma asosida amalga oshiriladigan faoliyat. Shuni nazarda tutish kerakki, agarda ijro hujjati bo'yicha qarzdor zimmasiga faqat uning o'zi shaxsan ijro etishi mumkin bo'lgan majburiyatlar yuklatilgan bo'lsa, shuningdek, ijro hujjatining xususiyati undiruvchining shaxsan ishtirokini talab qilgan hollarda ularni ijro etishda qarzdor yoki undiruvchi o'z vakili orqali harakat qilishga haqli emas.

##### **Ijro ishi yuritishda vakillik turlari.**

1. **Qonuniy vakillik** qonunda to'g'ridan to'g'ri nazarda tutilgan ma'lum faktik holatlarga asoslanadi. Ijro ishi yuritishda muomalaga layoqatsiz yoki muomala layoqati cheklangan jismoniy shaxslarning huquqlari hamda qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini ularning qonuniy vakillari — ota-onalari, farzandlikka oluvchilari, vasiylari yoki homiylari himoya qiladilar. Ular o'z vakolatlarini tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etadilar.

Qonuniy vakillar amalga oshirish huquqi vakil qilinayotganlarga tegishli bo'lgan barcha harakatlarni qonunda nazarda tutilgan cheklanishlar bilan vakil qilinayotganlarning nomidan bajaradilar.

Belgilangan tartibda bedarak yo'qolgan deb topilgan jismoniy shaxs ishtirok etishi lozim bo'lgan ijro ishi yuritish bo'yicha, bedarak yo'qolganning mol-mulki ishonchli boshqaruviga berilgan va qonun hujjatlarida belgilangan tartibda tayinlangan shaxslar bedarak yo'qolgan shaxsning vakili sifatida qatnashadilar.

Vafot etgan yoki belgilangan tartibda vafot etgan deb e'lon qilingan shaxsning merosxo'ri ishtirok etishi lozim bo'lgan ijro ishi yuritish bo'yicha, agar merosni hali hech kim qabul qilib olmagan bo'lsa, vasiy



yoki meros mol-mulkni muhofaza qilish va boshqarish uchun tayinlangan saqlovchi merosxo'ring vakili sifatida qatnashadi.

Qonuniy vakillar ijro ishi yuritishda ishtirok etishni o'zlari vakil sifatida tanlagan boshqa shaxsga topshirish huquqiga egadirlar.

2. *Shartnoma bo'yicha (ixtiyoriy)* vakillik taraflar o'rtasidagi shartnomaga asosan vujudga keladi. Fuqarolik protsessual kodeksning 52-moddasiga muvofiq quyidagilar shartnoma bo'yicha (ixtiyoriy) vakil bo'la oladilar:

- 1) advokatlar;
- 2) taraflar, uchinchi shaxslar tomonidan tanlangan shaxslar;
- 3) birgalikda ishtirok etuvchilardan biri boshqa ishtirok etuvchilarning topshirig'i bo'yicha.

Yuridik shaxslarning vakili sifatida ijro ishi yuritishda ularning vakillarining vakolatlari mehnat shartnomasiga asoslangan bo'lishi mumkin. Bunday holatda vakil sifatida yuridik shaxslarning yuristlari yoki boshqa xodimi qatnashishi mumkin.

Quyidagi shaxslar ijro ishi yuritishda vakil bo'lishlari mumkin emas:

- 1) voyaga yetmagan shaxslar;
- 2) vasiylikda yoxud homiylikda turgan shaxslar;
- 3) sudyalar, prokurorlar, tergovchilar, surishtiruvchilar, sud ijrochilari va sud apparati xodimlari.

Bu qoida uchinchi guruhda ko'rsatilgan shaxslarga nisbatan mazkur shaxslar ijro ishi yuritishda tegishli sudning, prokuratura, tergov va surishtiruv organining vakolatli vakili yoki qonuniy vakil sifatida ishtirok etadigan hollarga nisbatan tatbiq etilmaydi.

Qonunda sudyalar, prokurorlar, tergovchilar, surishtiruvchilar, sud ijrochilari va sud apparati xodimlariga nisbatan o'rnatilgan bu cheklash ijro ishi yuritishda ko'rsatilgan shaxslarning sud ijrochilarining faoliyatiga qandaydir tarzda aralashishining oldini olish hamda sud ijrochisining xolisligiga qandaydir shubha uyg'onishini bartaraf etish maqsadida o'rnatilgan.

**Ijro ishi yuritishda vakillikning umumiy qoidalari.** Vakil va ishonch bildiruvchi o'rtasidagi munosabatlar moddiy huquq, ya'ni Fuqarolik kodeksi normalari bilan tartibga solinadi.

Vakillarga qo'yiladigan bosh talab — ularning vakolatlari qonunga muvofiq berilgan va rasmiylashtirilgan ishonchnoma bilan tasdiqlangan

bo'lishi shartlidir. Ijro ishi yuritishda jismoniy va yuridik shaxslar qonun hujjatlarida nazarda tutilgan dispozitiv va imperativ normalarni hisobga olgan holda vakilning xizmatidan foydalanishi mumkin. Dispozitiv normaga ko'ra undiruvchi yoki qarzdor: 1) ijro ishi yuritishda vakilning xizmatidan foydalanmasdan shaxsan ishtirok etish; 2) ijro ishi yuritishda vakil bilan birgalikda ishtirok etish; 3) ijro ishi yuritishda shaxsan ishtirok etmasdan, vakil orqali ishtirok etish huquqiga ega. O'z navbatida, imperativ norma, agar ijro hujjati bo'yicha qarzdor zimmasiga faqat u shaxsan ijro etishi mumkin bo'lgan majburiyatlar yuklatilgan bo'lsa, ularni ijro etishda qarzdor o'z vakili orqali harakat qilishga haqli emasligini talab etadi.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi vakilning vakolatlarini tasdiqlovchi hujjatlarini rasmiylashtirish, vakil kimning nomidan — jismoniy shaxs yoki yuridik shaxsning nomidan ishtirok etayotganligiga bog'liq.

Vakilning vakolatlar doirasi ikki faktik holat: 1) ishonch bildiruvchining vakolatlari doirasidan; 2) ishonch bildiruvchi vakilga qanaqangi vakolatlar berganligi bilan bog'liq.

Taraflarning vakillari ishning yakunidan protsessual jihatidan manfaatdordirlar. Protsessual manfaatdorlik odatda bevosita qonunda (qonuniylik vakillik), shartnomada (shartnomaviy vakillik) yoki boshqa yuridik asoslar bilan belgilanadi.

Ijro ishi yuritishda vakil quyidagi huquqlarga ega:

— ishonch bildiruvchining shaxsan ishtirok etishini talab qilmaydigan barcha harakatlarini amalga oshirishga;

— vakil qilayotgan shaxs berayotgan ishonchnomada vakilning quyidagi harakatlarni amalga oshirish vakolatlari maxsus ko'rsatib o'tilgan bo'lishi kerak: 1) ijro hujjatini ijroga topshirish va uni chaqirib olish; 2) undiruvdan voz kechish; 3) vakolatlarni boshqa shaxsga o'tkazish (ishonib topshirish); 4) sud ijrochisining harakatlari (harakatsizligi) ustidan shikoyat berish va uni rad qilish; 5) undirilgan mol-mulkni (shu jumladan, pulni) olish; 6) kelishuv bitimi tuzish.

**Ijro ishi yuritishda vakilning vakolat turlari.** Ijro ishi yuritishda vakilning vakolatlari umumiy va maxsus vakolatlarga bo'linadi. *Umumiy vakolatlar* — bu ijro ishi yuritishda qatnashayotgan vakilning vakil qiluvchi nomidan ishonchnomada maxsus ko'rsatilgan yoki ko'rsatilmaganligidan qat'iy nazar, amalga oshirishga haqli bo'lgan harakatlardir. *Maxsus*

*vakolatlar* – bu aniq vakolatlar bo‘lib, vakil ularni ishonchnomada maxsus ko‘rsatilgan hollardagina amalga oshirishga haqli.

Fuqarolik kodeksining 134-moddasiga muvofiq, bir shaxs (ishonch bildiruvchi) tomonidan ikkinchi shaxsga (ishonchli vakilga) uchinchi shaxslar oldida vakillik qilish uchun berilgan yozma vakolat ishonchnoma hisoblanadi. Ishonchli vakil o‘ziga ishonchnoma bilan berilgan vakolatlar doirasida ish olib boradi.

Iшонchnoma vakil tomonidan sud ijrochisiga taqdim etiladi yoki bevosita vakil qilayotgan shaxs (ishonch bildiruvchi) tomonidan yuboriladi. Ishonchnomaning muddati 3 yildan oshmasligi kerak. Agar ishonchnomada muddat ko‘rsatilmagan bo‘lsa, u berilgan kundan boshlab bir yil davomida kuchda bo‘ladi. Berilgan sanasi ko‘rsatilmagan ishonchnoma o‘z-o‘zidan haqiqiy emasdir. Ijro ishi yuritishda yuridik shaxsning vakili vakolatlari unga qonunga muvofiq berilgan va rasmiylashtirilgan ishonchnoma bilan tasdiqlanadi.

Yuridik shaxs nomidan berilgan ishonchnoma uning rahbarining imzosi va yuridik shaxsning muhri bilan tasdiqlanadi.

Ijro ishi yuritishda jismoniy shaxsning vakiliga berilgan ishonchnoma Fuqarolik kodeksining qoidalariga ko‘ra notarial yoki unga tenglashtirilgan tartibda tasdiqlanadi.

Ijro ishi yuritishda qatnashayotgan advokatning vakolatlari yuridik maslahatxona, firma yoki advokatlik byurosi tomonidan berilgan order bilan tasdiqlanadi. Order ko‘rsatilgan tashkilotlar rahbarlarining imzosi va muhri bilan tasdiqlanadi. Qonuniy vakillarning (ota-onalar, farzandikka oluvchilar, vasiylar yoki homiylar) vakolatlari sud ijrochisi tomonidan ularning tegishli hujjatlari (pasport, farzandlikka olish to‘g‘risidagi guvohnoma, vasiylik belgilash to‘g‘risidagi qaror yoki guvohnoma va boshqalar) asosida aniqlanadi.

## 5-§. Ijro ishi yuritishda tarjimonning ishtiroki

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar doirasiga ijro ishining yakunidan manfaatdor bo‘lmagan, lekin ijro hujjatini sifatli, to‘liq va o‘z vaqtida ijro etish uchun ishtiroki talab etiladigan shaxslar ham kiradi. Bunday shaxslar tarjimonlar, xolislar va mutaxassislardir.

Qonun ijro ishi yuritishda tarjimon ishtirok etishi mumkinligini nazarda tutadi. **Tarjimon** – bu ijro harakatlari amalga oshirilayotganda

ijro ishi yuritilayotgan tilni bilmaydigan shaxslarga tarjimoni ta'minlash uchun ijro ishi yuritishga jalb etiladigan shaxsdir.

Tarjimonga qo'yiladigan asosiy talablardan biri shuki, tarjima uchun zarur bo'lgan tillarni biladigan har qanday voyaga yetgan, muomalaga layoqatli jismoniy shaxs tarjimon bo'lishi mumkin. Tarjimon sifatida ijro ishi yuritish ishtirokchilari bilan qarindoshchiligi bo'lgan yoki ularga bo'ysunadigan shaxslar, ijro ishi yuritishda taraf bo'lgan yuridik shaxslarning xodimlari, shuningdek, ijro ishi yuritishning yakunidan bevosita yoki bilvosita manfaatdor bo'lgan shaxslar jalb etilishi mumkin emas.

Tarjimonning ijro ishi yuritishda qatnashishiga protsessual asos bo'lib sud ijrochisining tarjimon tayinlash to'g'risidagi qarori hisoblanadi. Sud ijrochisi tarjimonning shaxsini tekshiradi va tarjimonni tayinlash to'g'risidagi qarorda tarjimonning familiyasi, ismi-sharifi, fuqaroligi, yashash joyi, ijro ishi yuritishdagi taraflar bilan o'zaro munosabati haqidagi ma'lumotlarni ko'rsatadi.

Ijro harakatlarini boshlash oldidan sud ijrochisi tarjimonni bila turib noto'g'ri tarjima qilgan taqdirda O'zbekiston Respublikasi qonunlarida belgilangan tartibda javobgar bo'lishi haqida ogohlantiradi.

Ijro harakatlarini amalga oshirishda tarjimon sud ijrochisining barcha topshiriqlari va bayonotlarini hamda ijro ishi yuritishda ishtirok etayotgan boshqa shaxslarning bildirgan fikr-mulohazalarini tarjima qiladi. Ijro harakatini amalga oshirish jarayonida tuzilgan tegishli hujjat manfaatdor shaxsning talabiga ko'ra yozma ravishda tarjima qilinadi.

Tarjimon rad etilishi mumkin. Tarjimonni rad etish to'g'risidagi masala sud ijrochisi tomonidan hal etiladi. Sud ijrochisi tarjimonni rad etish to'g'risidagi masalani ko'rib chiqib, asoslantirilgan qaror chiqaradi. Bu qaror katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanishi lozim.

Qonunga ko'ra, tarjimon o'z mehnati uchun haq olish huquqiga ega bo'lib, bu haq ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlariga kiritiladi.

## **6-§. Ijro ishi yuritishda xolislarning ishtiroki**

**Ijro ishi yuritishda xolis** — bu ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etish uchun taklif qilingan, ijro harakatlarini amalga oshirishda belgilangan qonuniy tartib-tamoyillariga rioya etilganligini va tegishli hujjatda qayd etilgan harakatlarning sodir etilganlik faktini tasdiqlaydigan shaxsdir.

Ijro ishi yuritishda xolislarining ishtiroki majburiy yoki fakultativ bo'lishi mumkin. Qonunning 18-moddasi 1-qismida ijro ishi yuritishda qaysi hollarda xolislarining ishtiroki *majburiyligi* nazarda tutilgan. Qarzdorning xonalari va omborlarini ochish, mol-mulkini ko'zdan kechirish, xatlash, olib qo'yish va berish bilan bog'liq ijro harakatlarini amalga oshirishda xolislar ishtirok etishi shart. Ijro ishi yuritishda xolislarining ishtiroki *fakultativligi* shuni anglatadiki, yuqorida ko'rsatilganlardan boshqa hollarda, xolislar sud ijrochisining ixtiyoriga ko'ra chaqiriladi.

Xolislar sifatida ijro harakatlarini amalga oshirishdan manfaatdor bo'lmagan va o'zaro yoki ijro ishi yuritish ishtirokchilari bilan qarindosh bo'lmagan, bir-biriga bo'ysunmaydigan va bir-birini nazorat qilmaydigan voyaga yetgan har qanday muomalaga layoqatli jismoniy shaxslar taklif etilishi mumkin. Xolislar ikki kishidan kam bo'lmashligi kerak.

Sud ijrochisi ijro harakatlarini amalga oshirishda xolislarini jalb etgan taqdirda, u xolislarining shaxsini (familiyasi, ismi-sharifi, fuqaroligi, yashash joyi, qarzdor va undiruvchi bilan o'zaro munosabati va boshqalar) tekshiradi va bu ma'lumotlarni ijro harakatlarini amalga oshirish jarayonini o'zida aks ettiruvchi tegishli hujjatga kiritadi.

Xolislar ishtirok etadigan ijro harakatlari boshlanishidan oldin sud ijrochisi ularga o'z huquq va majburiyatlarini tushuntiradi.

Xolis o'zining qanday ijro harakatlarini amalga oshirish uchun taklif qilinganligini, ular qanday ijro hujjatlariga asosan amalga oshirilayotganligini bilishga, amalga oshirilgan ijro harakatlari bo'yicha fikr-mulohazalar bildirishga haqli. Xolisning mulohazalari tegishli ijro harakatlari dalolatnomasiga kiritilishi lozim. Xolisning istagiga binoan, bunday mulohazalar uning o'z qo'li bilan yozilishi mumkin. Xolis tegishli ijro harakati dalolatnomasida o'zi ishtirok etgan ijro harakatlari amalga oshirilganligini, ularning mazmuni va natijalarini o'z imzosi bilan tasdiqlaydi.

Xolislar o'z majburiyatlarini bajarishlari munosabati bilan o'zlari qilgan xarajatlari qoplanishini talab qilish huquqiga egadirlar. Mazkur xarajatlar ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlariga kiritiladi.

## **7-§. Ijro ishi yuritishda mutaxassislarining ishtiroki**

Ijro ishi yuritishda mutaxassisning ishtiroki huquqiy tartib-tamoyillarni amalga oshirishda maxsus bilimlardan foydalanishning shakli bo'lib,

ko'pgina holatlarda ularning ishtirokiga zaruriyat paydo bo'ladi. Qonunga ko'ra, ijro harakatlarini amalga oshirayotganda yuzaga keladigan, maxsus bilimlarni talab qiladigan masalalarni tushuntirib berish uchun sud ijrochisi o'z tashabbusiga yoki taraflarning iltimosiga binoan, o'zining qarori bilan mutaxassis, zaruriyat bo'lganda esa bir necha mutaxassislarni tayinlashi mumkin.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi mutaxassislarga qonun bir qator talablarni qo'yadi. Mutaxassis zarur bilimlarga ega bo'lishi kerak. Bu uning ma'lumoti, ish tajribasi, egallab turgan lavozimi hamda malakasini tasdiqlovchi hujjatlar bilan tasdiqlanishi mumkin. Mutaxassis ishining yakunidan manfaatdor bo'lmasligi, agarda bunday holatlar bo'lgan taqdirda o'zini o'zi rad etishi kerak. Mutaxassis sud ijrochisining chaqiruvi bo'yicha kelishi, qo'yilgan masalalar yuzasidan xolisona xulosa berishi, o'zi bajarayotgan harakatlarni tushuntirib berishi shart.

Mutaxassis sud ijrochisining nazorati ostida yuridik ahamiyatga ega bo'lgan ma'lum harakatlarni bajaradi. Chunonchi, mutaxassis sud ijrochisiga ba'zi savollarni hal etishga yordam qiladi (masalan, qarzdor mulkini baholash) va to'g'ri qaror qabul qilishga yordamlashadi. Mutaxassisning xulosasi yozma ravishda berilishi va uning imzosi bilan tasdiqlanishi lozim.

Mutaxassis ishtirok etayotgan ijro harakatlarini boshlashdan avval sud ijrochisi mutaxassisning shaxsini tekshirishi va uning zarur bilimlarga ega ekanligini hamda undiruvchi va qarzdor bilan munosabatlarini aniqlashi lozim. Sud ijrochisi mutaxassisga uning huquq va majburiyatlarini tushuntiradi va xulosa berishni rad etganlik yoki bosh tortganlik, yoxud bila turib yolg'on xulosa berganlik uchun javobgarlik haqida ogohlantiradi. Bu tegishli ijro harakatini amalga oshirish to'g'risidagi dalolatnomada qayd etilib, mutaxassisning imzosi bilan tasdiqlanadi.

Mutaxassis rad etilgan taqdirda bu masala sud ijrochisining asoslantirilgan qarori bilan hal etiladi. Qaror katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanadi.

O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuniga ko'ra, mutaxassis ijro harakatlarini amalga oshirish bilan bog'liq bajargan ishi uchun haq olish huquqiga ega. Bu haq ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlariga kiritiladi.

## 8-§. Sud ijrochilarining davlat organlari, kredit tashkilotlari va boshqa tashkilotlar bilan o‘zaro hamkorligi

Sud ijrochilari o‘z zimmalariga yuklatilgan vazifalarni davlat organlari, kredit tashkilotlari va boshqa tashkilotlar bilan o‘zaro hamkorlikda amalga oshiradi. Mazkur organlar hamda tashkilotlar sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining majburiy ijrosini ta‘minlashda sud ijrochilariga ko‘maklashishi shart.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 21-moddasida sud ijrochilarining ichki ishlar organlari, O‘zbekiston Respublikasi Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo‘mitasining organlari, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, banklar va boshqa kredit tashkilotlari, davlat soliq xizmati organlari, g‘aznachilik organlari, Davlat chegarasini qo‘riqlash organlari bilan hamkorligining asosiy yo‘nalishlari belgilangan.

Quyida sud ijrochilarining sanab o‘tilgan davlat organlari, kredit tashkilotlari va boshqa tashkilotlar bilan hamkorligining asosiy xususiyatlarini qisqacha ko‘rib chiqamiz.

1. Qonunga ko‘ra sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining majburiy ijrosini ta‘minlash maqsadida **ichki ishlar organlari**:

– sud ijrochisining qarori asosida qarzdor jismoniy shaxsni, olib qo‘yilishi lozim bo‘lgan bolani, shuningdek, avtomototransport vositalarini qidirishni amalga oshiradi;

– sud ijrochisi huzuriga kelishdan bo‘yin tovlayotgan shaxslarning belgilangan tartibda majburiy keltirilishini ta‘minlaydi;

– ijro harakatlarini amalga oshirishda, shu jumladan,, sud ijrochisi tomonidan ijro harakatlarining amalga oshirilishida biron-bir to‘siq bo‘lganda, jamoat tartibi saqlanishini ta‘minlaydi;

– qonunda belgilangan majburiy ijro etish choralari amalga oshirish uchun, shu jumladan,, undiruvni avtomototransport vositasiga qaratish uchun ushbu avtomototransport vositasining majburiy to‘xtatilishini sud ijrochisining topshirig‘i asosida ta‘minlaydi;

– avtomototransport vositasi egasi to‘g‘risidagi, tegishli qarzdorlar nomiga ro‘yxatga olingan avtomototransport vositalari haqidagi axborotni, shuningdek, avtomototransport vositalariga bo‘lgan mulk huquqi va boshqa ashyoviy huquqlar davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi

to'g'risidagi boshqa ma'lumotni sud ijrochisining yozma so'rovi asosida uch kunlik muddatda taqdim etadi, sud ijrochilarining avtomototransport vositalarini ro'yxatdan o'tkazish yoki qayta ro'yxatdan o'tkazishga oid belgilagan taqiqlarini ijro etadi;

- qonun hujjatlarida belgilangan hollarda ijro harakatlarini amalga oshirish davomida ro'yxatga olingan avtomototransport vositalarini ko'zdan kechirishda ishtirok etadi;

- sudning yoki sud ijrochisining qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklash to'g'risidagi qarori ijrosini ta'minlaydi.

Sud ijrochilarining ichki ishlar organlari xodimlari bilan o'zaro hamkorligi masalalari «Ijro harakatlari amalga oshirilayotgan joylarda jamoat tartibini saqlashni ta'minlash bo'yicha Yo'riqnomasi» (Adliya vazirligi va Ichki ishlar vazirligining 2007-yil 12-yanvardagi 2, 1-son Qarori bilan tasdiqlangan) va «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etishda sud ijrochilarining sudlar, huquqni muhofaza qiluvchi, ro'yxatdan o'tkazuvchi organlar, moliya-kredit tashkilotlar bilan o'zaro hamkorligi tartibi to'g'risida»gi Nizom (O'zR AV 05.02.2007 y. 21-mx-son Buyrug'i bilan tasdiqlanib, O'zR AV 05.02.2007 y. 1656-son bilan ro'yxatga olingan) bilan tartibga solinadi.

Shuni nazarda tutish kerakki, ichki ishlar organlar xodimlari ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar qatoriga kirmaydi va shuning uchun ham biron bir protsessual huquq va majburiyatlarga ega emas. Ichki ishlar organlar xodimlari qonun talablariga ko'ra, sud ijrochisiga ko'maklashuvchi shaxslar bo'lib, ijro harakatlari amalga oshirilayotganida jamoat tartibi saqlanishini ta'minlaydilar.

*Sud ijrochilarining ichki ishlar organlar xodimlari bilan o'zaro hamkorligi quyidagichadir:*

Ijro harakatlari amalga oshirilayotganda jamoat tartibi saqlanishini ta'minlash talab etilsa, sud ijrochisi bu haqda sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limi katta sud ijrochisiga (keyingi o'rinlarda matnda – katta sud ijrochisi) ma'lum qiladi.

Katta sud ijrochisi shu kunining o'zida tegishli tuman (shahar) ichki ishlar bo'limi boshlig'i nomiga yozma talabnoma bilan murojaat qiladi. Bunda yozma talabnoma qoida tariqasida ijro harakatlarini amalga oshirishdan bir kun oldin yuborilishi lozim.



Katta sud ijrochisining yozma talabnomasida ijro harakatlarini amalga oshirish uchun asos, ijro harakatlari amalga oshiriladigan joy va sana, ijro harakatlarini amalga oshirish muddatlari va boshqa ma'lumotlar ko'rsatiladi.

Tuman (shahar) ichki ishlar bo'limi boshlig'i katta sud ijrochisi tomonidan yuborilgan yozma talabnomani olgach, ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etadigan ichki ishlar organlari xodimlarini belgilaydi. Bunda ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etadigan ichki ishlar organi xodimlarining soni ikki kishidan kam bo'lmasligi lozim.

Ijro harakatlari jarayonida ikki kishidan ko'p bo'lgan miqdorda ichki ishlar organlari xodimlari talab etilsa, ijro harakatlarida ishtirok etadigan ichki ishlar organlari xodimlarining miqdori katta sud ijrochisi tomonidan tuman (shahar) ichki ishlar bo'limi boshlig'i bilan kelishilgan holda belgilanadi.

Ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etadigan ichki ishlar organlari xodimlari tuman (shahar) ichki ishlar bo'limi boshlig'iga yuborilgan yozma talabnomada ko'rsatilgan joyga o'z vaqtida yetib kelishlari lozim.

Ijro harakatlari amalga oshiriladigan joyga yetib kelgan ichki ishlar organlari xodimlari jamoat tartibi saqlanishini ta'minlash hamda yuzaga keladigan to'siqlarni bartaraf etish choralarini ko'radilar.

Ichki ishlar organlari xodimi ijro ishi yurituvi taraflarining, ular vakillarining yoki ijro ishi yuritishda ishtirok etayotgan boshqa shaxslarning qarindoshi bo'lsa yoxud ijro ishi yuritish natijasidan manfaatdor bo'lsa yoki uning beg'arazligiga shubha tug'diradigan boshqa holatlar mavjud bo'lsa, sud ijrochisi tomonidan ijro ishi yuritishda ishtirok etishiga yo'l qo'yilmaydi va u rad qilinadi.

Ichki ishlar organlari xodimi rad qilingan taqdirda, sud ijrochisi bu haqda ijro harakatlari bo'yicha tuziladigan dalolatnomaga tegishli qayd kiritib, mazkur xodimni ijro harakatini amalga oshirishda ishtirok etishdan chetlashtiradi va ijro harakatini amalga oshirishda ishtirok etishdan chetlatilmagan ichki ishlar organi xodimlari bilan ijro harakatlarini davom ettiradi.

Ichki ishlar organlari barcha xodimlarining ijro harakatlarini amalga oshirishdagi ishtiroki rad qilingan taqdirda, sud ijrochisi tomonidan

tuman (shahar) ichki ishlar bo'limi boshlig'i nomiga ushbu xodimlarni boshqa xodimlar bilan almashtirish to'g'risida yozma talabnoma yuboriladi. Yozma talabnomada ichki ishlar organlari xodimlarining ijro harakatlarini amalga oshirishdagi ishtirokini rad qilish sabablari asoslantirilgan bo'lishi kerak.

Talabnoma taqdim etilgan kunning ertasidan kechiktirmasdan bajarilishi lozim.

Ichki ishlar organlari xodimlari ijro harakatlari amalga oshirilishida quyidagilarni bajaradi:

– ijro harakatlari amalga oshirilayotgan joyga ijro ishi yurituviga aloqador bo'lmagan shaxslarni kiritmaydi;

– zaruriyat tug'ilganida, ijro ishi yurituvida ishtirok etayotgan shaxslarning shaxsini tasdiqlovchi hujjatlari bilan tanishib chiqadi;

– ijro ishi yuritilayotgan joyda ishga aloqador hujjatlar, ashyolar, asbob-uskunalar, transport vositalari, qarzdorlardan undirilgan pul mablag'lari va qimmatbaho buyumlar, shuningdek, boshqa mol-mulkning butligini ta'minlaydi;

– sud ijrosining ijro harakatlarini amalga oshirish yuzasidan bergan talablarini bajaradi.

Sud ijrochisi tomonidan ijro harakatlari amalga oshirilishi vaqtida qarzdor yoki boshqa shaxslar o'zlarining harakatlari bilan ijro hujjatlarini ijro etishga to'sqinlik qilganlarida, ichki ishlar organlari xodimlari zudlik bilan to'sqinliklarni bartaraf etish choralari ko'radi.

Qarzdor va boshqa shaxslar sud ijrochisi yoki ichki ishlar organlari xodimlarining qonuniy talablarini bajarishdan bo'yin tovtasalar, bu haqda dalolatnoma tuziladi, tegishli materiallar qonunda belgilangan tartibda ko'rib chiqilishi uchun ijro harakatlari amalga oshirilgan joydagi jinoyat ishlari bo'yicha sudga topshiriladi.

Ichki ishlar organlari xodimlari ijro harakatlarida ular tamom bo'lgunga qadar ishtirok etadilar. Sud ijrochisi ijro harakatlari tamom bo'lgani to'g'risida ichki ishlar organlarining lavozimi bo'yicha yuqori turuvchi xodimini xabardor qiladi.

Ijro (harakatlari amalga oshirilganda yoki ularni amalga oshirishning imkoniyati bo'lmaganda) ishi yurituvi tamomlanganidan so'ng, bu haqda dalolatnoma tuziladi. Dalolatnomada ichki ishlar organlari xodimlarining ishtiroki tegishli ravishda qayd etilib, ijro harakati ishtirokchilari hamda

ichki ishlar idorasi xodimlari tomonidan imzolani va ularga mazkur dalolatnoma nusxasi beriladi.

Ijro harakatlarida ishtirok etgan ichki ishlar organlari xodimlari bu haqda tuman (shahar) ichki ishlar bo'limi boshlig'ini xabardor qiladi.

Sud ijrochisining muhr bilan tasdiqlangan asoslantirilgan qarori bo'yicha ichki ishlar organlari o'z vakolatlari doirasida belgilangan tartibda qarzdor – jismoniy shaxs, yosh bola va avtomototransport vositasi qidiruvini amalga oshiradilar.

Qarzdor – jismoniy shaxs, yosh bola va avtomototransport vositasi topilgan taqdirda, ichki ishlar organlari sud ijrochisini topilgan paytdan boshlab bir sutka ichida yozma ravishda xabardor qiladi.

Qidiruvni amalga oshirayotgan ichki ishlar organi, qidiruv natijalari haqida har oyda sud ijrochilarini yozma ravishda xabardor qilib turadi.

Sud ijrochisi, qonunchilikda belgilangan hollarda majburiy keltirish to'g'risida qaror chiqaradi. Qaror majburiy keltirilishi lozim bo'lgan shaxsning yashash joyidagi ichki ishlar organlariga yuboriladi.

Ichki ishlar organi sud ijrochisining qarorida ko'rsatilgan shaxsni qarorda belgilangan muddatda va ijro harakatlarini amalga oshirish joyiga majburiy keltirishni amalga oshiradi.

Majburiy keltirish to'g'risidagi qaror ijrosi ta'minlanganda, sud ijrochisi qarorga tegishli yozuv kiritadi va u ichki ishlar organiga qaytariladi.

Sud ijrochisi qonunchilikda belgilangan hollarda, avtomototransport vositasining texnik holatini ko'zdan kechirishda ishtirok etish uchun Ichki ishlar vazirligi Davlat yo'l harakati xavfsizligi xizmati (keyingi o'rinlarda matnda – DYHXX) organlari mutaxassislarini xabardor qiladi. Xabarnoma ko'zdan kechirish sanasi, vaqti va joyi ko'rsatilgan holda yozma ravishda rasmiylashtirilishi va ko'zdan kechirish o'tkazilishidan kamida bir kun oldin topshirilishi lozim.

Xabarnoma olingan vaqtdan boshlab keyingi kundan kechiktirilmadan DYHXX mutaxassis belgilaydi va sud ijrochisini bu haqda xabardor qiladi.

Sud ijrochilari va tuman (shahar) ichki ishlar organlari ijro harakatlari jarayonida tegishli hamkorlikni o'rnatish bo'yicha o'zlarining ishlarini doimiy muvofiqlashtirib borishlari lozim.

Sud ijrochilarining ichki ishlar organlari xodimlari bilan o'zaro

hamkorligi sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini o'z vaqtida va to'liq ijro etilishini ta'minlashga xizmat qiladi. Bu hamkorlik ijro harakatlarini amalga oshirishda qonuniylik va huquq tartibotni ta'minlovchi muhim omildir.

**2. O'zbekiston Respublikasi Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo'mitasining organlari** sud ijrochilari bilan hamkorlikni amalga oshirish jarayonida:

– ko'chmas mulkka, shu jumladan, yer uchastkasiga bo'lgan mulk huquqi va boshqa ashyoviy huquqlarning davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risidagi, huquq egalari haqidagi ma'lumotlarni, shuningdek, o'zga kadastr ma'lumotlarini sud ijrochisining yozma so'roviga ko'ra uch kunlik muddatda taqdim etadi;

– sudning yoki sud ijrochisining qarori yoxud sud ijrochisi tomonidan tasdiqlangan undiruvchi va qarzdor o'rtasidagi ko'chmas mulkni topshirish dalolatnomasi asosida ko'chmas mulkka, shu jumladan,, yer uchastkasiga bo'lgan mulk huquqi va boshqa ashyoviy huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazadi;

– qonun hujjatlarida belgilangan tartibda, sud ijrochisining yozma topshirig'i asosida kadastr ishini shakllantiradi hamda ko'chmas mulkka, shu jumladan, yer uchastkasiga bo'lgan mulk huquqi va boshqa ashyoviy huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazadi;

– ko'chmas mulkni va yer uchastkasiga bo'lgan huquqlarni boshqa shaxsga o'tkazishga sud ijrochisi tomonidan belgilangan taqiqlarni ijro etadi;

– yer uchastkasini olib qo'yish va berish to'g'risidagi ijro harakatlarini amalga oshirishda, qonun hujjatlarida belgilangan hollarda esa, ijro harakatlarini amalga oshirish davomida ro'yxatga olingan boshqa ko'chmas mulkni ko'zdan kechirishda ishtirok etadi.

Sud ijrochilarining O'zbekiston Respublikasi yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo'mitasi organlari (keyingi o'rinlarda matnda – hududiy ro'yxatdan o'tkazish idoralari, tuman va shaharlar yer resurslari va davlat kadastr bo'limlari deb ataladi) bilan o'zaro hamkorligi sud ijrochilariga sud qarorlarini va boshqa organlarning qarzdorga tegishli bo'lgan ko'chmas mulkni belgilash bo'yicha qarorlarining majburiy ijrosi bo'yicha yordam ko'rsatish, ijro hujjatlari bo'yicha xatlangan ko'chmas mulk to'g'risidagi tegishli ma'lumotlarni

taqdim etish, ko'chmas mulkni ko'zdan kechirishda qatnashish va ijro hujjatlari bo'yicha qarzdordan yer uchastkalarini olib qo'yish maqsadida amalga oshiriladi.

Sud ijrochilarining hududiy ro'yxatdan o'tkazish idoralari, tuman va shaharlar yer resurslari va davlat kadastri bo'limlari bilan o'zaro hamkorligi qarzdor — jismoniy shaxsning turar joyi yoki uning ko'chmas mulki joylashgan joy yoxud qarzdor — yuridik shaxsning joylashgan joyi yoki uning ko'chmas mulki joylashgan joy bo'yicha aniqlanadi.

Hududiy ro'yxatdan o'tkazish idoralari qarzdorga tegishli ko'chmas mulkning xatlanganligi to'g'risidagi sud ijrochisining tegishli talabnomasini olgandan so'ng, ushbu talabnoma bo'yicha ikki kun ichida ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi haqidagi ma'lumotlarni taqdim qiladi.

Xatlov ko'chmas mulkka qaratilganda, sud ijrochilari qarzdorga qarashli bo'lgan ko'chmas mulkni tassaruf etishni taqiqlash to'g'risida tegishli hududiy ro'yxatdan o'tkazish idoralari darhol talabnoma jo'natadilar. Hududiy ro'yxatdan o'tkazish idoralari ushbu talabnomani olgandan so'ng darhol bino va inshootlarning davlat reestriga bino va inshootni sotishni taqiqlash to'g'risida tegishli yozuv kiritadilar va bu haqda talabnomani olgan kundan boshlab uch kun ichida sud ijrochilariga xabar qiladilar.

Agar xatlangan mol-mulk davlat ro'yxatidan o'tkazilmagan bo'lsa, hududiy ro'yxatdan o'tkazish idoralari 20 kun davomida sud ijrochisining yoki mulkdorning arizasiga muvofiq, ko'chmas mulkni davlat ro'yxatidan o'tkazadilar va tegishli ma'lumotlarni, shuningdek, davlat ro'yxatidan o'tkazish to'g'risidagi guvoynoma yoki ro'yxatdan o'tkazilganligi to'g'risidagi belgi qo'yilgan huquq belgilovchi hujjatlarning nusxalarini sud ijrochilariga taqdim etadilar. Davlat ro'yxatidan o'tkazish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar mulkdor yoki sud ijrochilari tomonidan belgilangan tartibda qoplanadi.

Agar xatlangan ko'chmas mulk qurilishi tugallanmagan obyekt hisoblansa, ushbu obyekt bo'yicha tegishli ma'lumotlar (yerga bo'lgan mulk huquqining davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risidagi ma'lumot, qurilayotgan bino, inshoot to'g'risidagi kadastr ma'lumotlari) hududiy ro'yxatdan o'tkazish idoralari, yer resurslari va davlat kadastri bo'limlari tomonidan sud ijrochilariga qonunda belgilangan tartibda taqdim etiladi.

Qonunda belgilangan holatlarda, sud ijrochisi ko'chmas mulk holatini ko'zdan kechirish maqsadida ko'zdan kechirish o'tkazilgunga qadar kamida bir kun oldin yer resurslari va davlat qadastri bo'limlarini ko'zdan kechirish o'tkaziladigan sana, vaqt va joyini ko'rsatgan holda xabardor qiladi.

Yer resurslari va davlat kadastr bo'limlari xabarni olgan vaqtdan boshlab keyingi kundan kechiktirmasdan mutaxassisni aniqlaydi va bu to'g'rida sud ijrochisini xabardor qiladi, shuningdek, ko'zdan kechirishni o'tkazish uchun mutaxassisning ishtirok etishini ta'minlaydi.

Qonunda belgilangan holatlarda qarzdordan yer uchastkasini olib qo'yish, o'zboshimchalik bilan qurilgan obyektlarni buzib tashlash to'g'risidagi ijro hujjatlari ijro qilinayotganda, sud ijrochisi olib qo'yish amalga oshirilishidan kamida uch kun oldin yer resurslari va davlat kadastr bo'limlariga sana, vaqt va joyini ko'rsatgan holda xabarnoma yuboradi. Yer resurslari va davlat kadastr bo'limlari xabarnomani olgandan keyin bir kundan kechiktirmasdan mutaxassisni aniqlaydi va bu to'g'risida sud ijrochisiga ma'lum qiladi, shuningdek, ko'zdan kechirish o'tkazishda mutaxassisning ishtirokini ta'minlaydi.

3. Sud ijrochilari bilan hamkorlikni amalga oshirishda **O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki** O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi bilan birgalikda qarzdorlarning bank hisobvaraqlarini aniqlash uchun Bank depozitorlarining milliy axborot bazasidan foydalanish tartibini belgilaydi.

Sud ijrochilarining qimmatli qog'ozlar Markaziy depozitariysi va depozitariylar bilan o'zaro hamkorligi qarzdorning depo hisobvaraqlarida qimmatli qog'ozlar mavjudligi to'g'risidagi ma'lumotlarni olish maqsadida amalga oshiriladi.

Sud ijrochilari o'zlariga yuklatilgan majburiyatlarni amalga oshirishda qimmatli qog'ozlar Markaziy depozitariysiga qarzdorlar to'g'risida zarur ma'lumotlarni olish uchun talabnoma bilan murojaat qilishga haqli.

Talabnoma yozma ravishda rasmiylashtirilib, unda murojaat sababi, qarzdor — yuridik shaxsning to'liq nomi, (KTUT kodlari), qarzdor — jismoniy shaxsning familiyasi, ismi, otasining ismi, pasport yoki shaxsini tasdiqlovchi boshqa hujjatlar seriyasi, raqami, berilgan sanasi, STIR va talabnoma olingan kundan boshlab ikki ish kuni ichida qimmatli qog'ozlar bo'yicha barcha operatsiyalarni to'xtatib turish to'g'risidagi ma'lumotlar

ko'rsatiladi. Talabnomada sud ijrochisining familiyasi, ismi, otasining ismi va pasport ma'lumotlari ham bo'lishi lozim.

Qimmatli qog'ozlar Markaziy depozitariysi talabnomani olgan kundan boshlab keyingi kundan kechiktirmasdan tegishli depozitariyga xabarnoma va talabnomaning nusxasini yuboradi.

Depozitariylar, Markaziy depozitariyning xabarnomasini olgan kundan boshlab keyingi kundan kechiktirmasdan tegishli sud ijrochisiga qarzdorni depo hisobvarag'ida qimmatli qog'ozlar mavjudligi to'g'risida, shuningdek, qimmatli qog'ozlarni uchinchi shaxslar oldidagi majburiyatlarini belgilash to'g'risidagi ma'lumotlarni yuboradi va qarzdorning depo hisobvarag'idagi uchinchi shaxslar oldidagi majburiyatlari belgilanmagan qimmatli qog'ozlar bo'yicha barcha operatsiyalarni talabnomada ko'rsatilgan muddatga to'xtatib qo'yadi.

Qarzdorning depo hisobvarag'ida qimmatli qog'ozlar mavjud bo'lganda, sud ijrochisi tomonidan tegishli depozitariylarga ijro hujjati bo'yicha qarzdorning depo hisobvarag'ida ko'rsatilgan qimmatli qog'ozlarni xatlash uchun depozitariylarga asos bo'luvchi emitent, uning turlari, toifalari va miqdori ko'rsatilgan holda qarz summasi doirasida, qimmatli qog'ozlarni xatlash to'g'risida qaror yuboriladi. Xatlash to'g'risidagi qaror katta sud ijrochisi tomonidan imzolanadi va gerbli muhr bilan tasdiqlanadi.

Depozitariylar katta sud ijrochisining qarorini olgan kundan boshlab uch kunlik muddat ichida depo hisobvarag'i bo'limidagi tasarruf etuvchi kartochkasiga muvofiq sud ijrochisini tasarruf etuvchi qilib tayinlaydi, qarzdorning depo hisobvarag'idagi majburiyatlar bilan belgilanmagan qimmatli qog'ozlarini «QQ xatlangan» maxsus bo'limga (subhisobvaraq) o'tkazadi hamda qarzdorning qimmatli qog'ozlarini xatlash to'g'risidagi qarorning bajarilganligi yoki bajarish imkoni yo'qligi sabablari ko'rsatilgan holda sud ijrochisiga xabarnoma yuboradilar. Qarzdorning qimmatli qog'ozini xatlash to'g'risidagi sud ijrochisining qarori mavjud bo'lmaganda, qimmatli qog'ozlar bo'yicha operatsiyalar to'xtatilganidan keyin ikki kunlik muddat o'tgach, depozitariylar ular bo'yicha to'xtatib turishni bekor qiladi va qarzdorning depo hisobvarag'i bo'yicha qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalarni qayta tiklaydi.

Sud ijrochilarining tuman (shahar) bo'limi xatlangan qimmatli qog'ozlarni tashkillashtirilgan savdo orqali sotish uchun qimmatli

qog'ozlarning Markaziy depozitariysida belgilangan tartibda maxsus hisobvaraq ochishi lozim.

Qarzdorning xatlangan qimmatli qog'ozlarini tashkillashtirilgan savdo orqali sotilmagan qismini undiruvchiga topshirish ro'yxatdan o'tkazilgan topshirish dalolatnomasi va qarzdor tomonidan sud ijrochisi – «QQ xatlangan» bo'limi tasarruf etuvchisi, oluvchi tomonidan undiruvchi imzolaydigan qimmatli qog'ozlarni qarzdor depo hisobvarag'idan kreditor depo hisobraqamiga ko'chirish to'g'risidagi topshirig'i asosida amalga oshiriladi.

Qarzdorning xatlangan qimmatli qog'ozlariga nisbatan xatlov bekor qilinganda, sud ijrochisi darhol qarzdorning xatlangan qimmatli qog'ozlarini hisobini yurituvchi depozitariylarga katta sud ijrochisi imzosi va gerbli muhr bilan tasdiqlangan qarorni yuboradi.

**4. Banklar va boshqa kredit tashkilotlari** sud ijrochilari bilan hamkorlikni amalga oshirishda:

– sud ijrochisining muayyan bank mijozining (vakilining) pul mablag'lari va o'zga mol-mulkiga undiruv qaratish yoki ularni xatlash haqidagi sudning qonuniy kuchga kirgan hal qiluv qarori asosida bergan yozma so'roviga ko'ra, unga bank sirini tashkil etuvchi ma'lumotlarni taqdim etadi;

– sud ijrochisining yozma so'roviga ko'ra qarzdorning banki va xatlash mumkin bo'lgan hisobvarag'ini aniqlaydi hamda bu haqda keyingi ish kunidan kechiktirmay, sud ijrochisiga ma'lum qiladi;

– sud ijrochilarining qarzdordan ijro hujjati bo'yicha tegishli qarzni, shu jumladan, ijro yig'imini, sud ijrochisi tomonidan qarzdorga solingan jarimalarni va ijro xarajatlarini nizosiz tartibda undirish to'g'risidagi topshiriqlarini qonun hujjatlarida belgilangan tartibda bajaradi;

– sud ijrochisining qaroriga muvofiq qarzdorning chet el valutasini, shu jumladan, naqd chet el valutasini sotadi yoki sotib oladi;

– qarzdorning hisobvarag'ida saqlanayotgan pul mablag'larini xatlash haqidagi sud ijrochisining qarorini, shuningdek, sud ijrochisining qarorida ko'rsatilgan qarzdorning hisobvarag'idan foydalanishga oid boshqa cheklovlar ijrosini ta'minlaydi;

– ijro harakatlarini amalga oshirish davomida qarzdordan olib qo'yilgan yoki undirilgan, shuningdek, mol-mulkni sotishdan tushgan pul mablag'lari Sud departamenti organining depozit hisobvarag'ida



vaqtinchalik saqlanishini ta'minlaydi, sud ijrochisining qaroriga asosan bu mablag'larni tegishli undiruvchiga, O'zbekiston Respublikasi Davlat budgetiga, davlat maqsadli jamg'armalariga, shuningdek, ijro yig'imini, sud ijrochisi tomonidan qarzdorga solingan jarimalarni va ijro xarajatlarini to'lash uchun o'tkazadi (beradi).

Moliya-kredit tashkilotlari bilan sud ijrochilarining o'zaro hamkorligi undiruvni ijro hujjatlari bo'yicha xatlash, qarz summasi doirasida undiruvni qaratish uchun qarzdorning hisobvaraqlarida, omonatlarida yoki moliya-kredit tashkilotlarda saqlanayotgan pul vositalari va boshqa qimmatliklarini hisoblarini belgilashda sud ijrochilariga yordam ko'rsatish maqsadida amalga oshiriladi.

Moliya-kredit tashkilotlari bank sirini tashkil etuvchi axborotlarni sud ijrochilariga ularning yozma so'rovnomasiga asosan, mazkur moliya-kredit tashkilotining mijoz (vakili) mulkiga undiruvni qaratish yoki xatlash to'g'risidagi qonuniy kuchga kirgan sud hujjati mavjud bo'lganda taqdim etadilar.

Sud ijrochisida qarzdor – yuridik shaxsning ijro hujjatiga muvofiq qarz summasi doirasida xatlash mumkin bo'lgan hisobvarag'i mavjudligi to'g'risida ma'lumot bo'lmaganda, sud ijrochisi moliya-kredit tashkilotiga shunday hisobvaraq mavjudligini aniqlash to'g'risida talabnoma yuboradi. Tegishli talab kelib tushganda moliya-kredit tashkilotlari bank depozitlari Milliy axborot bazasi orqali tegishli hisobvaraqlarni aniqlaydi va bu to'g'risida sud ijrochisini keyingi kundan kechiktirmasdan xabardor qiladi.

**5. Davlat soliq xizmati organlari sud ijrochilari bilan o'zaro hamkorlik qilishda:**

– budgetga va davlat maqsadli jamg'armalariga majburiy to'lovlar bo'yicha qarzdorlikni qarzdorning mol-mulki hisobidan undirishni nazarda tutuvchi ijro hujjatlarining majburiy ijrosini ta'minlashda sud ijrochilariga yordam ko'rsatadi;

– sud ijrochisining topshirig'iga ko'ra, qarzdorning soliqlar va budgetga boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha qarzdorlik hisob-kitobini amalga oshiradi hamda ularni sud ijrochisiga taqdim etadi;

– davlat soliq xizmati organlarining ma'lumotlar bazasida qarzdor soliq to'lovchi to'g'risida mavjud bo'lgan axborotni sud ijrochisining yozma so'roviga ko'ra uch kunlik muddatda taqdim etadi;

– soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarni to‘lashdan bo‘yin to‘layotgan qarzdorning hisobga olinmagan daromadlarini aniqlashda sud ijrochilariga ko‘maklashadi;

– realizatsiya qilinmagan mol-mulkning arzonlashtirilishida qonun hujjatlarida belgilangan hollarda ishtirok etadi.

Sud ijrochilarining davlat soliq xizmati organlari (keyingi o‘rinlarda matnda – soliq organlari) bilan o‘zaro hamkorligi mol-mulkni davlat daromadiga, shuningdek, budjetga va budjetdan tashqari jamg‘armalarga to‘lovlar bo‘yicha qarzdorlikni qarzdorning mol-mulki hisobidan undirishni nazarda tutuvchi sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etishda amalga oshiriladi.

Sud ijrochilarining soliq organlari bilan o‘zaro hamkorligi qarzdor - jismoniy shaxsning yashash joyi, ish joyi yoki uning mol-mulki joylashgan yoxud qarzdor - yuridik shaxsning joylashgan joyi yoki uning mol-mulki joylashgan joyi bo‘yicha belgilanadi.

Soliq organlari tomonidan budjet va budjetdan tashqari jamg‘armalarga to‘lovlar bo‘yicha qarzdorliklarni, shuningdek, iste‘mol qilingan elektr energiyasi bo‘yicha qarzdorlik va jarima summalarini qarzdor - yuridik shaxslardan undirishni nazarda tutuvchi ijro hujjatini sud ijrochilariga taqdim etish muddatida to‘lanmagan soliqlar va budjetga majburiy to‘lovlarni qarzdor korxonalar va tashkilotlar mol-mulki hisobidan undirish to‘g‘risidagi xo‘jalik sudlari qarorlarini ijro etish to‘g‘risidagi yo‘riqnomada (2003-yil 12-iyul, ro‘yxat raqami 1250 - Normativ hujjatlar axborotnomasi, 2003-y., 11-son) va Yuridik shaxslar tomonidan iste‘mol qilingan elektr energiyasi uchun to‘lov muddati o‘tgan debitor qarzlarni majburiy tartibda undirish to‘g‘risidagi yo‘riqnomada (2005-yil 6-aprel, ro‘yxat raqami 1466 – O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2005-y., 14-son, 108-modda) nazarda tutilgan tartibda amalga oshiriladi.

Sud ijrochilari zarur hollarda qonun hujjatlarida o‘rnatilgan tartibda soliq organlari vakolati doirasiga taalluqli sud hujjatlarini ijro etish uchun zarur qo‘shimcha ma‘lumotlarni so‘rab olishi mumkin.

Sud ijrochisi, qonunchilikda belgilangan hollarda, davlat daromadiga undirishni nazarda tutuvchi ijro hujjatlari bo‘yicha ko‘chmas mulk va avtomototransport vositalarining bahosini kamaytirish uchun soliq organini xabardor qiladi. Xabarnoma ko‘zdan kechirish o‘tkaziladigan

sana, vaqt va joyi ko'rsatilib, yozma ravishda rasmiylashtirilishi va bahoni kamaytirish kunidan kamida bir kun oldin yuborilishi lozim.

Soliq organi xabarnomani olgan paytdan boshlab keyingi kundan kechiktirmasdan mutaxassis belgilaydi, bu haqda sud ijrochisiga ma'lum qiladi va ko'chmas mulk va avtomototransport vositalarining bahosini kamaytirish uchun mutaxassis ishtirokini ta'minlaydi.

**6. G'aznachilik organlari** sud ijrochilari bilan hamkorlikni amalga oshirishda:

– O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetidan yoki yagona g'aznachilik hisobvarag'idan pul mablag'larini ijro hujjati talablarini bajarish uchun sud ijrochisining qarori asosida o'n kunlik muddatda o'tkazadi;

– sud ijrochisining qarzdor budjet tashkilotining yagona g'aznachilik hisobvarag'ida saqlanayotgan pul mablag'larini xatlash to'g'risidagi qarorining, shuningdek, qarzdorning mablag'laridan foydalanishga nisbatan sud ijrochisining qarorida nazarda tutilgan boshqa cheklavlarning ijrosini ta'minlaydi.

**7. Davlat chegarasini qo'riqlash organlari** sud ijrochilari bilan hamkorlikni amalga oshirishda:

– sudning yoki sud ijrochisining qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklash to'g'risidagi qarori ijrosini ta'minlaydi, sud hujjati yoki boshqa organ hujjati talablarini bajarishdan bo'yin tovlayotgan qarzdor jismoniy shaxslar O'zbekiston Respublikasidan chiqib ketishining oldini olish choralarini ko'radi;

– O'zbekiston Respublikasidan chiqishiga vaqtincha cheklov joriy qilingan yoki bunday cheklov olib tashlangan qarzdor jismoniy shaxslar to'g'risida axborotlarning tezkor almashinuvini Sud departamenti organlari bilan birga belgilangan tartibda amalga oshiradi.

Qonun hujjatlarida sud ijrochilarining davlat organlari, kredit tashkilotlari va boshqa tashkilotlar bilan hamkorligining boshqa shakllari ham belgilanishi mumkin.

## **9-§. Ijro ishi yuritishda rad qilish**

O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 22-moddasi 1-qismiga ko'ra, agar sud ijrochisi, tarjimonlar va mutaxassislar taraflarning, ular vakillarining

yoki ijro ishi yuritishda ishtirok etayotgan boshqa shaxslarning qarindoshlari bo'lsalar yoxud ijro ishi yuritish natijasidan manfaatdor bo'lsalar yoki ularning beg'arazligiga shubha tug'diradigan boshqa holatlar mavjud bo'lsa, ular ijro ishi yuritishda ishtirok etishi mumkin emas va ular rad qilinishi lozim.

Sanab o'tilgan shaxslarning ko'rsatilgan asoslarga ko'ra rad etilishi ijro hujjatini qonun talablariga og'ishmay amal qilgan holda va aniq ijro etilishini ta'minlovchi kafolatdir.

Amaliyotda sud ijrochisi, tarjimon va mutaxassis ular ijro ishi yuritish natijasidan manfaatdorligi yoki ularning beg'arazligiga shubha tug'diradigan boshqa holatlar mavjudligi tufayli rad qilinadilar. Qonun hayotda uchraydigan murakkabliklar va o'ziga xos holatlarni e'tiborga olgan holda rad qilish asoslarining tugallangan ro'yxatini bermagan.

Rad qilish uchun holatlar mavjud bo'lsa, rad qilish talablari tatbiq etiladigan shaxs o'zini o'zi rad qilishi shart. Xuddi shu asoslar bo'yicha undiruvchi, qarzdor yoki ularning vakillari mazkur shaxsni rad qilishlari mumkin. Rad qilish asoslangan bo'lishi, yozma ravishda bayon etilishi va ijro harakatlarini amalga oshirish boshlanguniga qadar ma'lum qilinishi kerak, rad qilish uchun asoslar mavjudligi ijro harakatlarini amalga oshirish boshlanganidan keyin ma'lum bo'lib qolgan hollar bundan mustasno.

Tarjimon va mutaxassisni rad qilish to'g'risidagi masalani sud ijrochisi hal qiladi. Sud ijrochisi tarjimon va mutaxassisni rad qilish to'g'risidagi masalani ko'rib chiqish natijalariga muvofiq asoslangan qaror chiqaradi, qaror katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanadi.

Sud ijrochisini rad qilish to'g'risidagi masalani katta sud ijrochisi hal qiladi. Katta sud ijrochisini rad qilish to'g'risidagi masalani katta sud ijrochisining o'zi hal qiladi.

Sud ijrochisini rad qilish to'g'risidagi ariza qanoatlantirilgan taqdirda, u ijro etayotgan ijro hujjati katta sud ijrochisi tomonidan boshqa sud ijrochisiga o'tkaziladi yoki katta sud ijrochisi ijro hujjatini o'z ish yurituviga oladi. Katta sud ijrochisini rad qilish to'g'risidagi ariza qanoatlantirilgan taqdirda, u ijro etayotgan ijro hujjati O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamentining tegishli hududiy boshqarmasi tomonidan boshqa sud ijrochisiga o'tkaziladi.

Sud ijrochisini rad qilish qanoatlantirilmaganligi ustidan sudga shikoyat qilish yoki protest bildirish mumkin.

## **10-§. Ijro ishi yuritishda xabarnomalar va chaqiruvlar**

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarning amalga oshiriladigan ijro harakatlari haqida o'z vaqtida xabardor bo'lishi ularning huquqlariga rioya qilinishi kafolatidir. Shu munosabat bilan «Ijro ishi yuritish takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va ko'shimchalar kiritish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonunida ijro ishi yuritishda xabarnomalar va chaqiruvlardan foydalanishni tartibga soluvchi norma nazarda tutilgan.

Fuqarolik protsessual kodeksi va Xo'jalik protsessual kodeksida ishda ishtirok etuvchi shaxslarni xabardor qilish sudning majburiyati hisoblanadi, bu majburiyatning buzilishi esa ko'pchilik hollarda sud qarorining bekor qilinishiga olib keladi. Ijro ishi yuritishda esa xabarnomalar va chaqiruvlar ish yuritishning texnik qoidalari sifatida qaraladi. Shuning uchun ham «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunda amalga oshirilayotgan ijro harakatlari va majburiy ijro choralari haqida ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarni xabardor qilmaganlik uchun huquqiy oqibatlar nazarda tutilmagan.

Qonunda xabardor qilishning ikki turi nazarda tutilgan: xabarnomalar va chaqiruvlar. Ammo shuni ko'rsatib o'tish kerakki, Qonunning 22-1-moddasi «Ijro ishi yuritishda xabarnomalar va chaqiruvlar» deb atalsada, ko'rsatilgan norma «xabarnomalar» va «chaqiruvlar» tushunchalarini bir- biridan farqlamaydi.

Shuni nazarda tutish kerakki, fuqarolik protsessual huquqi fanida sud majlisida yoki alohida protsessual harakatni amalga oshirishda hozir bo'lish yoki hozir bo'lmaslik masalasini o'zlari hal qiladigan protsess ishtirokchilari xabardor qilinadi, deb hisoblanadi. Bunday ishtirokchilarga taraflar, uchinchi shaxslar, prokuror va ishda ishtirok etuvchi boshqa shaxslar kiradi. «Chaqiruv» atamasi chaqiruvga asosan sudda hozir bo'lish majburiyati bo'lgan, odil sudlovni amalga oshirishga ko'maklashuvchi shaxslar (guvohlar, mutaxassislar, ekspertlar, tarjimonlar)ga nisbatan qo'llaniladi. Bizning nazarimizda, ijro ishi yuritishda ham ana shu o'xshashlikdan foydalansa bo'ladi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 22-1-moddasiga muvofiq, ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar sud ijrochisi tomonidan chiqarilgan qarorlar haqida, qonunda nazarda tutilgan hollarda esa, ijro harakatlari to'g'risida va majburiy ijro etish choralari haqida xabardor qilinadi, shuningdek, sud ijrochisining huzuriga yoxud ijro harakatlarini amalga oshirish joyiga chaqiruv qog'oz, boshqa xabarnoma, telefonogramma, telegramma yoki boshqa aloqa vositalari (bundan buyon matnda chaqiruv qog'oz, boshqa xabarnoma deb yuritiladi) orqali chaqirtiriladi.

Ijro hujjati darhol ijro etilishi lozim bo'lgan hollarda sud ijrochisi ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarni oldindan xabardor qilmasdan ijro harakatlarini amalga oshirishga va majburiy ijro etish choralarini qo'llashga haqli.

Agar ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxs yoki uning vakili boshqa manzilni ko'rsatmagan bo'lsa, ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxsga chaqiruv qog'oz, boshqa xabarnoma ijro hujjatida ko'rsatilgan manzilga yuboriladi. Chaqiruv qog'oz, boshqa xabarnoma ijro ishi yuritishda ishtirok etayotgan shaxsning ish, o'qish joyiga yuborilishi mumkin.

Jismoniy shaxsga yo'llangan chaqiruv qog'oz, boshqa xabarnoma, qoida tariqasida, Sud departamentining bo'linmasiga qaytarilishi lozim bo'lgan topshirganlik to'g'risidagi bildirishnomaga ushbu shaxsning imzosi qo'ydirilgan holda unga shaxsan topshiriladi. Yuridik shaxsga yuborilgan chaqiruv qog'oz, boshqa xabarnoma yuridik shaxsning xodimiga topshiriladi, u topshirganlikni tasdiqlovchi bildirishnomaga chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnomani olganligi haqida familiyasi, ismi va otasining ismi hamda lavozimini ko'rsatgan holda imzo qo'yadi.

Agar chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnomani yetkazib beruvchi shaxs chaqirilayotgan jismoniy shaxsni topa olmasa, chaqiruv qog'oz, boshqa xabarnoma u bilan birga yashovchi voyaga yetgan oila a'zolaridan biriga topshiriladi, ular yo'qligida esa fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organiga yoki ish beruvchiga (o'quv muassasasi ma'muriyatiga) topshiriladi. Chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnomani qabul qilib olgan shaxs uni imkoniyat bo'lishi bilan darhol chaqiriluvchiga topshirishi shart.

Adresat vaqtincha biror joyga kyetgan bo'lsa, chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnomani yetkazib beruvchi shaxs uning ikkinchi nusxasiga

chaqiriluvchi qayerga ketganligi va qachon kelishi kutilayotganligi to'g'risida belgi qo'yadi. Bu ma'lumotlar fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi tomonidan yoki ish beruvchining (o'quv muassasasi ma'muriyatining) imzosi bilan tasdiqlanishi va guvohlantirilishi lozim.

Adresat chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnomani qabul qilishdan bosh tortganda, ularni yetkazib beruvchi shaxs sud ijrochisiga qaytariladigan chaqiruv qog'oziga, boshqa xabarnomaga belgi qo'yadi.

Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar quyidagi hollarda xabardor qilingan hisoblanadi, agar:

– chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnoma adresatga ushbu modda talablariga muvofiq yetkazib berilgan (yuborilgan) bo'lsa;

– adresat chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnomani olishdan bosh tortsa;

– pochta xabarnomasini olgan bo'lishiga qaramasdan, adresat o'z nomiga yuborilgan chaqiruv qog'ozini, boshqa xabarnomani olish uchun kelmasa.

Majburiy ijro etish choralari to'g'risida xabardor qilingan shaxslarning hozir bo'lmasligi mazkur choralarning bajarilishiga to'sqinlik qilmaydi.

Agar ijro hujjati bo'yicha qarzdor zimmasiga faqat shaxsan o'zi bajarishi mumkin bo'lgan majburiyatlar yuklatilgan bo'lsa, sud ijrochisining chaqiruv bo'yicha kelishdan bo'yin tovlayotgan qarzdor sud ijrochisining qarori asosida majburiy keltirilishi mumkin.

Chaqiruv qog'ozlari, boshqa xabarnomalar shakllarining namunalari, shuningdek, ularning mazmuniga qo'yiladigan talablar O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

## **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Ijro ishi yuritish subyektlarini tasniflang.  
2. Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar tushunchasi va kvalifikasiyalovchi belgilarini bayon eting.

3. Ijro ishi yuritishda kimlar taraf hisoblanadi?

4. Undiruvchi va qarzdor tushunchasini bering.

5. Ijro ishi yuritishda ishtirok etish uchun qanday cheklovlar belgilangan?

6. Qanday hollarda ijro ishi yuritish albatta to'xtatib turiladi?

7. Ijro ishi yuritishda taraflar qanday huquqlarga ega?

8. Ijro ishi yuritishda taraflarga qanday majburiyatlar yuklatiladi?
9. Ijro ishi yuritishda huquqiy vorislik va ishtirokchilik nimani anglatadi?
10. Ijro ishi yuritishda ishtirokchilikning turlari.
11. Ijro ishi yuritishda vakillik qanday xususiyatlarga ega?
12. Ijro ishi yuritishda vakilning vakolat turlari.
13. Sud ijrochilari ichki ishlar organi xodimlari bilan o'zaro hamkorlikni qanday tartibda amalga oshiradi?
14. Ijro ishi yuritishda rad qilishlarni hal qilish tartibi.



## **IV BOB. IJRO HARAKATLARINI AMALGA OSHIRISHNING UMUMIY SHARTLARI. SUD HUJJATLARI VA BOSHQA ORGANLAR HUJJATLARINI MAJBURIY IJRO ETISH ASOSI VA CHORALARI**

### **1-§. Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish**

Sud ijrochisi ijro harakatlarini amalga oshirishga ijro ishi yuritishni qo'zg'atganidan keyingina kirishadi.

**Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish** ijro ishi yuritishning mustaqil bosqichi bo'lib, uning vazifasi sud organlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda majburlov choralari qo'llashning qonuniyligini ta'minlashdir. Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish bosqichi quyidagi harakatlarni qamrab oladi: undiruvchiga yoki uning vakiliga ijro hujjatini topshirish, uni sud ijrochisiga ijro uchun taqdim etish va ijro ishi yuritishni qo'zg'atish yoki ijro ishi yuritishni qo'zg'atishni rad etish to'g'risida qaror chiqarish. Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi masalani hal etish sud ijrochisining vakolatiga kiradi. Sud ijrochisi ijro hujjatini, ijroga topshirish muddati o'tmagan va mazkur hujjat qonun tomonidan unga qo'yiladigan talablarga muvofiq bo'lsa, ijro uchun qabul qilib olishi va ijro ishi yuritishni qo'zg'atishi shart. Agar qonun hujjatlarida ijro hujjatlarining ayrim turlariga majburiy ilovalar nazarda tutilgan bo'lsa, ular sud ijrochisiga ijro hujjati bilan birga taqdim etilishi kerak.

Shunday qilib, ijro ishi yuritishni qo'zg'atish uchun quyidagilar zarur:

1. Ijro hujjatining undiruvchi tomonidan sud ijrochisiga taqdim etilishi;
2. Ijro hujjatining sud ijrochisi tomonidan qabul qilinishi va ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqarish.

**Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish** sud ijrochisiga ijro hujjatini taqdim etish va sud ijrochisi tomonidan ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqarishdan iboratdir. Ijro hujjatini ijroga topshirish undiruvchining erkiga bog'liq bo'lib, ijro hujjatini majburiy ijroga taqdim etish yoki taqdim etmaslik masalasini undiruvchining o'zi hal qilish huquqiga ega. Ammo ayrim hollarda ijro hujjati sud ijrochisiga kelib tushishi undiruvchining erkiga bog'liq bo'lmay, sud yoki ijro hujjatini bergan boshqa organ uni majburiy ijro etish uchun to'g'ridan to'g'ri sud ijrochilari bo'limiga yuborishi mumkin.

Sud ijrochisi ijro hujjatini sud yoki boshqa organdan yoxud undiruvchidan (agar ijro hujjatini ijroga topshirish muddati o'tmagan va mazkur hujjat O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 8-moddasida nazarda tutilgan talablarga muvofiq bo'lsa) ijro uchun qabul qilib olishi va ijro ishi yuritishni qo'zg'atishi shart.

Undiruvchi tomonidan ijro hujjatlarini ijroga topshirish muddatlariga rioya qilinishini ijro ishi yuritishni qo'zg'atish masalasini hal etishda sud ijrochisi tomonidan tekshirib chiqilishi lozim bo'lgan eng birinchi shartdir.

Agarda ijro hujjatini ijroga topshirish muddati o'tmagan va mazkur hujjat O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 8-moddasida nazarda tutilgan talablarga muvofiq bo'lsa, sud ijrochisi ijro hujjatini olgan kundan e'tiboran uch kundan kechiktirmay ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqaradi.

Sud ijrochisi ijro ishini yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qarorda ijro hujjatidagi talablarni ixtiyoriy ravishda bajarish uchun ijro ishi yuritish qo'zg'atilgan kundan e'tiboran ko'pi bilan besh kun muddat belgilaydi va qarzdorga belgilangan muddat tugagandan keyin ijro hujjatidagi talablar, undan ijro yig'imi, qarzdorga sud ijrochisi tomonidan solinadigan jarimalar, shuningdek, ijro xarajatlari undirilgan holda majburiy ijro etilishi to'g'risida ma'lum qiladi.

Ijro ishini qo'zg'atish to'g'risidagi qarorda quyidagilar ko'rsatilishi kerak:

- 1) qaror chiqarilgan sana va joyi;
- 2) qaror chiqargan shaxsning lavozimi, familiyasi, ismi, sharifi;
- 3) qaror qaysi ijro ishini yuritish yuzasidan chiqarilganligi;
- 4) qaror orqali hal qilinadigan masala;
- 5) sud ijrochisi qaror qabul qilishda amal qilgan qonun va boshqa qonun hujjatlariga havola qilingan asoslar;
- 6) ko'rilayotgan masala bo'yicha xulosa;
- 7) qaror yuzasidan shikoyat berish yoki protest keltirish tartibi va muddati.

Jazo tariqasida jarima tayinlash to'g'risidagi hukmga asosan berilgan ijro varaqasiga asoslanib ijro ishi qo'zg'atilganda ixtiyoriy ijro etish uchun muddat hukm qonuniy kuchga kirgan kunidan boshlab bir oy belgilanadi.

Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qaror nusxasi u chiqarilgan kunning ertasidan kechiktirmay undiruvchiga, qarzdorga, shuningdek, hujjati ijro etilishi lozim bo'lgan sud yoki boshqa organga yuboriladi.

Sud ijrochisi undiruvchining arizasiga binoan yoki o'z tashabbusi bilan mulkiy undiruv bo'yicha ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqarish bilan bir vaqtda qarzdorning mol-mulkini ro'yxatga olib, ularni xatlashga haqli bo'lib, bu haqda mazkur qarorda ko'rsatib o'tadi.

Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qaror ustidan shikoyat berish yoki protest keltirish mumkin.

Ijro hujjatini ijro etish jarayonida ijro hujjatidagi talablarning aniq emasligi yoki qarama qarshiliklarga ega ekanligi aniqlanishi mumkin.

Bunday holatlarga misol sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: ijroning uslubi va tartibi aniq ko'rsatilmagan; undiruvchiga olib berilishi lozim bo'lgan predmetlarning o'ziga xos belgilari ko'rsatilmagan; sud bir necha shaxsning mulkka egalik huquqini tan olib, lekin mulk egalari har birining mulkdagi hissasi miqdorini ko'rsatmagan va boshqalar.

Ijroga topshirilgan ijro hujjatidagi talablar noaniq bo'lgan taqdirda sud ijrochisi ijro hujjatini berish uchun asos bo'lgan sud hujjati yoki boshqa organ hujjatini, shuningdek, qonunga ko'ra ijro hujjati hisoblanadigan hujjatni tushuntirib berishni so'rab ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga ariza bilan murojaat qilishga haqli.

Ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organ sud ijrochisining murojaati kelib tushgan kundan e'tiboran o'n kunlik muddat ichida uni ko'rib chiqadi va ijro hujjatini berish uchun asos bo'lgan o'zi qabul qilgan sud hujjati yoki boshqa organ hujjatining, shuningdek, qonunga ko'ra ijro hujjati hisoblanadigan hujjatning mazmunini o'zgartirmagan holda unga tushuntirish beradi. Sud ijro hujjatiga tushuntirish berish to'g'risida ajrim chiqaradi, ijro hujjatini bergan boshqa organ esa qaror chiqaradi.

Ijro ishi yuritish bir sud ijrochisidan boshqa sud ijrochisiga olib berilganda, ijro ishini qabul qilgan sud ijrochisi uni olgach, uch kundan kechiktirmasdan ishni o'z ish yuritishiga qabul qilish haqida qaror chiqaradi. Qarorning nusxasi u chiqarilgan kunning ertasidan kechiktirmay undiruvchiga, qarzdorga va ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga yuboriladi.

Tuman (shahar) sud ijrochilari bo'limida bir qarzdorga nisbatan ikki yoki undan ortiq ijro ishi qo'zg'atilgan bo'lsa, ular bir ijro ishiga birlashtirilishi lozim. Katta sud ijrochisining topshirig'iga ko'ra, ijro

ishlarini o'z ish yuritishiga qabul qilgan sud ijrochisi ularni birlashtirish haqida qaror chiqaradi.

Agar ijro hujjati ijroga topshirish muddati o'tkazilib yuborilgan bo'lsa yoki O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 5–8-moddalarida nazarda tutilgan talablarga muvofiq bo'lmasa, sud ijrochisi ijro hujjatini olgan kundan e'tiboran uch kunlik muddat ichida ijro ishi yuritishni qo'zg'atmasdan qaytarib yuboradi.

Ijro hujjatini qaytarib yuborish to'g'risida qaror chiqariladi, uning nusxasi qaror chiqarilgan kunning ertasidan kechiktirmay, undiruvchiga, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga yuboriladi.

Ijro hujjatini qaytarib yuborish to'g'risidagi qarorda sud ijrochisi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 5–8-moddalarida nazarda tutilgan qaysi talablar buzilganligini ko'rsatadi.

Ijro hujjatining yo'l qo'yilgan nuqsonlarni bartaraf qilish uchun qaytarib yuborilishi bunday nuqsonlar bartaraf qilinganidan keyin ijro hujjatini sud ijrochisiga ikkinchi marta umumiy tartibda yuborish uchun to'sqinlik qilmaydi.

Ijro hujjatini qaytarib yuborish to'g'risidagi qaror ustidan sudga shikoyat berish yoki protest keltirish mumkin.

## **2-§. Ijro harakatlarini amalga oshirish joyi va vaqti**

**Ijro harakatlarini amalga oshirish joyi.** Ijro harakatlarini amalga oshirish joyi deyilganda ijro harakatlari amalga oshiriladigan va majburiy ijro choralari qo'llaniladigan hudud tushuniladi. Ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlarida sud ijrochisi ijro harakatlarini qarzdor jismoniy shaxs yoki yuridik shaxs ekanligiga qarab, tegishli joylarda amalga oshirilishi belgilab qo'yilgan.

Ijro ishi yuritish qarzdor — jismoniy shaxsga nisbatan qo'zg'atilganda, ijro harakatlari sud ijrochisi tomonidan qarzdorning yashash joyi yoki ish joyida yoxud uning mol-mulki turgan joyida amalga oshiriladi.

Ijro harakatlarini qarzdor yashaydigan joyda amalga oshirish uchun sud ijrochisi qarzdor — fuqaroning doimiy turar joyi haqida ma'lumotlarga ega bo'lishi lozim.

Ijro harakatlari qarzdorning ish joyida ham amalga oshirilishi mumkin. Bunday ijro harakatlari undiruvni qarzdorning ish haqiga (daromadlariga) qaratushdan, qarzdorga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki ularni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklovchi, ijro hujjatini ijro etishdan iborat bo'lishi mumkin.

Ijro ishi yuritish qarzdor — yuridik shaxsga nisbatan qo'zg'atilganda ijro harakatlarini sud ijrochisi uning organi joylashgan yoki mol-mulki turgan joyida amalga oshiradi. Fuqarolik kodeksining 46-moddasiga asosan, yuridik shaxsning joylashgan joyi, agar qonunga muvofiq yuridik shaxsning ta'sis hujjatlarida boshqacha tartib belgilangan bo'lmasa, u davlat ro'yxatidan o'tkazilgan joy bilan belgilanadi.

Agar ijro hujjatini ijro etish jarayonida qarzdorning yashash joyi, ish joyi yoki turgan joyi o'zgargan bo'lsa yoki ilgari turgan joyida undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulki yo'q ekanligi yoxud undiruvchining talablarini qanoatlantirish uchun yetarli emasligi ma'lum bo'lib qolsa, sud ijrochisi bu haqda darhol dalolatnoma tuzadi hamda dalolatnoma tuzgan kunning ertasidan kechiktirmay, ijro hujjatini dalolatnomaning nusxasi bilan birga qarzdorning ma'lum bo'lgan yangi yashash joyidagi, ish joyidagi, turgan joyidagi yoki qarzdorning mol-mulki turgan yangi joydagi sud ijrochisiga yuboradi, ayni bir vaqtda bu haqda undiruvchini, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organni xabardor qiladi. Ijro hujjatini olgan sud ijrochisi ijro hujjati birinchi sud ijrochisiga, ya'ni ijro hujjatini yo'llagan sud ijrochisiga kelib tushgan sanadan boshlab ikki oy muddatda ijrosini ta'minlashi kerak. Ijro hujjatini ko'rsatilgan muddatda ijro etish imkoni bo'lmagan taqdirda, sud ijrochisi ijro hujjatini ijro etish muddatini kechiktirish to'g'risida belgilangan tartibda choralar ko'radi.

Agar ijro hujjatini ijro etish jarayonida zarurat tug'ilsa, sud ijrochisi ijro harakatlarini o'z vazifalarini bajara olishi mumkin bo'lgan hududdan tashqarida ham amalga oshirishi mumkin. Bu holda sud ijrochisi dalolatnoma tuzib, ko'rsatilgan hududga boradi. U yetib borgan paytdan boshlab bir sutka ichida ijro harakatlarini amalga oshirish joyidagi katta sud ijrochisiga ijro harakatlarini shu hududda amalga oshirishi zarurligi to'g'risida ma'lum qiladi, katta sud ijrochisi bu yerga kelgan sud ijrochisiga ko'maklashadi.

Sud ijrochilari o'rtasida ijro harakatlarini amalga oshirish joyi haqida nizo chiqqanda, agar ijro harakatlari turli viloyatlar hududida amalga

oshiriladigan bo'lsa, nizo Sud departamenti tomonidan, ijro harakatlari bir viloyat (shu jumladan, Qoraqalpog'iston Respublikasi va Toshkent shahri) hududida amalga oshiriladigan bo'lsa, nizo Sud departamentining tegishli hududiy boshqarmasi tomonidan hal qilinadi.

**Ijro harakatlarini amalga oshirish vaqti.** Ijro harakatlari ish kunlarida soat 8.00 dan 22.00 gacha amalga oshiriladi. Qonun chiqaruvchi majburiy ijro harakatlarini amalga oshirishning bunday chegaralangan vaqtini belgilashda bir tomondan – undiruvchining, ikkinchi tomondan esa – qarzdorning manfaatlarini hisobga olgan. Ertalab soat 8.00 da, odatda, qarzdor uyda bo'ladi va unga nisbatan ijro harakatlarini amalga oshirish mumkin. Ijro harakatlarini kechasi amalga oshirilishi taqiqlanganligi esa, qarzdor va uning oila a'zolarining huquq va manfaatlarini himoya qilishga yo'naltirilgan.

Ijro harakatlarini amalga oshirishning aniq vaqtini sud ijrochisi belgilaydi. Ijro ishi yuritishda qatnashuvchi taraflar ijro harakatlarini amalga oshirishning o'zlari uchun qulay vaqtini taklif etishga haqlidirlar. Ijro harakatlarini sutkaning boshqa vaqtida, shuningdek, dam olish va bayram kunlarida amalga oshirishga belgilangan tartibda faqat kechiktirib bo'lmaydigan yoki qarzdorning aybiga ko'ra ularni boshqa vaqtda amalga oshirish mumkin bo'lmagan hollarda yo'l qo'yiladi.

### **3-§. Yig'ma ijro ishi yuritish**

«Ijro ishi yuritish takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni bilan kiritilgan yangiliklaridan biri yig'ma ijro ishi yuritishdir.

«Sud qarorlari va boshqa organlar qarorlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 25-1-moddasiga ko'ra, bitta qarzdorga nisbatan qo'zg'atilgan mulkiy tusga ega bo'lgan bir nechta ijro hujjati, shuningdek, solidar javobgar bo'lgan bir nechta qarzdorga nisbatan bir undiruvchi foydasiga undiruv bo'yicha qo'zg'atilgan ijro ishi yuritishlar yig'ma ijro ishi yuritishga birlashtiriladi.

Qarzdorlar sherik bo'lib majburiyat olganida kreditor hamma qarzdorlardan majburiyatni solidar bajarishni ham, ularning har biridan

alohida-alohida bajarishni ham, shu bilan birga, qarzni to'la yoki uning bir qismini bajarishni ham talab qilishga haqli.

Solidar qarzdorlarning biridan to'liq qanoatlanmagan kreditor ololmagan narsasini boshqa solidar qarzdorlardan talab qilish huquqiga ega.

Solidar qarzdorlar majburiyat to'la bajarilgunicha burchli bo'lib qolaveradilar.

Sud departamentining bir nechta hududiy boshqarmasi bo'linmalariga kelib tushgan bir qarzdorga yoki solidar javobgar bo'lgan bir nechta qarzdorga nisbatan undiruv bo'yicha ijro hujjatlari yuzasidan yig'ma ijro ishi yuritish Sud departamenti direktori yoxud uning o'rinbosari belgilaydigan bo'linma tomonidan qo'zg'atiladi va yuritiladi.

Sud departamenti bitta hududiy boshqarmasining bir nechta bo'linmasiga kelib tushgan bir qarzdorga yoki solidar javobgar bo'lgan bir nechta qarzdorga nisbatan undiruv bo'yicha ijro hujjatlari yuzasidan yig'ma ijro ishi yuritish Sud departamenti hududiy boshqarmasi boshlig'i yoxud uning o'rinbosari belgilaydigan hududiy bo'linma tomonidan qo'zg'atiladi va yuritiladi.

Yig'ma ijro ishi yuritish qo'zg'atilganidan keyin kelib tushgan va yig'ma ijro ishi yuritilayotgan qarzdorga nisbatan mulkiy tUSDagi talablar ko'rsatilgan ijro hujjatlari yig'ma ijro ishini yuritayotgan sud ijrochisiga topshiriladi. Bu haqda undiruvchi, qarzdor, sud yoki ijro hujjatini bergan boshqa organ xabardor qilinadi.

Yig'ma ijro ishi yuritishda sud ijrochisi o'z vazifalarini bajara olishi mumkin bo'lgan hududdan tashqarida ham ijro harakatlarini amalga oshirish va majburiy ijro choralarini qo'llash imkoniga ega bo'ladi.

Sud ijrochisi ijro harakatlarini o'z vazifalarini bajara olishi mumkin bo'lgan hududdan tashqarida amalga oshirishda «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 25-moddasi normalariga asoslanadi.

#### **4-§. Ijro ishi yuritishda muddat**

Ijro ishi yuritishda qonuniylik prinsipiga rioya etish hamda fuqarolar va tashkilotlarning huquqlarini samarali amalga oshirishning muhim shartlaridan biri protsessual muddatlar hisoblanadi<sup>27</sup>.

---

<sup>27</sup> Вaлeев Д. X. Исполнительное производство: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2008. –С.42.

**Muddat** — vaqtning bir bo‘lagi bo‘lib, u uch elementni qamrab oladi. Bu muddatning boshlanishi, o‘ta boshlashi va tugashidan iborat elementlardir.

*Ijro ishi yuritishda muddatlar* deyilganda, sud ijrochisi va ijro ishi yuritishning boshqa ishtirokchilarining ijro ishi yuritilishi munosabati bilan zarur bo‘lgan protsessual harakatlarni amalga oshirish kerak bo‘lgan vaqt oralig‘i tushuniladi. Qonunda belgilangan muddatlardan ilgari ham, bu muddatlar o‘tganidan keyin ham ijro harakatlarini amalga oshirish mumkin emas, muddatlar tiklanishi bundan mustasno.

Ijro hujjati belgilangan muddatda ijroga topshirilmasa, undiruvchi uni majburiy ijro tartib-tamoiyillaridan foydalangan holda ijro etilishiga erishish huquqidan mahrum bo‘ladi. Ijroga topshirish muddati o‘tkazib yuborilgan ijro hujjatini sud ijrochisi ish yuritish uchun qabul qilmasdan, bu haqda tegishli qaror chiqaradi.

Ijro varaqasi yoki sud buyrug‘ini ijroga topshirish muddatini o‘tkazib yuborgan undiruvchi tegishli hujjatni qabul qilgan sudga yoki bu hujjat ijro etiladigan joydagi sudga o‘tkazib yuborilgan muddatni tiklash to‘g‘risidagi ariza bilan murojaat qilishga haqlidir. Boshqa ijro hujjatlari bo‘yicha o‘tkazib yuborilgan muddatlar tiklanmaydi.

Qonunda har bir ijro hujjati turi uchun ijroga taqdim etishning turli muddatlari belgilangan. Qonunda belgilangan muddatlarga rioya qilish ijro ishi yuritishni qo‘zgatishning majburiy shartlaridan biridir.

Umumiy qoidaga ko‘ra, sud ijrochisi tomonidan ijro harakatlari, ijro hujjati unga kelib tushgan kundan boshlab ikki oylik muddat ichida amalga oshirilishi lozim.

O‘zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunining 27-moddasi 1-qismi talablariga ko‘ra, ijro hujjatlari quyidagi muddatlarda ijroga topshirilishi mumkin:

1) umumiy yurisdiksiya sudlarining sud hujjatlari asosida beriladigan ijro varaqalari — uch yil mobaynida, xo‘jalik sudlarining sud hujjatlari esa — olti oy mobaynida;

2) hakamlik sudining qarorlarini majburiy ijro etish to‘g‘risidagi sud hujjatlari asosida beriladigan ijro varaqalari - olti oy mobaynida;

3) notariuslarning ijro xatlari — uch yil mobaynida;

4) mehnat nizolari komissiyalarining guvohnomalari — uch oy mobaynida;



5) ishlarni ma'muriy tartibda ko'rish vakolatiga ega organlarning (mansabdor shaxslarning) qarorlari — uch oy mobaynida.

Boshqa ijro hujjatlarini ijroga topshirish muddatlari tegishli ijro hujjatlarini berish shartlari va tartibini belgilovchi qonun hujjatlarida ko'rsatiladi.

Ijro hujjatini ijroga topshirish muddatlari quyidagicha hisoblanadi:

1) Qonunning 27-moddasi 1-qismining 1-bandida qayd etilgan ijro hujjatlari (sud buyrug'i bundan mustasno) ijroga topshirilganda — sud hujjati qonuniy kuchga kirgan yoki uning ijrosini kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib ijro etish uchun belgilangan muddat tugagan kundan boshlab yoxud ijro hujjatini ijroga topshirishning o'tkazib yuborilgan muddatini tiklash to'g'risidagi ajrim chiqarilgan kundan boshlab, sud hujjati darhol ijro etilishi lozim bo'lgan hollarda esa — hujjat chiqarilgan kunning ertasidan boshlab;

2) sud buyruqlari ijroga topshirilganda — ular berilgan kundan boshlab o'n kunlik muddat o'tganidan keyin;

3) ishlarni ma'muriy tartibda ko'rish vakolatiga ega organlarning (mansabdor shaxslarning) qarorlarini ijro etish bilan bog'liq ijro hujjatlari ijroga topshirilganda — qaror chiqarilgan kundan boshlab.

O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 27-moddasi birinchi qismida qayd etilgan boshqa barcha ijro hujjatlari bo'yicha ularni ijroga topshirish muddatlari, agar qonunda boshqacha tartib belgilangan bo'lmasa, ular berilgan kunning ertasidan boshlab hisoblanadi.

Davriy to'lovlarni undirish to'g'risidagi ijro hujjatlarini ijroga topshirish muddatlari qonun hujjatlarida maxsus ko'rsatib o'tilgan. Davriy to'lovlarni undirish to'g'risidagi (alimentlar undirish, sog'liqqa shikast yetkazilgani oqibatidagi zararni qoplash to'g'risidagi va shu kabi ishlarga doir) sud hujjatlari bo'yicha ijro hujjatlari to'lovlarni undirishning belgilangan butun davrida o'z kuchini saqlab qoladi. Bunday tartib alimentlar to'lash to'g'risidagi notarial tarzda tasdiqlangan kelishuvlarga nisbatan ham amal qiladi. Bunday hollarda ijro hujjatlarini ijroga topshirish muddatlari har bir to'lov uchun alohida hisoblanadi.

Ijro harakatlari va ijro hujjatining talablari ijro hujjatining ixtiyoriy ijro etilishi uchun belgilangan muddat tugagan kundan e'tiboran ko'pi bilan ikki oy muddat ichida sud ijrochisi tomonidan amalga oshirilishi va ijro etilishi kerak.

Ko'rsatilgan muddatga:

- ijro hujjati ijrosini kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib ijro qilish vaqti;
- ijro harakatlarini keyinga qoldirish vaqti;
- ijro ishi yuritishni to'xtatib turish vaqti;
- mutaxassis tayinlash haqidagi qaror mutaxassisga yuborilgan kundan to uning xulosasi yoki ish natijalari to'g'risidagi boshqa hujjat sud ijrochisiga kelib tushgunigacha bo'lgan vaqt;
- mol-mulk realizatsiya qilishga topshirilgan kundan to bu mol-mulkni realizatsiya qilishdan tushgan pul mablag'lari Sud departamenti organining depozit hisobvarag'iga kelib tushgunigacha bo'lgan vaqt kirmaydi.

Ijro harakatlarini amalga oshirish muddatining o'tishi ijro ishi yuritishni tugatish yoki tamomlash uchun asos bo'lmaydi.

Ijro hujjatlarining quyidagi talablari darhol ijro etilishi kerak:

- alimentlar hamda uch oydan oshmagan ish haqini undirish to'g'risidagi talablar;
- qonunga xilof ravishda mehnat shartnomasi bekor qilingan yoki qonunga xilof ravishda boshqa ishga o'tkazilgan xodimni ishga tiklash to'g'risidagi, mehnat shartnomasini bekor qilish asosining ta'rifini o'zgartirish to'g'risidagi talablar;
- ijro hujjatida bayon etilgan talablar darhol ijro etilishi hujjatda ko'rsatilgan yoki darhol ijro etilishi qonunda nazarda tutilgan hollardagi boshqa ishlarga doir talablar.

*Ijro hujjatini ijroga topshirish muddatining uzilishi.* O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 28-moddasida ijro hujjatini ijroga topshirish muddatining uzilishi asoslari ko'rsatilgan.

Ijro hujjatini ijroga topshirish muddati:

- 1) ijro hujjati ijroga topshirilganda;
- 2) ijro hujjati qarzdor tomonidan qisman ijro etilganda uziladi.

Ijro hujjatini ijroga topshirish muddati uzilgandan so'ng muddatning o'tish davri yangidan boshlanadi. Bu qoida, birinchi navbatda, ijro ishi yuritishda taraflarning huquqlarini himoya qilishga va ijro ishi yuritishning ijro hujjatlarini o'z vaqtida va to'g'ri ijro qilishdan iborat vazifasini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Muddat uzilgunga qadar o'tgan vaqt yangi muddat hisobiga kiritilmaydi.

Ijro hujjati uni to'liq yoki qisman ijro etishning imkoniyati yo'qligi sababli undiruvchiga qaytarilgan taqdirda, uni ijroga topshirish muddati uzilgandan keyin ijro hujjati undiruvchiga qaytarilgan kundan boshlab hisoblanadi.

*Ijro hujjatini ijroga topshirish muddatini o'tkazib yuborish oqibatlari.* Ijro hujjatlarining maqbul muddatlarda ijro etilishini ta'minlash va davom etuvchi huquqiy munosabatlarga aniqlik kiritish maqsadida ijro ishi yuritishda protsessual muddatlar instituti nazarda tutilgan. Bu institut ijro ishi yuritishning boshqa institutlari bilan birgalikda uning asosiy huquq va funksiyalarini amalga oshirilishini ta'minlashga yo'naltirilgan.

Ijroga topshirish muddati o'tkazib yuborilgan ijro hujjatini sud ijrochisi ish yuritish uchun qabul qilmasdan, bu haqda tegishli qaror chiqaradi.

Ijro hujjatini ijroga topshirish muddati o'tkazib yuborilganda, bu muddat ikki holat bir paytning o'zida mavjud bo'lgandagina tiklanishi mumkin:

1) ijro hujjati sud hujjatlariga asosan berilgan bo'lsa (ijro varaqasi yoki sud buyrug'i);

2) muddat uzrli sabablarga ko'ra o'tkazib yuborilgan bo'lsa.

Ijro varaqasi yoki sud buyrug'ini ijroga topshirish muddatini o'tkazib yuborgan undiruvchi tegishli hujjatni qabul qilgan sudga yoki bu hujjat ijro etiladigan joydagi sudga o'tkazib yuborilgan muddatni tiklash to'g'risidagi ariza bilan murojaat qilishga haqlidir. Boshqa ijro hujjatlari bo'yicha o'tkazib yuborilgan muddatlar tiklanmaydi.

Ijroga topshirish muddati o'tkazib yuborilib, ijroga taqdim etilgan ijro hujjatlari sud ijrochisi tomonidan uch kun ichida undiruvchiga qaytariladi. Sud ijrochisi ijro hujjatini undiruvchiga qaytarish haqida qaror chiqaradi, qaror nusxasi ijro hujjati bilan birga undiruvchiga yuboriladi va bu haqda ijro hujjatini bergan organga xabar qilinadi.

## **5-§. Ijro harakatlarini keyinga qoldirish, ijro ishi yuritishni to'xtatib turish, tugatish va tamomlash**

Sud ijrochisi undiruvchining arizasiga binoan ijro harakatlari amalga oshirilishini keyinga qoldirishga haqli. Ijro harakatlarini amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan holatlar mavjud bo'lgan taqdirda, sud ijrochisi ijro harakatlarini qarzdorning arizasiga binoan yoki o'z tashabbusi bilan ko'pi bilan o'n kun muddatga keyinga qoldirishi mumkin.

Arizada ijro harakatlarini keyinga qoldirishning so‘ralayotgan muddati ko‘rsatilishi kerak.

Uzrli sabablar bo‘lganda, odatda bu sabablar ijro harakatlarini amalga oshirishga to‘sqinlik qilganda, ijro harakatlari keyinga qoldirilishi mumkin. Qonunda qanday holatlar ijro harakatlarini keyinga qoldirishga asos bo‘lishi ko‘rsatilmagan. Shuning uchun ham ijro harakatlarini keyinga qoldirish masalasini sud ijrochisi mavjud holatlardan kelib chiqqan holda hal qiladi. Ijro harakatlarini keyinga qoldirishga asos bo‘ladigan holatlarga qarzdor yoki undiruvchining kasalligi, ijro ishi yuritish ishtirokchilarining ijro harakatlarini amalga oshirish vaqti haqida tegishli tarzda xabardor qilinmaganligi va aynan bir ijro harakatini amalga oshirilishiga qo‘yilgan qiluvchi boshqa holatlarni kiritish mumkin.

Muayyan ijro harakatining amalga oshirilishini keyinga qoldirishning eng ko‘p muddati 10 kun.

Ijro harakatlari bir necha bor keyinga qoldirilishi mumkin. Ammo ijro harakatlarni keyinga qoldirishning umumiy muddati ikki oydan oshmasligi kerak. Bu muddatning ikki oydan oshishi ijro hujjatlarini ijro etish muddatlarining buzilishiga olib kelishi mumkin. Sud ijrochisi ijro harakatlari keyinga qoldirilgan taqdirda qaror chiqaradi va bu haqda ijro ishi yuritish taraflari, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga ma‘lum qiladi.

Sud ijrochisining ijro harakatlarini keyinga qoldirish to‘g‘risidagi qarori ustidan shikoyat qilish yoki protest bildirish mumkin.

Ijro harakatlarini amalga oshirishga to‘sqinlik qiladigan obyektiv holatlar bo‘lgan taqdirda, sud ijrochisi o‘z tashabbusi bilan yoxud taraflardan birining arizasiga ko‘ra, shuningdek, taraflarning har biri mustaqil tarzda ijroni kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib ijro etish hamda ijro etish usuli va tartibini o‘zgartirish to‘g‘risidagi ariza bilan ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga murojaat qilishga haqlidir.

*Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining ijrosini kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib ijro etish, ularni ijro etish usuli va tartibini o‘zgartirish masalasini ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organ hal qiladi.*

Qonunda ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organ amalga oshiradigan protsessual harakatlar ro‘yxati mustahkamlab q o‘yilgan. Bular quyidagilardan iborat:

- birinchisi, ijro hujjatining ijrosini kechiktirish;

– ikkinchisi, ijro hujjatidagi talablarni bo‘lib - bo‘lib ijro etishga ruxsat berish;

– uchinchisi, ijro hujjatini ijro etish usuli va tartibini o‘zgartirish.

Qonunda sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining ijrosini kechiktirish yoki bo‘lib-bo‘lib ijro etish, ularni ijro etish usuli va tartibini o‘zgartirishga sabab bo‘ladigan asoslar ro‘yxati berilmagan. Bu masalalarni hal etish mezoni sifatida ijro harakatlarini amalga oshirishga to‘sqinlik qiladigan obyektiv holatlar mavjudligi belgilangan. Bu holatlarning mavjudligi har bir murojaat bo‘yicha ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organ tomonidan ishning barcha holatlari hisobga olingan holda hal qilinadi.

Huquqni qo‘llash amaliyotini tahlil etish ijro harakatlarini amalga oshirishga to‘sqinlik qilgan holatlar haqida ayrim misollar keltirishga imkon beradi. Masalan, qarzdorlarni voyaga yetmagan bolalari bilan ko‘chirish to‘g‘risidagi ijro hujjati bo‘yicha ijroni bir oyga kechiktirishga bolaning kasalligi sabab bo‘lgan; o‘zboshimchalik bilan qurilgan imoratni buzib tashlash to‘g‘risidagi ijro hujjati ijrosini bir oyga kechiktirishga esa bu imoratni qonunga muvofiq rasmiylashtirish jarayoni boshlanganligi sabab bo‘lgan.

Fuqarolik protsessual kodeksining 216-moddasiga ko‘ra undiruvchi, qarzdor yoki sud ijrochisining sud hujjatining ijrosini kechiktirish yoki uni bo‘lib-bo‘lib ijro etish, ijro etish usuli va tartibini o‘zgartirish to‘g‘risidagi arizasi u berilgan kundan e‘tiboran 10 kunlik muddat ichida ko‘rib chiqiladi. Bu muddat Xo‘jalik protsessual kodeksining 217-moddasida nima uchundir 20 etib belgilangan.

Ijro hujjatining ijrosini kechiktirish bu ijro muddati boshlanishining ijro ishi yuritishning umumiy qoidalarida nazarda tutilgan muddatdan ko‘ra kechroq muddatga ko‘chirilishidir. Shuning uchun ham ijro hujjatini ijro etish kechiktirilgan taqdirda, ijro etishni kechiktirgan sud yoki boshqa organ tomonidan belgilagan muddat ichida ijro harakatlari amalga oshirilishiga yo‘l qo‘yilmaydi. Qarzdorning hisobvaraqlariga qo‘yilgan xatlov ijro hujjatining ijrosini kechiktirish to‘g‘risidagi qarorda nazarda tutilgan taqdirda kechiktirish muddatiga olib tashlanadi.

Ijro hujjati bo‘lib-bo‘lib ijro etilgan taqdirda, ijro hujjati uni bo‘lib-bo‘lib ijro etish to‘g‘risidagi qarorda belgilangan qism va muddatlar bo‘yicha ijro etiladi.

Umumiy qoidaga ko‘ra ijro hujjatining ijrosini kechiktirish masalasida sudga ariza bilan ijro harakatlar amalga oshirilmasdan turib murojaat qilinadi. Masala ijobiy hal qilinganda ijro hujjatini ijro etish boshqa vaqtga ko‘chiriladi.

Ijro hujjati ijrosi kechiktirilganda ijro hujjatini ijro etish imkoniyatlari yo‘qolishining oldini olish uchun zarur barcha choralar ko‘rilishi kerak.

Ijro hujjati ijrosini kechiktirishda va bo‘lib-bo‘lib ijro etishda uni ijro etish muddatlari o‘zgaradi. Shu bilan birga bu ikki tushunchani bir-biridan farqlash zarur. Sud hujjati yoki boshqa organlar hujjatlari ijrosini kechiktirish – bu ijro etish muddatini qonun, sud yoki boshqa organ tomonidan belgilangan sanadan sud yoki qaror qabul qilgan boshqa organ tomonidan belgilangan boshqa sanaga ko‘chirishdir. Sud hujjati yoki boshqa organ hujjatini bo‘lib-bo‘lib ijro etishda esa qarzdorga yuklatilgan majburiyatni – ijro hujjatini qonun yoki qaror qabul qilgan organ belgilangan aniq bir muddatda to‘liq ijro etish emas, balki bo‘lib-bo‘lib ijro etish huquqi beriladi. Bunda ijro hujjatining har bir qismini ijro etishning, aniq sana yoki davriy vaqt bilan belgilanadigan, aniq muddati ko‘rsatiladi.

Ijro etish usuli yoki tartibini o‘zgarishida bir ijro turining boshqasi bilan almashtirilishi tushuniladi. Masalan, qarzdordan mol-mulkni undirish pul mablag‘larini undirish bilan almashtirilishi mumkin.

Sud hujjatlari yoki boshqa organlar hujjatlarining ijrosini kechiktirish yoxud bo‘lib-bo‘lib ijro etish, ularni ijro etish usuli va tartibini o‘zgartirishga bu taraflarning mulkiy ahvoli, qarzdorning kasalligi yoki boshqa e‘tiborga loyiq holatlar bilan bog‘liq bo‘lgan hollardagina yo‘l qo‘yiladi. Sud yoki boshqa organ bu masalani hal qilishda birinchi navbatda undiruvchining manfaatlaridan kelib chiqishi lozim.

Ijro harakatlarini amalga oshirishga to‘sqinlik qiluvchi holatlar o‘z xususiyatiga ko‘ra shunday bo‘lishi mumkinki, ular yuzaga kelgan paytda bu holatlar qachon tugashini aniq aytish imkoni bo‘lmasligi mumkin. Bunday hollarda ijro hujjatini ijro etishning yangi muddatini aniq belgilash imkoni yo‘qligi tufayli ijro harakatlarini amalga oshirishni keyinga qoldirib bo‘lmaydi va ijro ishi yuritishni to‘xtatib turish zaruriyati vujudga keladi. Ijro ishi yuritishni to‘xtatib turish – bu ijro harakatlarini amalga oshirishni vaqtincha to‘xtatib turishdir. Ijro harakatlarini vaqtincha to‘xtatib qo‘yish zaruriyati odatda ijro ishi yuritishga to‘sqinlik qiluvchi va qachon bartaraf

etilishi hamda ijro ishi yuritishni tiklash muddatini aniq belgilash imkonini bermaydigan obyektiv (sud, sud ijrochisi va taraflarga bog'liq bo'lmagan) holatlar tufayli vujudga keladi.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turish ijro harakatlarini keyinga qoldirishda quyidagilar bilan farqlanadi:

1) ijro ishi yuritish noma'lum muddatga to'xtatib qo'yiladi. Ijro harakatlari keyinga qoldirishda esa, sud ijrochisi hamma hollarda ijro harakatlarini amalga oshirishning yangi vaqtini aniq belgilashi shart;

2) ijro ishi yuritishni to'xtatib turish zaruriyati sudning, sud ijrochisi va taraflarning erkiga bog'liq bo'lmagan holatlardan kelib chiqadi. Ijro harakatlarini keyinga qoldirish esa, qoida tariqasida subyektiv sabablarga bog'liq;

3) ijro harakatlarini keyinga qoldirishda sud ijrochisi ijro harakatlarini amalga oshirishning yangi muddatini belgilaydi. To'xtatilgan ijro ishi yuritishni tiklash esa, ijro ishi yuritish kim tomonidan to'xtatilganiga qarab tegishincha sudning maxsus ajrimi yoki sud ijrochisining qarori bilan amalga oshiriladi.

Shuni qayd etish kerakki, «Ijro ishi yuritish takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida»gi Qonunda birinchi bor sud ijrochilariga ijro ishi yuritishni to'xtatib turish huquqi berildi. Ijro ishi yuritishni to'xtatib turish to'g'risidagi qaror qonunda belgilangan holatlardan kelib chiqqan holda, sud yoki sud ijrochisi tomonidan qabul qilinishi mumkin.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turishga O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni-ning 34 va 35-moddalarida nazarda tutilgan asoslar mavjud bo'lgandagina yo'l qo'yiladi. Bu asoslar ro'yxati tugallangan bo'lib, kengaytirilgan tarzda sharhlanishi mumkin emas.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turish uning asoslariga qarab, ikki turga bo'linishi mumkin: *majburiy* yoki *fakul'tativ*.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turishning majburiyligi shunday holatlar bilan bog'liqki, ularning mavjudligi hamma vaqt ijro harakatlarini amalga oshirishga to'sqinlik qiladi. Bu holatlar sud ijrochisiga undiruvchi va qarzdorning huquqlarini lozim darajada himoya qilish imkonini bermaydi, shuning uchun ham ijro ishi yuritish bu holatlar bartaraf qilinguniga qadar to'xtatilishi shart.

Ijro ishi yuritishni to'xtatishning fakul'tativ asoslari esa ishning aniq holatlaridan kelib chiqib, turli xil ijro harakatlarini amalga oshirishga to'sqinlik qilmasligi ham mumkin. Demak, bunday holatlar mavjud bo'lganida sud ijrochisi hamma vaqt ham ijro ishi yuritish taraflarining huquqlarini himoya qilish imkonidan mahrum bo'lmaydi.

Ijro ishi yuritish quyidagi hollarda **sud** tomonidan to'xtatib turilishi shart:

1) agar sud tomonidan aniqlangan huquqiy munosabat huquqiy vorislikka yo'l qo'ysa, qarzdor vafot etganda, u vafot etgan deb e'lon qilinganda yoki bedarak yo'qolgan deb topilganda;

2) qarzdor muomalaga layoqatsiz deb topilganda;

3) agar qonun hujjatlarida nizolashishga yo'l qo'yilgan bo'lsa, qarzdor ijro hujjati yuzasidan sud tartibida nizolashganda;

4) ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqish vakolatiga ega organlarning qarorlari (mansabdor shaxslarning harakatlari) ustidan sudga shikoyat berilganda;

5) ijro hujjati bo'yicha undiruv qaratilgan mol-mulkni ro'yxatdan chiqarish (xatlashdan ozod qilish) to'g'risida sudga da'vo arizasi berilganda;

6) «Sud qarorlari va boshqa organlar qarorlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 34-moddaning ikkinchi qismida nazarda tutilgan boshqa asoslar vujudga kelganda.

Ijro ishi yuritish quyidagi hollarda **sud ijrochisi** tomonidan to'xtatib turilishi shart:

1) qarzdor muddatli harbiy xizmatda bo'lganda yoki muddatli harbiy xizmatda bo'lgan undiruvchi iltimos qilganda;

2) qarzdorning nochorligi (bankrotligi) to'g'risidagi ish bo'yicha xo'jalik sudi tomonidan ish yuritish qo'zg'atilganda, shu jumladan, kuzatuvni joriy etish to'g'risida, sud sanatsiyasini yoki tashqi boshqaruvni joriy etish va (yoki) ularning muddatini uzaytirish to'g'risida xo'jalik sudi tomonidan ajrim qabul qilinganda, «Bankrotlik to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq ijro etilishi to'xtatib turilishi mumkin bo'lmagan ijro hujjatlari bundan mustasno;

3) ijro hujjatini berish uchun asos bo'lgan sud hujjati yoki boshqa organ hujjatini ijro etishni to'xtatib turish huquqi qonunda qaysi mansabdor shaxsga berilgan bo'lsa, o'sha mansabdor shaxs tomonidan qaror chiqarilganda (Qonunning 34-moddasi).



Ijro ishi yuritish quyidagi hollarda **sud** tomonidan to'xtatib turilishi mumkin:

1) qarzdor yoki undiruvchi ijro hujjatini bergan tegishli sudga yoki boshqa organga ijro hujjatini kechiktirib yoki bo'lib-bo'lib ijro etish, ijro etish usuli va tartibini o'zgartirish to'g'risidagi ariza bilan murojaat qilganda;

2) qarzdor uzoq muddatli xizmat safarida bo'lganda;

3) qarzdor statsionar davolash muassasasida davolanayotganda;

4) sud ijrochisining harakatlari (qarorlari) ustidan shikoyat berilganda;

5) ro'yxatga olingan mol-mulkni baholash natijalari yuzasidan nizolashilganda;

6) undiruvchi iltimos qilganda.

Ijro ishi yuritish quyidagi hollarda **sud ijrochisi** tomonidan to'xtatib turilishi mumkin:

1) sud ijrochisi ijro etilishi lozim bo'lgan sud hujjati yoki boshqa organ hujjatini tushuntirish to'g'risidagi, ijro hujjatini kechiktirib yoki bo'lib-bo'lib ijro etish haqidagi, ijro etish usuli va tartibini o'zgartirish to'g'risidagi arizalar bilan ijro hujjatini bergan tegishli sudga yoki boshqa organga murojaat qilganda;

2) qarzdor jismoniy shaxs, uning mol-mulki yoki olib qo'yilishi lozim bo'lgan bola qidirilayotganda;

3) sud ijrochisi tomonidan jarima tariqasidagi jinoiy jazoni boshqa jazo turiga almashtirish to'g'risida sudga taqdimnoma kiritilganda.

O'zbekiston Respublikasining Bosh sud ijrochisi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar bosh sud ijrochilari ularga bo'ysunuvchi sud ijrochilarining harakatlari (harakatsizligi) va qarorlari ustidan shikoyat kelib tushganda, zarur bo'lgan hollarda, ijro ishi yuritishni to'xtatib turishga haqli (Qonunning 35- moddasi).

Ijro ishi yuritishning to'xtatib turish asoslari xilma-xil bo'lganligi tufayli ijro harakatlarining amalga oshirilishiga to'sqinlik qiluvchi holatlar-ni bartaraf qilinish vaqtini aniq belgilab qo'yish qiyin. To'xtatilgan ijro ishi yuritishni tiklash, uning to'xtatilishiga sabab bo'lgan asoslarning bartaraf etilishi bilan bog'liqdir.

Masalan, ijro ishi yuritish qarzdor vafot etganligi sababli to'xtatilgan bo'lsa, u vafot etgan qarzdorning huquqiy vorislari aniqlangunga qadar to'xtatib turiladi. Vafot etgan qarzdorning huquqiy vorislari aniqlanganidan keyingina

ijro ishini to'xtatib turish asosi bartaraf etilgan hisoblanadi va ijro hujjatini kim ijro etishi aniq bo'ladi. Agarda ijro ishi yuritish ijro hujjatlari yuzasidan sud tartibida nizolashilayotganligi yoki sud ijrochisining harakatlari ustidan yoxud uning ishtirokini rad etish qanoatlantirilmaganligi yuzasidan shikoyat berilganligi tufayli to'xtatilgan bo'lsa, ijro ishi yuritish ko'rsatilgan masalalar mazmunan hal qilinganidan keyin tiklanadi.

O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 36-moddasiga ko'ra, ijro ishi yuritish quyidagi muddatlarga to'xtatib turiladi:

1) qarzdor vafot etganda, u vafot etgan deb e'lon qilinganda yoki bedarak yo'qolgan, muomalaga layoqatsiz deb topilganda — qarzdorning huquqiy vorislari aniqlanguniga, bedarak yo'qolganing mol-mulki sud tomonidan homiylik va vasiylik organlari belgilagan ishonchli boshqaruvchiga topshirilguniga yoki muomalaga layoqatsiz qarzdorga homiy tayinlanguniga qadar;

2) qarzdorning nochorligi (bankrotligi) to'g'risidagi ish bo'yicha xo'jalik sudi tomonidan ish yuritish qo'zg'atilganda, kuzatuvni joriy etish to'g'risida sud sanatsiyasi yoki tashqi boshqaruv taomilini joriy etish va (yoki) muddatini uzaytirish to'g'risida xo'jalik sudi tomonidan ajrim qabul qilinganda — qarzdorning nochorligi (bankrotligi) to'g'risidagi ish bo'yicha qaror qabul qilinguniga qadar;

3) undiruvchi yoki qarzdor muddatli harbiy xizmatni o'tayotganda, qarzdor kasal bo'lib qolganda, xizmat safarida bo'lganda yoki qarzdor jismoniy shaxs, uning mol-mulki yoki olib qo'yilishi lozim bo'lgan bola qidirilayotganda, — muddatli harbiy xizmatdan bo'shatilguniga yoki statsionar davolash muassasasidan chiqquniga, xizmat safaridan qaytguniga yoki qarzdor jismoniy shaxs, uning mol-mulki yoki olib qo'yilishi lozim bo'lgan bola qidirib topilguniga qadar;

4) ijro harakatlari, ijro hujjati yoki uni berishga asos bo'lgan hujjat yuzasidan, shuningdek, ro'yxatga olingan mol-mulki baholash natijalari yuzasidan nizolashilayotganda — masala mazmunan uzil-kesil ko'rib chiqilguniga qadar;

5) sud ijrochisining harakatlari (qarorlari) ustidan shikoyat berilganda — shikoyat ko'rib chiqilguniga qadar.

Ijro ishi yuritish boshqa hollarda ham ijro ishi yuritishni to'xtatib turishga asos bo'lgan holatlar tugaguniga qadar to'xtatib turilishi mumkin.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turishga sabab bo'lgan holatlar bartaraf qilinganidan keyin ijro ishi yuritish uni to'xtatib turgan sud yoki sud ijrochisi tomonidan undiruvchining arizasiga yoki sud ijrochisining tashabbusiga ko'ra tiklanadi.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turishning mazkur moddada belgilangan muddatlari sud tomonidan qisqartirilishi mumkin (Qonunning 36-moddasi).

**Ijro ishi yuritishni tugatish** — bu mazkur ijro ishi yuritish bo'yicha barcha ijro harakatlarini tugatish demakdir. Bunda ijro harakatlari qayta tiklanmaydi.

O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 37-moddasiga ko'ra, ijro ishi yuritish quyidagi hollarda sud tomonidan tugatiladi:

1) undiruvchi yoki qarzdor vafot etganda, u vafot etgan deb e'lon qilinganda, bedarak yo'qolgan deb topilganda, agar sud hujjati yoxud boshqa organning hujjatida qo'yilgan talablar yoki majburiyatlar huquqiy vorisga yoki bedarak yo'qolganning mol-mulkini ishonchli boshqarib turgan shaxsga o'tishi mumkin bo'lmasa;

2) muayyan harakatlarni amalga oshirish yoxud bunday harakatlarni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro hujjatini ijro etish imkoniyati yo'qolganda.

Ijro ishi yuritish quyidagi hollarda sud ijrochisi tomonidan tugatiladi:

1) undiruvchi undiruvdan voz kechganda, agar voz kechish sud tomonidan qabul qilingan bo'lsa;

2) undiruvchi va qarzdor o'rtasida sud tomonidan tasdiqlangan kelishuv bitimi tuzilganda;

3) jarima tariqasidagi jinoiy jazoni boshqa jazo turiga almashtirish yoxud jarima tariqasidagi jinoiy jazodan amnistiya aktiga asosan ozod qilish to'g'risida sud tomonidan ajrim chiqarilganda;

4) ijro hujjatini berishga asos bo'lgan sud hujjati yoki boshqa organning hujjati bekor qilinganda yoxud qonunga ko'ra ijro hujjati bo'lgan hujjat bekor qilinganda yoki haqiqiy emas deb topilganda (Qonunning 37-moddasi).

Ushbu ro'yxatda kelitirilgan ijro ishi yuritishni tugatish asoslari uzil-kesil bo'lib, uni kengaytirilgan tarzda sharhlashga yo'l qo'yilmaydi.

Xo'jalik sudi bergan ijro hujjati asosida qo'zg'atilgan ijro ishi yuritishni

to'xtatib turish va tugatish o'sha xo'jalik sudi yoki sud ijrochisi turgan joydagi xo'jalik sudi tomonidan amalga oshiriladi.

Xo'jalik sudi tomonidan berilgan ijro hujjati asosida qo'zg'atilgan ijro ishi yuritishni to'xtatib turish va tugatish o'sha xo'jalik sudi yoki sud ijrochisi turgan joydagi xo'jalik sudi tomonidan amalga oshiriladi. Ijro ishi yuritishni to'xtatib turish va tugatish quyidagi hollarda ham xo'jalik sudi tomonidan amalga oshiriladi:

– ijro xatlari ijro etilganda, agar undiruvchi va qarzdor yuridik shaxslar yoki yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirayotgan fuqarolar bo'lsa;

– sud ijrochisining ijro yig'imini va ijro xarajatlarini undirish to'g'risidagi qarorlari ijro etilganda, agar qarzdor yuridik shaxs yoki yuridik shaxs tashkil etmagan holda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirayotgan fuqaro bo'lsa.

«Sud qarorlari va boshqa organlar qarorlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunnig 38-moddasi birinchi qismida nazarda tutilmagan ijro hujjatlari bo'yicha ijro ishi yuritishni to'xtatib turish va tugatish sud ijrochisi turgan joydagi umumiy yurisdiksiya sudi tomonidan amalga oshiriladi.

Agar O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual, Xo'jalik protsessual yoki Jinoyat-protsessual kodekslarida boshqa tartib belgilanmagan bo'lsa, ijro ishi yuritishdagi taraflarning yoki sud ijrochisining ijro ishi yuritishni to'xtatib turish haqidagi yoki tugatish to'g'risidagi arizasi u kelib tushgan kundan e'tiboran o'n kunlik muddatda sud tomonidan ko'rib chiqiladi.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turish va tugatish, «Sud qarorlari va boshqa organlar qarorlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun 34-moddasining ikkinchi qismi, 35-moddasining ikkinchi qismi va 37-moddasining ikkinchi qismida nazarda tutilgan hollarda, ijro hujjati qaysi sud ijrochisining ish yuritishida bo'lsa, o'sha sud ijrochisi tomonidan amalga oshiriladi.

Ijro ishi yuritishdagi taraflarning ijro ishi yuritishni to'xtatib turish yoki tugatish to'g'risidagi arizasi u kelib tushgan kundan e'tiboran o'n kunlik muddatda sud ijrochisi tomonidan ko'rib chiqiladi. Arizani ko'rib chiqish natijalariga ko'ra sud ijrochisi ijro ishi yuritishni to'xtatib turish yoki tugatish haqida yoxud ijro ishi yuritishni to'xtatib turish yoki tugatishni rad qilish to'g'risida qaror chiqaradi.

Ijro ishi yuritishni to'xtatib turish yoki tugatish haqidagi sud hujjati yoxud boshqa organing hujjati sud ijrochisi tomonidan olingan paytdan

e'tiboran darhol ijro etilishi kerak. Sud ijrochisi ijro ishi yuritishni to'xtatib turish yoki tugatish to'g'risida bu haqda unga ma'lum bo'lgan vaqtdan e'tiboran uch kunlik muddatda ijro ishi yuritishdagi taraflarga, sudga (agar masala ijro hujjatini bergan sud tomonidan emas, boshqa sud tomonidan hal qilingan bo'lsa) yoki ijro hujjatini bergan o'zga organga ma'lum qiladi.

To'xtatilgan ijro ishi yuritish bo'yicha u tiklanguniga qadar majburiy ijro choralari qo'llanilishiga yo'l qo'yilmaydi.

Sud yoki boshqa organning ijro ishi yuritishni to'xtatib turish yoxud tugatish to'g'risidagi hujjati ustidan o'n kunlik muddatda shikoyat qilinishi yoki protest bildirilishi mumkin.

Sud ijrochisi sudning ijro ishi yuritishni tugatish to'g'risidagi ajrimi asosida, shuningdek, sud ijrochisining ijro ishi yuritishni tugatish to'g'risidagi qarorida ijro etish bo'yicha o'zi tayinlagan barcha majburiy ijro choralarini, shu jumladan, mol-mulkni xatlashni, shuningdek, qarzdor uchun belgilangan cheklovlarni bekor qiladi. Ayni vaqtda sud ijrochisi qarzdorning hisobvaraqlariga qo'yilgan inkasso topshiriqnomalarini chaqirib oladi, shuningdek, cheklovlarni ijro etayotgan organlarni ushbu cheklovlar bekor qilinganligi to'g'risida yozma shaklda xabardor qiladi.

Ijro ishi yuritish tugatilganidan so'ng sud ijrochisi qarzdorga sud ijrochisi tomonidan solingan jarimalarni va ijro xarajatlarini undirish to'g'risida ilgari chiqarilgan hamda ijro etilmagan qarorlar ijrosini davom ettiradi.

Ijro ishi yuritish tugatilgan taqdirda, ijro yig'imi ijro hujjatining faqat majburiy tartibda ijro etilgan qismi bo'yicha undiriladi. Bunda ijro ishi yuritish «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risi»gi Qonunning 37-moddasi ikkinchi qismining 4-bandida ko'rsatilgan asoslar bo'yicha tugatilgan taqdirda ijro yig'imi sud ijrochisi tomonidan amalga oshirilgan majburiy ijro etish choralaridan qat'i nazar, to'liq hajmda qaytariladi.

Ijro ishi yuritish tugatilgan ijro hujjati ijro ishi yuritish materiallarida qoladi va takroran ijroga qaratilishi mumkin emas.

**Ijro ishi yuritishni tamomlash** — bu ijro ishi yuritishning sud ijrochisi tomonidan qonunda nazarda tutilgan turli asoslarga ko'ra tamomlanishidir. Qonunga ko'ra ijro ishi yuritish quyidagi hollarda tamomlanadi:

- ijro hujjati amalda ijro etilganda;
- yig‘ma ijro ishi yuritishga birlashtirilgan ijro hujjatlaridagi undiruv to‘g‘risidagi talablar bir yoki bir nechta solidar javobgar qarzdor hisobidan amalda ijro etilganda;
- ijro hujjati uni bergan sudning yoki boshqa organning talabiga binoan ijro etilmasdan qaytarilganda;
- ijro hujjati «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 40-moddasida ko‘rsatilgan asoslar bo‘yicha qaytarilganda;
- ijro hujjati ijro etish uchun «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonun 25-moddasining to‘rtinchi qismiga muvofiq boshqa sud ijrochisiga yuborilganda;
- ijro hujjati ijro etish uchun tugatish komissiyasiga (tugatuvchiga, tugatish boshqaruvchisiga) yuborilganda.

Ijro ishi yuritish tamomlanganda sud ijrochisi bu haqda qaror chiqaradi. Ijro ishi yuritishni tamomlash to‘g‘risidagi qarorda qarzdor jismoniy shaxsni, uning mol-mulkini, olib qo‘yilishi lozim bo‘lgan bolani qidirish, shuningdek, qarzdor uchun belgilangan cheklovlar, shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasidan chiqishga oid cheklashlar va qarzdorning o‘z mol-mulkiga bo‘lgan huquqlariga doir cheklovlar bekor qilinadi.

Ijro ishi yuritish «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 25-moddasi asosida boshqa sud ijrochisiga yuborilishi munosabati bilan tamomlanayotganda qarzdor jismoniy shaxsni, uning mol-mulkini, olib qo‘yilishi lozim bo‘lgan bolani qidirish, shuningdek, qarzdor uchun belgilangan cheklovlar bekor qilinmaydi. Mazkur vakolatlar ijro ishi yuritish yuborilgan sud ijrochisiga o‘tadi.

Sud ijrochisi qarorining ko‘chirma nusxalari u chiqarilgan kunning ertasidan kechiktirmay undiruvchiga va qarzdorga, shuningdek, ijro hujjatini bergan sudga yoki boshqa organga yuboriladi. Ayni vaqtda sud ijrochisi qarzdorning hisobvaraqlariga qo‘yilgan inkasso topshiriqnomalarini chaqirib oladi, shuningdek, cheklovlarni ijro etayotgan organlarni ushbu cheklovlarning bekor qilinganligi to‘g‘risida yozma shaklda xabardor qiladi.

Ijro ishi yuritish tamomlanganidan so‘ng sud ijrochisi qarzdordan ijro yig‘imini, sud ijrochisi tomonidan qarzdorga solingan jarimalarni hamda ijro xarajatlarini undirish to‘g‘risida ilgari chiqarilgan va ijro etilmagan

qarorlarning ijrosini davom ettiradi. Bunda qarzdorga nisbatan ijro ishi yuritish jarayonida belgilangan cheklovlar mazkur qarorlar ijrosi uchun zarur bo'lgan miqdorda saqlab qolinadi. Ijro ishi yuritish tamomlangan taqdirda, ijro yig'imi faqat ijro hujjatining majburiy tartibda ijro etilgan qismi bo'yicha undiriladi, nomulkiy xususiyatdagi ijro hujjatlari bundan mustasno.

Ijro ishi yuritish, ushbu modda birinchi qismining ikkinchi va uchinchi xatboshilarida nazarda tutilgan asoslarga ko'ra tamomlanganda ijro hujjatining asl nusxasi, boshqa hollarda esa ijro hujjatining ko'chirma nusxasi ijro ishi yuritish materiallarida qoladi (Qonunning 41-moddasi).

## **6-§. Ijro hujjatlarini qaytarish**

Ijro ishi yuritishda ijro hujjatlarini ijro ishi yuritish qo'zg'atilganidan keyin qaytarish instituti ham muhim o'rin tutadi. Ijro hujjatlarini qaytarish instituti ijro ishi yuritishni tugatish institutidan bir qator belgilari bilan farqlanadi:

- qanday maqsadga yo'naltirilganligi bilan;
- bu harakatlarni amalga oshirish huquqiga ega bo'lgan subyektlar bilan;
- uni amalga oshirish asoslari bilan;
- uni amalga oshirish natijasida vujudga keladigan huquqiy oqibatlar bilan.

Ijro hujjatlarida ko'rsatilgan undiruv amalga oshirilmagan yoki qisman amalga oshirilgan bo'lsa, bunday ijro hujjatlarini undiruvchiga qaytarish asoslari O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 40-moddasi 1-qismida to'liq ko'rsatilgan. Quyidagi hollarda ijro hujjati undiruvchiga qaytariladi:

1) undiruvchining arizasiga binoan. Ijro hujjatini undiruvchining arizasiga ko'ra unga qaytarish ijro ishi yuritishda amal qiladigan dispozitiv prinsipiga muvofiq keladi;

2) agar qarzdorning manzilini yoki uning mol-mulki turgan joyini aniqlash yoxud banklar yoki boshqa kredit tashkilotlaridagi hisobvaraqlar va omonatlarda qarzdorga qarashli pul mablag'lari hamda boshqa qimmatliklar turganligi yoki saqlanayotganligi to'g'risidagi ma'lumotlarni olish mumkin bo'lmasa («Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini

ijro etish to'g'risida»gi Qonunga muvofiq qarzdorni yoki uning mol-mulkini qidirish nazarda tutilgan hollar bundan mustasno);

3) agar qarzdorning undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulki yoki daromadlari bo'lmasa va uning mol-mulki yoki daromadlarini qidirish yuzasidan sud ijrochisi tomonidan qonunda yo'l qo'yiladigan doirada ko'rilgan barcha choralar natijasiz bo'lsa.

Qarzdorning undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulkni yoki daromadlari yo'qligi haqida sud ijrochisi dalolatnoma tuzadi va bu dalolatnoma katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanadi. Ijro hujjatini qaytarishga sud ijrochisi tomonidan qarzdorning mol-mulki yoki daromadlarini qidirish yuzasidan qonunda yo'l qo'yiladigan barcha choralar ko'rilib, ular natijasiz bo'lgan taqdirdagina yo'l qo'yiladi;

4) agar undiruvchi ijro hujjati ijro etilayotganda qarzdorning sotilmagan mol-mulkini o'ziga olishdan voz kechsa yoxud qarzdorlik hisobidan ushbu mol-mulkni o'ziga olish to'g'risidagi sud ijrochisining taklifi bo'yicha o'z qarorini belgilangan muddatda taqdim etmagan bo'lsa.

Qarzdorning xatlangan mol-mulkini realizatsiya qilish tartibi O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 56-moddasida belgilangan. Agarda qarzdorning xatlangan mol-mulki ikki oy ichida realizatsiya qilinmasa, undiruvchiga mol-mulkni baholangan summada o'zida qoldirish huquqi beriladi. Undiruvchi mol-mulkni olishdan voz kechkan taqdirda u qarzdorga qaytariladi, ijro ishi yuritish esa tugatiladi;

5) agar undiruvchi o'z harakatlari (harakatsizligi) bilan ijro hujjatining ijro etilishiga to'sqinlik qilayotgan bo'lsa, shu jumladan, ijro hujjatida ko'rsatilgan, qarzdordan olib qo'yilgan muayyan ashyolarni olishdan voz kechsa.

Qonunda undiruvchining aynan qanday harakatlari (harakatsizligi) ijro hujjatini ijro etishga to'sqinlik qiladi, deb hisoblanishi ko'rsatilmagan. Bunday ro'yxatni keltirish imkoni ham yo'q. Fikrimizcha, bunday harakatlarga (harakatsizliklarga) jumladan, undiruvchining unga topshirilishi lozim bo'lgan ashyolarni qabul qilib olishlik uchun uzrsiz sabablar bilan kelmasligini, ijro hujjatini qarzdor tomonidan ijro etilishi uchun zarur bo'lgan harakatlarning undiruvchi tomonidan amalga oshirilmashligi va boshqalarni kiritish mumkin.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi



Qonunning 40-moddasi birinchi qismining 3, 4 va 5-bandlarida ko'rsatilgan asoslar bo'yicha ijro hujjatini qaytarishda sud ijrochisi bu haqda tegishli dalolatnoma tuzadi, dalolatnoma katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanadi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 40-moddasi birinchi qismining 2 va 3-bandlarida ko'rsatilgan asoslar bo'yicha undiruvni amalga oshirish mumkin bo'lmagan taqdirda, budjetga hamda davlat maqsadli fondlariga soliq va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha boqimanda qarzdorlikni undirishni nazarda tutuvchi ijro hujjati davlat soliq xizmati organiga, davlat daromadiga o'zga undiruvni nazarda tutuvchi ijro hujjati esa tegishincha ushbu hujjatni bergan sudga yoki boshqa organga qaytariladi.

Ijro hujjatining undiruvchiga qaytarilishi mazkur hujjatni Qonunning 27-moddasiga muvofiq hisoblab chiqariladigan muddat doirasida yangidan ijroga topshirish uchun to'siq bo'lmaydi.

Ijro hujjati Qonunning 40-moddasi birinchi qismining 1-bandida ko'rsatilgan asoslar bo'yicha qaytarilganda, undiruvchiga Qonunning 76-moddasida nazarda tutilgan bo'nak badali to'liq qaytariladi.

Ijro hujjati Qonunning 40-moddasi birinchi qismining 3, 4 va 5-bandlarida ko'rsatilgan asoslar bo'yicha qaytarilgan hollarda bo'nak badalining qaytarilayotgan ijro hujjatini ijro etish yuzasidan sud ijrochisi qilgan xarajatlardan ortiqcha qismigina qaytariladi. Undiruvchiga ijro hujjati va bo'nak badalini qaytarish to'g'risida sud ijrochisi tomonidan katta sud ijrochisi tasdiqlaydigan qaror chiqariladi.

Undiruvchiga ijro hujjati va bo'nak badalini qaytarish to'g'risida sud ijrochisi qaror chiqaradi, qarorni katta sud ijrochisi tasdiqlaydi. Ijro etilgan ijro hujjati uni bergan sud yoki boshqa organga qaytariladi.

## **7-§. Qarzdorni, uning mol-mulkini yoki bolani qidirish**

1963-yilda qabul qilingan Fuqarolik protsessual kodeksidan farqli ravishda «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun qarzdorni, uning mol-mulkini yoki bolani qidirish bilan bog'liq munosabatlarni ancha to'liq tartibga soladi. Barcha ijro hujjatlari qarzdorning yashash joyi yoki uning mol-mulki turgan joy haqida ma'lumotlar bo'lmagan taqdirda qidiruv harakatlarini amalga

o'shinish zaruriyatiga qarab, ikki guruhga bo'linadi:

1. Sud ijrochisi, shu jumladan, o'z tashabbusi bilan qidiruv e'lon qilinishi shart bo'lgan ijro hujjatlari.

2. Sud ijrochisi qarzdorni yoki uning mol-mulkini topish bo'yicha qidiruv e'lon qilishga haqli bo'lgan (ammo majbur bo'lmagan) ijro hujjatlari.

Alimentlar undirish to'g'risidagi, mayib bo'lganlik yoki sog'liqqa boshqacha tarzda shikast yetkazganlik oqibatidagi zararni qoplash to'g'risidagi yoxud boquvchisining vafoti natijasida ziyon ko'rgan shaxslarga zararni to'lash to'g'risidagi, shuningdek, bolani olib qo'yish to'g'risidagi ijro hujjatlari bo'yicha qarzdorning turgan joyi haqida ma'lumotlar bo'lmaganda, sud ijrochisi o'z tashabbusi bilan yoki undiruvchining arizasiga ko'ra qarzdorni qidirish to'g'risida qaror chiqaradi, qarorni katta sud ijrochisi tasdiqlaydi. Bu holda sud ijrochisi qarzdorning mol-mulkini yoki bolani qidirish to'g'risida qaror chiqaradi.

Qonunning 42-moddasi 2-qismida ikkinchi guruh ijro hujjatlari haqida so'z yuritiladi, bu ijro hujjatlari bo'yicha sud ijrochisi qarzdorga yoki uning mol-mulkiga qidiruv e'lon qilishga haqli. Bu guruhga Qonunning 42-moddasi 1-qismida nazarda tutilgan ijro hujjatlaridan tashqari barcha ijro hujjatlari kiradi. Ular bo'yicha qidiruv e'lon qilishga quyidagi ikkita shart bo'lgandagina yo'l qo'yiladi:

1) qidirishga ketadigan xarajatlarni to'lashga undiruvchining roziligi;

2) bu xarajatlarni Qonunning 76-moddasiga muvofiq undiruvchining bo'nak bilan ta'minlashga roziligi. Bu holda undiruvchi qidiruv xarajatlarini to'lashni qarzdordan sud tartibida talab qilishga haqlidir.

Qidiruv ijro hujjatini ijro etish joyida, qarzdorning ma'lum bo'lgan oxirgi yashash joyida (turgan joyida) yoki uning mol-mulki turgan joyida yoxud undiruvchining yashash joyida (turgan joyida) e'lon qilinadi.

Qarzdor jismoniy shaxsni va olib qo'yilishi lozim bo'lgan bolani qidirish ichki ishlar organlari tomonidan amalga oshiriladi. Qarzdor yuridik shaxsni va shuningdek, qarzdorning (jismoniy yoki yuridik shaxsning) mol-mulkini qidirish sud ijrochisi tomonidan amalga oshiriladi. Avtomototransport vositasini qidirish sud ijrochisining qaroriga ko'ra ichki ishlar organlari zimmasiga yuklatilishi mumkin.

Qarzdorni, uning mol-mulkini va olib qo'yilishi lozim bo'lgan bolani qidirish xarajatlari qarzdordan undiriladi, sud ijrochisi bu haqda qaror

chiqaradi, qarorni katta sud ijrochisi tasdiqlaydi. Qarzdor jismoniy shaxsni, avtomototransport vositasini yoxud olib qo'yilishi lozim bo'lgan bolani qidirish bo'yicha xarajatlar ichki ishlar organining arizasiga ko'ra, qarzdor yuridik shaxsni va qarzdorning (jismoniy yoki yuridik shaxsning) mol-mulkini qidirish xarajatlari bo'yicha esa, tegishli sud ijrochisi tomonidan qilingan xarajatlar hisob-kitobi asosida aniqlanadi.

Qonun tarablarga sud ijrochisining qarzdorni yoki uning mol-mulkini qidirishni rad etish to'g'risidagi va qidirish xarajatlarini undirish to'g'risidagi qarori ustidan shikoyat qilish huquqini beradi. Sud ijrochisining ko'rsatilgan qarorlari ustidan prokuror tomonidan protest bildirilishi mumkin. Tarablarni shikoyat berish huquqidan qaysi ijro hujjati bo'yicha qidiruv e'lon qilinishi rad etilganligidan qat'iy nazar foydalanishga haqlidirlar.

### **8-§. Qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklash**

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 28-moddasiga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi fuqarosi respublika hududida bir joydan ikkinchi joyga ko'chish, O'zbekiston Respublikasiga kelish va undan chiqib ketish huquqiga ega. Qonunda belgilangan cheklashlar bundan mustasnodir.

O'zbekiston Respublikasi hududida erkin harakat qilish, shuningdek, O'zbekiston Respublikasiga kelish va undan chiqib ketish to'g'risidagi konstitutsiyaviy norma fuqarolarning nomulkiy huquqidir. Fuqarolarning erkin harakatlanish huquqi, shu jumladan, O'zbekiston Respublikasidan chiqib ketish huquqi faqat qonunda nazarda tutilgan hollardagina cheklanishi mumkin. Xususan bunday cheklov «Sud hujjatlarini va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 42-1-moddasida nazarda tutilgan hollarda qo'llanilishi mumkin.

Qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklash sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining majburiy ijro etilishini ta'minlash choralaridan biridir. Bu chorani qo'llashga qarzdorning ijro hujjati talablarini belgilangan muddatda uzrsiz sabablarga ko'ra ijro etmaganligi asos bo'lishi mumkin.

Qonun qarzdor jismoniy shaxsni O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklashning ikkita tartibini nazarda tutadi: suddan tashqari tartib va sud tartibi.

Ushbu chora suddan tashqari tartibda undiruvchining arizasiga ko'ra yoki sud ijrochisining tashabbusi bilan quyidagi hollarda qo'llanilishi mumkin:

1) sud hujjatlari (masalan, sud qarorlari va hukmlari) asosida berilgan ijro hujjatlarini ijro etishda;

2) ijro hujjati bo'lgan sud hujjatlarini (masalan, sud buyrug'i) ijro etishda.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 42-1-moddasida, sud hujjati asosida berilgan ijro hujjatidagi yoki ijro hujjati bo'lgan sud hujjatidagi talablar belgilangan muddatda qarzdor jismoniy shaxs tomonidan uzrsiz sabablarga ko'ra ijro etilmaganda, sud ijrochisi undiruvchining arizasi bo'yicha yoki o'z tashabbusi bilan qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklash to'g'risida qaror chiqarishga haqli ekanligi belgilab qo'yilgan.

Sud ijrochisining qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklash to'g'risidagi qarori katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanadi. Mazkur qarorning ko'chirma nusxalari qarzdor jismoniy shaxsга (agar uning turgan joyi ma'lum bo'lsa), ichki ishlar organlarining kirish, chiqish va fuqarolik bo'limiga (boshqarmasiga) hamda Davlat chegarasini qo'riqlash organlariga yuboriladi.

Agar ijro hujjati sud hujjati bo'lmasa va sud hujjati asosida berilmagan bo'lsa, undiruvchi qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklashni belgilash to'g'risidagi ariza bilan sudga murojaat qilishga haqli.

Qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini sud tartibida vaqtincha cheklash sud hujjati bo'lmagan va sud hujjati asosida berilmagan ijro hujjatlarining ijrosini ta'minlovchi chora sifatida kullaniladi. Qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklashni belgilash to'g'risidagi arizani ko'rib chiqish tartibi O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksida nazarda tutilmagan. Bizning fikrimizcha, bu masalani hal etishda sud Fuqarolik protsessual kodeksining ajrimlar chiqarish to'g'risidagi umumiy qoidalarini (FPKning 20-bobi), xususan, FPKning 238-moddasini huquq normalari o'xshashligi asosida qo'llashi mumkin.

Qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklashga asos bo'lgan ijro hujjatining talablari amalda ijro

etilganda yoxud u bo'yicha ijro ishi yuritish qonunda belgilangan asoslarga ko'ra tugatilganda yoki tamomlanganda, sud ijrochisi keyingi kundan kechiktirmasdan qarzdor jismoniy shaxsni, ichki ishlar organlarini va Davlat chegarasini qo'riqlash organlarini qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini cheklash olib tashlanganligi to'g'risida yozma shaklda xabardor qiladi.

Qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklashni ta'minlash yuzasidan sud ijrochilarining, ichki ishlar organlari va Davlat chegarasini qo'riqlash organlarining hamkorligi tartibi O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, Ichki ishlar vazirligi va Milliy xavfsizlik xizmati tomonidan belgilanadi.

### **9-§. Yo'qolgan ijro ishi yuritilishini tiklash**

Yo'qolgan ijro ishi yuritilishi sud tomonidan ishda ishtirok etgan shaxslarning, ijro ishi yuritilishi taraflarining, sud ijrochisining, prokuror-ning, shuningdek, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organning tashabbusiga binoan tiklanishi mumkin.

Yo'qolgan ijro ishi yuritilishi to'liq yoki u sud fikriga ko'ra tiklanishi zarur, deb hisoblangan qismida tiklanadi.

Yo'qolgan ijro ishi yuritilishini tiklash to'g'risidagi ariza ijro etiladigan joydagi sudga beriladi.

Arizada ijro ishini yuritilishiga doir ma'lumotlar to'liq bayon etilishi lozim. Arizachida saqlanib qolgan va ijro ishini yuritilishiga daxldor bo'lgan hujjatlar yoki ularning nusxalari arizaga ilova qilinadi.

Sud ishni ko'rayotganda ijro ishi yuritishning saqlanib qolgan qismidan, ish yo'qolguniga qadar undan jismoniy va yuridik shaxslarga olib berilgan hujjatlardan, bu hujjatlarning nusxalaridan, shuningdek, ijro ishi yuritilishiga daxldor bo'lgan boshqa ma'lumotnoma va hujjatlardan foydalanadi.

Sud ijro harakatlarini bajarish vaqtida ishtirok etgan yoki hozir bo'lgan shaxslarni guvoh sifatida so'roq qilishi mumkin.

To'plangan materiallar yo'qolgan ijro ishi yuritilishini aniq tiklash uchun yetarli bo'lmasa, sud ajrim chiqarib, ijro ishi yuritilishini tiklash to'g'risidagi arizani ko'rib chiqishni tugatadi. Bu holda arizachi umumiy tartibda da'vo taqdim etishga haqli.

Arizachi yo'qolgan ijro ishi yuritilishini tiklash to'g'risidagi ish ko'rib chiqilishi vaqtida sud tomonidan qilingan sud xarajatlarini to'lashdan ozod qilinadi. Bila turib, yolg'on ariza berilgan bo'lsa, sud xarajatlari arizachidan undirib olinadi.

### **10-§. Ijro ishi yuritishda majburiy ijro etish choralari**

Ijro ishi yuritishda majburiy ijro etish choralari qarzdor ijro hujjati bo'yicha belgilangan muddatlarda o'z majburiyatini bajarmagan taqdir-dagina qo'llaniladi.

Ijro ishi yuritishda majburiy ijro etish choralari ijro hujjatlari talablarini amalga oshirish maqsadida va O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 45-moddasida nazarda tutilgan asoslarga ko'ra qo'llaniladi.

Qonunning 45-moddasiga muvofiq ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun sud ijrochisi tomonidan belgilangan muddatning o'tganligi majburiy ijro etish choralari qo'llash uchun asos bo'ladi.

Qarzdorga nisbatan Qonunning 46-moddasida nazarda tutilgan majburiy ijro etish choralari biri yoki bir vaqtning o'zida bir nechta qo'llanilishi mumkin. Qarzdorning (jismaniy yoki yuridik shaxsning) mol-mulkiga nisbatan majburiy ijro etish choralari qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda qo'llaniladi.

Majburiy ijro etish choralarning asosiy turlari «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 46-moddasida ko'rsatib o'tilgan. Bu choralar quyidagilardan iborat:

1) undiruvni qarzdorning pul mablag'lariga va boshqa mol-mulkiga qaratish;

2) undiruvni qarzdorning boshqa shaxslarda turgan pul mablag'lariga va boshqa mol-mulkiga qaratish;

3) undiruvni qarzdorning debitorlik qarzigiga, shu jumladan, qarzdor undiruvchi sifatida ishtirok etayotgan ijro hujjati bo'yicha unga tegishli bo'lgan mablag'larga qaratish;

4) undiruvni qarzdorga tegishli bo'lgan alohida mulkiy huquqlarga qaratish;

5) undiruvni qarzdorning ish haqi, stipendiyasi, pensiyasi va boshqa turdagi daromadlariga qaratish;

6) ijro hujjatida ko'rsatilgan muayyan ashyolarni qarzdordan olib qo'yish va undiruvchiga topshirish;

7) ijro hujjatining ijro etilishini ta'minlovchi qonunlarga muvofiq ko'riladigan boshqa choralar.

Majburiy ijro etish choralariining qaysi birini qo'llashni tanlash ijro hujjatidagi talablar va muayyan holatda vujudga kelgan shart-sharoitga bog'liq. Eng asosiysi sud ijrochisining harakatlari qonun talablariga mutloq muvofiq bo'lishi lozim.

## NAZORAT SAVOLLARI

1. Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish tushunchasini bering.
2. Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qarorning mazmuni nimalardan iborat? Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qarorning loyahasini tuzing.
3. Ijro ishi yuritishni bir sud ijrochisidan boshqa sud ijrochisiga olib berish tartibi qanday?
4. Qanday hollarda ijro hujjati qaytarib yuboriladi?
5. Ijro harakatlarini amalga oshirish joyni belgilash nimalar bilan bog'liq?
6. Ijro ishi yuritishda muddatlar tushunchasini bering.
7. Ijro hujjatlari qaysi muddatlarda ijroga topshirilishi mumkin?
8. Qanday ijro hujjatlarining talablari darhol ijro etiladi?
9. Ijro hujjatini ijroga topshirish muddatining uzilishi asoslarini bayon eting.
10. Ijro hujjatini ijroga topshirish muddatini o'tkazib yuborish qanday oqibatlar tug'diradi?
11. Sud ijrochisi tomonidan ijro harakatlarini keyinga qoldirish, ijro ishi yuritishni to'xtatib turish va tugatish tartibini yoritib bering.
12. Ijro harakatlarini keyinga qoldirishning umumiy muddati qanchani tashkil etadi?
13. Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining ijrosini kechiktirish va bo'lib-bo'lib ijro etish nimanai anglatadi?
14. Ijro ishi yuritishni to'xtatib turishning ijro harakatlarini keyinga qoldirishdan farqi nimada?
15. Ijro ishi yuritishni to'xtatib turishning qanday turlarini bilasiz?
16. Ijro ishi yuritishni tugatish nimani anglatadi?
17. Ijro hujjatlarini qaytarish institutini yoritib bering.
18. Majburiy ijro etish choralariining qo'llash asosi va ularning turlari nimadan iborat?

## V BOB. UNDIRUVNI QARZDORNING MOL-MULKIGA QARATISH

### 1-§. Undiruvni qarzdorning soʻmdagi va chet el valutasidagi mablagʻlariga qaratish tartibi

Ijro hujjatlarini majburiy ijro etish usulining asosiysi va eng koʻp qoʻllaniladigani ijroni qarzdorning mulkiga qaratishdir. Undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratish qarzdorning mol-mulkini xatlash (roʻyxatga olish), olib qoʻyish va majburiy realizatsiya qilishdan iboratdir. Bu chora barcha qarzdorlarga nisbatan ham, jismoniy shaxslar va yuridik shaxslarga nisbatan ham qoʻllaniladi. Oʻzbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish toʻgʻrisida»gi Qonunining 64-moddasiga muvofiq, undiriladigan summa eng kam ish haqining ikki barobaridan oshgan barcha hollarda undiruv qarzdor – jismoniy shaxsning mol-mulkiga qaratiladi. Undiruv qaratilishi mumkin boʻlgan mol-mulk deyilganda ashyolar, boshqa moddiy qimmatliklar, shu jumladan, pul mablagʻlari, qimmatli qogʻozlar, mulkka boʻlgan huquqlar, shu jumladan, ashyolarga boʻlgan huquqlar va majburiyatlar boʻyicha olinadigan mol-mulk tushuniladi.

Undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratish tartib-tamoyillari ijro harakatlarini maʼlum ketma-ketlikda amalga oshirishni nazarda tutadi.

Ijro hujjatlari boʻyicha jismoniy va yuridik shaxslardan undiruv birinchi navbatda qarzdorning soʻmdagi va chet el valutasidagi pul mablagʻlariga hamda boshqa qimmatliklariga, shu jumladan, banklardagi va boshqa kredit tashkilotlaridagi pul mablagʻlariga hamda oʻzga qimmatliklarga qaratiladi.

Qarzdor jismoniy shaxsdan topilgan soʻmdagi va chet el valutasidagi naqd pul mablagʻlari darhol olib qoʻyilishi lozim.

Olib qoʻyilgan soʻmdagi naqd pul mablagʻlari keyingi ish kunidan kechiktirmay Sud departamenti organining depozit hisobvaragʻiga oʻtkazish uchun bankka topshiriladi, keyin uch kunlik muddatda belgilangan tartibda taqsimlanadi.

Qarzdorning maʼlum boʻlib qolgan tegishli soʻmdagi naqd puli yoki banklardagi yoxud boshqa kredit tashkilotlaridagi soʻmdagi mablagʻlari yetarli boʻlmasa, undiruv qarzdordagi mavjud naqd chet el



valutasiga yoxud uning banklardagi yoki boshqa kredit muassasalaridagi hisobvaraqlarida, omonatlarida turgan yoki saqlanayotgan chet el valutasiga qaratiladi.

Qarzdorning chet el valutasidagi pul mablag'lariga undiruv faqatgina so'mdagi pul mablag'lari yetarli bo'lmaganda qaratiladi.

Ijroni qarzdorning so'mdagi va chet el valutasidagi pul mablag'lariga qaratish, ularni aniqlash, olib qo'yish va undirilishi lozim bo'lgan qarz miqdorida undiruvchining hisobiga o'tkazish yoki sud ijrochilarining depozit hisob varaqasiga o'tkazishdan iboratdir.

Sud ijrochisi ijro harakatlari amalga oshiriladigan joyga chiqqach qarzdorga unda mavjud bo'lgan so'mdagi va chet el valutasidagi naqd pul mablag'larini ko'rsatislini talab etadi. Qarzdor bu talabni rad etgan taqdirda sud ijrochisi O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 84-moddasida nazarda tutilgan vakolatlarini amalga oshiradi.

Qonunga ko'ra sud ijrochi qarzdorlar egallab turgan yoki ularga qarashli bo'lgan, qarzdorga qarashli bo'lgan mol-mulk borligini tasdiqlovchi hujjatli ma'lumotlar mavjud bo'lganda esa boshqa shaxslar egallab turgan yoki ularga qarashli bo'lgan joylarga va shu jumladan, turar joylarga va omborlarga kirish, zarur bo'lgan hollarda joylar hamda omborlarni majburan ochish va xolislar ishtirokida ko'zdan kechirish, o'zga shaxslarda qarzdorga tegishli bo'lgan mol-mulk borligini tasdiqlovchi hujjatli ma'lumotlar mavjud bo'lmaganda esa bunday harakatlarni boshqa shaxslar egallab turgan yoki ularga qarashli bo'lgan joylar va omborlarda sud ajrimi asosida amalga oshirish huquqiga ega. Bu harakatlarni amalga oshirish uchun ijro hujjati va sud ijrochisining tegishli qarori asos bo'lib hisoblanadi. Bu ijro hujjatini majburiy ijro etish choralari qo'llash mumkinligi ko'rsatilgan ijro ishi yuritishni qo'zg'atish haqidagi qaror bo'lishi, shuningdek, sud ijrochisi tomonidan binolarni va omborlarni ko'zdan kechirish haqida alohida qaror ham chiqarilishi mumkin. Amalga oshirilgan harakatlar haqida sud ijrochisi tegishli dalolatnoma tuzadi.

Undiruvni so'm va chet el valutasidagi pul mablag'lariga qaratish quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

a) qarzdor — jismoniy shaxsning ro'yxatga olingan mol-mulki xatlashda aniqlangan so'mdagi va chet el valutasidagi naqd pul mablag'lari, boshqa qimmatliklar qarzni va ijro yig'imini, sud ijrochisi tomonidan qarz-

dorga solingan jarimalarni, agarda u ilgari undirilmagan bo'lsa hamda ijro xarajatlarini qoplash uchun zarur miqdorda majburiy olib qo'yilishi shart.

Qarzdorning banklardagi yoki boshqa kredit tashkilotlaridagi barcha hisobvaraqlarida hamda omonatlarida turgan yoki saqlashga qo'yilgan pul mablag'lari va o'zga qimmatliklari to'g'risida axborot bo'lganda, ular xatlanadi. Qarzdorning aniqlangan tegishlicha so'mdagi naqd puli yoxud banklardagi yoki boshqa kredit tashkilotlaridagi so'mdagi mablag'lari yetarli bo'lmasa, undiruv qarzdordagi aniqlangan naqd chet el valutasiga yoxud uning banklardagi yoki o'zga kredit tashkilotlaridagi hisobvaraqlarida, omonatlarida turgan yoki saqlanayotgan valutasiga qaratiladi.

b) qarzdordan olingan so'mdagi pul mablag'lari undan undirilishi lozim bo'lgan miqdordan kam bo'lsa yoki unda so'mdagi pul mablag'lari bo'lmasa, ma'lum bo'lib qolgan chet el valutasidagi naqd pul mablag'lari olib qo'yiladi. Sud ijrochisi qarzdorning ma'lum bo'lib qolgan va olib qo'yilgan chet el valutasidagi naqd pul mablag'larini olib qo'yilgan kunning ertasidan kechiktirmay, O'zbekiston Respublikasining ichki valuta bozorida chet el valutasini sotish huquqidan foydalanuvchi bankka sotish uchun topshiradi;

v) qarzdorning banklardagi yoki boshqa kredit tashkilotlaridagi hisob raqamlarida va omonatlarida saqlanib turgan yoki saqlashga qo'yilgan so'mdagi va chet el valutasidagi pul mablag'lari va boshqa qimmatliklari mavjudligi haqida ma'lumot bo'lsa, ular xatlanadi;

Qarzdorning chet el valutasidagi xatlangan pul mablag'lari O'zbekiston Respublikasi ichki valuta bozorida chet el valutasini sotish huquqidan foydalanuvchi bankdagi bank hisobvarag'ida, omonatida turgan yoki saqlanayotgan bo'lsa, sud ijrochisi o'z qarori bilan bank zimmasiga ijro yig'imini, sud ijrochisi tomonidan qarzdorga solingan jarimalarni, ijro xarajatlarini inobatga olgan holda ijro hujjatini ijro etish uchun zarur hajmda chet el valutasini sotish majburiyatini yuklaydi.

Agar bank O'zbekiston Respublikasining ichki valuta bozorida chet el valutasini sotish huquqidan foydalanmasa, sud ijrochisi uning zimmasiga chet el valutasini shunday huquqdan foydalanuvchi bankka o'tkazish majburiyatini yuklaydi;

g) sud ijrochisida qarzdorning xatlash mumkin bo'lgan hisobvarag'i mavjudligi to'g'risida axborot bo'lmaganda, sud ijrochisi bunday

hisobvaraqni aniqlash to'g'risida bank yoki boshqa kredit tashkilotiga yozma so'rov yuboradi;

Sud ijrochisining yozma so'rovi kelib tushganda bank yoki boshqa kredit tashkiloti qonun hujjatlariga muvofiq tegishli hisobvaraqni aniqlaydi va bu haqda keyingi ish kunidan kechiktirmay sud ijrochisiga ma'lum qiladi;

d) qarzdorning undiruvchi talablarini qanoatlantirish uchun yetarli pul mablag'lari bo'lmasa, sud ijrochisi o'z qarori bilan qarzdor hisobvaraqlarining xarajatlar qismini qarz to'liq uzilguniga qadar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda xatlaydi. Bank yoki boshqa kredit tashkiloti qarzdorning pul mablag'larini xatlash haqidagi qarorni darhol ijro etadi va sud ijrochisiga qarzdorning hisobvaraqlari rekvizitlari hamda har bir hisobvaraq bo'yicha xatlangan pul mablag'lari miqdorini ma'lum qiladi.

Qarzdor — jismoniy shaxsning undiruvchi talablarini qanoatlantirish uchun yetarli pul mablag'lari bo'lmasa, undiruv qarzdorga tegishli bo'lgan boshqa mol-mulkiga qaratiladi, qonunga muvofiq undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan mol-mulk bundan mustasno. Qonun ijro hujjatlarini ijro etishda qarzdor va uning oila a'zolari huquq va manfaatlarini himoya qilish bo'yicha choralarini nazarda tutadi. Chunonchi, O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 52-moddasiga ko'ra, ijro hujjatlari ijro etilayotganda jismoniy shaxslarga nisbatan undiruv qarzdorning oilasi normal turmush kechirishi uchun zarur bo'lgan uy-joy, kvartira, uy anjomlari hamda jihozlari, kiyimlar va boshqa buyumlarga qaratilishi mumkin emas, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

Undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratish jarayonida qarzdor undiruv birinchi navbatda qaratilishi lozim bo'lgan mol-mulk turlari yoki ashyolarni o'zi ko'rsatishga haqli. U ko'rsatgan mol-mulk turlari yoki ashyolarga ijroni qaratish ijro hujjatini ijro etishni qiyinlashtiradigan bo'lsa, qarzdorning bunday iltimosi rad etilishi mumkin.

Qarzdorning undiruv birinchi navbatda qaratilishi lozim bo'lgan mol-mulk turlari yoki ashyolarni ko'rsatish huquqi unchalik muhim ahamiyatga ega emas, chunki qonunga ko'ra qarzdor mol-mulking u yoki bu turiga undiruvni qaratish navbati sud ijrochisi tomonidan mazkur mol-mulkning likvidligini inobatga olgan holda belgilanadi. Demak, undiruvni qarzdor mol-mulking u yoki bu turiga qaratish navbatini

belgilash masalasini hal etish barcha holatlarda ham sud ijrochisining huquqidir.

Agarda qarzdor unga umumiy mol-mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan mol-mulkka ega bo'lsa, undiruv qarzdorning umumiy mol-mulkdagi ulushiga qaratiladi. Qarzdorning umumiy mulkdagi ulushi sud ijrochisining arizasiga ko'ra sud tomonidan aniqlanadi. Sud ijrochisi qarzdorning umumiy mulkdagi ulushini aniqlash (ajratish) haqidagi arizasiga qarzdorga, boshqa shaxslarga (ishtirokchilarga) umumiy mulk huquqi asosida tegishli mol-mulkning xatlanganligi to'g'risidagi hujjatni taqdim etadi.

Undiruvni qarzdorning O'zbekiston Respublikasidan tashqarisida turgan mol-mulkiga, shu jumladan, uning chet el banklaridagi pul mablag'lariga qaratish O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari hamda xalqaro shartnomalariga muvofiq holda amalga oshiriladi.

*Qarzni chet el valutasida hisoblab chiqarishda undiruvni qarzdorning pul mablag'lariga qaratish tartibi.* Umumiy qoidaga ko'ra pul majburiyatlari O'zbekiston Respublikasining milliy pul birligi so'mda ifodalangan bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 245-moddasiga ko'ra pul majburiyatida u so'mlar bilan chet el valutasidagi muayyan summaga ekvivalent bo'lgan summada yoki shartli pul birliklari bilan (ekyu, «maxsus qarz olish huquqlari» va boshqalar) to'lanishi lozimligi nazarda tutilishi mumkin. Bunday hollarda so'mlar bilan to'lanishi lozim bo'lgan summa tegishli valutaning yoki shartli pul birliklarining to'lov kunidagi rasmiy kursi bo'yicha belgilanadi, basharti uni belgilashning boshqacha kursi yoki boshqa sanasi qonun hujjatlarida yoki taraflarning kelishuvida belgilab qo'yilgan bo'lmasa.

O'zbekiston Respublikasi hududida majburiyatlar bo'yicha hisob-kitoblarni amalga oshirish chog'ida chet el valutasidan, shuningdek, chet el valutasidagi to'lov hujjatlaridan foydalanishga qonun hujjatlarida belgilangan hollar, tartib va shartlar asosida yo'l qo'yiladi.

Pul majburiyatlarida ikkita element mavjud bo'ladi: qarz valutasida – majburiyat summasi hisoblanadigan pul birligi, va to'lov valutasida – qarz bevosita to'lanadigan pul birligi.

Qarzni chet el valutasida hisoblab chiqarishda ijro hujjatlari bo'yicha undiruvni qarzdorning pul mablag'lariga qaratishning uchta varianti bo'lishi mumkin:

- qarz ijro hujjatida ko'rsatilgan chet el valutasida hisoblanishi;
- qarz ijro hujjatida ko'rsatilmagan boshqa chet el valutasida hisoblanishi;
- qarz so'mda hisoblanishi.

Bunday undiruv sud ijrochisining qaroriga asosan amalga oshiriladi. Sud ijrochisi o'z qarorida qaysi variant qo'llanilayotganligiga qarab, vakolatli bankka qanday harakatlarni amalga oshirishi lozimligini ko'rsatadi.

Bank yoki boshqa kredit tashkiloti sud ijrochisining qaroriga asosan qarzdorning chet el valutasidagi pul mablag'larini Sud departamentining tegishli hududiy boshqarmasi depozit valuta hisobvarag'iga o'tkazadi.

Agarda qarzdor bank yoki boshqa kredit tashkilotlarida so'mdagi pul mablag'lariga ega bo'lsa, vakolatli bank ijro hujjatidagi talablarni bajarish uchun zarur miqdordagi chet el valutasini sotib olishi kerak. Chet el valutasini sotib olish sud ijrochisining qaroriga asosan amalga oshiriladi va sotib olingan chet el valutasini Sud departamentining tegishli hududiy boshqarmasi depozit valuta hisobvarag'iga o'tkaziladi.

Agarda qarzdorning bank yoki boshqa kredit tashkilotdagi hisobvarag'ida, omonatda turgan yoki bankda saqlanayotgan ijro hujjatida ko'rsatilganidan boshqa chet el valutasidagi yoki so'mdagi pul mablag'lari bo'lgan taqdirda, bu valuta yoki so'mdagi mablag'lar ijro hujjatini ijro etish uchun zarur miqdorda ijro hujjatida ko'rsatilgan tegishli chet el valutasini sotib olishga yuqorida ko'rsatilgan tartibda yo'naltiriladi. Bunday holatda uchta operatsiya o'tkaziladi:

- chet el valutasini qarz miqdorida sotish;
- ijro hujjatida ko'rsatilgan chet el valutasini sotib olish;
- pul mablag'larini Sud departamentining tegishli hududiy boshqarmasi depozit valuta hisobvarag'iga o'tkazish.

Qarz chet el valutasida hisoblab chiqarilayotganda sud ijrochisi ijro yig'imi, shuningdek, u tomonidan qarzdorga solingan jarimalarni va ijro xarajatlarini tegishli qaror chiqarilgan kundagi O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan chet el valutasini kursidan kelib chiqqan holda hisoblab chiqilgan miqdorda so'mda hisoblab chiqaradi.

Qarzdordan topilgan va olib qo'yilgan, ijro hujjatida ko'rsatilgan naqd chet el valutasini sud ijrochisi olib qo'yilgan kundan keyingi ish kunidan kechiktirmay Sud departamenti organining depozit

hisobvarag'iga topshiradi, ijro hujjatida ko'rsatilganidan boshqa chet el valutasini yoki so'mdagi naqd pul mablag'larini sotish (ijro hujjatida ko'rsatilgan tegishli chet el valutasini sotib olish) uchun chet el valutasida operatsiyalarni amalga oshirish huquqidan foydalanuvchi bankka topshiradi.

Qarzdorning bank hisobvarag'ida, omonatida turgan yoki bankda saqlanayotgan, ijro hujjatida ko'rsatilganidan boshqa chet el valutasidagi yoki so'mdagi pul mablag'lari xatlanganida, sud ijrochisi o'z qarori bilan vakolatli bank zimmasiga ijro hujjatini ijro etish uchun zarur bo'lgan miqdorda ijro hujjatida ko'rsatilgan tegishli chet el valutasini sotib olish majburiyatini yuklaydi.

Agar bank O'zbekiston Respublikasining ichki valuta bozorida chet el valutasini sotish yoki sotib olish huquqidan foydalanmayotgan bo'lsa, sud ijrochisi uning zimmasiga chet el valutasini yoki so'mni shunday huquqdan foydalanuvchi bankka o'tkazish majburiyatini yuklaydi.

*Undiruvni qimmatli qog'ozlar bozori professional ishtirokchisining va uning mijozlarining pul mablag'lariga hamda qimmatli qog'ozlariga qaratish xususiyatlari.* «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 48–2-moddasi 1-qismiga ko'ra qimmatli qog'ozlar bozori professional ishtirokchisining qarzlari bo'yicha undiruv uning mijozlarining qimmatli qog'ozlar bozorining professional ishtirokchisi tomonidan kredit tashkilotida ochilgan alohida hisobvarag'idagi mavjud pul mablag'lariga qaratilishi mumkin emas.

O'zbekiston Respublikasi «Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida»gi Qonunining 21-moddasi 4-qismiga muvofiq, brokerga pul mablag'laridan o'z manfaatlarini ko'zlab foydalanish huquqini bergan mijozlarning pul mablag'lari brokerga bunday huquqni bermagan mijozlarning pul mablag'lari turgan hisobvaraqdan (hisobvaraqlardan) alohida bo'lgan hisobvaraqda (hisobvaraqlarda) turishi kerak. Broker o'z pul mablag'larini bu hisobvaraqqa (hisobvaraqlarga) o'tkazishga haqli emas, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda pul mablag'larini mijozlarga qaytarish va (yoki) mijozlarga qarz berish hollari bundan mustasno.

Qimmatli qog'ozlar bozorining professional ishtirokchisi qarzlari bo'yicha undiruv uning mijozlarining tegishli reestr yuritish tizimidagi shaxsiy hisobvaraqlarida va qimmatli qog'ozlar bozorining professional ishtirokchisi tomonidan depozitariylarda ochilgan depo hisobvaraqlarida

saqlanayotgan qimmatli qog'ozlariga qaratilishi mumkin emas.

Depozitariyaning majburiyatiari bo'yicha undiruv deponentlarning qimmatbaho qog'ozlariga qaratilishi mumkin emas.

Qimmatli qog'ozlarni saqlash, ularga bo'lgan huquqlarni hisobga olish va tasdiqlash bo'yicha xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik shaxs depozitariydir.

## **2-§. Undiruvni ayrim yuridik shaxslarning, ular mulkdorlarining, muassislarining va a'zolarining (ishtirokchilarining) mol-mulkiga qaratish xususiyatlari**

*Undiruvni ayrim yuridik shaxslarning, ular mulkdorlarining, muassislarining va a'zolarining (ishtirokchilarining) mol-mulkiga qaratish xususiyatlari.* Qonun tashkilotlar va ularning a'zolarining (ishtirokchilarining) ixtiyoridagi pul mablag'lari ijro hujjatidagi talablarni bajarish uchun yetarli bo'lmagan taqdirda, ularning tashkiliy huquqiy shaklini hisobga olgan holda undiruvni ularning mol-mulkiga qaratishning o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi.

Undiruvning shunday o'ziga xos xususiyatlari xo'jalik shirkatlari va jamiyatlari (Fuqarolik kodeksining 58, 60-64-moddalari), ishlab chiqarish kooperativlari (Fuqarolik kodeksining 69-moddasi), matlubot kooperativlari (Fuqarolik kodeksining 73-moddasi), muassasalar (Fuqarolik kodeksining 76-moddasi) uchun belgilangan.

To'liq shirkat, kommandit shirkat, ishlab chiqarish kooperativlari ishtirokchilarining mol-mulkiga undiruvni qaratishga shirkat yoki kooperativlarning o'zlarining mol-mulki yetarli bo'lmagandagina sud hujjatiga asosan yo'l qo'yiladi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 48-3-moddasiga ko'ra, yuridik shaxsning qarzlari bo'yicha, shu jumladan, uning mol-mulki ijro hujjatidagi talablarni ijro etish uchun yetarli bo'lmaganda, undiruv sud hujjati asosida, qonunda belgilangan shartlarda va tartibda ushbu yuridik shaxs mulkdorlarining, muassislarining va a'zolarining (ishtirokchilarining) pul mablag'lariga hamda boshqa mol-mulkiga qaratilishi mumkin.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunidagi bu qoida Fuqarolik kodeksining 48-moddasi bilan

belgilangan fuqarolik-huquqiy javobgarlikning umumiy prinsiplari bilan to'liq muvofiq keladi. Bu prinsipning mohiyati shundaki, yuridik shaxs muassisi (ishtirokchisi) yoki uning mol-mulkingning egasi yuridik shaxsning majburiyatlari bo'yicha javob bermaydi, yuridik shaxs esa muassis (ishtirokchi) yoki mulkdorning majburiyatlari bo'yicha javob bermaydi, Fuqarolik kodeksida yoki yuridik shaxsning ta'sis hujjatlarida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

Fuqarolik kodeksining 60-moddasiga ko'ra, to'liq shirkat ishtirokchilari, uning majburiyatlari bo'yicha o'zlariga qarashli butun mol-mulk bilan javob beradi. Shirkat ishtirokchilarining bunday javobgarlikni cheklash yoki bunday javobgarlikni yo'qqa chiqarish haqidagi bitimlari o'z-o'zidan haqiqiy emas.

Fuqarolik kodeksining 61-moddasiga muvofiq shirkat nomidan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiradigan hamda shirkatning majburiyatlari bo'yicha o'zlarining butun mol-mulklari bilan javob beradigan ishtirokchilar (to'liq sheriklar) bilan bir qatorda shirkat faoliyati bilan bog'liq zarar uchun o'zlari qo'shgan hissalar doirasida javobgar bo'ladigan hamda shirkat tomonidan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda qatnashmaydigan bir yoki bir necha ishtirokchi (hissa qo'shuvchi, kommanditchi) mavjud bo'lsa, bunday shirkat kommandit shirkat hisoblanadi.

Fuqarolik kodeksining 63-moddasida belgilab qo'yilganidek, bir yoki bir necha shaxs tomonidan ta'sis etilgan, ustav fondi ta'sis hujjatlarida belgilangan miqdordagi ulushlarga bo'lingan jamiyat qo'shimcha mas'uliyatli jamiyat hisoblanadi. Bunday jamiyatning ishtirokchilari uning majburiyatlari bo'yicha o'z mol-mulklari bilan qo'shgan hissalar qiymatiga nisbatan hamma uchun bir xil bo'lgan, jamiyatning ta'sis hujjatlarida belgilanadigan karrali miqdorda solidar tarzda subsidiar javobgar bo'ladilar. Ishtirokchilardan biri nochor (bankrot) bo'lib qolganida uning jamiyat majburiyatlari bo'yicha javobgarligi, agar jamiyatning ta'sis hujjatlarida javobgarlikni taqsimlashning boshqacha tartibi nazarda tutilgan bo'lmasa, boshqa ishtirokchilar o'rtasida ularning qo'shgan hissalariga mutanosib ravishda taqsimlanadi.

Ishlab chiqarish kooperativining a'zolari kooperativning majburiyatlari bo'yicha qonunda va kooperativ ustavida nazarda tutilgan miqdordalarda va tartibda subsidiar javobgar bo'ladilar (Fuqarolik kodeksining 69-moddasining 2-qismi).



Tegishli qarzdor yuridik shaxslarga nisbatan ijro harakatlarini amalga oshirishda undiruvni xususiy korxonaga mulkdori, muassasa mulkdori, fermer xo'jaligining rahbari, dehqon xo'jaligining a'zolari, ishlab chiqarish kooperativining a'zolari, qo'shimcha mas'uliyatli jamiyat ishtirokchilari, to'liq shirkat ishtirokchilari, shuningdek, kommandit shirkatdagi to'liq sheriklar pul mablag'lariga va boshqa mol-mulkiga qaratish ijro hujjatini ijro etish tartibi hamda usulini o'zgartirish orqali amalga oshiriladi.

Qarzdorning ijro hujjatidagi talablarni ijro etish uchun yetarli mol-mulki bo'lmaganda, undiruv sud qarori asosida qarzdorning mas'uliyati cheklangan jamiyat, qo'shimcha mas'uliyatli jamiyat, to'liq shirkat, kommandit shirkat ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) ulushiga, qarzdorning ishlab chiqarish kooperatividagi payiga qaratiladi.

*Undiruvni O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetining va budjet tashkilotlarining pul mablag'lariga qaratish xususiyatlari.* Undiruvni O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetining va budjet tashkilotlarining pul mablag'lariga qaratish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan Ijro hujjatlari bo'yicha undiruvni O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetining, budjet tashkilotlarining mablag'lariga qaratish tartibi to'g'risidagi nizomda belgilangan xususiyatlar hisobga olingan holda «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuniga muvofiq amalga oshiriladi.

### **3-§. Undiruvni qarzdorning boshqa shaxslarda turgan mol-mulkiga, garovga qo'yilgan mol-mulkka, mulkiy huquqlariga va debitorlik qarzig'a qaratish**

**Undiruvni qarzdorning boshqa shaxslarda turgan mol-mulkiga qaratish.** Qonun undiruvni qarzdorning boshqa shaxslarda — jismoniy yoki yuridik shaxslarda turgan mol-mulkiga, shu jumladan, pul mablag'lariga qaratish mumkinligini nazarda tutadi. Shuni nazarda tutish kerakki, undiruv ijro hujjatini ijro etish paytida mavjud bo'lgan mol-mulk va pul mablag'larigagina emas, balki qarzdor ijro hujjatlari bo'yicha undiruvchi sifatida kelajakda olishi mumkin bo'lgan mol-mulk va pul mablag'lariga ham qaratilishi mumkin. Undiruvni qarzdorning boshqa shaxslarda turgan mol-mulkiga qaratish, ushbu mol-mulkning qarzdorga tegishlilikini tasdiqlovchi hujjatli ma'lumotlar mavjud bo'lgan taqdirda sud ijrochisining

qaroriga asosan amalga oshiriladi. Qarzdorning boshqa shaxslardagi mol-mulki va pul mablag'larini aniqlash maqsadida sud ijrochisi qarzdorning mulkiy ahvolini tekshirish vaqtida, unga tegishli bo'lgan mol-mulkni foydalanishga berish to'g'risida boshqa shaxslar bilan tuzilgan shartnomalar mavjudligini, shuningdek, qarzdorga mulkiy xususiyatdagi undiruvlar tegishli bo'lgan ijro hujjatlari mavjudligini aniqlashga qaratilgan choralar ko'rishi lozim. Mol-mulk qarzdorga tegishli ekanligini tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo'lganda, sud ijrochisi bu mol-mulkni xatlaydi. Qarzdorning o'zga shaxslarda turgan mol-mulkinga unga tegishlilikini tasdiqlovchi hujjatli ma'lumotlar bo'lmaganda, undiruvni mazkur mol-mulkka qaratish sudning qaroriga ko'ra amalga oshiriladi.

Fuqarolik protsessual kodeksining 216-moddasi va Xo'jalik protsessual kodeksining 217-moddasiga muvofiq, sud ijrochisining ko'rsatilgan arizasini ko'rib chiqqan vakolatli umumiy yurisdiksiya sudi yoki xo'jalik sudi ajrim chiqaradi. Sudning ajrimi qonuniy kuchga kirgach, sud ijrochisi xolislar ishtirokida, O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunida belgilangan undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratishning umumiy qoidalariga rioya etgan holda qarzdorning boshqa shaxslarda turgan mol-mulkiga undiruvni qaratish bo'yicha majburiy ijro etish choralari amalga oshiradi.

**Undiruvni garovga qo'yilgan mol-mulkka qaratish.** Qarzdorning garov bilan ta'minlanmagan mol-mulki unga nisbatan qo'yilgan barcha talablarni to'la qanoatlantirish uchun yetarli bo'lmasa, undiruv uning garovga qo'yilgan mol-mulkiga qaratiladi, bunda garovga oluvchining belgilangan huquqlariga, shuningdek, Qonunda nazarda tutilgan qoidalarga rioya etiladi.

Undiruvni garovga qo'yilgan mol-mulkka qaratish zaruriyati vujudga kelganda sud ijrochisi garov shartnomasi mavjudligini aniqlashi lozim. U garov shartnomasining nusxasini qarzdordan, garovga oluvchidan yoki garov shartnomasini davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organlardan talab qilib olishi mumkin. Agarda ko'chmas mulk yoxud transport vositasi garovga qo'yilgan bo'lsa, sud ijrochisi mazkur shartnoma qonunda belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tkazilganligini aniqlashi lozim.

Shuni e'tiborga olish kerakki, garovga qo'yuvchi garov bilan ta'minlangan majburiyatini bajarmagan taqdirda, garovga oluvchi garovga qo'yilgan mol-mulk qiymatidan o'z talablarining qondirilishida qarzdor-

ning boshqa kreditorlarga nisbatan imtiyozga ega, qonunda nazarda tutilgan hollar bundan mustasno. Garovga qo'yuvchi o'z majburiyatlarini bajarmagan taqdirda garovga oluvchi o'z-o'zidan garovga qo'yilgan mol-mulkka egalik huquqini qo'lga kiritmaydi. Garovga qo'yilgan mol-mulkka undiruvni qaratish uni kim oshdi savdosida sotish orqali amalga oshiriladi. Kim oshdi savdosi amalga oshmay qolsa va garovga oluvchi qarzdorning garovga qo'yilgan mol-mulkini o'zida qoldirsa, u O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 51-moddasi 2-qismiga ko'ra, o'zining talabiga nisbatan ustunlikka ega bo'lgan kreditorlarning talablarini garovga qo'yilgan mol-mulkning qiymatidan oshmagan miqdorda qanoatlantirishi shart.

Agar undiruv garovga qo'yilgan mol-mulkka garovga oluvchining talablarini qanoatlantirish uchun qaratilgan bo'lsa, undiruv qarzdorning boshqa mol-mulki bo'lishidan qat'iy nazar, birinchi navbatda, garovga qo'yilgan mol-mulkka qaratiladi.

#### **Undiruvni qarzdorga tegishli bo'lgan mulkiy huquqlarga qaratish.**

Ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qarzdorga tegishli bo'lgan fuqarolik huquqi obykti bo'lib hisoblangan mulkiy huquqlarga qaratilishi mumkin. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 48-4-moddasida ijro ishi yuritish jarayonida undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mulkiy huquqlar ro'yxati berilgan. Bular quyidagilardan iborat:

- ko'chmas mulkni uzoq muddatli ijaraga olish huquqi;
- yer uchastkasiga doimiy yoki umrbod egalik qilish huquqi, yer uchastkasidan doimiy foydalanish huquqi yoki yer uchastkasini uzoq muddatli ijaraga olish huquqi;
- intellektual mulk obyektlariga nisbatan mutlaq huquq;
- qarzdorga litsenziat sifatida oddiy nomutlaq litsenziya asosida tegishli bo'lgan intellektual faoliyat natijalaridan va shaxsiylashtirish vositalaridan foydalanish huquqi.

Qarzdorga tegishli bo'lgan boshqa shaxslarga nisbatan mulkiy huquqlarga undiruv O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksida belgilangan qoidalarga rioya etgan holda qaratiladi.

**Undiruvni debitorlik qarzig'a qaratish.** Ijro hujjatlari bo'yicha undiruv birinchi navbatda qarzdorning so'mdagi va chet el valutasidagi pul mablag'lariga hamda boshqa qimmatliklariga qaratiladi. Debitorlik qarzini

undiruvning birinchi navbatiga kiradigan mol-mulk sifatida baholash mumkin va shuning uchun ham unga undiruv qaratilishi mumkin.

Undiruvni qarzdorning debitorlik qarziga qaratish amalda yetkazib berilgan tovarlar, bajarilgan ishlar yoki ko'rsatilgan xizmatlar bo'yicha, shu jumladan, mulk ijarasi shartnomasi va boshqa shartnomalar bo'yicha, shuningdek, qarzdor undiruvchi sifatida ishtirok etayotgan ijro hujjati bo'yicha qarzdorga to'lanishi lozim bo'lgan pul mablag'larini debitor qarzdorning hisobvaraqlaridan nizosiz tartibda hisobdan chiqarish orqali amalga oshiriladi.

Sud ijrochisi tomonidan qarzdor undiruvchi sifatida ishtirok etayotgan pul mablag'larini undirish to'g'risidagi boshqa ijro hujjati mavjudligi aniqlansa, sud ijrochisi undiruvni debitorning ijro hujjati bo'yicha qarzdorga to'lanishi lozim bo'lgan pul mablag'lariga qaratish to'g'risida qaror chiqaradi. Ushbu qaror asosida sud ijrochisi debitorning hisobvaraqlariga qarzdorning qarzi summalarini undirish to'g'risida debitorning qarzdor oldidagi qarzidan oshib ketmaydigan miqdorda inkasso topshiriqnomasini taqdim etadi.

Undiruvni qarzdorga amalda yetkazib berilgan tovarlar, bajarilgan ishlar yoki ko'rsatilgan xizmatlar bo'yicha debitor to'lashi lozim bo'lgan pul mablag'lariga qaratish qarzdor o'z debitori bilan o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasini taqdim etgan taqdirda amalga oshiriladi.

Shuni hisobga olish kerakki, undiruvchini, birinchi navbatda, likvidlilik darajasi yuqori bo'lgan debitorlik qarzi qiziqtiradi. Qarzdorning undiruv qaratish mumkin bo'lgan debitorlik qarzini aniqlash ancha murakkab kechadigan jarayondir. Ba'zi holatlarda soliq organining qarzdor tashkilotning debitorlik qarzi mavjud ekanligi haqidagi ma'lumoti haqiqatga to'g'ri kelmasligi mumkin, chunki debitorlik qarzi borligi haqidagi ma'lumotlar qarzdor tashkilot tomonidan soliq inspeksiyasiga hisobot davrining ohirida taqdim etiladi. Bu shuni anglatadiki, agarda ijro ishi yuritish hisobot davrining boshida yoki o'rtasida qo'zg'atilsa, sud ijrochisiga o'tgan hisobot davrining ohirida mavjud bo'lgan debitorlik qarzi ma'lum bo'ladi, ijro ishi yuritish qo'zg'atilgan vaqtga kelib, bu debitorlik qarzi to'liq uzilgan bo'lishi mumkin.

Qarzdor tashkilotda debitorlik qarzi mavjudligini tasdiqlovchi ishonchli hujjat o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasi bo'lishi

mumkin. Ko'rsatilgan hujjatlarni olishda ayrim muammolar vujudga kelishi mumkin. Chunonchi, noinsof qarzdor tashkilot sud ijrochisiga zarur ma'lumotlarni bermaslik maqsadida uzoq muddat davomida turli holatlarni bahona qilib, zarur hujjatlarni taqdim etishdan qochishga harakat qilishi mumkin. Bu, o'z navbatida, ijro ishi yuritish muddatlarini cho'zib yuboradi.

Debitor o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasini imzolashdan asossiz bosh tortgan taqdirda, qarzdor bir tomonlama imzolangan solishtirma dalolatnomalarini debitorlik qarzi mavjudligini tasdiqlovchi hujjatlarni ilova qilgan holda sud ijrochisiga taqdim etishga haqli. Qarzdor tomonidan bir tomonlama tartibda imzolangan o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasi taqdim etilganda, sud ijrochisi qarzdorning debitoriga uning kreditorlik qarzi mavjudligi haqida imzolash uchun solishtirma dalolatnomani va qarzdor tomonidan taqdim etilgan, ushbu qarzning mavjudligini tasdiqlaydigan hujjatlarning ko'chirma nusxalarini ilova qilgan holda bildirishnoma yuboradi.

Qarzdorning debitori bildirishnomani olgan kundan e'tiboran uch kunlik muddatda o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasini imzolashi yoxud solishtirma dalolatnomada ko'rsatilgan qarzning mavjud emasligini asoslagan holda rad javobi taqdim etishi shart. Agar debitor tomonidan tan olingan qarz summasi solishtirma dalolatnomada ko'rsatilganidan farq qilsa, debitor o'sha muddatda sud ijrochisiga o'zi tan olgan summani ko'rsatgan holda solishtirma dalolatnomani taqdim etishi shart.

Qarzdor bilan uning debitori o'rtasidagi o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasida quyidagilar ko'rsatilishi kerak:

– qarzdorning va uning debitorining nomi, ularning bankdagi hisobvaraqlari rekvizitlari;

– debitorning qarzdor oldidagi qarzi summasi;

– qarzdor va uning debitorining ular muhri bilan tasdiqlangan imzolari, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 48-5-moddaning beshinchi qismida nazarda tutilgan holda esa, debitorning o'z muhri bilan tasdiqlangan imzosi;

– solishtirma dalolatnoma tuzilgan sana.

Qarzdor va uning debitori o'rtasidagi o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasi u sud ijrochisiga taqdim etilguniga qadar uch

oydan o'tib ketmagani sanaga tuzilgan bo'lishi kerak.

Sud ijrochisi o'zaro hisob-kitoblarning solishtirma dalolatnomasi asosida debitorning hisobvaraqlariga qarzdorning qarzi summasini debitorning qarzdor oldidagi qarzidan oshmaydigan miqdorda undirish to'g'risida inkasso topshiriqnomasini taqdim etadi.

Qonunda debitorlik qarziga undiruvni qaratish mumkin bo'lmagan holatlar ham nazarda tutilgan.

Undiruv quyidagi hollarda debitorlik qarziga qaratilmaydi:

- uni undirish uchun da'vo muddati o'tgan bo'lsa;
- qarzdor undiruvchi sifatida ishtirok etayotgan ijro hujjati Sud departamenti organining ish yuritishida bo'lsa yoki uni ijroga taqdim etish muddati o'tgan bo'lsa yoxud ushbu ijro hujjati bo'yicha ijro harakatlari belgilangan tartibda to'xtatib turilgan, tugatilgan yoki kechiktirilgan (bo'lib-bo'lib ijro etilgan) bo'lsa;
- debitor huquqiy yordam to'g'risida O'zbekiston Respublikasi bilan shartnoma tuzilmagan chet davlatda turgan bo'lsa;
- debitor tugatilish jarayonida bo'lsa yoki unga nisbatan bankrotlik taomili joriy etilgan bo'lsa;
- debitor o'z faoliyatini tugatgan va yuridik shaxslarning davlat reestridan chiqarilgan bo'lsa.

*Undiruvni surishtiruv, tergov organlarining yoki sudning depozit hisobvaraqlarida vaqtincha saqlanayotgan pul mablag'lariga qaratish xususiyatlari.* Surishtiruv, tergov organlarining yoki sudning depozit hisobvaraqlarida saqlanayotgan surishtiruv, dastlabki tergov yoki sud davomida xatlangan va olib qo'yilgan, shu jumladan, fuqaroviy javobgar tomonidan kiritilgan yoxud jinoiy yo'l bilan orttirilgan mablag'lar sifatida olib qo'yilgan, shuningdek, ayblanuvchi yoki sudlanuvchi tomonidan garov sifatida kiritilgan pul mablag'lari sud tomonidan ijro hujjati berilgan kundan e'tiboran uch ish kunidan kechiktirmay, sudning tegishli qarori talablarini ijro etishga qaratilishi kerak.

Sud ijrochisining ish yuritishida bo'lgan ijro hujjatlari bo'yicha sud ijrochisi surishtiruv, tergov organlariga yoki sudga mazkur organlarning depozit hisobvarag'ida vaqtincha saqlanayotgan pul mablag'larini uch kunlik muddat ichida Sud departamenti organining depozit hisobvarag'iga o'tkazish to'g'risida talabnoma yuboradi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi

Qonunning 48-6-moddaning ikkinchi qismida ko'rsatilgan talabnoma belgilangan muddatda bajarilmagan taqdirda, sud ijrochisi surishtiruv, tergov organlarining yoki sudning depozit hisobvarag'ida vaqtincha turgan pul mablag'larini ijro hujjati talablariga muvofiq keyinchalik taqsimlash uchun Sud departamenti organining depozit hisobvarag'iga inkasso topshiriqnomasi orqali nizosiz tartibda hisobdan chiqarishi shart.

#### **4-§. Undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan mol-mulk**

Qonun ijro harakatlarini amalga oshirish jarayonida qarzdor-jismoniy shaxs va uning oila a'zolari manfaatlarini himoya qilish kafolatlarini nazarda tutadi.

O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 52-moddasiga muvofiq ijro hujjatlari ijro etilayotganda jismoniy shaxslarga nisbatan undiruv qarzdorning oilasi normal turmush kechirishi uchun zarur bo'lgan uy-joy, kvartira, uy anjomlari hamda jihozlari, kiyimlar va boshqa buyumlarga qaratilishi mumkin emas, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

Ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qarzdor jismoniy shaxsга mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan yoki uning umumiy mulkdagi ulushi bo'lgan yagona uyga (kvartiraga), agar qarzdor va (yoki) uning oila a'zolari unda doimiy ravishda yashayotgan bo'lsa qaratilmaydi, ijro hujjatida undiruvni mazkur uyga (kvartiraga) qaratish nazarda tutilgan yoxud ushbu mol-mulk majburiyat bo'yicha garov narsasi bo'lgan hollar bundan mustasno. Undiruv boshqa uylarga (kvartiralarga), ularda qarzdor va (yoki) uning oila a'zolari yoxud o'zga shaxslar doimiy ravishda yashab turgan-turmaganligidan qat'iy nazar qaratilishi mumkin.

Undiruvchi yoki sud ijrochisining arizasiga ko'ra, undiruv sud tomonidan qarzdorning yagona uyiga (kvartirasiga) yoxud uy hududidagi alohida turgan binoga yoki uyning muayyan qismiga, agar sud uyni (kvartirani), shu jumladan, unga tutash hududni qismlarga bo'lish mumkin, qarzdor tasarrufida qolgan qismi esa qarzdor va uning oila a'zolari normal turmush kechirishi uchun yetarli deb topgan taqdirda, qaratilishi mumkin.

Adliya Vazirligi tomonidan 2007-yil 5-fevralda № 1091—1-son bilan

ro'yxatga olingan O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining buyrug'i bilan «Ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan mol-mulk turlarining ro'yxati» tasdiqlangan. Bu ro'yxatga ko'ra, ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qarzdorga tegishli bo'lgan, qarzdor va uning qaramog'ida bo'lgan shaxslar uchun zarur bo'lgan quyidagi mol-mulikka va narsalarga qaratilishi mumkin emas:

1. Qarzdor va uning qaramog'idagi shaxslar uchun zarur bo'lgan uy jihozlari, kiyim-kechak:

a) kiyim-kechak har bir shaxs uchun bitta kuzgi yoki bahorgi pal'to, bitta qishki pal'to, bitta qishki kostum (ayollar uchun ikkita), bitta yozgi kostum (ayollar uchun ikkita yozgi ko'ylak), har bir fasl uchun bittadan bosh kiyim (ayollar uchun bundan tashqari ikkita yozgi, bitta qishqi ro'mol), shuningdek, uzoq vaqtdan beri ishlatib kelingan va baholana olmaydigan boshqa kiyimlar;

b) foydalanishdagi oyoq kiyimlari, ichki kiyimlar, yotoqxon matolari, oshxona jihozlari (badiiy bahosi bo'lgan, shuningdek, qimmatbaho toshlardan yasalgan narsalardan tashqari), foydalanishdagi yagona muzlatgich;

v) mebel — har bir shaxsga bittadan krovat va stul, oilaga bitta stol, bitta shkaf va bitta sandiq;

g) yosh bolalarning barcha narsalari.

2. Agar qarzdorning asosiy mashg'ulot turi qishloq xo'jaligi bo'lsa, qarzdor va uning oilasi uchun yangi hosil olingunga qadar yetadigan miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlari, boshqa holatlarda esa, har bir oila a'zosi uchun eng kam oylik ish haqining bir barobari miqdorida oziq-ovqat mahsulotlari va pul mablag'lari.

3. Qarzdorning professional mashg'ulotlarini davom ettirishi uchun zarur bo'lgan inventar (shu jumladan, kitob va qo'llanmalar). Qarzdor tegishli faoliyat bilan shug'ullanish huquqidan sud hukmiga asosan mahrum etilgan holat yoki inventar qarzdor tomonidan mazkur faoliyat bilan noqonuniy shug'ullanish uchun foydalanilayotganligi holati bundan mustasno.

4. Ovqat pishirish uchun yoki qishki mavsumda qarzdor oilasini isitish uchun zarur bo'lgan yoqilg'i mahsulotlari.

5. Asosiy faoliyat sohasi qishloq xo'jaligi bo'lgan shaxslarda — yagona sigir, sigir bo'lmaganda — yagona buzoq, sigiri ham, buzog'i ham bo'lmagan xo'jaliklarda yagona echki, qo'y, shuningdek, uy parandalari.



6. Yaylovga olib chiqilishiga qadar yoki yangi yem-xashaklar terimiga qadar yetarli bo'lgan mollar uchun yem-xashak.

7. Asosiy faoliyat sohasi qishloq xo'jaligi bo'lgan shaxslarda — ekish uchun zarur bo'lgan urug'lar.

Qonunda belgilanganidek, investor bilan davlat mulkini boshqarish bo'yicha vakolatli davlat organi o'rtasida tuzilgan investitsiya shartnomasiga muvofiq investitsiya majburiyatlari sifatida kiritilayotgan mablag'lar va boshqa mol-mulk investitsiya davri mobaynida qarzdorning ilgari yuzaga kelgan qarzini uzish hisobiga majburiy tartibda undirib olinmaydi.

## **5-§. Qarzdorning mol-mulki xatlash. Qimmatli qog'ozlarni xatlash**

Qarzdorning mol-mulki ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qaror qarzdorga topshirilgan kundan e'tiboran bir oy muddatdan kechiktirmay xatlanadi. Undiruvchining arizasiga yoki o'z tashabbusiga ko'ra sud ijrochisi ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qarorni chiqarish (topshirish) bilan bir vaqtda, qarzdorning mol-mulki ro'yxatga olib, ularni xatlashga haqli bo'lib, bu haqda mazkur qarorda ko'rsatib o'tadi.

Qaror chiqarish (topshirish) bilan bir vaqtda xatlash, qoidaga ko'ra, sud ijrochisi tomonidan qarzdor yoki boshqa shaxslar mol-mulki yashirishi, yo'qotishi, boshqa shaxsga berishi yoxud mol-mulkning iste'mol xususiyatlari tubdan o'zgartirilishi yoki yo'qotilishi mumkin, deb taxmin qilingan hollarda amalga oshiriladi.

Xatlash quyidagi hollarda qo'llanadi:

— undiruvchiga olib beriladigan yoki realizatsiya qilinadigan qarzdorning mol-mulki saqlanishini ta'minlash maqsadida;

— javobgarga tegishli bo'lib, uning o'zida yoki boshqa shaxslarda turgan mol-mulki xatlash to'g'risidagi sud ajrimi ijro etilayotganda.

Qarzdorning mol-mulki xatlash sud ijrochisi amalga oshirishi lozim bo'lgan quyidagi harakatlarni qamrab oladi: mol-mulki ro'yxatga olish, mol-mulki tasarruf qilish ma'n etilganligini e'lon qilishni, zarur hollarda esa mol-mulki foydalanish huquqini cheklash, uni olib qo'yish yoki saqlashga topshirish.

Sud ijrochisi qarzdorning mol-mulki xatlashni ijro yig'imi summasi va ijro xarajatlarini hisobga olgan holda ijro hujjatini ijro etish uchun zarur bo'lgan miqdorda va hajmda amalga oshiradi. Sud ijrochisi mol-

mulkni ro'yxatga olishda xatlangan mol-mulkni yoki uning alohida predmetlarini muhrlab qo'yishi mumkin. Bu chora ro'yxatga olingan predmetlarni narxi pastroq boshqa predmetlar bilan almashtirib qo'yilishining oldini olish maqsadida, shuningdek, saqlovchiga mol-mulkdan foydalanish taqiqlangan hollarda qo'llanilishi mumkin. Ro'yxatga olingan mol-mulk sud ijrochisi tomonidan ro'yxatga olinishi lozim bo'lgan mol-mulk turlariga bo'lgan talab va taklifning bozor kon'yukturasi holati to'g'risidagi mavjud ma'lumotlar asosida, ijro etish kunida amalda bo'lgan narxlarda baholanadi.

Mol-mulk qarzdor — jismoniy shaxs va xolislar ishtirokida, qarzdor — jismoniy shaxs bo'lmaganda, voyaga yetgan oila a'zolaridan birining ishtirokida, agar ular ham bo'lmasa, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi vakillari ishtirokida ro'yxatga olinadi. Qarzdor — jismoniy shaxsning mol-mulkini xatlash uning vakolati tegishli tarzda rasmiylashtirilgan vakili (qonuniy vakili yoki ishonchnoma bilan qatnashayotgan vakili) ishtirokida ham amalga oshirilishi mumkin.

Qarzdorning mol-mulkini ro'yxatga olish vaqtida boshqa shaxslar bu mol-mulkka o'z huquqlarini bildirgan hollarda ham mol-mulk xatlanadi, lekin boshqa shaxsning e'tirozi to'g'risida ro'yxatda belgi qo'yiladi. Shu bilan bir vaqtda sud ijrochisi manfaatdor shaxsga mol-mulkni ro'yxatdan chiqarish to'g'risida sudga da'vo bilan murojaat qilish huquqini tushuntiradi.

Qarzdorning mol-mulkini xatlash bo'yicha harakatlar mol-mulkni ro'yxatga olish va xatlash to'g'risidagi belgilangan shaklda tuziladigan dalolatnoma bilan amalga oshiriladi.

Mol-mulkni ro'yxatga olish va xatlash dalolatnomasida quyidagilar ko'rsatilishi lozim:

- 1) dalolatnomani tuzish vaqti va joyi;
- 2) dalolatnomani tuzayotgan sud ijrochisining hamda dalolatnoma tuzish chog'ida ishtirok etgan shaxslarning familiyasi, ismi va otasining ismi;
- 3) ijro hujjatining rekvizitlari va mazmuni;
- 4) qarzdor va undiruvchining nomlari;
- 5) dalolatnomaga kiritilgan har bir ashyoning nomi, o'ziga xos xususiyatlari (og'irligi, o'lchovi, eskirganlik darajasi va h. k.), har bir ashyoning alohida bahosi va barcha mol-mulkning qiymati;

6) ashyolarning muhrlangani, agar u amalga oshirilgan bo'lsa;

7) agar mol-mulknı saqlash qarzdorning o'ziga yuklatilgan bo'lmasa, mol-mulk saqlash uchun berilgan shaxsning nomi va manzili;

8) qarzdor va boshqa shaxslarga sud ijrochisining harakatlari yuzasidan shikoyat qilish tartibi va muddati, shuningdek, qarzdor yoki mol-mulknı saqlovchiga saqlash bo'yicha majburiyatlari va saqlashga berilgan mol-mulknı talon-taroj qilish, boshqa shaxsga berish yoki yashirganlik uchun javobgarlik haqida tushuntirilgani to'g'risida belgi;

9) undiruvchi, qarzdor va xatlashda ishtirok etgan shaxslarning e'tiroz va bayonotlari hamda ular bo'yicha sud ijrochisining ko'rsatmalari.

Shuningdek, mol-mulknı ro'yxatga olish va xatlash dalolatnomasida agar sud ijrochisi tomonidan mol-mulknı tasarruf etish, olib qo'yish yoki undan foydalanishni cheklash kabilar qo'llanilgan bo'lsa, bu haqida belgi qo'yiladi.

Ro'yxatga olish vaqtida sud ijrochisi xatlangan ashyolarnı muhrlash huquqiga ega. Qoida tariqasida bu harakat xatlangan ashyolar qimmatı pastroq ashyolarga almashtirilishi xavfi bo'lganda, shuningdek, saqlovchilarga mol-mulkdan foydalanish taqiqlanganda amalga oshiriladi.

Xatlash dalolatnomasida, shuningdek, ro'yxatga olingan mol-mulknıng materiali, o'lchamlari, vazni, savdo belgisi, ishlab chiqarilgan sanasi va raqami, sotib olingan sanasi va uni tavsiflovchi boshqa belgilar ko'rsatib o'tilishi lozim.

Agar mol-mulk egasida ashyolarnı sotib olganligi to'g'risidagi hujjatlar saqlanib qolgan bo'lsa, dalolatnomada ularga asoslanish lozim.

Qarzdorning mol-mulknı ro'yxatga olish dalolatnomasida xatlangan mol-mulkdan tashqari O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 52-moddasiga muvofiq qarzdorga qoldirilgan, shuningdek, xatlanmagan boshqa mol-mulklar, shu jumladan, qarzdorga boshqa shaxslar bilan umumiy mol-mulk huquqi asosida tegishli mol-mulklar ham ko'rsatilishi maqsadga muvofiq. Ularnı ko'rsatib o'tish zaruriyati shundan iboratki dalolatnomadan qarzdorning mol-mulki qonunga rioya qilingan holda xatlanganligi va qarzdorga uning oilasining normal turmush kechirishi uchun zarur bo'lgan mol-mulk qoldirilganligi ko'rinib turish kerak. Bundan tashqari, qarzdorning mol-mulknı xatlash kunida qarzdor — jismoniy shaxsning boshqa shaxslar bilan umumiy

mol-mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan qanaqangi mol-mulklari bo'lganligi dalolatnomada ko'rsatilishi kelgusida u yoki bu predmet yuzasidan kelib chiqishi mumkin bo'lgan nizolarni to'g'ri hal qilishga yordam beradi.

Mol-mulkni ro'yxatga olish va xatlash dalolatnomasi ikki nusxada tuziladi, ulardan birinchisi ijro ishiga tikib qo'yiladi, ikkinchisi esa birinchi nusxasiga imzo qo'ydirib qarzdorga topshiriladi.

Xatlangan mol-mulk saqlash uchun qarzdorga emas, boshqa shaxsga topshirilsa, mol-mulkni ro'yxatga olish va xatlash dalolatnomasi uch nusxada tuzilib, ulardan biri saqlovchiga, ikkinchisi qarzdorga berilib, uchinchi ijro ishiga tikib qo'yiladi.

Mol-mulkni musodara qilishda yoxud mol-mulkni davlat daromadiga o'tkazish haqidagi qarorni ijro etishda dalolatnoma to'rt nusxada tuziladi. Ulardan biri qarzdorga beriladi, ikkinchisi — moliya organiga yuboriladi, uchinchi — sud ijrochisi yuritayotgan ijro ishiga tikib qo'yiladi, to'rtinchisi esa — hukm yoki qaror chiqargan sudga yuboriladi. Mol-mulkni ro'yxatga olish va xatlash dalolatnomasi sud ijrochisi, undiruvchi, agar u mol-mulkni xatlashda hozir bo'lgan bo'lsa, qarzdor, xolislar va mol-mulkni saqlovchi tomonidan imzolanadi.

Sud ijrochisi mol-mulkni ro'yxatga olgach, qarzdorga bu mol-mulkni tasarruf etish taqiqlanganligini e'lon qilishi, ya'ni bu mol-mulkni sotish, almashtirish, sovg'a qilish, ijaraga berish, garovga qo'yish yoxud boshqa yo'llar bilan begonalashtirish mumkin emasligini tushuntirishi hamda bu haqida mol-mulkni xatlash va ro'yxatga olish dalolatnomasida qayd etishi zarur. Bu cheklashlar tushuntirilganligi dalolatnomada qarzdorning imzosi bilan tasdiqlanadi. Xuddi shunday cheklashlar mol-mulkni saqlovchiga ham tushuntiriladi va bu dalolatnomaga kiritilib, mol-mulkni saqlovchining imzosi bilan tasdiqlanadi.

Mol-mulkdan foydalanish huquqini cheklash bu mol-mulk realizatsiya qilish uchun olinguniga qadar foydalanilishi uning xususiyatlarining o'zgarishi yoki yo'qolishiga olib kelishi mumkinligi haqida sud ijrochida asoslar bo'lgan taqdirda qo'llaniladi. Cheklashning turlari, hajmi va muddatlarini har bir muayyan holda mol-mulkning xususiyati, uning mulkdori yoki egasi uchun ahamiyati hisobga olinib, sud ijrochisi tomonidan belgilanadi. Masalan, yengil avtotransport xatlanganda va u saqlash uchun qarzdorning o'ziga topshirilganda bu

transport vositasi sud ijrochisi tomonidan olib qo'yilguniga qadar undan foydalanish taqiqlangani ma'qul. Chunki avtotransportdan foydalanish uning eskirishiga yoki yo'l transport hodisasida shikastlanishiga olib kelishi mumkin.

Xatlangan mol-mulkni saqlovchisi etib qarzdor emas, balki boshqa shaxs tayinlanganda ham bu mulkning but saqlanishini ta'minlash maqsadida undan foydalanish huquqini chegaralash maqsadga muvofiqdir.

Bunday cheklashlar belgilangan va keyinchalik ular qarzdor yoki saqlovchi tomonidan buzilgan hollarda sud ijrochisi ko'rsatilgan shaxslarning javobgarligi masalasini qo'yishi mumkin.

Zarur hollarda sud ijrochisi xatlangan va olib qo'yilgan mol-mulkni saqlash masalalarini hal qilishi lozim.

Mol-mulkni saqlash «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 55-moddasi qoidalari bo'yicha amalga oshiriladi. Xatlangan va olib qo'yilgan mol-mulkni saqlash tartibi hamda shartlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 53-moddasi 4-qismida qarzdorning mol-mulkini xatlashning asoslari ko'rsatilgan. Bu asoslar ro'yxati tugallangan bo'lib, boshqa holatlarda bu majburiy ijro chorasi qo'llanilmaydi.

Ko'rsatilgan Qonunning 53-moddasi besh qismida xatlangan mol-mulkni realizatsiya qilish uchun olib qo'yish tartibi belgilangan. Xatlangan mol-mulkni olib qo'yib, realizatsiya qilish uchun topshirish sud ijrochisi tomonidan belgilangan muddatda, biroq xatlangandan keyin kamida uch ish kundan so'ng amalga oshiriladi.

Qonunda xatlangan mol-mulkning olib qo'yilishini qanday rasmiylashtirish lozim ekanligi haqida to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatma mavjud emas. Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, bunday harakatlarni olib qo'yish dalolatnomasi bilan rasmiylashtirish maqsadga muvofiq. Bu dalolatnoma xolislar ishtirokida tuzilishi va quyidagilarni o'zida aks ettirishi lozim:

- 1) olib qo'yish dalolatnomasi tuzilgan vaqt va joy;
- 2) tuman (shahar) sud ijrochilari bo'limining nomi, sud ijrochisining familiyasi, ismi-sharifi;
- 3) xolislarining familiyasi, ismi-sharifi va yashash joyi;

4) ijro hujjatining nomi, undiruvchi va qarzdorning nomi va ijro hujjatining mazmuni;

5) agarda olib qo'yishda boshqa shaxslar ham ishtirok etgan bo'lsa, ular haqida ma'lumotlar;

6) olib qo'yilgan narsalarning ro'yxati va ularning qisqa tasnifi.

Olib qo'yish dalolatnomasi sud ijrochisi, xolislar, agar qatnashgan bo'lsa, taraflar tomonidan imzolanadi. Dalolatnoma kamida ikki nusxada tuzilib, ulardan biri qarzdorga topshiriladi, ikkinchisi esa ijro ishi yuritish materiallariga qo'shib qo'yiladi.

Sud ijrochisiga muayyan ijro ishi yuritish holatlaridan kelib chiqib, mol-mulkni xatlash bilan bir vaqtda ushbu mol-mulkni yoki uning ayrim ashyolarini olib qo'yish huquqi berilgan. Sud ijrochisi bu huquqdan odatda xatlangan mol-mulkning yo'q bo'lib ketishi yoki yaroqsiz bo'lib qolishi ehtimoli bor hollarda foydalanadi. Qonunga ko'ra tez buziladigan oziq-ovqat mahsulotlari va boshqa ashyolar olib qo'yiladi va darhol realizatsiya qilish uchun topshiriladi.

Qarzdorning mol-mulkini ro'yxatga olish paytida aniqlanib, xatlangan so'mlar va chet el valutasidagi pul mablag'lari, qimmatli qog'ozlar, qimmatbaho toshlar, oltin, kumush, platina va platina guruhidagi metallardan, qimmatbaho toshlardan, marvariddan yasalgan zargarlik buyumlari va boshqa buyumlar, shuningdek, ana shunday buyumlarning rezgilari va alohida qismlari (bo'laklari) olib qo'yilishi shart. Ko'rsatilgan qimmatliklar olib qo'yish dalolatnomasi tuzilgan holda olib qo'yiladi va saqlash uchun Markaziy bankning tegishli muassasasiga dalolatnoma tuzilgan holda topshiriladi.

**Qimmatli qog'ozlarni xatlash.** Qimmatli qog'ozlarni xatlash, qimmatli qog'ozlarning xatlov dalolatnomasini tuzish va ularni tassaruf etishni ta'qiqlashdan iboratdir. Xatlangan qimmatli qog'ozlarni sotish, o'z majburiyatlari yoki uchinchi shaxslarning majburiyatlari bo'yicha ta'minlov vositasi sifatida foydalanish, shuningdek, qimmatli qog'ozlarni huquqni hisobga olish uchun boshqa depozitariyga yoki qimmatli qog'ozlar egalari reestrini yurituvchi tashkilotga berish hamda qimmatli qog'ozlarni boshqa yo'l bilan begonalashtirish mumkin emas. Zaruriyat tug'ilganda esa, boshqa xil cheklovlar ham qo'llanilishi mumkin.

Qimmatli qog'ozlarni xatlash tartib-tamoyili ularning turiga qarab, bir-biridan farq qiladi.

Hujjatli qimmatli qog'ozlar ularning turgan joyi bo'yicha xatlanadi. Hujjatsiz qimmatli qog'ozlar ushbu qog'ozlar egasining huquqlari ro'yxatga olingan joy bo'yicha xatlanadi.

Qimmatli qog'ozlar xatlanganda sud ijrochisi qaror chiqaradi. Hujjatli qimmatli qog'ozlar xatlanganligi to'g'risida sud ijrochisi xatlangan qimmatli qog'ozlarning xatlov dalolatnomasini ham tuzadi.

Sud ijrochisining qimmatli qog'ozlar xatlanganligi to'g'risidagi qarorida yoki dalolatnomasida xatlangan qimmatli qog'ozlarning umumiy soni, ularning turi va qimmatli qog'ozlar emitentlari to'g'risidagi ma'lumotlar, qimmatli qog'ozlar chiqarilgan sana, ularni identifikatsiya qilish, shuningdek, qimmatli qog'ozlarning qarzdorga tegishlilikini aniqlash imkonini beruvchi boshqa ma'lumotlar ko'rsatiladi.

Hujjatli qimmatli qog'ozlarni xatlashda tegishli sertifikatlar xatlov dalolatnomasiga kiritiladi, agarda ular depo hisobvarag'iga qo'yilgan bo'lsa, xatlash depo hisobvarag'idagi yozuvlar asosida amalga oshiriladi. Hujjatsiz qimmatli qog'ozlar xatlanganda, ushbu qog'ozlar egasi qimmatli qog'ozlar egalari reestrini yuritish tizimidagi yozuvlar orqali yoki qimmatli qog'ozlar depo hisob varag'iga qo'yilgan taqdirda, depo hisob varag'idagi yozuvlar asosida aniqlanadi. Qarzdorning hujjatsiz qimmatli qog'ozlariga egallik huquqi reestr yuritish tizimidan (depo hisobvarag'idan) berilgan tegishli ko'chirma bilan tasdiqlanadi. Bunday hujjat vakolatli shaxsning talabiga ko'ra reestr yurituvchi yoki depozitariy tomonidan beriladi. Bu hujjat qimmatli qog'oz hisoblanmaydi, demak, qimmatli qog'oz sifatida xatlashning bevosita obyekti bo'lishi mumkin emas.

Qarzdorga tegishli bo'lgan qimmatli qog'ozlarning xatlanishi qarzdorga ularni tasarruf etish, shuningdek, bunday qimmatli qog'ozlarni huquqlarni hisobga olish uchun boshqa depozitariyga topshirish taqiqlanganligini anglatadi. O'zga turdagi cheklovlarni belgilashda, shu jumladan, qarzdorning qimmatli qog'ozlarda mustahkamlab qo'yilgan daromad olish huquqi va boshqa huquqlarini cheklashda sud ijrochisi belgilangan cheklovlarni qimmatli qog'ozlarni xatlash to'g'risidagi qarorda sanab o'tishi shart.

## **6-§. Qarzdorning mol-mulkini baholash va saqlash**

Qarzdorning xatlangan mol-mulkini baholash sud ijrochisi tomonidan ta'minlanadi.

Sud ijrochisi mol-mulkni sotish uchun uning dastlabki narxini belgilash maqsadida qarzdorning ro'yxatga olingan mol-mulkini baholash to'g'risida qaror chiqaradi va bu qarorga asosan, ijro hujjatlariga asosan realizatsiya qilinadigan mol-mulkni baholash huquqiga ega bo'lgan mutaxassis — baholovchini jalb etadi. O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2006-yil 28-noyabrda N 1643-son bilan ro'yxatga olingan «Baholovchilarni tanlash bo'yicha tanlov o'tkazish va ijro harakatlarini amalga oshirishda sud ijrochilari tomonidan xatlangan mol-mulkni baholash tartibi to'g'risida»gi Nizomga ko'ra baholovchi sifatida baholash faoliyati bilan shug'ullanish huquqini beruvchi litsenziyaga ega bo'lgan va baholovchilarni tanlash bo'yicha tanlovdan o'tib, sud ijrochilari tomonidan ijro harakatlarini amalga oshirish jarayonida xatlangan mol-mulkni baholovchilar reestriga kiritilgan yuridik yoki jismoniy shaxslar jalb etiladi.

Ijro hujjatlariga asosan realizatsiya qilinadigan mol-mulkni baholash uchun tanlovdan o'tgan va reestrga kiritilgan baholovchi va Sud departamenti yoki uning hududiy boshqarmasi o'rtasida shartnoma tuziladi.

Baholashni o'tkazish muddati va baholovchining xizmat haqi sud ijrochisi va baholovchi o'rtasida tuziladigan bitim bilan belgilanadi va bu haqida tegishli dalolatnoma tuziladi. Shuni nazarda tutish kerakki, baholashni amalga oshirish muddati ijro harakatlarini amalga oshirishning qonun hujjatlarida o'rnatilgan muddatlaridan kelib chiqib belgilanadi.

Baholovchining xizmat haqi Davlat mulk qo'mitasi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi bilan birgalikda tasdiqlaydigan Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda realizatsiya qilinadigan mol-mulkni baholashda baholovchilarning xizmatlariga haq to'lash ta'riflariga asosan hisoblab chiqilib tuzilgan kalkulyatsiya bilan aniqlanadi.

Baholash obyektining bahosi baholovchi tomonidan bu mol-mulkka bo'lgan talab va taklifning bozor kon'yukturasidan kelib chiqib belgilanadi.

Baholovchi tomonidan belgilangan baho sud ijrochisi tomonidan realizatsiya etilayotgan mol-mulkning dastlabki sotish narxini belgilashga asos bo'ladi.

Mol-mulkning bozor narxi deganda uni, ochiq bozorda halol raqobat sharoitida, begonalashtirilishi (sotilishi) mumkin bo'lgan narx tushuniladi. Ochiq bozorda halol raqobat sharoitida bitim taraflari o'z manfaatlaridan kelib chiqib va hech kim tomonidan majbur qilinmagan holda, sotilayotgan



mol-mulk haqida barcha zarur axborotlarga ega bo'lgan holda harakat qiladilar. Bitim narxiga hech qanaqangi favqulodda holatlar ta'sir qilmasligi kerak.

Baholash natijalariga ko'ra baholovchi sud ijrosichiga baholash haqida hisobot taqdim etadi. Sud ijrochisi, agar qonun hujjatlarida boshqacha tartib nazarda tutilmagan bo'lsa, sotuvga qo'yilayotgan mol-mulkka baholash haqidagi hisobotdan kelib chiqib, boshlang'ich narx belgilaydi.

Sud ijrochisi alohida ko'char mol-mulkning shartnomaviy narxini faqat alohida olingan mol-mulkning qiymati eng kam ish haqining yigirma baravaridan, mol-mulkning jami qiymati esa eng kam ish haqining yuz baravaridan oshmagan taqdirdagina, mutaxassisni jalb etmagan holda mustaqil belgilashi mumkin, avtomototransport vositalari bundan mustasno.

Bunday hollarda alohida olingan mol-mulkning shartnomaviy narxi bu mulkni ro'yxatga olish paytidagi bozor narxining 70% dan kam bo'lmasligi kerak. Bozor narxi ro'yxatga olingan mol-mulkka bo'lgan talab va taklifning bozor kon'yukturasi holati to'g'risidagi mavjud ma'lumotlar asosida belgilanadi.

Sud ijrochisi va baholovchi baholanayotgan mol-mulkning narxini qasddan pasaytirganliklari uchun qonun hujjatlariga muvofiq javobgarlikka tortiladilar.

Garovga qo'yilgan mol-mulk bilan ta'minlangan majburiyatlarni ijro etishda undiruv ushbu mol-mulkka qaratilgan taqdirda, garovga qo'yilgan mol-mulkning kim oshdi savdosi boshlanadigan boshlang'ich realizatsiya qilish narxi sud qarori bilan belgilanadi. Ko'rsatilgan narx sud tomonidan belgilangan bo'lmasa, mazkur mol-mulk garov (ipoteka) to'g'risidagi shartnomada ko'rsatilgan narxda kim oshdi savdosiga qo'yiladi.

Qimmatli qog'ozlar, valuta qimmatliklari, qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlardan yasalgan zargarlik buyumlari va boshqa ro'zg'or buyumlari, nodir buyumlar, asl tasviriy sa'nat va haykaltaroshlik asarlari, albatta mutaxassislar ishtirokida baholanadi, so'ngra (uch sutka ichida) mas'uliyatli saqlash uchun bankka yoki depozitariyga topshiriladi, muayyan turdagi boyliklar muzeyga yoki ularning saqlanish sharoitlarini ta'minlovchi boshqa maxsus muassasaga topshirilishi lozimligi to'g'risida qonun hujjatlarida belgilangan hollar bundan mustasno.

Fond birjasining rasmiy listingiga kiritilgan qimmatli qog'ozlarning qiymati tegishli qimmatli qog'ozlar o'zida rasmiy listingga kiritilgan va qonun hujjatlariga muvofiq markazlashtirilgan tartibda kotirovka

qilinadigan fond birjasiga sud ijrochisi tomonidan yozma so'rov berish orqali aniqlanadi.

Agar sud ijrochisi tomonidan ro'yxatga olingan qimmatli qog'ozlar fond birjasining rasmiy listingiga kiritilmagan va markazlashtirilgan tartibda kotirovka qilinmayotgan bo'lsa, sud ijrochisi qimmatli qog'ozlarni baholash uchun qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda mutaxassisni jalb etadi.

Sud ijrochisi tomonidan mol-mulkni yoki mulkiy huquqni baholash to'g'risidagi hisobot olingan (chiqarilgan) paytdan e'tiboran uch ish kunidan kechiktirmay, ijro ishi yuritishdagi taraflarga baholash natijalari haqida bildirishnoma yuboriladi.

Baholash to'g'risidagi hisobotda ko'rsatilgan baholash obyektining qiymati xususida ijro ishi yuritishdagi taraflar o'tkazilgan baholash to'g'risida o'zlari xabardor qilingan kundan e'tiboran o'n kundan kechiktirmay sudda nizolashishi mumkin.

Ijro harakatlarini amalga oshirishda sud ijrochisi tomonidan xatlangan mol-mulkni baholashni amalga oshiruvchi mutaxassislarni tanlab olish tartibi O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Davlat mulkini boshqarish davlat qo'mitasi bilan birgalikda belgilanadi.

Sud ijrochisi qarzdorning mol-mulkini ro'yxatga olib, xatlash harakatlarini amalga oshirishda shartli majburiy tartibda, ushbu ro'yxatga olingan va xatlangan mol-mulkka saqlovchi tayinlash masalasini hal etadi. Sud ijrochisi xatlangan mol-mulkni saqlash uchun qaysi saqlovchiga topshirgan bo'lsa, o'sha saqlovchi sud ijrochisining yozma ravishdagi roziligisiz bu mol-mulkdan foydalanishi mumkin emas. Depozitariya saqlash uchun topshirilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha, shuningdek, mol-mulkning xossalari ko'ra, undan foydalanish uning yo'q bo'lib ketishiga yoki qiymati pasayishiga olib kelgan taqdirda, sud ijrochisi bunday rozilikni berishga haqli emas. Agar mazkur mol-mulkdan foydalanish uning saqlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lsa, sud ijrochisining roziligi talab etilmaydi.

Mol-mulk saqlash uchun qarzdorga yoki sud ijrochisi tayinlagan boshqa shaxslarga berilishi mumkin.

Bunda sud ijrochisi saqlovchi mol-mulk saqlashni ta'minlash va mol-mulk yo'qotilganda yoki shikastlanganda keltirilgan zararni to'lash imkoniga ega ekanligiga ishonch hosil qilishi lozim.

Qarzdor jismoniy shaxsning mol-mulkini saqlovchi sifatida qarzdorning o'zi, uning oila a'zolari, undiruvchi hamda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi vakillari yoki boshqa shaxslar tayinlanishlari mumkin.

Qarzdor yuridik shaxs mol-mulkini saqlovchi sifatida qarzdor yuridik shaxsning vakillari, undiruvchi yoki boshqa shaxslar tayinlanishi mumkin.

Mol-mulknini ro'yxatga olish va xatlash dalolatnomasida sud ijrochisi tomonidan qarzdorning mol-mulki saqlashga berilayotgani ko'rsatib o'tilib, dalolatnomaga saqlovchining imzosi qo'ydiriladi.

Agar mol-mulkning xossalariga ko'ra undan foydalanish uning yo'q bo'lib ketishiga yoki qimmatini pasayishiga olib kelmasa, saqlovchi undan foydalanishi mumkin, sud ijrochisi tomonidan mol-mulkdan foydalanish huquqi cheklangan holatlar bundan mustasno.

Saqlovchi, agar qarzdor uning o'zi yoki oila a'zolari (qarzdor yuridik shaxs bo'lsa, uning xodimi) bo'lmasa, saqlanganligi uchun tegishli haq oladi. Saqlovchining mol-mulknini saqlash uchun qilgan zarur xarajatlari ham mazkur mol-mulkdan foydalanish orqali amalda olgan foydasi chegirib tashlangan holda qoplanadi. Xatlangan avtomototransport vositasi auksion o'tkazilguniga qadar sud ijrochisi tomonidan belgilanadigan, uning asralishi uchun tegishli sharoitlar ta'minlanadigan maxsus ajratilgan joylarda (saqlash joylarida, omborlarda, vakolatli organlar va boshqa tashkilotlarning jarima maydonlarida) saqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-y. 25.03. N 140-sonli «Davlat daromadiga o'tkaziladigan mol-mulknini olib qo'yish, sotish yoki yo'q qilib tashlash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida»gi Qaroriga ko'ra, sud ijrochisi ijro hujjatini ijro etish amalga oshirilgunga qadar mol-mulknini saqlaydigan joyni o'zgartirishga haqli. Bunda qabul qilish-topshirish dalolatnomasi tuziladi. Dalolatnoma sud ijrochisi, mol-mulknini olib qo'ygan organning mansabdor shaxsi, mol-mulk saqlanishi uchun javobgar bo'lgan shaxs, mol-mulk saqlanishi uchun javobgar etib tayinlangan shaxs tomonidan imzolandi.

Mol-mulknini saqlash joyi o'zgartirilgan taqdirda ro'yxat tuzish bilan bir vaqtda qabul qilish-topshirish dalolatnomasi rasmiylashtiriladi, unda mol-mulkning ro'yxati aks ettiriladi.

Mol-mulknini saqlash tuzilgan shartnoma asosida keyinchalik sotish uchun savdo tashkilotiga yuklanishi ham mumkin.

## 7-§. Xatlangan mol-mulkni realizatsiya qilish

Xatlangan mol-mulkni realizatsiya qilish (muomaladan chiqarilgan yoki muomalasi cheklangan mol-mulk bundan mustasno) agar Qonun hujjatlarida boshqacha holat nazarda tutilgan bo'lmasa, xatlangan kundan boshlab ikki oy ichida uni sotish yo'li bilan amalga oshiriladi.

Qarzdorning mol-mulkini realizatsiya qilish shartnoma-vositachilik asoslarida yoxud kim oshdi savdosida amalga oshiriladi, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni 56-moddaning uchinchi qismida ko'rsatilgan hollar bundan mustasno.

Avtomototransport vositalari, ko'chmas mulk, shu jumladan, yer uchastkasi, qurilishi tugallanmagan obyektlar, ko'chmas mulkni uzoq muddatli ijaraga olish huquqlari, yer uchastkasiga bo'lgan mulkiy huquqlar, intellektual faoliyat natijalari va shaxsiylashtirish vositalariga aks ettiruvchi vositalarga bo'lgan mulkiy huquqlarni realizatsiya qilish qonun hujjatlarida belgilangan tartibda maxsus ajratilgan maydonchalarda birjalar tomonidan o'tkaziladigan ochiq auksion shaklidagi kim oshdi savdosida amalga oshiriladi.

Qarzdorning mol-mulki shartnoma-vositachilik asoslarida yoki auksion savdosi shartlariga muvofiq realizatsiya qilinadi, ko'chmas mulk bundan mustasno.

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2006-yil 29-dekabrda №1649-son bilan ro'yxatga olingan «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari bo'yicha mol-mulkni sotish uchun savdo tashkilotlarini tanlash va mol-mulkni sotish tartibi to'g'risida»gi Nizomga muvofiq, ijro hujjatlariga asosan mol-mulkni sotish bo'yicha savdo tashkilotlarini tanlab olish O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamentining hududiy boshqarmalari tomonidan tanlov asosida amalga oshiriladi.

Xatlangan mol-mulk uni baholash to'g'risidagi xulosa baholovchidan olingan kundan boshlab, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda sud ijrochisi tomonidan baholanganda esa, mol-mulk baholangan kundan boshlab uch kun ichida dalolatnoma asosida sud ijrochisi tomonidan savdo tashkilotiga topshiriladi.

Bunda sud ijrochisi belgilangan tartibda xatlangan mol-mulkni sotishga topshirish haqida dalolatnoma tuzadi.

Xatlangan mol-mulknı sotishga topshirish haqidagi dalolatnomaga quyidagilar ilova qilinadi:

- ijro hujjatining nusxasi;
- mol-mulknı xatlash (ro‘yxatga olish) dalolatnomasining nusxasi;
- mol-mulknı tavsiflovchi hujjatlar va (yoki) baholash to‘g‘risidagi xulosa nusxalari;
- sertifikatlanishi shart bo‘lgan tovarlar bo‘yicha muvofıqlik sertifikatları.

Ijro hujjatlari ijrosini o‘z vaqtida ta‘minlash uchun miqdori, hajmi va tez sotilishi imkoniyatlaridan kelib chiqib, mol-mulk bir vaqtning o‘zida sotish uchun shartnoma tuzilgan bir nechta savdo tashkilotlariga berilishi mumkin.

Sotish uchun savdo tashkilotlari tomonidan qabul qilingan mol-mulklar xatlash (ro‘yxatga olish) dalolatnomasida nazarda tutilgan tartib raqamlari, shuningdek, qonun hujjatlariga muvofiq boshqa ma‘lumotlar ko‘rsatilgan holda muvofıqlik sertifikatları (sertifikatlanishi shart bo‘lgan tovarlar bo‘yicha) va savdo tashkilotining tovar yorliqlari bilan ta‘minlanishi kerak.

Mol-mulklarni juz‘iy ta‘mirlash, tozalash va tekislash ularni sotish uchun qabul qilib olgan savdo tashkilotlari hisobidan amalga oshiriladi.

Savdo tashkilotlari tomonidan mol-mulknı sotish O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 13-fevraldagi 75-son qarori bilan tasdiqlangan «O‘zbekiston Respublikasi chakana savdo qoidalari» asosida amalga oshiriladi.

Agar realizatsiya qilish uchun auksion shaklidagi kim oshdi savdosiga qo‘yilgan mol-mulk auksion shaklidagi kim oshdi savdosi amalga oshmagan deb topilishi munosabati bilan realizatsiya qilinmasa, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonuni 63-moddasi sakkizinchi qismining uchinchi xatboshisida ko‘rsatilgan asosga ko‘ra, kim oshdi savdosining amalga oshmagan deb topilishi bundan mustasno, mazkur mol-mulk sud ijrochisi tomonidan quyidagi tartibda arzonlashtirilishi kerak:

- davlat soliq xizmati organi va moliya organi vakillari ishtirokida mol-mulk narxining 10 foizidan oshmagan miqdorda – davlat daromadiga undirishni nazarda tutuvchi ijro hujjatlari bo‘yicha;
- mol-mulk qiymatining 10 foizi miqdorida – boshqa ijro hujjatlari bo‘yicha.

Savdo tashkilotlariga realizatsiya qilish uchun topshirilgan mol-mulk ham, agar u savdo tashkilotlariga realizatsiya qilish uchun topshirilgan kundan e'tiboran o'ttiz kun ichida realizatsiya qilinmagan bo'lsa, arzonlashtirilishi lozim. Bunda arzonlashtirish «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni 56-moddaning beshinchi qismida belgilangan tartibda va miqdorda amalga oshiriladi.

Mol-mulk arzonlashtirilganda sud ijrochisi belgilangan tartibda dalolatnoma tuzadi, shundan so'ng arzonlashtirilgan mol-mulk takroriy auksion shaklidagi kim oshdi savdolariga yoki savdo tashkilotlariga takroran realizatsiya qilish uchun qo'yiladi. Bunda arzonlashtirilgan mol-mulk bo'yicha takroriy auksion shaklidagi kim oshdi savdolari o'tkazilishi to'g'risidagi xabar u o'tkazilishidan kamida o'n besh kun oldin ommaviy axborot vositalarida beriladi. Garovga qo'yilgan mol-mulk bilan ta'minlangan qarzni undirish to'g'risidagi ijro hujjatlari bo'yicha mazkur mol-mulkni realizatsiya qilishda, shuningdek, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni 63-moddasining sakkizinchi qismi uchinchi xatboshisida ko'rsatilgan asosga ko'ra dastlabki kim oshdi savdolari amalga oshmagan deb e'lon qilinganda mol-mulk arzonlashtirilmaydi va birinchi baholangan narx bo'yicha takroriy auksion shaklidagi kim oshdi savdolariga yoki savdo tashkiloti tomonidan takroran realizatsiya qilishga qo'yiladi.

Mol-mulk takroriy auksion shaklidagi kim oshdi savdolarida realizatsiya qilinmagan yoki takroran realizatsiya qilish uchun savdo tashkilotlariga topshirilgan boshqa mol-mulk o'ttiz kun mobaynida realizatsiya qilinmagan taqdirda, u ushbu moddaning beshinchi qismiga muvofiq arzonlashtirilgan narxda undiruvchiga taklif qilinadi, davlat daromadiga ijro hujjatlari bo'yicha undirish qaratilgan mol-mulk esa ushbu moddada belgilangan tartibda yana arzonlashtirilishi va realizatsiya qilishga qo'yilishi lozim. Garovga qo'yilgan mol-mulk bilan ta'minlangan qarzni undirish to'g'risidagi ijro hujjatlari bo'yicha ushbu mol-mulk realizatsiya qilinmasa, sud ijrochisi garovga oluvchiga mol-mulkni takroriy auksion shaklidagi kim oshdi savdolaridagi yoki savdo tashkilotlarining takroriy realizatsiya qilishidagi boshlang'ich sotish narxidan 10 foizga kamaytirilgan summada o'zida qoldirishni taklif qiladi.

Qimmatli qog'ozlar qimmatli qog'ozlarning birja bozorlarida va uyushgan birjadan tashqari bozorlarida realizatsiya qilinishi kerak. Ular sud ijrochisi

bilan tuzilgan shartnoma asosida faoliyat yurituvchi investitsiya vositachisi – broker tomonidan kim oshdi savdosiga qo‘yiladi. Qimmatli qog‘ozlar arzonlashtirilmaydi va ikki oy mobaynida bir necha marta kim oshdi savdosiga qo‘yiladi. Qimmatli qog‘ozlar mazkur muddatda realizatsiya qilinmagan taqdirda, sud ijrochisi undiruvchiga ushbu qimmatli qog‘ozlarni ularni broker tomonidan kim oshdi savdosiga qo‘yilgan oxirgi kim oshdi savdosi kunining oxirgi kim oshdi savdosi soatidagi o‘rtacha narxida o‘zida qoldirishni taklif etadi.

Sud ijrochisining realizatsiya qilinmagan mol-mulkni o‘zida qoldirish haqidagi ushbu moddaning sakkizinchi va to‘qqizinchi qismlarida nazarda tutilgan taklifi sud ijrochisi tomonidan tegishli mol-mulk realizatsiya qilinmaganligi to‘g‘risidagi xabarnoma olingan kundan e‘tiboran uch ish kunidan kechiktirmay undiruvchiga yuborilishi lozim. Bir navbatdagi talablar bo‘yicha bir nechta undiruvchi bo‘lgan taqdirda, takliflar sud ijrochisi tomonidan Sud departamenti organlariga ijro hujjatlarining kelib tushishi navbatiga ko‘ra undiruvchilarga yuboriladi. Agar mol-mulkning sud ijrochisi tomonidan taklif qilingan bahosi ijro hujjati bo‘yicha undiruvchiga to‘lanishi lozim bo‘lgan summadan ortiq bo‘lsa, undiruvchi realizatsiya qilinmagan mol-mulkni o‘zida qoldirishga tegishli farqni bir vaqtning o‘zida Sud departamenti organining depozit hisobvarag‘iga to‘lagan (o‘tkazgan) taqdirda haqli, bu haqda taklifda ko‘rsatib o‘tiladi. Undiruvchi realizatsiya qilinmagan mol-mulkni o‘zida qoldirish to‘g‘risidagi qarori haqida sud ijrochisini taklifni olgan kundan e‘tiboran besh kun ichida yozma shaklda xabardor qilishi shart.

Undiruvchi mol-mulkni o‘zida qoldirishdan voz kechgan taqdirda yoxud bu haqdagi o‘z qarorini belgilangan muddatda yozma shaklda taqdim etmasa, mol-mulk ijro xarajatlari, shu jumladan, mol-mulkni olib qo‘yish, baholash va realizatsiya qilish bo‘yicha qilingan xarajatlar undirilgan holda qarzdorga qaytariladi. Undiruvchi – garovga oluvchi realizatsiya qilinmagan garovga qo‘yilgan mol-mulkni o‘zida qoldirishdan voz kechganda yoxud belgilangan muddatda o‘z qarorini yozma shaklda taqdim etmaganda, ijro ishi yuritish ijro hujjatini undiruvchiga qaytarish bilan tamomlanadi, realizatsiya qilinmagan boshqa mol-mulk bo‘yicha ijro ishi yuritish esa qarzdorda undiruvga qaratilishi mumkin bo‘lgan o‘zga mol-mulk bo‘lmasa, ijro hujjatini undiruvchiga qaytarish bilan tamomlanadi.

Olib qo‘yilgan va realizatsiya qilinmagan mol-mulk qarzdor qarzini

va sud ijrochisi mol-mulkni olib qo'yish, baholash va realizatsiya qilish bilan bog'liq holda qilgan xarajatlarning o'zni to'liq qoplanganligini tasdiqlovchi hujjatlarni undiruvni amalga oshirayotgan sud ijrochisiga taqdim etgan taqdirda ham qarzdorga qaytariladi.

Realizatsiya qilingan mol-mulkni mol-mulkning bahosi to'liq to'languniga qadar xaridorlarga berib yuborish, shuningdek, to'lovni kechiktirish (bo'lib-bo'lib to'lash) sharti bilan realizatsiya qilish savdo tashkilotlariga va sud ijrochilariga taqiqlanadi.

Davlat daromadiga o'tkaziladigan mol-mulkni realizatsiya qilish xususiyatlari, shuningdek, ko'chmas mulkni uzoq muddatga ijaraga olish huquqlarini, qarzdorning yer uchastkalariga, intellektual faoliyat natijalariga va shaxsiylashtirish vositalariga bo'lgan mulkiy huquqlarini realizatsiya qilish tartibi ushbu Qonun talablari hisobga olingan holda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

Sotuvga chiqarilgan mol-mulk ikki oy mobaynida belgilangan narxda sotilmasa, savdo tashkiloti mol-mulk narxini kamaytirish yoxud uni qaytarib olish masalasini ko'rib chiqish uchun sud ijrochisiga yozma ravishda xabarnoma yuboradi.

Savdo tashkilotlari tomonidan shartnoma shartlariga, shuningdek, mol-mulkni sotish tartibiga rioya etilishi ustidan nazorat tegishli sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari tomonidan amalga oshiriladi.

Shartnoma shartlari va mol-mulkni sotish tartibi buzilgan taqdirda sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari shartnomani bir tomonlama bekor qilish to'g'risida hududiy boshqarmaga bildirgi yuborishi hamda mol-mulkni «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari bo'yicha mol-mulkni sotish uchun savdo tashkilotlarini tanlash va mol-mulkni sotish tartibi to'g'risida»gi Nizom asosida tanlab olingan boshqa savdo tashkilotiga olib berishga haqlidir.

Mol-mulkni realizatsiya qilishdan tushgan pul mablag'lari, savdo chegirmasini ushlab qolgan holda, realizatsiya qilinishiga qarab savdo tashkiloti tomonidan sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlarining depozit hisob raqamiga ikki bank ish kunidan kechikmay, ijro hujjatining tartib raqami va sanasi ko'rsatilgan holda o'tkaziladi.

Mol-mulkni realizatsiya qilishdan tushgan summani o'tkazish muddati kechikkan taqdirda savdo tashkilotdan kechikkan har bir kun uchun to'lanadigan summaning 0,5 foizi miqdorida penya undiriladi.



Qonun hujjatlariga ko'ra, ijro hujjatlari bo'yicha ayrim mulk turlari uchun realizatsiya qilishning alohida tartibi o'rnatilgan. Chunonchi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 31-avgustdagi PQ-458-sonli «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarorida sud qarorlari va boshqa organlar hujjatlari asosida avtotransport vositalari va ko'chmas mulkni sotish faqatgina birjalar tomonidan maxsus savdo maydonlarida o'tkaziladigan ochiq auksionlar orqali amalga oshirilishi belgilab qo'yilgan.

O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2006-yil 30-sentabrdagi 1625-son bilan ro'yxatga olingan «Auksion savdolari o'tkazish uchun birjalarni tanlash to'g'risida»gi Nizomga muvofiq ijro hujjatlari bo'yicha avtotransport vositalari va ko'chmas mulkni sotuvchi birjalar Adliya vazirining buyrug'i bilan tasdiqlanadigan komissiya tomonidan tanlov asosida belgilanadi.

Komissiya a'zolari Adliya vazirligi, Monopoliyadan chiqarish va raqobatni qo'llab quvvatlash Davlat qo'mitasi vakillaridan iborat tarkibda tuziladi.

Avtotransport vositalarini va ko'chmas mulkni realizatsiya qilish «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish jarayonida avtomototransport vositalarini va ko'chmas mulkni sotish tartibi to'g'risida»gi Nizomga muvofiq birjalar tomonidan sud ijrochisi bergan buyurtma asosida amalga oshiriladi.

Sud ijrochisi avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkni sotish uchun quyidagi muddatlarda birjaga belgilangan shakldagi buyurtmani yuboradi:

– davlat daromadiga o'tkazilgan avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkni belgilangan tartibda rasmiylashtirilgan hujjatlar bilan birgalikda vakolatli organdan olingan kunning ertasidan kechiktirmay;

– boshqa ijro hujjatlari bo'yicha undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qarashda – baholovchidan avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkni baholash to'g'risidagi xulosa olingan kunning ertasidan kechiktirmay.

Avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkni sotish to'g'risidagi buyurtmaga quyidagilar ilova qilinadi:

– ijro hujjatining nusxasi;

- mol-mulkni xatlash dalolatnomasining nusxasi;
- avtomototransport vositasi yoki ko‘chmas mulkni tavsiflovchi hujjatlar, shu jumladan, ularni ko‘zdan kechirish dalolatnomasi hamda baholash to‘g‘risidagi xulosa nusxalari;

- avtomototransport vositasi yoki ko‘chmas mulkdan foydalanish yoki ularga egalik qilish huquqini tasdiqlovchi hujjatlarning nusxalari.

Birja buyurtmani qabul qilgan kundan boshlab 3 kundan kechiktirmay ommaviy axborot vositalarida auksion o‘tkazilishi to‘g‘risida xabarnoma beradi.

Xabarnoma kamida ikkita (respublika va viloyat miqyosidagi) ommaviy axborot vositasida beriladi. Takroran xabarnoma berish faqatgina ilgari e‘lon qilingan ommaviy axborot vositalari orqali amalga oshirilishi mumkin.

Auksion o‘tkazilishi to‘g‘risida xabarnoma e‘lon qilinadigan ommaviy axborot vositalari ro‘yxati Sud departamenti tomonidan belgilanadi.

Xabarnomada quyidagi ma‘lumotlar ko‘rsatilishi lozim:

- auksion o‘tkazish sanasi, vaqti va joyi;
- auksion o‘tkazish shakli;
- auksion obyekt, shu jumladan, ko‘chmas mulk joylashgan va avtomototransport vositasi saqlanayotgan joy to‘g‘risidagi ma‘lumot;
- auksion obyektining dastlabki (boshlang‘ich) narxi;
- auksion ishtirokchilariga auksion obyektlarini oldindan bevosita ko‘rsatish tartibi;
- auksionda ishtirok etish uchun arizalar va boshqa hujjatlarni qabul qilishning oxirgi muddati;
- ijro hujjatining sanasi va raqamini ko‘rsatgan holda har bir auksion obyekt bo‘yicha boshlang‘ich narxga nisbatan foizlarda (kamida 10 foiz) ifodalangan zakalat puli miqdori hamda uni o‘tkazish lozim bo‘lgan birjaning bankdagi hisob raqami rekvizitlari;
- birjaning rekvizitlari, shu jumladan, aloqa (ish) telefoni raqami.

Auksion o‘tkazish to‘g‘risidagi xabarnoma ommaviy axborot vositalarida uni o‘tkazishdan kamida o‘ttiz kun oldin beriladi.

Avtomototransport vositasi yoki ko‘chmas mulk auksion o‘tkazish shartlari o‘zgartirilmagan holda takroran kim oshdi savdosiga qo‘yilganda, auksion o‘tkazish to‘g‘risidagi xabarnoma uni o‘tkazishdan kamida 15 kun oldin berilishi lozim.

Kim oshdi savdolarida sotib oluvchi sifatida qatnashish huquqiga ega bo'lgan, auksionda ishtirok etish uchun o'z vaqtida ariza bergan, zarur hujjatlarni taqdim qilgan va belgilangan tartibda zakalat pulini to'lagan yuridik va jismoniy shaxslar auksionda qatnashishi mumkin.

Arizalarni qabul qilish auksion o'tkazilishiga bir kun qolganda to'xtatiladi.

Auksionda ishtirok etish uchun birjaga quyidagi hujjatlar taqdim qilinadi:

– auksionda ishtirok etish to'g'risidagi ariza;

– birjaning bankdagi hisob raqamiga zakalat puli to'langanligini tasdiqlovchi hamda auksion o'tkazish to'g'risidagi xabarnomada nazarda tutilgan ijro hujjatining tartib raqami va sanasi ko'rsatilgan to'lov hujjatining (kvitansiyaning) nusxasi. Bunda, bir nechta auksion obyektlari bo'yicha zakalat puli ularning har biri uchun alohida to'lov topshiriq-nomalari (kvitansiyalar) bilan to'lanishi kerak;

– belgilangan tartibda tasdiqlangan ishonchnoma (vakillar uchun).

Chet el yuridik va jismoniy shaxslari so'mdagi mablag'larning kelib chiqishi qonuniyligini tasdiqlaydigan ma'lumotlarni qo'shimcha ravishda taqdim etadilar.

Auksion «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish jarayonida avtomototransport vositalarini va ko'chmas mulkni sotish tartibi to'g'risidagi Nizom»ga muvofiq, birjaning auksion o'tkazuvchisi tomonidan narxning oshib borishi tamoyili bo'yicha o'tkaziladi.

Auksion natijalari to'g'risidagi bayonnoma va to'lov hujjati sud ijrochisiga avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkni band solishdan yechish, shuningdek, uni auksion g'olibiga berish uchun asos bo'lib hisoblanadi.

Mulkni berish sud ijrochisi va auksion g'olibi yoki uning vakili tomonidan imzolanadigan dalolatnoma bilan rasmiylashtiriladi.

Auksion quyidagi hollarda o'tkazilmagan deb topiladi:

a) auksionga ikkitadan kam xaridor kelsa;

b) auksion ishtirokchilaridan hech qaysi biri auksion qadamidan qat'iy nazar, avtomototransport vositasi yoki ko'chmas mulkni auksion o'tkazuvchi e'lon qilgan boshlang'ich narxda sotib olish istagini bildirmasa;

v) auksion g'olibi auksion natijalari to'g'risidagi bayonnomani imzo-

lashdan bosh tortsa yoki belgilangan muddatda sotilgan avtomototransport vositasi yoki ko'chmas mulk qiymatini to'liq to'lamasa.

Auksion o'tkazilmagan deb topilsa, birja takroriy auksion tashkil qiladi va o'tkazadi. Takroriy auksionlar yuqorida ko'rsatilgan Nizomda belgilangan tartibda o'tkaziladi.

Avtomototransport vositasi yoki ko'chmas mulk ikki oy davomida, shu jumladan, takroriy auksionlarda sotilmagan taqdirda, birja avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkning narxini arzonlashtirish yoki ularni qaytarish masalasini hal qilish uchun sud ijrochisiga xabarnoma yuboradi.

Sud ijrochisi xabarnomani olgandan keyin uch kundan kechiktirmay avtomototransport vositasi yoki ko'chmas mulkning narxini arzonlashtirish yoxud ularni qaytarish masalasini hal qiladi.

Bunda, davlat daromadiga o'tkazish to'g'risidagi ijro hujjatlari asosida, shuningdek, davlat daromadiga undiruvni nazarda tutuvchi (shu jumladan,, soliqlar va majburiy to'lovlar bo'yicha budjetga hamda davlat maqsadli jamg'armalariga qarzlar bo'yicha undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qarataish to'g'risidagi) boshqa ijro hujjatlari asosida sotiladigan avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkning narxini arzonlashtirish sud ijrochisi tomonidan moliya va soliq organlari vakillari ishtirokida amalga oshiriladi.

Boshqa ijro hujjatlari asosida sotiladigan avtomototransport vositalari va ko'chmas mulk arzonlashtirilmaydi va «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni talablariga muvofiq keyingi ijro harakatlarini amalga oshirish uchun qaytariladi.

Arzonlashtirish avtomototransport vositasi va ko'chmas mulk qiymatining 20 foizidan ortiq bo'lmagan miqdorda amalga oshiriladi.

Arzonlashtirish to'g'risida dalolatnoma tuzilib, sud ijrochisi hamda moliya va soliq organlari vakillari tomonidan imzolanadi.

Davlat daromadiga o'tkazish to'g'risidagi ijro hujjatlariga asosan sotilishi lozim bo'lgan avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkni arzonlashtirish to'g'risidagi dalolatnomaning bir nusxasi ularni olib qo'ygan vakolatli organga yuboriladi.

Arzonlashtirilgan avtomototransport vositasi va ko'chmas mulk bo'yicha auksion ushbu Nizomda belgilangan tartibda takroriy kimoshdi savdosi sifatida o'tkaziladi.

Bunda arzonlashtirilgan avtomototransport vositalari va ko'chmas mulk bo'yicha takroriy kimoshdi savdosi o'tkazilishi to'g'risidagi xabarnoma uni o'tkazishdan kamida 15 kun oldin ommaviy axborot vositalarida e'lon qilinadi.

Ijro hujjati berishga asos bo'lgan qaror bekor qilingan yoxud ijro hujjatining ijrosi qonunda belgilangan tartibda to'xtatilgan taqdirda, auksion uni tashkil etish yoki o'tkazishning har qanday bosqichida to'xtatib qo'yilishi mumkin. Bu haqda sud ijrochisi zudlik bilan birjaga yozma xabar berishi lozim.

Birja auksion to'xtatib qo'yilganligi to'g'risida auksion o'tkazish haqida ilgari xabarnoma e'lon qilingan ommaviy axborot vositalarida xabar berishi lozim. Birja, shuningdek, sud ijrochisining tegishli yozma xabari kelib tushgan kundan boshlab 5 bank kunidan kechiktirmasdan auksionda qatnashish istagini bildirgan shaxslar tomonidan o'tkazilgan zakalat puli qaytarilishini ta'minlaydi.

Auksion natijalari to'g'risidagi bayonnoma avtomototransport vositasi yoki ko'chmas mulk sotib olinganligini tasdiqlovchi shartnoma kuchiga ega bo'ladi hamda notarial tasdiqlash talab etilmaydi.

Avtomototransport vositasi va ko'chmas mulkka bo'lgan huquq tegishli DYHXX va Yergeodezkadastr davlat qo'mitasi tomonidan auksion natijalari to'g'risidagi bayonnomaning tuman (shahar) sud ijrochilari bo'limining katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlangan asl nusxasiga asoslanib ro'yxatga olinadi.

Mol-mulkning realizatsiyasi savdo tashkilotlari orqali shartnoma-vositachilik asoslarida amalga oshiriladi, quyidagi holatlar bundan mustasno:

a) avtomototransport vositalari, qishloq xo'jalik mashinalari va ko'chmas mulkning realizatsiyasi faqatgina birjalar tomonidan maxsus savdo maydonlarida ochiq auksion savdolarida amalga oshiriladi;

b) kichik gabaritli zavodlar, mahsulot va tovarlarni va shu kabilarning realizatsiyasi birjalar yoki boshqa maxsus tashkilotlar tomonidan belgilangan tartibda o'tkaziladigan auksion savdolari orqali amalga oshiriladi;

v) aksiya va korporativ obligatsiyalar qonunchilik hujjatlarida belgilangan tartibda qimmatli qog'ozlarning birja va uyushgan birjadan tashqari bozorlarida realizatsiya qilinadi;

— agarda korporativ obligatsiyalar ularni muomalada bo'lish muddati

o'tganidan keyin talab qilib olinsa, bunda ular emitentga qonunchilikda belgilangan tartibda qoplash uchun taqdim etiladi;

– agarda korporativ obligatsiyalari ularning muomalada bo'lish muddati davomida talab qilib olinsa, bunda ular qonunchilikda belgilangan tartibda qimmatli qog'ozlar savdosi tashkilotchilari orqali belgilangan tartibda realizatsiya qilinadi;

g) yuridik shaxslar uchun chiqarilgan davlat qimmatli qog'ozlari O'zbekiston Respublikasi valuta birjasida bank – dilerlar orqali realizatsiya qilinadi;

d) depozit (jamg'arma) sertifikatlarning realizatsiyasi, ularni chiqargan banklarda amalga oshiriladi;

e) Markaziy bankning jismoniy shaxslar uchun chiqarilgan obligatsiyalari ularni muomalada bo'lish muddati davomida yoki ushbu muddat o'tganidan keyin talab qilib qilinganidan qat'iy nazar, Markaziy bankning obligatsiyalar bilan operatsiyalarga xizmat ko'rsatish to'g'risida Markaziy bank bilan shartnoma tuzgan tijorat banklari orqali realizatsiya qilinadi;

j) respublika ichki zayomlarning va mahalliy zayomlarning obligatsiyalari quyidagi tartibda realizatsiya qilinadi:

– agar to'lovi qoplanmagan kechikkan ularni muomalada bo'lish muddati o'tganidan keyin talab qilib olinsa, unda mazkur kechikkan vakolatli bankka hisobni yuritish, qarzdorlikni qoplash va keyinchalik ma'lumotni O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga yuborish uchun taqdim etiladi;

- agar kechikkan ularning muomalada bo'lish muddati davomida talab qilib olinsa, bunda ular belgilangan tartibda tijorat banklari yoki birjalar orqali realizatsiya qilinadi;

z) xatlangan va olib qo'yilgan cheklarning realizatsiyasi chek beruvchiga xizmat ko'rsatuvchi banklarda amalga oshiriladi;

i) sud ijrochisi qarzdorning ma'lum bo'lib qolgan va olib qo'yilgan chet el valutasidagi naqd pul mablag'ini u olib qo'yilgan kunning ertasidan kechiktirmay, O'zbekiston Respublikasining ichki valuta bozorida chet el valutasini sotish huquqidan foydalanuvchi vakolatli bankka sotish uchun topshiradi;

k) pochta markalari pochta aloqa tashkilotlariga to'lov evaziga topshiriladi;

l) iste'mol uchun yaroqsiz bo'lgan olib qo'yilgan mol-mulk ikkilamchi

xom ashyo yig'ish va qayta ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi vakolatli tashkilotlarga to'lov evaziga topshiriladi;

m) teri, qorako'l va mo'yna xom ashyosi ularni qayta ishlab chiqarishga ixtisoslashgan vakolatli tashkilotlarga to'lov evaziga topshiriladi;

n) qimmatbaho metallardan va qimmatbaho toshlardan yasalgan tovarlarning realizatsiyasi faqat ixtisoslashtirilgan zargarlik do'konlari, univermaglar, savdo markazlarining bo'limlari, seksiyalarida amalga oshiriladi. Ularda ko'rsatib o'tilgan boyliklarning hisobga olinishi, ishonchli saqlanishi va ularni xaridorlarning tanlashi uchun zarur sharoitlar ta'minlanadi;

o) tarixiy, ilmiy, badiiy va boshqa madaniy ahamiyatga ega bo'lgan kitoblardan tashqari, boshqa kitoblar kitob sotish bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar orqali realizatsiya qilinadi;

p) madaniy boyliklar (tarixiy, ilmiy, badiiy va boshqa madaniy ahamiyatga ega bo'lgan predmetlar; tarkibida qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlar bo'lgan madaniy boyliklar; alohida yoki kolleksiyalardagi qadimiy kitoblar, shuningdek, tarixiy, ilmiy-badiiy, adabiy ahamiyatga molik matbaa asarlari; koleksiyalash tangalari, ordenlari, medallari, muhrlari, pochta otkritkalari (konvertlar) va hokazo) O'zbekiston Respublikasi madaniyat va sport ishlari vazirligining madaniy boyliklarni realizatsiya qilishda qatnashishga ruxsatnomaga ega bo'lgan yuridik shaxslar (nodir Adabiyotlar sotuvchi do'konlar, kartinalar galereyasi, salonlar, badiiy salonlar, antiqa buyumlar sotiladigan do'konlar va hokazo) orqali amalga oshiriladi.

Davlat daromadiga o'tkazilgan mol-mulkni realizatsiya qilishning o'ziga xos jihatlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 25-martdagi 140-sonli Qarori bilan tasdiqlangan «Davlat daromadiga o'tkaziladigan mol-mulkni olib qo'yish, sotish yoki yo'q qilib tashlash tartibi to'g'risida»gi Nizom bilan tartibga solinadi.

Shartnoma-vositachilik asosidagi sotuv Departament yoki uning hududiy bo'limi bilan tuzilgan shartnomaga muvofiq ixtisoslashgan savdo tashkilotlari orqali amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat mulki qo'mitasi va Adliya vazirligining 2006-yil 29-dekabrda 1649-son bilan ro'yxatdan o'tgan «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari bo'yicha mol-mulkni sotish uchun savdo tashkilotlarini tanlash va mol-mulkni sotish tartibi to'g'risida» Nizomga muvofiq Ijro hujjatlariga asosan mol-mulkni sotish

bo'yicha savdo tashkilotlarini tanlab olish Sud departamentining hududiy boshqarmalari tomonidan o'tkaziladigan tanlov asosida amalga oshiriladi.

Agar mol-mulk ijro harakatlari amalga oshiriladigan muddatlarda realizatsiya qilinmasa, undiruvchiga mol-mulkni baholangan summada o'zida qoldirish huquqi beriladi. Bunday holat mol-mulkni bevosita undiruvchiga o'tkazish dalolatnomasi bilan rasmiylashtiriladi. Bu dalolatnoma xolislar ishtirokida uch nusxada tuzilib, ularning biri qarzdorga, ikkinchisi undiruvchiga yuboriladi, uchinchisi ijro yurituvchi hujjatlarida qoldiriladi. Undiruvchi mol-mulkni olishdan voz kechgan taqdirda, u qarzdorga qaytariladi, ijro ishi yuritish esa tugatiladi.

Qarzdor qarzini, shuningdek, sud ijrochisi mol-mulkni olib qo'yish, baholash va realizatsiya qilish bilan bog'liq ijro xarajatlarini to'la uzganligini tasdiqlovchi hujjatlarni, undiruvchi amalga oshiruvchi sud ijrochisiga taqdim etgan taqdirda, olib qo'yilgan va realizatsiya qilinmagan mol-mulk qarzdorga qaytariladi. Bu hollarda ijro etilmagan inkasso topshiriqlari ham qaytarib olinadi.

#### **8-§. Ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyolarni undiruvchiga topshirish**

Sud ijrochisi ashyolarni undiruvchiga topshirish to'g'risidagi ijro hujjatlarini lozim darajada ijro etish uchun ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyolarini qidirib topish va ularni olib qo'yish uchun qonunda nazarda tutilgan barcha choralarni ko'rishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 84-moddasi 5-bandiga muvofiq, sud ijrochisi ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyolarni aniqlash va olib qo'yish maqsadida qarzdor egallab turgan yoki unga qarashli bo'lgan binolar va omborlarga kirish, mazkur binolar va omborlarni ko'zdan kechirish, zarurat bo'lganda ularni ochish huquqiga ega. Agarda undiruvchiga topshirilishi lozim bo'lgan ashyolarni, katta hajmda bo'lganligi, og'ir va boshqa xususiyatlariga ko'ra darhol olib qo'yilishi imkoni bo'lmasa, sud ijrochisi uni Qonunning 53-moddasida belgilangan tartibda xatlaydi va shundan keyin uni bevosita olib qo'yishni amalga oshiradi.

Undiruvchiga topshirilishi lozim bo'lgan ashyolarni olib qo'yish sud ijrochisi tomonidan xolislar ishtirokida amalga oshiriladi. Qarzdordan ashyolarni olib qo'yish va uni undiruvchiga topshirish dalolatnoma



asosida amalga oshirilib, uch nusxada tuziladi, uning bir nusxasi qarzdorga, ikkinchi nusxasi undiruvchiga beriladi, uchinchi esa ijro ishi yurituvchi hujjatlarida qoladi. Ashyolarni qabul qilish va undiruvchiga topshirish dalolatnomasining barcha nusxalari sud ijrochisi va undiruvchining imzosi bilan tasdiqlanadi.

Ashyolarni undiruvchiga topshirish dalolatnomasi quyidagi shartli rekvizitlarni o'z ichiga oladi:

- 1) dalolatnomani tuzish sanasi va joyi;
- 2) sud ijrochisining familiyasi, ismi va otasining ismi;
- 3) xolislarining familiyasi, ismi, otasining ismi va manzillari;
- 4) ijro hujjatining to'liq nomi, rekvizitlari va mazmuni;
- 5) olib qo'yilgan ashyolarning ro'yxati va ularning qisqacha tavsifi;
- 6) ko'rsatib o'tilgan ashyolarning undiruvchining imzosi orqali topshirilganligi to'g'risidagi ma'lumotlar;
- 7) sud ijrochisining imzosi.

Agarda sud ijrochisida undiruvchiga olib berilishi lozim bo'lgan ashyolar boshqa shaxslarda turganligi haqida ma'lumotlar bo'lsa, bu ashyolarni olib qo'yish bo'yicha ijro harakatlari Qonunning 49-moddasida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Agar qarzdor undiruvchiga topshirilishi lozim bo'lgan ashyolarni yo'qotilganligini bildirsa, sud ijrochisi ashyolarning haqiqatda yo'qotilganiga Qonunning 84-moddasiga muvofiq bino va omborlarni ochib, ko'zdan kechirish yo'li bilan ishonch hosil qilgach, ashyolarni yo'qotilganligi holati qayd etilgan dalolatnoma tuzadi. Mazkur dalolatnoma xolislar ishtirokida to'rt nusxada tuzilib, uning bir nusxasi qarzdorga, ikkinchisi undiruvchiga beriladi, uchinchi sudga yoki ijro hujjatini bergan boshqa organga yuboriladi, to'rtinchisi esa ijro ishi yurituvchi qoladi.

Ashyolarning yo'qotilganligi holati qayd etilgan dalolatnoma Qonunning 32-moddasiga muvofiq sud ijrochisining ijro etish usuli va tartibini o'zgartirish to'g'risidagi arizasi bilan birga ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga yuboriladi.

Undiruvchi ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyolarni qabul qilib olishdan voz kechgan taqdirda ular topshirish dalolatnomasiga asosan qarzdorga qaytariladi. Bu haqda xolislar ishtirokida to'rt nusxada dalolatnoma tuziladi. Dalolatnomalarning nusxalari tarafdorga, ijro hujjatini bergan sudga yoki boshqa organga yuboriladi, to'rtinchi nusxasi esa ijro ishi yuritish materiallariga qo'shib qo'yiladi.

Olib berilishi lozim bo'lgan ashyolar yo'qotilganligi yoki undiruvchi ularni olishdan bosh tortganligi yoxud hozir bo'lish haqida bir necha bor taklif qilinishiga qaramasdan, uning ashyolarni olish uchun kelmaganligi sababli ijro etishning imkoni bo'lmagan taqdirda, ashyolar qarzdorga qaytariladi, ijro ishi yuritish esa undiruvchiga ijro hujjatini qaytarish bilan tamomlanadi.

«Ijro ishini yuritish va sud ijrochilari faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risida»gi Nizomda undiruvchining ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyoni qabul qilishdan voz kechganligi uning arizasida o'z aksini topishi lozimligi ko'rsatilgan. Ammo undiruvchining erki faqatgina arizada emas, balki boshqa hujjatlarida ham (telegramma, telefaks va boshqalar) o'z aksini topishi mumkin. Undiruvchi ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyolardan voz kechgan taqdirda ular qarzdorga qaytariladi, ijro ishi yuritish esa tugatiladi.

Ijro hujjatida ko'rsatilgan hujjatsiz qimmatli qog'ozlar undiruvchiga topshirilgan taqdirda sud ijrochisi mazkur qimmatli qog'ozlarga bo'lgan huquqlarni hisobga oluvchi shaxs tomonidan qarzdorning hisobidan chiqarilishi va ularni undiruvchining hisobiga o'tkazilishi to'g'risida qaror chiqaradi.

#### **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Undiruvni qarzdorning mol-mulkiga qaratish qanday elementlardan (bosqichlardan) iborat?
2. Qanday hollarda undiruv qarzdor jismoniy shaxsning mol-mulkiga qaratiladi?
3. Undiruvni qarzdorning so'mdagi va chet el valutasidagi pul mablag'lariga qaratish tartibi.
4. Qarzdorning boshqa shaxslarda turgan yoki garovga qo'yilgan mol-mulkiga undiruvni qaratish tartibi qanday?
5. Qanday mol-mulkka undiruv qaratilishi mumkin emas?
6. Qarzdorning mol-mulkini xatlash qanday maqsadlarda amalga oshiriladi?
7. Xatlangan mol-mulkni olib qo'yish qanday rasmiylashtiriladi?
8. Kim baholovchi sifatida jalb etilishi mumkin?
9. Qarzdorning xatlangan mol-mulki qanday realizatsiya qilinadi?
10. Sud ijrochisi ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyolarni aniqlash va olib qo'yish maqsadida qanday harakatlarni amalga oshirish huquqiga ega?
11. Ashyolarni undiruvchiga topshirish to'g'risidagi dalolatnomada nimalar albatta ko'rsatilishi kerak?

## **VI BOB. UNDIRUVNI QARZDOR YURIDIK SHAXSNING MOL-MULKIGA QARATISHNING XUSUSIYATLARI. QARZDOR YURIDIK SHAXSNING MOL-MULKINI XATLASH VA REALIZATSIYA QILISH**

### **1-§. Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning pul mablag‘lariga qaratish**

Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning naqd pul mablag‘lariga qaratish ularni aniqlash va olib qo‘yishdan iboratdir.

Qarzdor yuridik shaxs kassasining seyflarida saqlanayotgan va bu kassaning alohida ajratilgan xonasida yoki qarzdor yuridik shaxsning boshqa binolarida bo‘lgan so‘mdagi va chet el valutasidagi naqd pul mablag‘lari ular aniqlanishi bilanoq, qarzni uzish, ijro yig‘imi va ijro bo‘yicha xarajatlarni qoplash uchun zarur bo‘lgan miqdorda darhol olib qo‘yilishi lozim. Bunda sud ijrochisi kassa kitobini talab qilib olishi lozim. Kassa kitobining «kun oxiriga qoldiq» ustunidan mavjud naqd pul miqdori aniqlanib, kassir (bosh hisobchi)ga naqd pul mablag‘larini taqdim qilish taklif etiladi. Pul mablag‘larini taqdim etish yoki kassa seyfini ochish uchun ruxsat berish rad etilgan taqdirda, rahbardan seyf kalitlari (yoki ularning dublikatlari)ni talab qilib olish zarur.

Agar rahbar kassa xonasiga kiritishdan va kalitlarni berishdan bosh tortsa, sud ijrochisi qarzdorning naqd pul mablag‘larini aniqlash maqsadida xolislar ishtirokida mazkur xonalarni ochib ko‘zdan kechiradi va bu haqda xolislar ishtirokida dalolatnoma tuzadi.

Naqd pul mablag‘laridan qarzni uzishga yetarli summa ilgari undirilmagan bo‘lsa, ijro yig‘imi summasi olib qo‘yiladi. Naqd pul mablag‘larini olib qo‘yish haqidagi dalolatnoma xolislar ishtirokida ikki nusxada tuziladi. Dalolatnomaning bir nusxasi qarzdorga beriladi, ikkinchi nusxasi esa ijro ishi yuritish materiallariga qo‘shib qo‘yiladi.

Olib qo‘yilgan so‘mdagi pul mablag‘lari ertasi kundan kechiktirmay qarzga teng miqdorda undiruvchining hisob varag‘iga o‘tkazish uchun bankka topshiriladi. Ijro yig‘imi summalari, shuningdek, xarajatlarning o‘rnini qoplash uchun mo‘ljallangan summalar sud ijrochilarining depozit hisob varag‘iga o‘tkazilib, so‘ngra ana shu summa hisobidan ijro xarajatlari qoplanadi.

Qarzdorning chet el valutasidagi naqd pul mablag‘lari ham ko‘rsatilgan tartibda olib qo‘yiladi.

Chet el valutasidagi naqd pul mablag'larini sud ijrochilarining depozit hisob varaqasiga o'tkazish uchun sud ijrochisi qaror chiqarib bu qaror bilan bank yoki boshqa kredit tashkilotiga chet el valutasini sotish majburiyatini yuklaydi.

Chet el valutasidagi naqd pul mablag'lari sud ijrochisi tomonidan bank yoki boshqa kredit tashkilotiga topshiriladi.

Sud ijrochisi qarzdor yuridik shaxsning banklardagi va boshqa kredit tashkilotlaridagi hisob varaqlarida va omonatlarida turgan yoki saqlanayotgan pul mablag'larini xatlash choralari ko'radi.

Undiruv savdo tashkilotlarining naqd pul mablag'lariga qaratilganda aniqlangan barcha pul mablag'lari, shu jumladan, savdo zalidagi kassa apparatlari yacheykalaridagi pul mablag'lari ham olib qo'yiladi.

Qarzdor yuridik shaxsning kassa kitoblari ma'lumotlariga ko'ra naqd pul mablag'lari bo'lishi kerak bo'lib, aslida esa bu pul mablag'lari topilmasa va qarzdor yuridik shaxsning mansabdor shaxslari naqd pul mablag'larini yashirganligi yoxud sud ijrochisining qonuniy talablarini bajarishga boshqa yo'llar bilan to'sqinlik qilayotganligi haqida ma'lumotlar bo'lsa, sud ijrochisi aybdor mansabdor shaxslarning javobgarligi masalasini qonun hujjatlariga muvofiq ko'rib chiqishga haqli.

## **2-§. Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning boshqa mol-mulkiga qaratish**

Undiruv qarzdor yuridik shaxsning boshqa mol-mulkiga uning hamma turdagi pul mablag'lariga (naqd pul mablag'lari, chet el valutasidagi naqd pul mablag'lari, banklar va boshqa kredit tashkilotlarda saqlanayotgan yoki hisob varaqasi va depozitlarda turgan pul mablag'lari) undiruvni qaratish bo'yicha barcha choralar ko'rilganidan so'ng qaratiladi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 59-moddasiga ko'ra, qarzdor yuridik shaxsning qarzlarni uzish uchun yetarli pul mablag'lari bo'lmasa, undiruv unga mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan, qayerda va kimning foydalanishida bo'lishidan qat'iy nazar, boshqa mol-mulkka (muomaladan chiqarilgan yoxud muomalada bo'lishi cheklangan mol-mulk bundan mustasno) qaratiladi. Bu mol-mulk qonunda nazarda tutilgan tartibda xatlanadi yoki unga nisbatan boshqa ijro harakatlari amalga oshiriladi.

Fuqarolik kodeksining 48-moddasiga muvofiq, yuridik shaxs o'z majburiyatlari bo'yicha o'ziga qarashli bo'lgan butun mol-mulk bilan javob beradi. Bunda shuni nazarda tutish kerakki, davlat korxonasining majburiyatlari bo'yicha uning mol-mulki yetarli bo'lmagan hollarda davlat subsidar javobgar bo'ladi. Shu bilan birga davlat tomonidan tashkil etilgan yuridik shaxs uning majburiyatlari bo'yicha javob bermaydi, yuridik shaxs davlat majburiyatlari bo'yicha kafil bo'lgan hollar bundan mustasno.

Qarzdor yuridik shaxsning ijro qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulkini aniqlash ayrim xususiyatlariga ega.

Chunonchi, qarzdor — yuridik shaxsning mol-mulkini aniqlash uchun qonun hujjatlarida belgilangan tartibda:

— O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Davlat yo'l harakati havfsizligi xizmati tegishli organlaridan — avtomototransport vositalarining mavjud yoki mavjud emasligi haqida;

— «Yergeodezkadastr» davlat qo'mitasining tegishli organlaridan — ko'chmas mulkning mavjud yoki mavjud emasligi haqida;

— bank va boshqa kredit tashkilotlaridan, shuningdek, depozitariylardan — qarzdorning omonatlari, hisob raqamlari, pul mablag'lari, qimmatli qog'ozlari mavjud yoki mavjud emasligi haqidagi ma'lumotlarni talab qilib oladi.

Majburiy undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulkni aniqlash uchun, qarzdordan — balans axborotnomasi (kitobi), asosiy vositalar kitobi talab qilib olinadi.

Bunda mavjud mol-mulk balans kitobidagi mavjud ma'lumotlar bilan solishtirilishi zarur. Qarzdor mansabdor shaxslari balans kitobini berishni rad etganda, uni davlat soliq xizmati idoralaridan talab qilib olish TAVSIYA etiladi.

Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkiga qaratish masalasini hal qilishda zarurat bo'lgan hollarda ularning ta'sis hujjatlari (ustav, nizom) talab qilib olinishi mumkin. Qarzdor yuridik shaxsning mansabdor shaxslari ularni taqdim etishdan bosh tortgan hollarda ularni yuridik shaxslarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organlar yoki soliq organlaridan talab qilib olish mumkin.

Qarzdor yuridik shaxsning mol-mulki uning vakillari va xolislar ishtirokida ro'yxatga olinadi. Yuridik shaxsning vakillari ularning vakolatlarini tasdiqlovchi hujjatlariga ega bo'lishi kerak. Sud ijrochisi yuridik shaxsning mol-mulkini ro'yxatga olishda O'zbekiston Respubli-

kasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 47-moddasi 4-qismi qarzdorga undiruv birinchi navbatda qaratilishi lozim bo'lgan mol-mulk turlari yoki ashyolarni o'zi ko'rsatish huquqi berilganligini e'tiborga olishi lozim. Ammo, qarzdor mol-mulkining u yoki bu turiga undiruv qaratish navbatini sud ijrochisi mazkur mol-mulkning likvidligini inobatga olgan holda belgilaydi.

Qarzdor yuridik shaxsning boshqa shaxslarda turgan mol-mulkiga undiruv sudning ajrimiga asosan, xolislarning ishtirokida «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 49-moddasida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

### **3-§. Qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xatlash va realizatsiya qilish navbati**

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 60-moddasiga muvofiq qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xatlash va realizatsiya qilish quyidagi navbatda amalga oshiriladi:

birinchi navbatda – ishlab chiqarishda bevosita qatnashmaydigan ko'char mol-mulkka (qimmatli qog'ozlarga, qarzdorning depozit va boshqa hisobvaraqlaridagi pul mablag'lariga, valuta qimmatliklari, yengil avtotransport, ofislar dizayni ashyolari, tayyor mahsulot (tovarlar), qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlarga, ulardan tayyorlangan buyumlarga, shuningdek, bunday buyumlar parchalariga va boshqalarga) nisbatan;

ikkinchi navbatda - tovarlarni ishlab chiqarishda, ishlarni bajarishda va xizmatlar ko'rsatishda bevosita foydalanilmaydigan mulkiy huquqlarga, shuningdek, ishlab chiqarishda bevosita qatnashmaydigan va bevosita qatnashishga mo'ljallanmagan boshqa moddiy qimmatliklarga nisbatan;

uchinchi navbatda – tovarlar ishlab chiqarishda, ishlarni bajarishda yoki xizmatlar ko'rsatishda bevosita qatnashadigan mulkiy huquqlarga, ko'chmas mulk obyektlariga, shuningdek, xom ashyo va materiallar, dastgohlar, asbob-uskunalar, ishlab chiqarishda bevosita qatnashishga mo'ljallangan boshqa asosiy vositalarga nisbatan.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 60-moddasi birinchi qismining qoidalari qarzdor jismoniy shaxsning tadbirkorlik faoliyati munosabati bilan sud yoki boshqa organ

tomonidan berilgan ijro hujjatidagi talablar ijro etilgan taqdirda, undiruvni belgilangan tartibda yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tkazilgan qarzdor jismoniy shaxsning mol-mulkiga qaratishda ham qo'llaniladi.

Qonunda qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xatlash va realizatsiya qilishning aniq navbati belgilab qo'yilgan bo'lsa-da, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 47-moddasi 4-qismiga ko'ra, qarzdor undiruv birinchi navbatda qaratilishi lozim bo'lgan mol-mulk turlari yoki ashyolarini o'zi ko'rsatishga haqli. Qarzdorning bu masaladagi fikri hisobga olinishi bilan birga «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 47-moddasi 6-qismiga muvofiq qarzdor mol-mulkini u yoki bu turiga undiruv qaratish navbatini sud ijrochisi mazkur mol-mulkning likvidligini inobatga olgan holda uzil-kesil belgilaydi.

Birinchi navbatdagi mol-mulkka undiruv qaratilganda shuni e'tiborga olish kerakki, Fuqarolik kodeksining 96-moddasiga muvofiq qimmatli qog'ozlar jumlasiga quyidagilar kiradi: obligatsiya, veksell, chek, depozit va jamg'arma sertifikatlari, bankning taqdim qiluvchiga pul beriladigan jamg'arma daftarchasi, konosament, aksiya hamda qonun hujjatlari bilan qimmatli qog'ozlar jumlasiga kiritilgan boshqa hujjatlar kiradi. Qonunda nazarda tutilgan har bir navbatdagi mulklarni aniqlash uchun qarzdor yuridik shaxsning balans axborotnomasini talab qilib olish lozim. Bunda mavjud mol-mulkni balans axborotnomasini ma'lumotlari bilan solishtirib chiqish lozim.

Qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xatlash va ro'yxatga olish tegishli dalolatnoma bilan rasmiylashtiradi. Dalolatnomaning bir nusxasi qarzdorga topshiriladi, qolgan nusxalari esa ijro ishi yuritish materiallariga qo'shib qo'yiladi. Qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xatlash, baholash, saqlash va realizatsiya qilish «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 47–56-moddalarida belgilangan umumiy qoidalar asosida amalga oshiriladi<sup>28</sup>.

#### **4-§. Undiruv qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkiga qaratilganda ijroni ta'minlash choralari**

Qonunda qarzdor yuridik shaxsga tegishli uchinchi navbatda realizatsiya qilinadigan mol-mulkka ijroni qaratishning alohida tartibi nazarda tutilgan. Bu

---

<sup>28</sup> Bu masalalar oldingi bobda yoritilgan.

shu bilan bog'liqdirki undiruv ko'chmas mulk obyektlari, shuningdek, xom ashyo va materiallar, dastgohlar, asbob-uskunalar, ishlab chiqarishda bevosita qatnashishga mo'ljallangan boshqa asosiy vositalarga nisbatan qaratilishi qarzdor yuridik shaxsning bankrot bo'lishiga olib kelishi mumkin. Bu, ayniqsa, davlatga qarashli bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga molik ishlab chiqarish bilan shug'ulanuvchi korxonalar faoliyatining to'xtab qolishiga sababchi bo'ladigan bo'lsa, jamiyatda turli norozichiliklar keltirib chiqarishi mumkin.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 61-moddasi 1-qismida belgilab qo'yilganidek, uchinchi navbatda realizatsiya qilinadigan davlatga qarashli mol-mulk xatlab qo'yilganda sud ijrochisi xatlash amalga oshirilgandan keyin uch kunlik muddat ichida xatlangan mol-mulkning tarkibi va qiymati to'g'risidagi, shuningdek, undiruvchining talablari summasi to'g'risidagi ma'lumot-larni ilova qilgan holda qarzdorning mol-mulki xatlanganligi haqidagi xabarnomani davlat mulkini tasarruf etish vakolatiga ega organning tegishli hududiy bo'linmasiga yuboradi. Mazkur xabarnomaning nusxasi qarzdor yuridik shaxs tomonidan budjetga to'lovlar va davlat maqsadli jamg'armalariga to'lovlar amalga oshirilishini nazorat qiluvchi soliq organiga yuboriladi.

Qarzdorning mol-mulki xatlanganligi haqidagi xabarnomaga o'zida xatlangan mol-mulkning tarkibi, bahosi haqida batafsil ma'lumotlarni va undiruvchining talablari summasini aks ettiruvchi mol-mulkni xatlash va ro'yxatga olish dalolatnomasining nusxasi ilova qilinishi maqsadga muvofiqdir.

Sud ijrochisi ijro etishni kechiktirish haqidagi masala hal bo'lganidan keyin qarzdor yuridik shaxsning nochorligi (bankrotligi) to'g'risida ish qo'zg'atishga vakolatli bo'lgan xo'jalik sudiga bunday ish qo'zg'atilgan yoki yo'qligi haqida xabar berishlikni so'rab so'rovnomaga yuboradi.

Qarzdor yuridik shaxsning nochorligi (bankrotligi) to'g'risidagi ish bo'yicha xo'jalik sudida ish yuritish qo'zg'atilgan bo'lsa, ijro ishi yuritish va undiruv qaratilgan mol-mulkni realizatsiya qilish masalasi ish mazmunan xo'jalik sudi tomonidan ko'rib chiqilgunga qadar to'xtatib turiladi.

## **5-§. Qarzdor yuridik shaxs qayta tashkil etilganda va tugatilganda undiruvni qaratish tartibi**

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 49-moddasi 5-qismiga ko'ra, qo'shib olish shaklida qayta tashkil etish hollarini istisno qilganda,



yangidan vujudga kelgan yuridik shaxslar davlat ro'yxatidan o'tkazilgan paytdan boshlab, yuridik shaxs qayta tashkil etilgan hisoblanadi.

Yuridik shaxs unga boshqa yuridik shaxsning qo'shib olish shaklida qayta tashkil etilganida qo'shib olingan yuridik shaxsning faoliyati to'xtatilgani haqidagi yozuv yuridik shaxslarning yagona davlat reestriga kiritilgan paytdan boshlab yuridik shaxs qayta tashkil etilgan hisoblanadi. Qarzdor yuridik shaxs qayta tashkil etilgani yoki qayta tashkil etilayotganligi haqida ma'lumotlar bo'lgan taqdirda sud ijrochisi qarzdor yuridik shaxsning qayta tashkil etilishi shaklini aniqlash uchun yuridik shaxslarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organga so'rovnoma yuboradi va olingan javobga qarab zaruriyat bo'lganda «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 12-moddasida belgilangan tartibda qarzdorni uning huquqiy vorisi bilan almashtiradi. Ijro ishi yuritish taraflari almashtirilgandan so'ng ijro umumiy qoidalarga muvofiq amalga oshiriladi.

Qonunda qarzdor yuridik shaxs qayta tashkil etilgan (qo'shib yuborilgan, qo'shib olingan, bo'lingan, ajratib chiqarilgan, o'zgartirilgan) taqdirda, ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qarzdor yuridik shaxsning majburiyatlari yuzasidan qonun hujjatlariga muvofiq zimmasiga javobgarlik yuklatilgan yuridik shaxsning pul mablag'lari va boshqa mol-mulkiga qaratilishi belgilab qo'yilgan.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 62-moddasi 2-qismiga ko'ra xo'jalik sudining qarzdorni bankrot deb topish va tugatish ishini yuritishni ochish to'g'risidagi qarorining ko'chirma nusxasi olinganda, shuningdek, ro'yxatdan o'tkazuvchi organdan qarzdorning ixtiyoriy tugatish jarayonida ekanligi to'g'risida xabarnoma olinganda sud ijrochisi ijro ishi yuritishni tamomlaydi, bundan mulk huquqini e'tirof etish to'g'risidagi, ma'naviy ziyonni kompensatsiya qilish haqidagi, mol-mulkni o'zga shaxsning qonunsiz egaligidan talab qilib olish to'g'risidagi, asossiz orttirilgan boylikni qaytarish to'g'risidagi, bitimlarni haqiqiy emas, deb topish va ularning haqiqiy emasligi oqibatlarini qo'llash haqidagi ijro ishi yuritishlar mustasno. Ijro ishi yuritishni tugatish bilan bir vaqtda sud ijrochisi ijro ishi yuritish davomida qarzdorning mol-mulkiga o'zi qo'ygan xatlovlarni va ushbu mol-mulkni tasarruf qilishga doir boshqa cheklovlarni olib tashlaydi.

Ijro ishi yuritish tamomlangan ijro hujjatlari sud ijrochisining ijro ishi yuritishni tamomlash to'g'risidagi qarorining ko'chirma nusxasi bilan birgalikda ijro ishi yuritish tamomlangan kundan e'tiboran uch ish kuni ichida tugatuvchiga yuboriladi. Sud ijrochisi ijro hujjati tugatuvchiga yuborilganligi haqida undiruvchiga ma'lum qiladi.

Yuridik shaxsning tugatilishi Fuqarolik kodeksining 53-moddasi 1-qismiga muvofiq uning huquq va burchlari huquqiy vorislik tartibida boshqa shaxsга o'tmasdan bekor qilinishiga olib keladi. Yuridik shaxsning tugatilganligi va tugatuvchining joylashgan joyini aniqlash maqsadida sud ijrochisi yuridik shaxslarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organga so'rovnoma yuboradi. So'rovnomada sud ijrochisi yuridik shaxslarning yagona davlat reestriga yuridik shaxsni tugatilganligi yoki tugatish jarayonida turganligi haqida ma'lumot berishlikni so'raydi.

So'rovnomaga javob olgach, sud ijrochisi ijro hujjatlarini tugatuvchiga yuboradi va bu haqida undiruvchiga xabar beradi.

## **6-§. Kim oshdi savdosini o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish**

Qarzdorning ko'chmas mulkini kim oshdi savdosida sotish itisoslashtirilgan tashkilotlar tomonidan tashkil etiladi va o'tkaziladi.

Tegishli birja bilan tuzilgan shartnoma va (yoki) kim oshdi savdosiga qo'yiladigan mol-mulkning yoki mulkiy huquqlarning dastlabki (boshlang'ich) bahosi ko'rsatilgan buyurtma auksion shaklidagi kim oshdi savdosini o'tkazish uchun asos bo'ladi.

Buyurtmaga quyidagilar ilova qilinadi:

- ijro hujjatining ko'chirma nusxasi;
- sud ijrochisi tuzgan mol-mulkni yoki mulkiy huquqni xatlash dalolatnomasining ko'chirma nusxasi yoxud sud ijrochisining ularni xatlash to'g'risidagi qarorining ko'chirma nusxasi;
- mol-mulkni tavsiflovchi hujjatlar, shu jumladan, baholash to'g'risidagi xulosaning, avtomototransport vositasini yoki ko'chmas mulkni ko'zdan kechirish dalolatnomasining ko'chirma nusxalari;
- mol-mulkka egalik huquqini va mol-mulkka bo'lgan boshqa ashyoviy huquqni tasdiqlovchi hujjatlarning ko'chirma nusxalari.

Ko'chmas mulkni uzoq muddatli ijaraga olish huquqini sotishda sud ijrochisi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish

to'g'risida»gi Qonunning 63-moddasi uchinchi qismida ko'rsatilgan hujjatlarga qo'shimcha ravishda quyidagilarni ilova qiladi:

- ijara shartnomasining ko'chirma nusxasi;
- ijara shartnomasini ro'yxatdan o'tkazganlik to'g'risidagi guvohnomaning ko'chirma nusxasi;
- ijaraga beruvchining undiruvni uzoq muddatli ijara huquqiga qaratishga roziligini tasdiqlovchi hujjat yoki agar ijara huquqi ijaraga oluvchi tomonidan auksion shaklidagi kim oshdi savdosi natijasida olingan bo'lsa, uzoq muddatli ijara huquqini ijaraga beruvchining roziligidan o'tkazish imkonini beruvchi hujjat.

Qurilishi tugallanmagan obyektning sotishda sud ijrochisi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 63-moddasi uchinchi qismida ko'rsatilgan hujjatlarga qo'shimcha ravishda quyidagilarni ilova qiladi:

- yer uchastkasi ajratib berish to'g'risidagi qarorning ko'chirma nusxasi;
- tegishli davlat organining qurilish uchun ruxsatnomasining ko'chirma nusxasi.

Yer uchastkasini va yer uchastkasiga bo'lgan mulkiy huquqlarni sotishda sud ijrochisi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 63-moddasi uchinchi qismida ko'rsatilgan hujjatlarga qo'shimcha ravishda yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlarning va yer uchastkasi chizmasining ko'chirma nusxalarini ilova qiladi.

Auksion shaklidagi kim oshdi savdolari narxning oshib borishi tamoyili asosida o'tkaziladi.

Quyidagi hollarda auksion shaklidagi kim oshdi savdosi amalga oshmagan deb topiladi, agar:

- auksionga ikkitadan kam xaridor kelsa;
- auksionning ishtirokchilaridan birontasi mol-mulkni yoxud mulkiy huquqni e'lon qilingan dastlabki narxda sotib olish istagini bildirmasa;
- auksion g'olibi auksion natijalari to'g'risidagi bayonnomani imzolashdan bosh tortsa yoki realizatsiya qilingan mol-mulkning yoxud mulkiy huquqning qiymatini belgilangan muddatda to'liq to'lama.

## **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning pul mablag'lariga qaratish nimani anglatadi?
2. Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning pul mablag'lariga qaratishda sud ijrochisi qanday harakatlarni amalga oshiradi?
3. Qarzdorning chet el valutasidagi naqd pul mablag'lari qanday tartibda olib qo'yiladi?
4. Undiruv qarzdor yuridik shaxsning boshqa mol-mulkiga qanday tartibda qaratiladi?
5. Qarzdor yuridik shaxsning undiruv qaratiladigan mol-mulkini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
6. Qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xatlash va realizatsiya qilish navbati qanday?
7. Undiruv qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkiga qaratilganda ijroni ta'minlash choralarini qo'llash tartibini bayon eting.
8. Qarzdor yuridik shaxs qayta tashkil etilganda yoki tugatilganda undiruv qanday tartibda amalga oshiriladi.
9. Ko'chmas mulk kim oshdi savdosi kimlar tomonidan o'tkaziladi?
10. Kim oshdi savdosini o'tkazish uchun nima asos bo'ladi?
11. Kim oshdi savdosini o'tkazish to'g'risidagi talabnomaga qanday hujjatlar ilova etilishi kerak?

## VII BOB. QARZDORNING ISH HAQI VA UNGA TENGLASHTIRILGAN TO'LOVLARGA NISBATAN UNDIRUV

### 1-§. Undiruvni qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga qaratish. Undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan summalar

Qarzdor jismoniy shaxslarga nisbatan mulkiy undirishga oid ijro hujjatlarini majburiy ijro etishning asosiy turi undiruvni uning mol-mulkiga qaratishdir. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 64-moddasiga muvofiq undiruv qarzdor jismoniy shaxsning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga faqat uch holatdagina qaratilishi mumkin:

- 1) davriy to'lovlarni undirish to'g'risidagi qarorlarni ijro etishda;
- 2) eng kam ish haqining ikki baravaridan ko'p bo'lmagan miqdordagi, shu jumladan, yig'ma ijro ishi yuritishga birlashtirilgan ijro hujjatlari bo'yicha ushbu miqdordagi pul summasini undirishda;
- 3) undirilayotgan summalarni to'liq uzish uchun qarzdorning mol-mulki bo'lmaganda yoki uning mol-mulki yetarli bo'lmaganda.

Sud ijrochisi qarzdorning barcha daromadlarini, ular qaysi manbadan kelib tushushi va qanday huquqiy maqomga ega ekanligidan qat'iy nazar, aniqlashi va ularga undiruvni qaratishi lozim. Bunda sud ijrochisi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 7-bobida ko'rsatilgan istisnolar va o'ziga xos xususiyatlarni hisobga olishi kerak.

Qarzdor turli joylardan olinadigan turli daromadlarga ega bo'lsa, zaruriyat bo'lgan hollarda qaror qabul qilingan organ bir necha ijro hujjati berishi mumkin. Chunonchi, Fuqarolik protsessual kodeksining 372-moddasida, agar ijro turli joylarda yoki bir necha undiruvchining foydasiga yoki bir necha qarzdorga qarshi amalga oshiriladigan bo'lsa, sud undiruvchilarning iltimosiga binoan ijro joyini yoki hal qiluv qarori ijrosining har bir ijro varaqasiga tegishli qismini aniq ko'rsatgan holda bir necha ijro varaqasi berishi nazarda tutilgan.

Sud ijrochisi qarzdorning ijro qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulki yo'qligini aniqlagan hollarda «Ijro ishini yuritish va sud ijrochilari

faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risida»gi Nizomda nazarda tutilgan tartibda dalolatnoma tuzadi.

Sud ijrochisining talabi va u belgilangan muddatlarda barcha tashkilotlar, tadbirkorlik subyektlari, mansabdor shaxslar va fuqarolar ularda qarzdor ishlayotganligi va uning ish haqi, shu jumladan, bir paytning o'zida to'lanadigan to'lovlar haqida sud ijrochisiga xabar qilishga majburdirlar. Qarzdor olayotgan nafaqa, stipendiya, avtorlik huquqi, ixtiro, ratsionalizatorlik taklifi va sanoat namunasi huquqidan foydalanganligi uchun olingan haqlar haqida ham xuddi shunday tartibda sud ijrochisiga xabar qilinadi.

Qarzdor jismoniy shaxsga ish haqi yoki boshqa unga tenglashtirilgan to'lovlarni to'layotgan tashkilotlar yoki o'zga shaxslar undiruvchidan yoxud sud ijrochisidan ijro hujjatini olgan kundan e'tiboran qarzdor jismoniy shaxsning ish haqi va boshqa daromadlaridan pul mablag'larini ijro hujjatidagi talablarga muvofiq ushlab qolishi shart.

Qarzdorga ish haqi yoki boshqa unga tenglashtirilgan to'lovlarni to'layotgan tashkilot yoki o'zga shaxs ushlab qolingani pul mablag'larini undiruvchiga to'lov amalga oshirilgan kundan e'tiboran uch kun ichida to'lashi yoki o'tkazishi shart. Pul mablag'larini to'lash va o'tkazish qarzdor hisobidan amalga oshiriladi.

Qarzdor bilan tuzilgan mehnat shartnomasi bekor qilinganda, u o'qishni bitirganda (boshqa joyga o'tkazilganda), pensiya va boshqa daromadlar olish joyidan ketganda, qarzdor jismoniy shaxsga ish haqi yoki boshqa unga tenglashtirilgan to'lovlarni to'layotgan tashkilot yoki o'zga shaxs bu haqda darhol sud ijrochisiga xabar berishi va amalga oshirilgan undiruvlar to'g'risida belgi qo'yilgan ijro hujjatini unga qaytarishi shart.

Qarzdor jismoniy shaxs yangi ish, o'qish joyi, pensiya va boshqa daromadlar olish joyi to'g'risida darhol sud ijrochisiga va undiruvchiga xabar berishi shart.

Qarzdorga ish haqi yoki boshqa unga tenglashtirilgan to'lovlarni to'layotgan tashkilot yoki o'zga shaxs ijro hujjatlarining o'z vaqtida va to'g'ri ijro etilishini, ularning hisobini va saqlanishini O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan tasdiqlanadigan qarzdor jismoniy shaxsga ish haqi yoki boshqa unga tenglashtirilgan to'lovlarni to'layotgan tashkilotlar yoki o'zga shaxslar tomonidan ijro hujjatlarining ijro etilishi qoidalariga muvofiq holda ta'minlaydi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishi to'g'risida»gi Qonunning 65-moddasiga muvofiq qarzdorning ish haqi va tenglashtirilgan to'lovlardan ushlab qolinadigan summalar miqdori soliqlar ushlab qolingandan keyin qolgan summadan hisoblab chiqariladi. Bu shuni, anglatadiki, qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlardan ushlab qolinadigan summalar miqdori qarzdorning qo'liga berilishi kerak bo'lgan summadan hisoblab chiqariladi. Qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlardan amalga oshirilgan boshqa ushlab qolishlar mazkur ijro hujjati bo'yicha amalga oshirilayotgan ushlab qolinadigan summa miqdorini belgilashda hisobga olinmaydi, ammo ularning umumiy miqdori qarzdor ish haqining 50 foizidan oshmasligi kerak.

Qarzdorning ish haqi unga tenglashtirilgan to'lovlardan ushlab qolinadigan summalar miqdori «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 66-moddasida belgilangan. Unga ko'ra, ijro hujjatlari bo'yicha qarz to'liq uzilgunga qadar, qarzdorga to'lanadigan ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarning ko'pi bilan ellik foizi ushlab qolinishi mumkin.

Alimentlar undirish to'g'risidagi, mayib bo'lganlik yoki sog'liqqa boshqacha tarzda shikast yetganlik, shuningdek, boquvchisining vafot etganligi bilan bog'liq holda ko'rilgan zararni qoplash to'g'risidagi ishlar bo'yicha undiruv faqat sudning qaroriga binoan vaqtincha mehnat qobiliyatini yo'qotganda to'lanadigan ijtimoiy sug'urta nafaqalariga va ihsizlik nafaqalariga qaratilishi mumkin.

Bir necha ijro hujjati bo'yicha undiruv ish haqiga va unga tenglashtirilgan to'lovlarga qaratilganda hamda xodimda ish haqining ellik foizi saqlanishi lozim.

Sud ijrochisi qarzdor jismoniy shaxsga ish haqi yoki boshqa unga tenglashtirilgan to'lovlarni to'layotgan tashkilot yoki o'zga shaxs tomonidan ijro hujjati talablari bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi, shu jumladan, ijro hujjati bo'yicha pul mablag'larining to'g'ri ushlab qolinishi va o'z vaqtida o'tkazilishi, ularning saqlanishiga va hisobga olinishiga doir belgilangan talablarga rioya etilishi yuzasidan undiruvchining arizasiga ko'ra yoki o'z tashabbusi bilan tekshirish o'tkazadi. Bunday tekshirishni o'tkazishda qarzdor jismoniy shaxsga ish haqi yoki boshqa unga tenglashtirilgan to'lovlarni to'layotgan tashkilot yoki o'zga shaxs tegishli hisob-kitob hujjatlarini va boshqa hujjatlarni sud ijrochisiga taqdim etishi shart.

**Undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan summalar.** «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 69-moddasiga muvofiq undiruv quyidagi pul summalariga qaratilishi mumkin emas:

– mayib bo'lganlik yoki sog'liqqa boshqacha tarzda shikast yetganlik, shuningdek, boquvchisining vafot etganligi sababli ko'rilgan zararni to'lash summalariga;

– xizmat majburiyatlarini bajarish chog'ida mayib bo'lgan (yaralangan, shikastlangan, kontuziyaga uchragan) shaxslarga va mazkur shaxslar halok bo'lgan (vafot etgan) taqdirda ularning oila a'zolariga to'lanadigan summalariga;

– bola tug'ilganligi munosabati bilan to'lanadigan summalariga;

– aliment majburiyatlari bo'yicha to'lanadigan summalariga;

– mehnat sharoiti noqulay va o'ziga xos bo'lgan ishlar uchun to'lanadigan summalariga, shuningdek, radiasiya ta'siriga uchragan shaxslarga va qonun hujjatlarida belgilangan boshqa hollarda to'lanadigan summalariga;

– homiladorlik va tug'ish bo'yicha to'lanadigan nafaqa summalariga;

– dafn etish marosimi uchun beriladigan nafaqa summalariga;

– qisman haq to'lanadigan ta'til davrida bolani parvarishlash uchun to'lanadigan summalariga;

– bola tug'ilishi, qarindoshlar vafot etishi, nikoh tuzish munosabati bilan korxonalar, muassasa yoki tashkilot tomonidan to'lanadigan summalariga;

– xizmat safari, boshqa joyga ishga o'tkazilganligi, qabul qilinganligi yoki yuborilganligi munosabati bilan to'lanadigan summalariga;

– mehnatga oid munosabatlar bekor qilinganda ishdan bo'shatish nafaqasi tariqasida to'lanadigan summalariga.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 68-moddasiga muvofiq alimentlar undirish to'g'risidagi, mayib bo'lganlik yoki sog'liqqa boshqacha tarzda shikast yetganlik, shuningdek, boquvchisining vafot etganligi bilan bog'liq holda ko'rilgan zararni qoplash to'g'risidagi ishlar bo'yicha undiruv faqat sudning qaroriga binoan vaqtincha mehnat qobiliyatini yo'qotganda to'lanadigan ijtimoiy sug'urta nafaqalariga va ishsizlik nafaqalariga qaratilishi mumkin.



## 2-§. Undiruvni jazoni o'tayotgan qarzdorning ish haqiga qaratish

Undiruvni jazoni o'tayotgan qarzdorning ish haqiga qaratish o'ziga xos xususiyatlariga ega bo'lib, bu xususiyatlar «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 67-moddasida o'z aksini topgan. Qonunga ko'ra, axloq tuzatish ishlariga hukm qilingan shaxsdan ijro hujjatlari bo'yicha undiruv sud hukmi yoki qaroriga ko'ra amalga oshirilgan ushlab qolish summasini hisobga olmagan holda ish haqining to'liq summasi hisobidan amalga oshirilishi lozim.

Jazoni ijro etish koloniyalarida, tarbiya koloniyalari va qamoqxonalarda jazo o'tayotgan shaxslardan, shuningdek, tibbiy yo'sindagi majburlov choralarini ijro etuvchi muassasalarda saqlanayotgan shaxslardan undiruv butun ish haqidan, ish haqining ularning mazkur muassasalardagi ta'minoti bo'yicha xarajatlarni qisman qoplash uchun ajratiladigan qismini ham qo'shgan holda amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 46-moddasiga muvofiq axloq tuzatish ishlari shaxs ish haqining 10 foizidan 30 foizigacha miqdorini davlat daromadi hisobiga ushlab qolgan holda uni mehnatga majburan jalb qilishdan iboratdir. Shunday qilib, sud hukmi yoki qaroriga ko'ra, axloq tuzatish ishlariga mahkum qilingan shaxsdan, bir necha ijro varaqalari mavjud bo'lgan taqdirda uning ish haqidan ushlab qolish umumiy summasi ish haqining 80 foizigacha bo'lishi mumkin. Jazoni ijro etish koloniyalarida, tarbiya koloniyalari va qamoq xonalarida jazo o'tayotgan, xuddi shuningdek, tibbiy yo'sindagi majburlov choralarini ijro etuvchi muassasalarida saqlanayotgan shaxslardan undiruv butun ish haqidan yuqorida ko'rsatilgan shartlarda amalga oshiriladi. Bunda ijro hujjatlari bo'yicha undiruv miqdorini hisoblab chiqishda ko'rsatilgan shaxslarning ish haqining undiruv qaratiladigan qismiga ularning mazkur muassasalaridagi ta'minoti bo'yicha xarajatlarni qisman qoplash uchun ajratiladigan qismini ham qo'shib hisoblagan holda amalga oshiriladi.

Ijro hujjatlarini ijroga qaratishda shuni ham e'tiborga olish kerakki, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksining 92-moddasi 3-qismiga ko'ra barcha chegirmalardan qat'iy nazar, mahkumlar shaxsiy hisob varag'iga ularga yozilgan ish haqining kamida 25 foizi, 60 yoshdan oshgan erkaklarning, 55 yoshdan oshgan ayollarning, I va II guruh nogironlarining, homilador ayollarning hamda jazoni ijro etish

muassasalari qoshidagi bolalar uyida bolasi bor ayollarning, shuningdek, manzil kaloniyalar va tarbiya kaloniyalaridagi mahkumlarning hisob varag'iga esa, kamida 50 foizi o'tkazib qo'yiladi.

Fikrimizcha, «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 67-moddasi normalarini qo'llashda qarzdorning ish haqidan undiruv Jinoyat-ijroiya kodeksining yuqorida keltirilgan talablari e'tiborga olingan holda amalga oshirilishi lozim.

Axloq tuzatish ishlari va boshqa turdagi jazolarni o'tayotgan shaxslardan fuqarolik huquqiy javobgarligi tartibida ijro hujjatlari bo'yicha ish haqidan undiruv amalga oshirilishi, agarda ko'rsatilgan shaxslarning boshqa daromadlari bo'lmasa, qarzdorni va uning oila a'zolarini og'ir moddiy ahvolga solib qo'yishi mumkin. Bunday hollarda qarzdor ijro hujjatlari ijrosini kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib ijro etish masalasida ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga murojaat qilishi mumkin.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 67-moddasi normalari shu qonunning 7-bobidagi boshqa normalar talabini hisobga olgan holda sharhlanishi kerak. Ko'rsatilgan modda normalarini aynan sharhlash axloq tuzatish ishlariga hukm qilingan yoki jazoni ijro etish kaloniyalarida, tarbiya kaloniyalari va qamoq xonalarida jazo o'tayotgan shaxslardan, shuningdek, tibbiy yo'sindagi majburlov choralarini ijro etuvchi muassasalarda saqlanayotgan shaxslardan ijro hujjatlari bo'yicha undiruv faqat ularning ish haqiga qaratilishi mumkin, degan xulosaga olib kelishi mumkin. Ammo bunday xulosa xato bo'ladi, chunki Qonunning 7 - bobi (67-modda ham shu bobga joylashtirilgan) undiruvni qarzdorning faqat ish haqiga emas, balki unga tenglashtirilgan to'lovlarga ham qaratishni nazarda tutadi. Bundan tashqari, umumiy qoidaga ko'ra undiruv qarzdorning barcha daromadlariga qaratiladi. Jazoni o'tayotgan yoki tibbiy yo'sindagi majburlov choralarini ijro etuvchi muassasalarida saqlanayotgan shaxslar ish haqidan tashqari boshqa daromadlariga ham ega bo'lishi mumkin. Masalan, ular daromad keltiruvchi turli korxonalariga ega bo'lishi, devidentlar olishi va boshqalar. Tabiiyki undiruv bunday daromadlariga ham qaratiladi.

### 3-§. Alimentlar va aliment majburiyatlari bo'yicha qarzlarni undirish tartibi

Alimentlarni va aliment majburiyatlari bo'yicha qarzlarni undirish tartibi O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi qoidalari bilan tartibga solinadi. Bu masalaga Oila kodeksining 18-bobi bag'ishlangan.

*Alimentni ixtiyoriy to'lash.* O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksining **135-moddasiga muvofiq**, aliment to'lashi shart bo'lgan shaxs alimentni ixtiyoriy ravishda shaxsan yoki o'z arizasiga muvofiq ishlab turgan joyida yoxud pensiya, nafaqa, stipendiya va boshqa turdagi mablag' olayotgan joyida to'laydi.

Alimentning ixtiyoriy ravishda to'lab turilishi aliment undiruvchini aliment undirish haqidagi da'vo yoki ariza bilan xohlagan vaqtda sudga murojaat qilish huquqidan mahrum etmaydi.

*Alimentni sud tartibida undirish.* Aliment olish huquqiga ega bo'lgan shaxs, aliment talab qilish huquqi vujudga kelganidan so'ng qancha muddat o'tganidan qat'iy nazar, xohlagan vaqtda aliment undirish to'g'risidagi talab bilan sudga murojaat qilishga haqlidir.

Mazkur shaxs, nizo bo'lmagan taqdirda, voyaga yetmagani bolalar uchun aliment undirish to'g'risidagi ariza bilan sudga murojaat etishga haqli bo'lib, bu ariza buyruq tartibida ish yuritish tarzida ko'rib chiqiladi.

Aliment sudga murojaat etilgan paytdan boshlab undiriladi.

Agar ta'minot uchun mablag' olish choralari sudga murojaat qilingunga qadar ko'rilganligi, ammo aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning uni to'lashdan bosh tortganligi oqibatida aliment olinmaganligi sud tomonidan aniqlansa, o'tgan davr uchun aliment sudga murojaat etilgan paytdan boshlab uch yillik muddat doirasida undirib olinishi mumkin.

**Aliment undirish haqidagi ijro hujjatlari va ularni ijroga topshirish muddatlari.** Qonunga ko'ra, aliment undirish haqidagi ijro hujjatlariga quyidagilar kiradi:

- fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarning qarorlari asosida beriladigan ijro varaqalari;
- sud buyruqlari;
- alimentlar to'lash to'g'risidagi notarial tarzda tasdiqlangan kelishuvlar.

Voyaga yetmagan bolalar uchun alimentlar undirish to'g'risidagi ijro

hujjatlari bola 18 yoshga to'lgunga qadar ijroga topshirilishi mumkin. Bola voyaga yetganidan so'ng aliment undirish to'g'risidagi ijro hujjatlari aliment majburiyatlari bo'yicha qarzlarni undirish uchungina ijroga topshirilishi mumkin. Bunda, ijro varaqasini ijroga topshirishning uch yillik muddatiga rioya qilinadi.

**Alimentlar undirish haqidagi ijro hujjatlari bo'yicha ijro ishi yuritishni qo'zg'atish.** Alimentlar undirish haqidagi ijro hujjatlari undiruvchi tomonidan Sud departamentining hududiy boshqarmasiga yoki qarzdorning yashash joyi yoki ish joyi yoxud uning mol-mulki joylashgan joydagi tuman (shahar) sud ijrochilari bo'limiga ijro etish uchun topshiriladi. Agarda ijroga topshirilgan ijro hujjati «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 8-moddasi talablariga javob bersa, sud ijrochisi unga alimentlar undirish haqidagi ijro hujjati kelib tushganidan so'ng uch kundan kechiktirmasdan ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqaradi.

Qonunda alimentlar undirish haqidagi ijro hujjatlari darhol ijro etilishi belgilanganligi tufayli bu hujjatlar bo'yicha ijro ishi yuritish qo'zg'atilganda qarzdorga ixtiyoriy ijro etish uchun muddat belgilanmaydi.

Sud ijrochisining ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qarori, u chiqarilgan kunning ertasidan kechkitirilmasdan undiruvchiga, qarzdorga, shuningdek, ijro hujjatini bergan sudga yuboriladi. Agarda aliment to'lash majburiyati yuklangan shaxs doimiy ish joyiga ega bo'lsa, sud ijrochisi ijro varaqasini undiruvni uning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga qaratish uchun uning ish joyiga yuboradi.

*Ish beruvchining (tashkilot ma'muriyatining) aliment ushlab qolish majburiyati.* Aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning ish joyidagi ish beruvchi yoki pensiya, nafaqa, stipendiya olayotgan joyidagi tashkilot ma'muriyati aliment to'lash to'g'risidagi notarial tartibda tasdiqlangan kelishuvga yoki ijro varaqasiga asosan aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning ish haqidan va (yoki) boshqa daromadidan har oyda aliment ushlab qolib, aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsga ish haqi to'langan va (yoki) boshqa daromadlar olingan kundan boshlab, uch kundan kechiktirmay aliment oluvchi shaxsga aliment to'lashi yoki aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning hisobidan unga o'tkazishi shart.

**Aliment to'lovchining ish, o'qish joyi va turar joyi o'zgartirilishi haqida xabar qilish majburiyati.** Sudning hal qiluv qarori yoki aliment to'lash

to'g'risidagi notarial tartibda tasdiqlangan kelishuv bo'yicha aliment ushlab qolishi lozim bo'lgan ish beruvchi (tashkilot ma'muriyati) aliment to'lovchi shaxs bilan mehnat shartnomasi bekor qilinganligi haqida, shuningdek, uning yangi ish, o'qish joyi yoki turar joyi unga ma'lum bo'lsa, bu haqda sudning hal qiluv qarori ijro etiladigan joydagi sud ijrochisiga yoki aliment oluvchi shaxsga uch kun muddat ichida xabar berishi shart.

Aliment to'lashi shart bo'lgan shaxs o'z ish, o'qish joyi yoki turar joyini o'zgartirganligi haqida, shuningdek, qo'shimcha ish haqi yoki boshqa daromadi to'g'risida sud ijrochisini hamda aliment oluvchi shaxsni uch kun muddat ichida xabardor qilishi shart.

Yuqorida ko'rsatilgan ma'lumotlarni belgilangan muddatda uzrsiz sabablarga ko'ra, xabar qilmagan taqdirda, aybdor mansabdor shaxs va aliment to'lovchi shaxs qonunda belgilangan tartibda javobgarlikka tortiladi.

**Aliment qarzini undirish.** Aliment qarzi aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning ish haqi va (yoki) boshqa daromadidan undiriladi. Ish haqi va (yoki) boshqa daromad yetarli bo'lmaganda, aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning banklar va boshqa kredit tashkilotlaridagi hisobvaraqlarida turgan pul mablag'idan, tijorat va tijoratchi bo'lmagan tashkilotlarga shartnoma asosida o'tkazilgan pul mablag'idan undiriladi, mulk huquqining o'tishiga olib keluvchi shartnomalar bundan mustasno. Bu mablag' yetarli bo'lmaganda undirish aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning qonun bo'yicha undirish qaratilishi mumkin bo'lgan har qanday mol-mulkiga qaratiladi.

Undirish aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning hisob varaqlaridagi pul mablag'iga va uning boshqa mol-mulkiga qonun hujjatlarida belgilangan tartibda qaratiladi.

Aliment to'lash to'g'risidagi notarial tartibda tasdiqlangan kelishuv yoki ijro varaqasi asosida o'tgan davrdagi aliment qarzi ijro varaqasi yoki aliment to'lash to'g'risidagi kelishuv aliment undirish uchun taqdim qilingunga qadar o'tgan uch yildan ortiq bo'lmagan muddat uchun undiriladi.

Alimentlar ijro varaqasi yoki aliment to'lash to'g'risidagi notarial tartibda tasdiqlangan kelishuv bo'yicha aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning aybi bilan undirilmagan bo'lsa, alimentlar ko'rsatilgan uch yillik muddatdan qat'iy nazar, o'tgan barcha vaqt uchun undiriladi.

**Aliment qarzining miqdorini belgilash.** Aliment qarzining miqdori sud ijrochisi tomonidan sudning hal qiluv qarori yoki aliment to'lash to'g'risidagi notarial tartibda tasdiqlangan kelishuvda belgilangan aliment miqdoridan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 99-moddasiga asosan voyaga yetmagan bolalarga to'lanadigan aliment qarzining miqdori aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning ish haqi va (yoki) boshqa daromadi miqdoridan kelib chiqqan holda aliment undirilmagan vaqt uchun hisoblab chiqiladi. Agar aliment to'lashi shart bo'lgan shaxs shu davrda ishlamagan bo'lsa yoki uning ish haqi va (yoki) daromadini tasdiqlovchi hujjatlar taqdim qilinmagan bo'lsa, aliment qarzi undirilayotgan vaqtda aliment O'zbekiston Respublikasidagi o'rtacha oylik ish haqi miqdori bo'yicha hisoblab chiqiladi. Agar qarzni bunday belgilash taraflardan birining manfaatlariga jiddiy putur yetkazsa, manfaatlariga putur yetkazilgan taraf sudga murojaat qilishga haqlidir. Sud taraflarning moddiy va oilaviy ahvolini va boshqa e'tiborga loyiq holatlarni inobatga olib, qarzning pul bilan to'lanadigan qat'iy summasini belgilashi mumkin.

**Alimentni o'z vaqtida to'lamaganlik uchun javobgarlik.** Aliment to'lash to'g'risidagi kelishuvga muvofiq aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning aybi bilan qarz vujudga kelgan bo'lsa, aybdor shaxs ushbu kelishuvda belgilangan tartibda javobgar bo'ladi.

Sudning hal qiluv qaroriga yoki buyrug'iga ko'ra, aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsning aybi bilan qarz vujudga kelgan bo'lsa, aybdor shaxs kechiktirilgan har bir kun uchun to'lanmay qolgan aliment summasining o'ndan bir foizi miqdorida aliment oluvchiga neustoyka to'laydi.

Aliment oluvchi aliment o'z vaqtida to'lanmaganligida aybdor aliment to'lashi shart bo'lgan shaxsdan aliment to'lash majburiyatlarini o'z vaqtida bajarmaganlik oqibatida yetkazilgan barcha zararlarning neustoyka bilan qoplanmagan qismini undirishga ham haqlidir.

Qarzdor aliment to'lashdan bosh tortish maqsadida o'z ish, o'qish joyi yoki turar joyi o'zgarganligi haqida, shuningdek, qo'shimcha ish haqi yoki boshqa daromadi to'g'risida xabar bermagan yoki yolg'on ma'lumotlar taqdim etgan taqdirda sud ijrochisi O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 198-2-moddasiga muvofiq o'z qarori bilan qarzdorga eng kam ish haqining o'n baravarigacha miqdorida jarima soladi. Agarda qarzdor aliment

to'lashdan uch oydan ortiq muddat davomida bosh tortsa, sud ijrochisi javobgarga nisbatan O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 122-moddasi bilan jinoyat ishi qo'zg'ash masalasida Sud departamentining hududiy boshqarmasiga taqdimnoma kiritishi shart. Taqdimnomaga quyidagi hujjatlar ilova qilinishi kerak:

- undiruvchining arizasi yoki sud ijrochisining bildirgisi;
- ijro varaqasi va sud qarori yoki sud buyrug'ining nusxasi;
- ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qarorning nusxasi;
- alimentlar bo'yicha qarzdorlik miqdorini aniqlash haqidagi sud ijrochisining qarori;

- qarzdor O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 122-moddasi bilan javobgarlik haqida ogohlantirilganligi to'g'risidagi hujjatning nusxasi;

- qarzdorning alimentlarni to'lamaganligi sabablari haqidagi tushuntirish xati (agar bunday tushuntirishni olish imkoni bo'lgan bo'lsa).

Qarzdorga nisbatan jinoyat ishi qo'zg'atilishi ijro hujjatlarini ijro etish bo'yicha majburiy ijro etish choralarining to'xtatilishi yoki tugatilishiga olib kelmaydi.

Qarzdorning yashash joyi noma'lum bo'lganda, sud ijrochisi o'z tashabbusi bilan yoki undiruvchining arizasiga ko'ra qarzdorga qidiruv e'lon qiladi. Sud ijrochisining qarzdorning qidirish to'g'risidagi qarori katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanadi. Qarzdorni qidirish to'g'risidagi qaror chiqarilgan kundan uch kundan kechiktirilmadan quyidagi hujjatlar ilova qilingan holda tegishli tuman (shahar) ichki ishlar bo'limiga yuboriladi:

- qarzdorni qidirish haqida undiruvchining arizasi (agar bunday ariza bo'lsa);

- ijro hujjatining nusxasi;

- alimentlar bo'yicha qarzdorlik miqdorini aniqlash haqidagi sud ijrochisining qarori;

- qarzdorning hisobda turgan joyida yo'qligini tasdiqlovchi dalolatnomaning nusxasi;

- qarzdorni sud ijrochisi tomonidan ko'rilgan choralar bilan topish imkoni bo'lmaganligini tasdiqlovchi boshqa hujjatlar.

**Alimentni hisobga o'tkazishga va qaytarib olishga yo'l qo'yilmasligi.**

Aliment qarshi qo'yilgan boshqa talablar bilan hisobga o'tkazilishi mumkin emas.

Alimentni qaytarib olishga yo‘l qo‘yilmaydi, quyidagi hollar bundan mustasno:

– aliment oluvchi tomonidan yolg‘on ma‘lumotlar berish yoki qalbaki hujjatlar taqdim etish oqibatida aliment undirish to‘g‘risida chiqarilgan sudning hal qiluv qarori bekor qilinganda;

– aliment oluvchi tomonidan aldash, qo‘rqitish yoki zo‘rluk ta‘siri ostida tuzilgan aliment to‘lash to‘g‘risidagi kelishuv haqiqiy emas deb topilganda;

– aliment to‘lanishiga asos bo‘lgan sudning hal qiluv qarori, aliment to‘lash to‘g‘risidagi kelishuv yoki ijro varaqasi qalbakiligi fakti sud hukmi bilan aniqlanganda.

Agar yuqorida ko‘rsatilgan harakatlar, voyaga yetmagan bolaning yoki voyaga yetgan muomalaga layoqatsiz aliment oluvchining vakili tomonidan sodir etilgan bo‘lsa, aliment qaytarib olinmaydi, to‘langan aliment summalari esa, aliment to‘lashi shart bo‘lgan shaxsning da‘vosiga ko‘ra aybdor vakildan undiriladi.

**Alimentni indeksatsiya qilish.** Sudning hal qiluv qaroriga asosan pul bilan to‘lanadigan qat‘iy summada undirilayotgan alimentlarni indeksatsiya qilish alimentlar ushlab qolinayotgan joyda qonun hujjatlari bilan belgilangan eng kam oylik ish haqiga mutanosib ravishda amalga oshiriladi.

Indeksatsiya qilish maqsadida alimentning miqdori sud tomonidan qonun hujjatlarida belgilangan eng kam oylik ish haqining muayyan qismiga mos ravishda pul bilan to‘lanadigan qat‘iy summada belgilanadi.

**Aliment to‘lashi shart bo‘lgan shaxs chet davlatga ketayotganida aliment to‘lanishi.** Aliment to‘lashi shart bo‘lgan shaxs doimiy yashash uchun yoki uch oydan ortiq muddatga chet davlatga ketayotganida qonunga muvofiq o‘zi ta‘minot berishi lozim bo‘lgan aliment oluvchilar bilan Oila kodeksining 130-134-moddalariga asosan aliment to‘lash to‘g‘risida kelishuv tuzishi shart.

Aliment to‘lash to‘g‘risida kelishuvga erishilmagan taqdirda shaxs aliment miqdorining pul bilan to‘lanadigan qat‘iy summada belgilanishi va alimentni bir yo‘la to‘lash to‘g‘risida yoki aliment evaziga muayyan mol-mulkni berish yoxud alimentni boshqa usulda to‘lash to‘g‘risidagi talab bilan sudga murojaat qilishga haqli.



## NAZORAT SAVOLLARI

1. Qanday holatlarda undiruv qarzdor jismoniy shaxsning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga qaratiladi?
2. Sud ijrochisi qarzdor jismoniy shaxsning daromadlarining barcha manbalarini aniqlash uchun qanday harakatlarni amalga oshirishi kerak?
3. Qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlardan ushlab qolinadigan summalar miqdori qanday hisoblab chiqiladi?
4. Qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga bir necha ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qaratilganda qarzdorning ish haqining qanday miqdori saqlab qolinishi lozim?
5. Undiruvni jazoni o'tayotgan qarzdorning ish haqiga qaratishning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
6. Qonunda undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan summalar nazarda tutilganmi?
7. Alimentlar va aliment majburiyatlari bo'yicha qarzlarni undirish tartibini izohlab bering.

## **VIII BOB. MULKIY XUSUSIYATGA EGA BO‘LMAGAN NIZOLAR BO‘YICHA IJRO HUJJATLARINI IJRO ETISH**

### **1-§. Qarzdorga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki ularni amalga oshirishdan o‘zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro hujjatlarini ijro etishning umumiy shartlari**

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 71-moddasi 1-qismiga muvofiq, sud ijrochisi qarzdorga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki ularni amalga oshirishdan o‘zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro-hujjati bo‘yicha ijro ishi yuritishni qo‘zg‘atayotganda ularni ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun unga besh kunlik muddat belgilaydi.

Bunda ikki holatni nazarda tutish kerak:

birinchidan, sud ijrochisi mulkiy xususiyatlarga ega bo‘lmagan ijro hujjatlari bo‘yicha ijro ishi yuritishni qo‘zg‘atish to‘g‘risida qaror chiqarishda ijro hujjatining o‘zida uni ijro etish muddatlari ko‘rsatilmagan hollardagina uni ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun besh kunlik muddat belgilaydi;

ikkinchidan, mulkiy xususiyatlarga ega bo‘lmagan ijro hujjatlari bo‘yicha ijro ishi yuritishni qo‘zg‘atish to‘g‘risidagi qarorda qarzdorga ijro hujjati talablari ixtiyoriy ijro etish uchun belgilangan muddatda ijro etilmagan taqdirda qarzdordan ijro yig‘imi (jismoniy shaxslardan — eng kam ish haqining besh barobari, yuridik shaxslardan esa — eng kam ish haqining o‘n barobari miqdorida) undirilishi tushuntirilishi kerak.

Sud javobgar zimmasiga mol-mulk yoki pul berish bilan bog‘liq bo‘lmagan muayyan harakatlarni bajarish majburiyatini yuklaydigan hal qiluv qarorida, agar javobgar hal qiluv qarorini belgilangan muddatda bajarmasa, da‘vogar bu harakatlarni javobgarning hisobidan bajarib, qilgan xarajatlarini keyinchalik javobgardan undirib olishga haqlidir, deb ko‘rsatishi mumkin. Agar mazkur harakatlar faqat javobgar tomonidan bajarilishi mumkin bo‘lsa, sud hal qiluv qarorida uni bajarish lozim bo‘lgan muddatni belgilab qo‘yadi (FPKning 211-moddasi).

Ijro hujjatida uni ijro etmaslik oqibatlari ko‘rsatilishi mumkin. Bunday hollarda sud ijrochisi ixtiyoriy ijro uchun belgilangan muddat ichida ijro hujjatining talablari bajarilmaganligiga ishonch hosil qilgach, bu

haqida dalolatnoma tuzadi. Sud ijrochisi bu dalolatnomani, ijro hujjatida ko'rsatilgan oqibatlarini qo'llash uchun, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga yuboradi. Bunda sud ijrochisi ijro hujjatini sud yoki uni bergan boshqa organga qaytarish to'g'risida qaror chiqaradi.

Sud ijrochisi ijro hujjatining o'zi belgilagan muddatda ixtiyoriy ravishda ijro etilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi.

Qarzdor ijro hujjatining talablarini sud ijrochisi tomonidan belgilangan muddatda uzrsiz sabablarga ko'ra ijro etmagan taqdirda, sud ijrochisi qarzdorga nisbatan ma'muriy jazo qo'llaydi, sud hujjatini bajarishdan bo'yin tovlagan taqdirda esa uni jinoiy javobgarlik to'g'risida yozma shaklda ogohlantiradi. Qarzdor shundan so'ng ham ijro hujjatini ijro etishdan bo'yin tovlagan taqdirda, sud ijrochisi qonunda belgilangan tartibda uni jinoiy javobgarlikka tortish choralarini ko'radi.

Agarda ijro hujjatini qarzdorning ishtirokisiz ijro etish imkoni bo'lsa, sud ijrochisi ijroni undiruvchi tomonidan bo'nak tarzida o'tkazilgan mablag'lar hisobiga amalga oshiradi, ijro xarajatlari qarzdordan undirib olinadi.

Qarzdorning ijro hujjatini uning ixtiyoriy ravishda ijro etilishi uchun belgilangan muddatda uzrsiz sabablarga ko'ra ijro etmasligi yoki uning zimmasiga muayyan harakatlarni sodir etish yoxud ularni sodir etishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro hujjatini uzrsiz sabablarga ko'ra sud ijrochisi belgilagan muddatda ijro etilmasligi, fuqarolarga eng kam ish haqining besh baravaridan o'n baravarigacha, mansabdor shaxslarga esa — o'n baravaridan o'n besh baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo'ladi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida, muayyan harakatlarni sodir etish yoxud ularni sodir etishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklovchi sud hujjatini bajarishdan bo'yin tovlashni ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin davom ettirish, shuningdek, sud hujjatining ijro etilishiga to'sqinlik qilganlik uchun aybdor shaxslar, eng kam oylik ish haqining yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud uch oygacha qamoq bilan jazolanishi nazarda tutilgan.

O'sha qilmishlar mansabdor shaxs tomonidan sodir etilgan bo'lsa, eng kam oylik ish haqining yuz baravaridan ikki yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki besh yilgacha muayyan huquqdan mahrum qilish

yoki uch oydan olti oygacha qamoq yoxud besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

## 2-§. Ishga tiklash to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish

O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari fuqarolar mehnat huquqlarining ishonchli kafolatlarini nazarda tutadi. Jumladan,, Mehnat kodeksining 111-moddasiga muvofiq mehnat shartnomasi g'ayriqonuniy ravishda bekor qilingan yoki xodim g'ayriqonuniy ravishda boshqa ishga o'tkazilgan hollarda, u ish beruvchining o'zi, sud yoki boshqa vakolatli organ tomonidan avvalgi ishga tiklanishi lozim.

Ishga tiklanganda ish beruvchiga xodimga yetkazilgan zararni qoplash majburiyati yuklatiladi.

Zararni qoplash:

– majburiy progul vaqti uchun haq to'lash shartligidan (Mehnat kodeksining 275-moddasi);

– mehnat shartnomasi bekor qilinganligi yoki xodim boshqa ishga o'tkazilganligi ustidan shikoyat qilish bilan bog'liq qo'shimcha xarajatlar (mutaxassislardan maslahat olish, ish yuritish uchun ketgan xarajatlar va boshqalar) uchun kompensatsiya to'lashdan;

– ma'naviy zarar uchun kompensatsiya to'lashdan iboratdir. Ma'naviy zarar uchun to'lanadigan kompensatsiyaning miqdori ish beruvchining xatti-harakatiga berilgan bahoni hisobga olib, sud tomonidan belgilanadi, lekin bu miqdor xodimning oylik ish haqidan kam bo'lishi mumkin emas.

Mehnat kodeksining 273-moddasiga ko'ra xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi g'ayriqonuniy ravishda bekor qilinganda uni ishga tiklash, shuningdek, mehnat shartnomasini bekor qilish asoslari ta'rifini o'zgartirish to'g'risida sud chiqargan hal qiluv qarori yoki g'ayriqonuniy ravishda boshqa ishga o'tkazilgan xodimni avvalgi ishga tiklash haqida mehnat nizolarini ko'ruvchi organ chiqargan qaror darhol ijro etilishi lozim.

Sud xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasini g'ayriqonuniy ravishda bekor qilishda yoki xodimni g'ayriqonuniy ravishda boshqa ishga o'tkazishda aybdor bo'lgan mansabdor shaxs zimmasiga ana shu xodimga ish haqi to'lanishi munosabati bilan ish beruvchiga yetkazilgan

zarar o'rnini qoplash majburiyatini yuklaydi. Bunday majburiyat, basharti mehnat shartnomasini bekor qilish yoki boshqa ishga o'tkazish qonunni ochiq-oydin buzgan holda amalga oshirilgan yoki mansabdor shaxs sudning xodimni ishga tiklash to'g'risidagi qarori ijrosini kechiktirgan bo'lsa, yuklatiladi (Mehnat kodeksining 274-moddasi).

Fuqarolik protsessual kodeksi (219-modda) va «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni (72-modda) ham xodimni ishga tiklash to'g'risidagi ijro hujjati, basharti u bilan tuzilgan mehnat shartnomasi qonunga hilof ravishda bekor qilingan yoki u qonunga xilof ravishda boshqa ishga o'tkazilgan bo'lsa, darhol ijro etilishini nazarda tutadi.

Shu munosabat bilan sud ijrochisi ishga tiklash to'g'risidagi ijro hujjati bo'yicha ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqarganda, bu qarorda ish beruvchiga ijro hujjati talablarini darhol ijro etishlikni taklif qilishi lozim.

Ishga tiklash to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish ish beruvchi mehnat shartnomasini bekor qilish yoki boshqa ishga o'tkazish haqidagi o'zining noqonuniy farmoyishini bekor qilish to'g'risida buyruq chiqarib, xodim ilgarigi mehnat majburiyatlarini bajarishga amalda qo'yilgan vaqtdan boshlab tamomlangan hisoblanadi.

Ish beruvchining xodim bilan mehnat shartnomasini bekor qilish yoki uni boshqa ishga o'tkazish to'g'risidagi noqonuniy farmoyishini bekor qilish to'g'risidagi buyrug'i ijro ishi yuritish materiallariga tikib qo'yiladi. Ishga tiklash to'g'risidagi ijro hujjati ish beruvchining ishga tiklash to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etishga mas'ul bo'lgan mansabdor shaxs tomonidan ijro etilmagan taqdirda sud ijrochisi unga nisbatan O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 198-1-moddasida nazarda tutilgan jarimani solish choralarini ko'radi. Jarima to'lash qarzdorni ishga tiklash to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish majburiyatidan ozod qilmaydi.

### **3-§. Qarzdorni ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish**

Qarzdorni ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish bir qator xususiyatlarga ega. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunda belgilangan umumiy qoidalarga ko'ra sud

ijrochisi qarzdorni ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjati yuzasidan ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqaradi va qarorda ijro hujjati talablarini ixtiyoriy ravishda bajarish uchun ijro ish yuritish qo'zg'atilgan kundan boshlab ko'pi bilan 5 kun muddat belgilaydi hamda qarzdorni ijro hujjati talablarini ixtiyoriy bajarmaganlik uchun javobgarlik haqida ogohlantiradi.

Ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjati talablari qarzdor tomonidan sud ijrochisi belgilangan muddatda, ya'ni 5 kun ichida uzrsiz sabablar bilan bajarilmagan taqdirda sud ijrochisi qarzdorga «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 82-moddasiga muvofiq, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 198-1-moddasiga asosan jarima soladi. Shundan so'ng sud ijrochisi qarzdorni ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjatini majburiy ijro etish kuni va vaqtini belgilaydi hamda bu haqida qarzdorga xabar beradi. Ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etishda qarzdorning ishtiroki majburiy bo'lmaganligi tufayli, ko'chirish vaqti haqida xabardor qilingan qarzdorning kelmasligi ijro hujjatini ijro etishlik uchun to'siq bo'la olmaydi.

Bunday hollarda qarzdorni ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish undiruvchi tomonidan ijroni ta'minlash uchun kiritilgan bo'nak mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi va ijro xarajatlari qarzdordan undirib olinadi.

Ko'chirish ijro hujjatida ko'rsatilgan xonani ko'chiriluvchidan, uning mol-mulkidan, uy hayvonlaridan bo'shatishdan va ko'chiriluvchining bo'shatilgan xonadan foydalanishini man qilishdan iborat bo'ladi.

Agarda sud tomonidan berilgan ijro hujjatida ko'chirilayotgan qarzdorni uy joy bilan ta'minlash majburiyati yuklangan shaxs ko'rsatilgan bo'lsa, ijro hujjati bo'yicha qarzdorni ko'chirish u uy joy bilan ta'minlanganidan so'ng amalga oshiriladi.

Qarzdorning qonuniy huquq va manfaatlarini himoya qilish majburiy ko'chirish paytida xolislarning ishtirok etishi bilan ham ta'minlanadi. Ko'chirish bilan bog'liq ijro harakatlarini amalga oshirishda jamoat tartibi saqlanishini ta'minlash maqsadida bu ijro harakatlarini ichki ishlar organlari xodimlari bilan hamkorlikda amalga oshiriladi. Majburiy ko'chirish qarzdorning ishtirokida yoki uning ishtirokisiz amalga oshirilayotganligidan qat'iy nazar, xuddi shuningdek, qarzdor bo'shatilayotgan joydagi

(xonadagi) mol-mulkini olib ketish istagini bildirgan yoki ularni olib ketishdan bosh tortganligidan qat'iy nazar, sud ijrochisi bo'shatilayotgan joyda (xonada) mavjud bo'lgan mol-mulk ro'yxatga olishi lozim. Agarda qarzdor o'z mol-mulkini olib ketishdan bosh tortsa, sud ijrochisi bu mol-mulkning saqlanishini ta'minlashi lozim. Bunday hollarda mol-mulkni saqlash uchun qilinadigan xarajatlar qarzdorning zimmasiga yuklanadi.

Agar qarzdor uydan ko'chirilgan kundan e'tiboran olti oy ichida mazkur mol-mulkni olib ketmasa, sud ijrochisi qarzdorni yozma shaklda ogohlantirganidan so'ng mazkur mol-mulkni «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunda belgilangan tartibda realizatsiya qilishga topshiradi.

Qarzdorning mol-mulkini realizatsiya qilishdan tushgan va ijro yig'imi, sud ijrochisi tomonidan qarzdorga solingan jarimalar va ijro xarajatlarining o'rni qoplanganidan keyin ortib qolgan pul mablag'lari qarzdorga qaytariladi. Qarzdor tomonidan talab qilib olinmagan pul mablag'lari Sud departamenti organining depozit hisobvarag'ida uch yil mobaynida saqlanadi. Mazkur pul mablag'lari ushbu muddat o'tganidan so'ng O'zbekiston Respublikasining Davlat budgetiga o'tkaziladi.

Sud ijrochisi qarzdorni ko'chirish to'g'risidagi ijro hujjatining ijrosi ta'minlanganligi to'g'risidagi dalolatnomani rasmiylashtirib, qarzdorga bo'shatilgan joydan (xonadan) foydalanishni man qiladi. Ko'chirish to'g'risidagi dalolatnoma uch nusxada tuzilib, ulardan biri qarzdorga beriladi, ikkinchisi ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga yuborilib, uchinchisi ijro ishi yuritish materiallarida qoldiriladi. Shundan so'ng sud ijrochisi ijro ishi yuritish tamomlanganligi haqida qaror chiqaradi.

Qarzdorning majburiy ko'chirish tugallanganidan so'ng bo'shatilgan joyga (xonaga) ko'chib kirishi o'zboshimchalik deb hisoblanadi va ma'muriy (O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 200-moddasi) yoki jinoiy (Jinoyat kodeksining 229-moddasi) javobgarlikka sabab bo'ladi. Shuni nazarda tutish kerakki, agarda o'zboshimchalik bilan ko'chib kirish sud ijrochisi tomonidan ijro ishi yuritishni tamomlash haqida qaror chiqarilguniga qadar yuz bergan bo'lsa, sud ijrochisi bu haqida tegishli dalolatnoma tuzadi va aybdor shaxslarning javobgarligini hal qilish uchun prokurorga yuboradi. Ijro ishi yuritish tamomlangandan so'ng yuz bergan ko'chib kirish sud

ijrochisi uchun majburiyatlar vujudga keltirmaydi. Bunday holda manfaatdor taraf mustaqil ravishda prokurorga yoki boshqa organga murojaat qilishi mumkin.

#### **4-§. Imoratni buzib tashlash to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish**

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 73-1-moddasida belgilanganidek, qarzdorning imoratini majburiy buzib tashlash xolislar ishtirokida va ichki ishlar organlarining xodimlari ko'magida sud ijrochisi tomonidan amalga oshiriladi.

Shuni hisobga olish kerakki, qarzdorning imoratini majburiy buzib tashlash faqat sud qarori asosida berilgan ijro hujjatiga muvofiq amalga oshirilishi mumkin. Bu har bir fuqaroning mulk huquqi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va boshqa qonunlar bilan kafolatlanganligi bilan bog'liqdir.

Fuqarolarga va yuridik shaxslarga tegishli imoratni buzib tashlash zaruriyati ko'pchilik hollarda imorat o'zboshimchalik bilan qurilganda vujudga keladi.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 212-moddasiga ko'ra, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda qurilish maqsadlari uchun ajratilmagan yer uchastkalarida, shuningdek, imorat qurish uchun zarur ruxsatnoma olmasdan yoki arxitektura va qurilish normalari hamda qoidalarini jiddiy buzgan holda qurilgan uy-joy, boshqa bino, inshoot yoki o'zga ko'chmas mulk o'zboshimchalik bilan qurilgan imorat hisoblanadi.

O'zboshimchalik bilan imorat qurgan shaxs unga mulk huquqini ololmaydi. Bu shaxs qurgan imoratini tasarruf etishga — sotishga, hadya etishga, ijaraga berishga, imoratga nisbatan boshqa bitimlar tuzishga haqli emas.

Shaxs o'ziga qarashli bo'lmagan yer uchastkasida o'zboshimchalik bilan imorat qurgan bo'lsa, uning bu imoratga nisbatan mulk huquqi sud tomonidan basharti mazkur uchastka shu shaxsga qurilgan imorat uchun belgilangan tartibda beriladigan bo'lsa e'tirof etilishi mumkin.

Basharti, o'zboshimchalik bilan qurilgan imoratning saqlab qolinishi boshqa shaxslarning huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlari buzilishiga sabab bo'lsa yoxud fuqarolarning hayoti va sog'lig'iga xavf



tug'dirsa, yuqorida ko'rsatilgan shaxslarning o'zboshimchalik bilan qurilgan imoratga nisbatan mulk huquqi e'tirof etilishi mumkin emas.

O'zboshimchalik bilan imorat qurish natijasida huquqlari buzilgan shaxsning yoki tegishli davlat organining da'vosi bilan bunday imorat sudning qaroriga binoan, imoratni qurgan shaxs tomonidan yoki uning hisobidan buzib tashlanishi lozim, Fuqarolik kodeksi 212-moddasining to'rtinchi va beshinchi qismlarida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

Imoratni buzib tashlash to'g'risidagi ijro varaqasini olgach, sud ijrochisi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun qoidalari bo'yicha ijro ishi yuritishni ko'zg'atadi va qarzdorga ijro hujjatlari talabini ixtiyoriy bajarishlik uchun muddat belgilaydi. Sud ijrochisi qarzdorni ijro hujjatini ixtiyoriy ijro etishlik uchun belgilangan muddat o'tgach, ijro hujjatidagi talablar, undan ijro yig'imi, sud ijrochisi tomonidan qarzdorga solingan jarimalar, shuningdek, ijro xarajatlari undirilgan holda majburiy ijro etilish to'g'risida xabardor qiladi. Ixtiyoriy ijro uchun belgilangan muddat tugaganidan so'ng sud ijrochisi, agarda ijro harakatlarini keyinga qoldirish, ijro ishi yuritishni to'xtatib turish voki tugatish uchun asoslar bo'lmasa, qarzdorning imoratini majburiy buzib tashlashga kirishadi.

Sud ijrochisi imoratni majburiy buzib tashlash kuni va vaqti haqida qarzdorni xabardor qiladi. Imoratni majburiy buzib tashlash kuni va vaqti haqida xabardor qilingan qarzdorning kelmaganligi ijro hujjatini ijro etishga to'sqinlik qilmaydi.

#### **5-§. Yer uchastkasini olib qo'yish va o'tkazish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish**

O'zbekistonda qonunga ko'ra yer davlat mulki — umummilliy boylikdir, undan oqilona foydalanish zarur, u davlat tomonidan muhofaza etiladi hamda oldi-sotdi qilinmaydi, ayirboshlanmaydi, hadya etilmaydi, garovga qo'yilmaydi, O'zbekiston Respublikasining qonunlarida belgilangan hollar bundan mustasno.

O'zbekiston Respubliksi Yer kodeksida belgilanganidek, yuridik shaxslar Yer kodeksi va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq doimiy egalik qilish, doimiy foydalanish, muddatli (vaqtincha) foydalanish, ijaraga

olish va mulk huquqi asosida yer uchastkalariga ega bo'lishlari mumkin.

Jismoniy shaxslar Yer kodeksi va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish, doimiy foydalanish, muddatli (vaqtincha) foydalanish, ijaraga olish va mulk huquqi asosida yer uchastkalariga ega bo'lishlari mumkin.

Yuridik va jismoniy shaxslarning yer uchastkalariga bo'lgan mulk huquqi savdo va xizmat ko'rsatish sohasi obyektlari ular joylashgan yer uchastkalari bilan birga xususiylashtirilganda qonun hujjatlarida belgilangan tartibda vujudga keladi.

O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksining 37-moddasiga ko'ra yer uchastkasi yoki uning bir qismi davlat va jamoat ehtiyojlari uchun yer egasining roziligi bilan yoki yerdan foydalanuvchi va ijarachi bilan kelishilgan holda tegishincha tuman, shahar, viloyat hokimining qaroriga yoxud O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qaroriga binoan olib qo'yiladi.

Yer egasi, yerdan foydalanuvchi va ijarachi yer uchastkasini olib qo'yish haqidagi tegishincha tuman, shahar, viloyat hokimining qaroriga yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qaroriga rozi bo'lmagan taqdirda, bu qarorlar ustidan sudga shikoyat qilinishi mumkin.

Butun yer uchastkasiga yoki uning bir qismiga egalik qilish huquqi yoxud undan doimiy yoki muddatli foydalanish huquqi, shuningdek, yer uchastkasini ijaraga olish huquqi O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksining 36-moddasi 1-qismida ko'rsatilgan hollarda bekor qilinadi:

O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksining 36-moddasi birinchi qismining 1-11-bandlarida ko'rsatilgan hollarda yer uchastkasiga egalik qilish huquqini yoki yer uchastkasidan doimiy yoxud vaqtincha foydalanish huquqini tugatish yerdan foydalanish hamda uni muhofaza qilish ustidan davlat nazoratini amalga oshiruvchi organlarning taqdimnomasiga muvofiq huquqlar tugatilishining asosli ekanligini tasdiqlovchi hujjatlarga asosan tegishincha tumanlar, shaharlar, viloyatlar hokimlarining qarorlari yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan amalga oshiriladi. Yer uchastkalariga egalik qilish huquqini, yer uchastkalaridan doimiy yoki vaqtincha foydalanish huquqini tugatish haqidagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining hamda mazkur mansabdor shaxslarning qarorlaridan norozi bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslar ushbu qarorlar ustidan sudga shikoyat qilishlari mumkin. Yer

uchastkasiga egalik qilish huquqini yoki yer uchastkasidan doimiy yoxud vaqtincha foydalanish huquqini tugatish qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksining 36-moddasi birinchi qismining 6–11-bandlarida nazarda tutilgan hollarda, shuningdek, yer to'g'risidagi qonun hujjatlari buzilgan boshqa hollarda yerlardan foydalanish va ularni muhofaza qilish ustidan davlat nazoratini amalga oshiruvchi organ yer egasini yoki yerdan foydalanuvchini oldindan ogohlantirganidan keyin yer uchastkasini bergan organga yer uchastkasini olib qo'yish haqida taqdimnoma kiritadi. yer uchastkasini bergan organ taqdimnoma asosida bir oylik muddatda yer uchastkasini olib qo'yish haqida qaror chiqaradi. Yer uchastkasini olib qo'yish masalasini hal qilish vakolat doirasiga kiruvchi organ, zarur hollarda, yer uchastkasining holatini hamda yer egasi yoki yerdan foydalanuvchi tomonidan yerlardan oqilona foydalanish va ularni muhofaza qilish yuzasidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning sifatini qo'shimcha ravishda tekshirishni tayinlashga haqli.

O'zboshimchalik bilan egallab olingan yer uchastkalari ularga g'ayriqonuniy ravishda egalik qilingan va foydalanilgan vaqtda qilingan sarf-xarajatlar qoplanmagan tarzda tegishliligiga ko'ra qaytariladi.

Yer uchastkalarini foydalanish uchun yaroqli holatga keltirish, shu jumladan, undagi imoratlarni buzish yer uchastkalarini o'zboshimchalik bilan egallab olgan shaxslar hisobidan amalga oshiriladi.

O'zboshimchalik bilan egallab olingan yer uchastkasini yer egasiga, yerdan foydalanuvchiga, yer uchastkasi ijarachisiga yoki mulkdoriga qaytarish tegishli tuman, shahar, viloyat hokimining qaroriga binoan yoki sudning hal qiluv qaroriga ko'ra amalga oshiriladi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 73-2-moddasiga muvofiq qarzdordan yer uchastkasini majburiy olib qo'yish yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri organi mutaxassisi albatta ishtirok etgan holda amalga oshiriladi.

Sud ijrochisi yer uchastkasini majburiy olib qo'yish kuni va vaqti haqida qarzdorni xabardor qiladi. Yer uchastkasini majburiy olib qo'yish kuni va vaqti haqida xabardor qilingan qarzdorning kelmaganligi ijro hujjatini ijro etishga to'sinlik qilmaydi.

Yer uchastkasini olib qo'yish to'g'risidagi ijro hujjatining ijrosi yer

uchastkasi sud ijrochisining dalolatnomasi asosida undiruvchiga o'tkazilgan paytdan e'tiboran tamomlangan hisoblanadi.

Agar undiruvchining yer uchastkasiga bo'lgan tegishli huquqi ro'yxatga olinmagan bo'lsa, sud ijrochisi o'z qarori bilan yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr organiga undiruvchining ijro hujjatida ko'rsatilgan yer uchastkasiga bo'lgan huquqini davlat ro'yxatidan o'tkazish majburiyatini yuklaydi. Bunda yer uchastkasini olib qo'yish to'g'risidagi ijro hujjatining ijrosi undiruvchining yer uchastkasiga bo'lgan huquqi davlat ro'yxatidan o'tkazilgan paytdan e'tiboran tamomlangan hisoblanadi.

### **6-§. Undiruvchini ko'chirib kiritish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish**

Ko'chirib kiritish sud ijrochisi tomonidan undiruvchining ijro hujjatida ko'rsatilgan xonaga moneliksiz kirishini va unda yashashini ta'minlashdan iborat bo'ladi. Bunda qarzdorga majburiy ko'chirib kiritish amalga oshirilayotgani va u undiruvchining yashashiga monelik qilmasligi shart ekanligi tushuntiriladi.

Undiruvchini ko'chirib kiritish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etishda sud ijrochisi ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqaradi. Bu qarorda sud ijrochisi qarzdorni ijro hujjatini besh kunlik muddat ichida ixtiyoriy ijro etish lozimligi, ya'ni ijro hujjatida ko'rsatilgan shaxslarni yoki tashkilotlarni ko'chirib kiritish kerakligi va bu talabni bajarmaganlik oqibatlari haqida ogohlantiradi.

Ko'chirib kiritish to'g'risidagi ijro hujjati talablarini sud ijrochisi belgilangan muddatda uzrsiz sabablar bilan ijro etmagan qarzdorga nisbatan sud ijrochisi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 82-moddasida nazarda tutilgan choralarni ko'radi va qarzdorni majburiy ko'chirib kiritish amalga oshiriladigan kun va vaqt haqida rasmiy xabardor qiladi. Qarzdorning ko'chirib kiritishda hozir bo'lishdan bosh tortishi majburiy ko'chirib kiritishni amalga oshirish uchun monelik qilmaydi. Majburiy ko'chirib kiritish amalga oshirgach, sud ijrochisi bu haqida dalolatnoma tuzadi va qarzdorga undiruvchining yashashiga monelik qilmaslik shart ekanligini tushuntiradi.

Ko'chirib kiritish haqidagi dalolatnoma qarzdorga topshirilishi kerak.

Majburiy ko'chirish hamma hollarda ham xolislarning ishtirokida amalga oshiriladigan bo'lsa, undiruvchini ko'chirib kiritish to'g'risidagi ijro hujjatining ijro etilishiga qarzdor monelik qilgan taqdirdagina majburiy ijro harakatlari xolislarning ishtirokida amalga oshiriladi. Agarda bunday monelik bo'lmasa, ijro harakatlari sud ijrochisi tomonidan xolislarning ishtirokisiz ham amalga oshirilishi mumkin. Agar qarzdor biron bir tarzda undiruvchini ko'chirib kiritishga monelik qilsa, sud ijrochisi ko'chirib kiritishni xolislar ishtirokida amalga oshiradi. Zarur hollarda ijro harakatlarini amalga oshirishda ichki ishlar organlar xodimlari yordamidan foydalaniladi.

Undiruvchini ko'chirib kiritish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etish sud ijrochisi tomonidan ko'chirib kiritish to'g'risida dalolatnoma tuzish orqali rasmiylashtiriladi.

Qonun chiqaruvchi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 74-moddasi 5 qismida agar undiruvchining tegishli xonadan har kuni moneliksiz foydalanish imkoniyati ta'minlangan bo'lsa, ijro hujjati ijro etilgan hisoblanadi, deb ko'rsatish bilan bir ijro hujjati bo'yicha takroriy majburiy ko'chirib kiritishni amalga oshirish mumkinligi belgilangan. Qarzdor ko'chirib kiritilgan undiruvchining tegishli xonadan ijro ishi yuritish tamomlangandan keyin foydalanishiga monelik qilgan taqdirda, sud ijrochisi ijro ishi yuritishni qayta tiklaydi, qarzdorga nisbatan O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 168-1-moddasiga asosan jarima soladi hamda uni jinoiy javobgarlik haqida ogohlantiradi va «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 74-moddasi qoidalariga rioya qilgan holda majburiy ko'chirib kiritish yangidan amalga oshiriladi.

Ijro hujjati bo'yicha qarzdor bo'lmagan shaxs undiruvchining yashashiga monelik qilsa, ijro ishi yuritish qayta tiklanmaydi. Bunday holda ko'chirib kiritish to'g'risidagi masala sud tartibida hal qilinadi.

## **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjatlarini ixtiyoriy ijro etish uchun qanday muddat tayinlanadi?

2. Mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjatining talabi bajarilmaganda sud ijrochisi qanday harakatlarini amalga oshirishi lozim?
3. Mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjatini qarzdorning ishtirokisiz ijro etish qanday tashkil etiladi?
4. Mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjatini qarzdorning ishtirokisiz ijro etish mumkin bo'lmagan hollarda sud ijrochisi qanday choralar ko'radi?
5. Mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjati qanday hollarda uni bergan sudga yoki boshqa organga qaytariladi?
6. Ishga tiklash haqidagi ijro hujjatini ijro etish qachon tamomlangan hisoblanadi?
7. Majburiy ko'chirishning tushunchasi va mohiyatini yoritib bering.
8. Qarzdorni majburiy ko'chirishda uning qonuniy huquq va manfaatlari qanday tarzda ta'minlanadi?
9. Qarzdorning mol-mulkini saqlash tartibini bayon eting.
10. Uindiruvchini majburiy ko'chirib kiritish qanday hollarda amalga oshiriladi?

## IX BOB. IJRO ISHI YURITISHDAGI XARAJATLAR

### 1-§. Ijro yig‘imi tushunchasi va uni undirish tartibi

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 23-moddasiga muvofiq, sud ijrochisi ijro hujjatini olgan kundan e‘tiboran uch kundan kechiktirmay, ijro ishi yuritishni qo‘zg‘atish to‘g‘risida qaror chiqaradi va ijro hujjatidagi talablarni ixtiyoriy ijro etish uchun muddat belgilaydi.

Qarzdor ijro hujjati talablarini unga sud ijrochisi tomonidan qonun hujjatlari asosida belgilagan muddat ichida bajarishi shart.

Qarzdor ijro hujjati talablarini uzrsiz sabablar bilan ixtiyoriy ravishda bajarmagan taqdirda, u ijro ishlarini yuritish to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan ijro yig‘imini to‘lashi kerak. Ijro yig‘imining miqdori quyidagilarga bog‘liq:

- mol-mulkning summasi yoki bahosiga;
- yoxud mulkiy xususiyatga ega bo‘lmagan ijro hujjatlariga.

**Ijro yig‘imi** – bu bizning qonunchiligimiz va ijro hujjatlarini majburiy ijro etish amaliyoti uchun yangilik bo‘lib, ijro hujjatining talablarini sud ijrochisi tomonidan belgilangan muddatlarda uzrsiz sabablarga ko‘ra ixtiyoriy ravishda bajarmagan qarzdorning mulkiy javobgarligining yangi turidir.

Ijro yig‘imining maqsadi ijro hujjatlarini ixtiyoriy ravishda ijro etilishini ta‘minlashga yo‘naltirilgan. Ijro yig‘imini ijro hujjatini ixtiyoriy ijro etmaganlik uchun jarima chorasi sifatida ham tushunish mumkin. Ijro yig‘imi ijro hujjati sud ijrochisiga birinchi bor kelib tushganda, uni ixtiyoriy ijro etish muddati o‘tganidan so‘ng faqat bir marta undiriladi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 58-moddasida ijro yig‘imi atamasi ishlatilgan bo‘lsa-da, qonunda ijro yig‘imini undirish bilan bog‘liq masalalar tartibga solingan emas. Qonundagi bu bo‘shliq O‘zbekiston Respublikasining «Ijro ishi yuritish takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida»gi 2009-yil 14-yanvardagi Qonuni bilan to‘ldirildi. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 77-1-modasida sud ijrochisi tomonidan ijro hujjatlarini majburiy

ijro etish bo'yicha harakatlar amalga oshirilganligi uchun qarzdordan ijro yig'imi undirilishi belgilab qo'yildi. Sud ijrochisining ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qarori mazkur qaror qaysi ijro ishi yuritish yuzasidan chiqarilgan bo'lsa, o'sha ijro ishiga qo'shib qo'yiladi va alohida ijro ishi yuritishni qo'zg'atmasdan ijro etiladi. Ijro yig'imining miqdori va undirilish tartibi qonun hujjatlarida belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007-yil 1-noyabrdagi PQ-722-sonli «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish, moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida»gi Qarori bilan 2007-yil 1-dekabrda sud ijrochilari tomonidan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining majburiy ijrosi bo'yicha harakatlarning bajarilishi uchun ijro yig'imi joriy etildi. Prezidentning shu Qarori bilan Ijro yig'imini undirish va foydalanish tartibi to'g'risida Nizom tasdiqlandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yuqorida ko'rsatib o'tilgan Qarori bilan tasdiqlangan Ijro yig'imini undirish va foydalanish tartibi to'g'risidagi Nizomning 7-bandi ijrosini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirining 2007-yil 24-noyabrdagi buyrug'i bilan «Ijro yig'imini undirish to'g'risidagi sud ijrochilari qarorlari hisobini yuritish va ularning undirilishini nazorat qilish tartibi to'g'risida»gi Yo'riqnoma tasdiqlandi. Shunday qilib, hozirda ijro yig'imini undirish masalalari yuqorida nomi keltirilgan Nizom va Yo'riqnoma bilan tartibga solinadi.

Ijro yig'imi sud ijrochisi tomonidan sud hujjatlari yoki boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etishda amalga oshiriladigan undiruvni nazarda tutadi.

Ijro yig'imi qarzdordan ijro hujjatini ixtiyoriy ravishda ijro etish muddati o'tgandan so'ng, quyidagi miqdorlarda undiriladi:

– mulkiy xarakterga ega bo'lgan ijro hujjatlari bo'yicha – jismoniy shaxsdan undirilayotgan summaning 1 foizi, yuridik shaxsdan 2 foizi miqdorida;

– mulkiy xarakterga ega bo'lmagan ijro hujjatlari bo'yicha – jismoniy shaxsdan eng kam ish haqining 5 baravari miqdorida, yuridik shaxsdan eng kam ish haqining 10 baravari miqdorida.

Sud ijrochisi ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risida qaror chiqarishda qarzdorga ijro hujjatidagi talablarni ixtiyoriy ravishda bajarish



uchun 5 kundan ortiq bo'lmagan muddat belgilab, agar ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun belgilangan muddatda ijro hujjatidagi talablar bajarilmagan taqdirda, qarzdordan undirilayotgan summaning yoki mol-mulk qiymatining 1 foizi (jismoniy shaxsdan) yoxud 2 foizi (yuridik shaxsdan) miqdorida, agar mulkiy xarakterga ega bo'lmagan ijro hujjatlari ijro etilmagan taqdirda esa, jismoniy shaxsdan eng kam ish haqining 5 baravari, yuridik shaxsdan eng kam ish haqining 10 baravari miqdorida ijro yig'imi undirilishi to'g'risida qarzdorga tushuntirishi shart.

Ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun muddat belgilanganda, ushbu muddatning o'tishi ijro ishi yuritish qo'zg'atilganidan keyingi kundan boshlanishini nazarda tutish lozim.

Ijro yig'imini undirish uchun sud ijrochisi tomonidan chiqarilgan qaror asos bo'ladi va u O'zbekiston Respublikasi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunining 7-moddasiga muvofiq ijro hujjati hisoblanadi.

Ijro yig'imini undirish Qonunning 82-moddasiga muvofiq qarzdorga solinadigan jarimani to'lashdan ozod etmaydi.

Sud ijrochisi tomonidan ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun belgilangan muddatda ijro hujjatida belgilangan talablar qarzdor tomonidan bajarilmasligi, qarzdorga nisbatan majburiy ijro etish choralari qo'llash uchun asos bo'ladi.

Ayni paytda sud ijrochisi qarzdordan ijro yig'imini undirish to'g'risida qaror chiqaradi.

Ijro yig'imini undirish to'g'risida qaror ixtiyoriy ravishda ijro etish muddati tugagandan keyingi kundan kechiktirmasdan sud ijrochisi tomonidan chiqariladi.

Sud ijrochisining ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qarori katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanishi lozim. Sud departamenti yoki uning hududiy boshqarmasining sud ijrochisi maqomiga ega inspektorlari tomonidan chiqarilgan qarorlar, tegishli Sud departamentining Sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi boshlig'i yoki hududiy boshqarmalarning Sud qarorlarini ijro etish bo'limi boshlig'i tomonidan tasdiqlanadi.

Ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qarorning nusxasi u chiqarilgan kunning ertasidan kechiktirmasdan qarzdorga shaxsan taqdim etiladi yoki topshirilganligi ma'lum qilinadigan buyurtma xat bilan pochta aloqasi orqali yuboriladi.

Ijro yig'imini undirish bo'yicha ish yuritish alohida ijro ish yuritish qo'zg'atilmasdan amalga oshiriladi.

Ijro yig'imini undirish bo'yicha ish yuritish ijro yig'imi qo'llashga asos bo'lgan ijro hujjati (keyingi o'rinlarda matnda asosiy ijro hujjati deb yuritiladi) bilan birgalikda yuritiladi. Bunda ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qarorga asosiy ijro hujjatining ro'yxat raqami beriladi.

Ijro hujjatlari bo'yicha majburiy ijro etish choralarini amalga oshirishda undiruv mol-mulk va pul mablag'lariga asosiy ijro hujjati bo'yicha qarzni, ijro yig'imi va ijro xarajatlarini qoplash uchun yetarli bo'lgan miqdor va hajmda qaratiladi.

Ijro yig'imi Qonunning 52 va 69-moddalariga muvofiq undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan pul summalari va mol-mulkdan undirilmaydi.

Ijro yig'imi:

– mulkiy xarakterga ega bo'lgan ijro hujjatlari bo'yicha – qarzdordan undirilgan pul summasiga mutanosib ravishda;

– mulkiy xarakterga ega bo'lmagan ijro hujjatlari bo'yicha – majburiy ijro etish bo'yicha choralar qo'llashga kirishilishi bilan undiriladi.

Ijro yig'imi quyidagi undiruvlarni nazarda tutuvchi ijro hujjatlari bo'yicha undirilmaydi:

budjet tashkilotlaridan, shu jumladan, davlatdan pul mablag'lari va boshqa mol-mulkni undirish. Bunda, tashkilotning budjet tashkiloti deb topilishini tasdiqlovchi hujjat qarzdor tomonidan sud ijrochisiga taqdim qilinadigan mazkur tashkilotning xarajatlar smetasini ro'yxatga olgan tegishli moliya organining xati hisoblanadi.

Davriy to'lovlarni (aliment undirish haqidagi, mayib bo'lish yoki sog'liqqa boshqacha shikast yetganligi, boquvchining o'limi natijasida ko'rilgan zararning o'rnini qoplash to'g'risidagi va boshqa ishlar bo'yicha) undirish.

Solidar tartibda bir necha qarzdordan undiruvni nazarda tutuvchi ijro hujjatlari bo'yicha ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qaror har bir qarzdorga nisbatan chiqariladi. Ushbu holatlarda qarorlarni rasmiylashtirish, ijro yig'imini undirish va undirilgan summalar hisobini yuritish solidar qarzdorlar bo'yicha ijro hujjatlarini ijro etish tartibida amalga oshiriladi. Bunda, barcha qarzdorlardan undirilgan ijro yig'imining umumiy summasi asosiy ijro hujjati bo'yicha jami undiruv summasidan

kelib chiqqan holda hisoblanadigan yig'im summasidan oshib ketmasligi lozim.

Bir qarzdorga nisbatan bir necha ijro hujjatini ijro etishda ijro yig'imi har bir ijro hujjati bo'yicha alohida undiriladi.

Bir nechta talablar (ijro hujjatlari) bo'yicha qarzdordan undiriladigan ijro yig'implari Qonunning 80-moddasida belgilangan tartibda tegishli talabning qanoatlantirish navbatiga ko'ra undiriladi. Bunda, mulkiy xarakterga ega bo'lmagan ijro hujjatlari bo'yicha qarzdordan undiriladigan ijro yig'implari, shuningdek, mulkiy xarakterga ega bo'lgan ijro hujjatlari bo'yicha qonunda belgilangan muddatda realizatsiya qilinmagan mol-mulkni undiruvchiga topshirish holatlari birinchi navbatda qanoatlantiriladigan talablarga tenglashtiriladi. Bu qoidalar qarzdorning bank hisobvaraqlaridagi pul mablag'larini hisobdan chiqarish navbatlarini belgilash vaqtida ham tatbiq etiladi.

Ijro ishi yuritish qarzdorning sotilmagan mol-mulkini undiruvchiga berilishi munosabati bilan tamomlangan taqdirda, ijro yig'imi berilgan mol-mulk qiymatidan kelib chiqqan holda tegishli miqdorlarda undiriladi. Bunda, ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qarorning ijrosi umumiy belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Ijro ishi yuritish qarzdorning sotilmagan mol-mulkini qabul qilishni undiruvchi rad etishi munosabati bilan tamomlangan taqdirda, ijro yig'imi sud ijrochisi tomonidan mazkur ijro hujjati bo'yicha undirilgan summaga mutanosib ravishda undiriladi, ijro yig'imining sotilmagan mol-mulkka to'g'ri keladigan qolgan qismi bo'yicha ish yuritish sud ijrochisining tegishli qarori bilan tugatiladi.

Asosiy ijro hujjati Qonunning 62-moddasiga muvofiq, tugatish komissiyasi (tugatuvchi)ga yuborilgan taqdirda, ijro yig'imi sud ijrochisi tomonidan mazkur ijro hujjati bo'yicha undirilgan summaga (mol-mulk qiymatiga) mutanosib ravishda undiriladi. Ijro yig'imining qolgan qismi bo'yicha ish yuritish sud ijrochisining tegishli qarori bilan tamomlanadi.

Qarzdor ijro ishi yuritishdan taraf sifatida chiqib ketgan taqdirda (qarzdor shaxsning vafot etishi, yuridik shaxsning qayta tashkil etilishi, boshqa shaxs foydasiga talablardan voz kechilishi, qarzni boshqa shaxsga o'tkazilishi va shu kabilar) sud ijrochisi Qonunning 12-moddasiga muvofiq, o'zining qarori bilan qarzdorni uning huquqiy vorisi bilan qonunda belgilangan tartibda almashtirishi shart. Mazkur qarorda yig'imni

to'lash majburiyati ushbu huquqiy vorisga o'tishi haqida ham ko'rsatiladi.

Asosiy ijro hujjati Sud departamentining boshqa bo'linmasiga yuborilgan taqdirda, ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qaror ham Qonunning 25-moddasida belgilangan tartibda yuborilishi lozim.

Asosiy ijro hujjati bo'yicha ijro ishi yuritish Qonunning 37-moddasiga asosan tugatilgan taqdirda, ijro yig'imi sud ijrochisi tomonidan mazkur ijro hujjati bo'yicha undirilgan summaga (mol-mulk qiymatiga) mutanosib ravishda undiriladi, ijro yig'imining qolgan qismi bo'yicha ish yuritish sud ijrochisining tegishli qarori bilan tamomlanadi.

Asosiy ijro hujjati Qonunning 40-moddasi 1-bandiga asosan undiruvchiga qaytarilgan taqdirda, ijro yig'imi sud ijrochisi tomonidan mazkur ijro hujjati bo'yicha undirilgan summaga (mol-mulk qiymatiga) mutanosib ravishda undiriladi, ijro yig'imining qolgan qismi bo'yicha ish yuritish sud ijrochisining tegishli qarori bilan tamomlanadi.

Undiruv qarzdorning ish haqi yoki unga tenglashtirilgan to'lovlariga qaratilgan taqdirda, sud ijrochisi Qonunning 64-moddasida belgilangan tartibda asosiy ijro hujjati bilan birga ijro yig'imini undirish to'g'risidagi qarorni ham tegishli tashkilotga yuboradi.

Asosiy ijro hujjati bo'yicha ish yuritish ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organ tomonidan to'xtatib turilgan taqdirda, ijro yig'imini undirish bo'yicha ish yuritish ham asosiy ijro hujjati bo'yicha ish yuritish tiklangunga qadar to'xtatib turiladi. Ushbu holatda ijro yig'imini undirish bo'yicha ish yuritishni to'xtatish haqida alohida qaror qabul qilish talab qilinmaydi.

Sud ijrochisi tomonidan asosiy ijro hujjati bo'yicha ijro harakatlarini keyinga qoldirish to'g'risida qaror qabul qilinganda, mazkur qarorda ijro yig'imini undirish bo'yicha ijro harakatlarini ham keyinga qoldirish haqida ko'rsatib o'tiladi.

Ijro yig'imini qaytarish quyidagi hollarda amalga oshiriladi:

– qarzdorning arizasiga asosan, asos sifatida ijro hujjati berilgan sud hujjati yoki boshqa organ hujjatining yoxud qonun bo'yicha ijro hujjati hisoblanadigan boshqa hujjatning bekor qilinishi;

– qarzdor yoki undiruvchining arizasiga asosan, asos sifatida ijro hujjati berilgan sud hujjati yoki boshqa organ hujjatlarining o'zgartirilishi, agar o'zgartirish natijasida to'langan ijro yig'imi miqdorini qaytadan ko'rib chiqish lozim bo'lsa;

– qarzdor yoki ijro yig‘imi undirilgan boshqa shaxsning arizasiga yoxud sud ijrochisining tashabbusiga asosan, ijro yig‘imi miqdorini noto‘g‘ri yoki ortiqcha o‘tkazilganligi;

– sud qaroriga asosan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa hollarda.

Ijro yig‘imini qaytarish haqidagi ariza ko‘rsatilgan holatlar yuzaga kelgan kundan boshlab uch yildan kechiktirmasdan beriladi.

Undirilgan ijro yig‘imi miqdorini qaytarish uchun ijro yig‘imini to‘lagan shaxs majburiy ijro harakati kim tomonidan amalga oshirilganidan kelib chiqib, Sud departamentining markaziy apparatiga yoki tegishli hududiy boshqarmaga ariza bilan murojaat qiladi. Bunda, ijro yig‘imini undirish bo‘yicha ijro harakatlari turli hududlarda amalga oshirilgan bo‘lsa, ariza arizachining xohishiga ko‘ra ijro yig‘imini undirgan Sud departamentining istalgan bo‘limiga taqdim etilishi mumkin.

Ijro yig‘imini qaytarish to‘g‘risidagi ariza Sud departamentining tegishli hududiy boshqarmasi yoki markaziy apparati tomonidan ko‘rib chiqiladi va ariza berilgan kundan e‘tiboran besh kunlik muddat ichida ijro yig‘imini qaytarish yoki qaytarishni rad etish to‘g‘risida qaror qabul qilinadi, qabul qilingan qaror haqida ariza beruvchini yozma ravishda xabardor qiladi.

Ijro yig‘imini qaytarish to‘g‘risidagi qaror qabul qilinganidan boshlab uzog‘i bilan ikki kun ichida qaytarish uchun Sud va adliya organlarini rivojlantirish jamg‘armasining Ijro etuvchi direksiyasiga yuboriladi. Ijro yig‘imini qaytarish Ijro etuvchi direksiya tomonidan qaror olingan kundan boshlab besh bank kuni davomida amalga oshiriladi.

Ijro yig‘imini qaytarish yoki qaytarishni rad etish to‘g‘risida qaror ustidan belgilangan tartibda sudga murojaat qilish mumkin.

Sud departamentida, hududiy boshqarmalarda va sud ijrochilarining tuman (shahar) bo‘limlarida ijro yig‘imini undirish to‘g‘risidagi qarorlarni hisobga olish kitobi yuritiladi.

Ijro yig‘imini undirish to‘g‘risidagi qarorlarni hisobga olish kitobi raqamlanib, tikiladi va tegishli Sud departamenti yoki uning hududiy boshqarmasining asosiy muhri bilan tasdiqlanadi.

Ijro yig‘imini undirish to‘g‘risidagi qaror chiqarilgan kunda ro‘yxatga olinadi va tegishli asosiy ijro hujjatining majburiy ijrosini amalga oshirayotgan sud ijrochisiga imzo qo‘ydirgan holda beriladi.

Ijro yig'imi summalari tegishli bank muassasasida ochilgan maxsus tranzit hisob raqamiga o'tkaziladi.

Sud departamenti, hududiy boshqarmalar va sud ijrochilarining tuman (shahar) bo'limlari har oyda tegishli bank muassasalari bilan ijro yig'imi summalarining tushumini belgilangan shaklda solishtirib boradilar.

Sud departamentining hududiy boshqarmalari har chorakda kamida bir marta sud ijrochilarining tuman (shahar) bo'limlari tomonidan ijro yig'implari to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga rioya qilinishini, shu jumladan,, ijro yig'imi summalarining to'g'ri va o'z vaqtida undirilishi va o'tkazilishini tekshirib boradilar.

## **2-§. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlari**

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 75-moddasida belgilab qo'yilganidek, sud ijrochilarining depozit hisobvarag'ida bo'lib, ijro harakatlarini tashkil etish va amalga oshirishga sarflangan mablag'lar, shuningdek, ijro ishini yuritishda ishtirok etuvchi taraflar va boshqa shaxslarning mablag'lari ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlari hisoblanadi. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlariga quyidagilar kiradi:

– qarzdorning mol-mulkini tashish, saqlash va realizatsiya qilishga sarflangan mablag'lar;

– ijro harakatlarini amalga oshirishga belgilangan tartibda jalb etilgan tarjimonlar, mutaxassislar va boshqa shaxslarga haq to'lashga sarflangan mablag'lar;

– undirilgan summalarni undiruvchiga pochta orqali o'tkazishga (jo'natishga) sarflangan mablag'lar;

– qarzdorni, uning mol-mulkini yoki qarzdordan sudning qarori bo'yicha olib qo'yilgan bolani qidirishga sarflangan mablag'lar;

– ijro hujjatini ijro etish jarayonida amalga oshiriladigan boshqa zarur ijro harakatlariga sarflangan mablag'lar.

Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlari hujjatlar bilan tasdiqlangan bo'lishi lozim.

Ijro harakatlarini amalga oshirish bo'yicha xarajatlarni taraflar ko'taradi. Ammo Qonunda belgilanishicha, ijro harakatlarini amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlarni ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi boshqa

shaxslar ham ko'tarishi mumkin. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 9, 10 va 13-moddalariga muvofiq ijro harakatlarini amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlarga mablag'lari sarflanishi mumkin bo'lgan, ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi «boshqa shaxslar» deganda taraflarning vakillarigina tushuniladi.

Qonunning 54-moddasiga muvofiq xatlangan va ro'yxatga olingan mol-mulkni baholash sud ijrochisi tomonidan amalga oshiriladi. Taraflar amalga oshirilgan baholashga rozi bo'lmaganlarida, mol-mulkni baholash uchun sud ijrochisi tomonidan mutaxassis jalb etiladi. Bunday hollarda ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlarini sud ijrochisi tomonidan amalga oshirilgan baholash yuzasidan nizolashayotgan taraf ko'taradi.

Qonunning 76-moddasi 3-qismida ko'rsatilgan hollarda ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlarini undiruvchi ko'taradi.

### **3-§. Xarajatlarning undiruvchi tomonidan bo'nak bilan ta'minlanishi**

Qonun ijro harakatlari amalga oshirilishini ta'minlash maqsadida undiruvchiga sud ijrochilarining depozit hisobvarag'iga tegishli xarajatlarni yoxud ularning bir qismini amalga oshirish uchun yetarli miqdorda bo'nak badalini o'tkazish huquqini bergan.

Undiruvchi tomonidan ijro harakatlarini amalga oshirish uchun kelgusida qilinadigan xarajatlarni qoplash uchun bo'nak badali o'tkazilishi ijro hujjatining ijro etilishini tezlashtiradi. Ammo shuni e'tiborga olish kerakki, qonunning mazmuniga ko'ra ijro harakatlarini bo'nak badali o'tkazish bilan ta'minlash undiruvchining majburiyati emas, balki huquqidir.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 42-moddasi 2-qismiga muvofiq qarzdor yoki uning mol-mulkini qidirish sud ijrochisi uchun majburiy emas, bu harakatni amalga oshirish undiruvchining erkiga bog'liqdir. Shuning uchun ham Qonunning 42-moddasini 2 qismida ko'rsatilgan hollarda undiruvchi qarzdorni yoki uning mol-mulkini qidirish bo'yicha tegishli xarajatlarni to'liq bo'nak bilan ta'minlashga haqli. Ko'rsatilgan ijro harakatlari undiruvchi tomonidan bo'nak bilan ta'minlangach, sud ijrochisi qarzdorni yoki uning mol-mulkini qidirish to'g'risida tegishli qaror chiqaradi.

Ijro harakatlari tamomlangach, bo'nak badali qarzdorning hisobidan

undiruvchiga to'liq qaytariladi. Faqat quyidagi holatda bo'nak badali undiruvchiga qaytarilmaydi:

1) agar qarzdorning undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulki yoki daromadlari bo'lmasa va uning mol-mulki yoki daromadlarini qidirish yuzasidan sud ijrochisi tomonidan qonunda yo'l qo'yiladigan doirada ko'rilgan barcha choralar natijasiz bo'lsa;

2) agar undiruvchi ijro hujjati ijro etilayotganda qarzdorning sotilmagan mol-mulkini o'ziga olishdan voz kechsa yoxud qarzdorlik hisobidan ushbu mol-mulkni o'ziga olish to'g'risidagi sud ijrochisining taklifi bo'yicha o'z qarorini belgilangan muddatda taqdim etmagan bo'lsa;

3) agar undiruvchi o'z harakatlari (harakatsizligi) bilan ijro hujjatining ijro etilishiga to'sqinlik qilayotgan bo'lsa, shu jumladan, ijro hujjatida ko'rsatilgan, qarzdordan olib qo'yilgan muayyan ashyolarni olishdan voz kechsa.

Bu hollarda bo'nak badalining ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlaridan ortiqcha qismi undiruvchiga qaytariladi.

#### **4-§. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlarini qoplash tartibi**

Majburiy ijro amalga oshirilganda sarflangan xarajatlar qarzdordan undiriladi.

Ijro harakatlarini amalga oshirishga sarflangan xarajatlar qarzdordan undirilishi sud ijrochisi tomonidan chiqarilgan ijro ishi yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi qarorda ko'rsatilishi kerak. Bu qarorning nusxasi qarzdorga topshiriladi.

Qarzdordan undirilgan ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlari sud ijrochilarining depozit hisobvarag'iga o'tkaziladi. Depozit hisobvarag'i katta sud ijrochisi tomonidan boshqariladi. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlari qarzdordan undirilgan pul summasidan (shu jumladan, uning mol-mulkini realizatsiya qilish yo'li bilan olingan pul summasidan), ijro hujjati bo'yicha ijro yig'imi to'langan va ijro jarayonida qarzdorga solingan jarimalar undirilgach, qoplanadi. Shuning uchun ham amaliyotda sud ijrochisi mulkiy xususiyatga ega bo'lgan ijro hujjatlarini ijro etishda ijro hujjatida ko'rsatilgan undirilishi lozim bo'lgan summadan tashqari, ijro yig'imi summasi, jarima (agar u qo'llanilgan bo'lsa) va ijro bilan bog'liq boshqa xarajatlarni hisobga olgan holda,



undiruvni amalga oshirishi lozim. Mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjatini ijro etishda sud ijrochisi qarzdordan ijro yig'imi va jarimalardan tashqari ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlarining undirilishini ta'minlashi kerak.

Qarzdordan undirilib, depozit hisobvarag'iga o'tkazilgan pul summalaridan ijro harakatlarini amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlarni ko'targan shaxslarga ular qilgan xarajatlar summasi ularning hisobvarag'iga o'tkazib beriladi yoki naqd beriladi. Bu holda undiruvchi ijro harakatlarini bo'nak bilan ta'minlagan yoxud ijroni amalga oshirishda ayrim organlar yoki shaxslar tomonidan qonunda nazarda tutilgan xizmatlar ko'rsatilganligi nazarda tutiladi. Ko'rsatilgan xizmatlar mulkni saqlash, uni sotish, sud ijrochisining topshirig'iga ko'ra mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjatlarini ijro qilishda qarzdorning o'rniga ma'lum harakatlarni amalga oshirish kabilardan iborat bo'lishi mumkin.

Ijro ishi yuritish quyidagi asoslarga ko'ra, tugatilgan taqdirda, ijro hujjatini ijro etish uchun kyetgan xarajatlar undiruvchidan undiriladi:

– agar qarzdorning undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulki yoki daromadlari bo'lmasa va uning mol-mulki yoki daromadlarini qidirish yuzasidan sud ijrochisi tomonidan qonunda yo'l qo'yiladigan doirada ko'rilgan barcha choralar natijasiz bo'lsa;

– agar undiruvchi ijro hujjati ijro etilayotganda qarzdorning sotilmagan mol-mulkini o'ziga olishdan voz kechsa yoxud qarzdorlik hisobidan ushbu mol-mulkni o'ziga olish to'g'risidagi sud ijrochisining taklifi bo'yicha o'z qarorini belgilangan muddatda taqdim etmagan bo'lsa;

– agar undiruvchi o'z harakatlari (harakatsizligi) bilan ijro hujjatining ijro etilishiga to'sqinlik qilayotgan bo'lsa, shu jumladan, ijro hujjatida ko'rsatilgan, qarzdordan olib qo'yilgan muayyan ashyolarni olishdan voz kechsa.

Qonunga ko'ra sud ijrochisi tomonidan ijro harakatlarini amalga oshirish bilan bog'liq xarajatlarini undirish va qoplash bilan bog'liq barcha harakatlar u tomonidan chiqariladigan qarorlar orqali amalga oshiriladi. Bu qarorlar ustidan sudga shikoyat yoki protest keltirish mumkin bo'lganligi sababli, ularning nusxalari uch kunlik muddat ichida taraflarga jo'natilishi kerak.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunda nazarda tutilgan hollarda qarzdorni yoki uning mol-mulkini

qidirishga ketgan xarajatlarni qoplashni qarzdor rad etgan yoki undan bo'yin tovlagan taqdirda, ularni qoplash to'g'risidagi masala undiruvchining arizasiga binoan yoki sud ijrochisining tashabbusi bilan sud tartibida hal qilinadi. Bunda undiruvchi yoki sud ijrochisi davlat boji to'lashdan ozod etiladi.

### **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Ijro yig'imi tushunchasi tarifi bering.
2. Ijro yig'imi mulkiy xususiyatga ega bo'lgan ijro hujjatlari bo'yicha va mulkiy xususiyatga ega bo'lmagan ijro hujjatlari bo'yicha qanday miqdorda undiriladi?
3. Ijro yig'imi undirilishi jarimani to'lashdan ozod qiladimi?
4. Qanday hollarda ijro yig'imi qaytarib beriladi?
5. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlariga nimalar kiradi?
6. Xarajatlarning undiruvchi tomonidan bo'nak bilan ta'minlanishi qanday maqsadlarda amalga oshiriladi?
7. Qanday hollarda bo'nak badali undiruvchiga qaytarilmaydi?
8. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlarini qoplash tartibi qanday?

## **X BOB. UNDIRILGAN PUL SUMMALARINI TAQSIMLASH VA UNDIRUVCHI TALABLARINI QANOATLANTIRISHNING NAVBATI**

### **1-§. Undirilgan pul summasini taqsimlash**

Ijro hujjatlari bo'yicha undirilgan barcha pul summolari Sud departamenti organlarining depozit hisobvarag'iga kelib tushadi. Bank yoki boshqa kredit tashkiloti ijro hujjatini to'g'ridan to'g'ri undiruvchidan olgan holatlarda esa ijro hujjatidagi talablarni ijro etish, undirilgan pul mablag'larini undiruvchi ko'rsatgan hisobvarag'iga o'tkazish orqali amalga oshiriladi.

Sud departamenti organlari quyidagilarning hisob-kitobini olib boradi:

- sud ijrochisi tomonidan qarzdordan olingan pul mablag'larining;
- qarzdorning hisobvarag'idan o'tkazilgan pul mablag'larining;
- qarzdorning mol-mulkini realizatsiya qilishdan kelib tushgan pul mablag'larining;
- qarzdorning chet el valutasidagi mablag'larini sotishdan olingan pul mablag'larining;
- ijro harakatlarini amalga oshirishni ta'minlash uchun undiruvchi tomonidan kiritilgan bo'naklarning.

Kelib tushgan pul mablag'larini o'tkazish (berish) qonun hujjatlarida belgilangan muddatlarda amalga oshiriladi. Sud ijrochisida undiruvchining bankdagi hisobvaraqlari haqida ma'lumotlar bo'lmagan taqdirda, u qarzdorga pul mablag'larining Sud departamenti organi depozit hisobvarag'iga kelib tushganligi haqida xabar qiladi.

Ko'rsatilgan pul mablag'larini o'tkazish Sud departamenti organlari tomonidan qo'yidagi tartibda amalga oshiriladi:

- a) yuridik shaxslarga – undiruvchining hisobvarag'iga naqd pulsiz o'tkazish yo'li bilan;
- b) jismoniy shaxslarga – unga xizmat ko'rsatuvchi bank yoki boshqa kredit tashkilotida ochilgan hisobvarag'iga pul mablag'larini o'tkazish orqali yoki pul summalarini pochta orqali jo'natish orqali.

Pul summalarini undiruvchiga pochta orqali jo'natishda sud ijrochisi tomonidan to'lov topshirig'i yoziladi va unga ijro hujjatining raqami, ijro hujjatini bergan tashkilotning nomi, hujjat berilgan vaqti va

jo'natilayotgan pul summasi ko'rsatilgan holda, oluvchilarning ro'yxati ilova qilinadi.

To'lov topshiriqnomalari yoki pul jo'natilganligini tasdiqlovchi boshqa hujjatlar (kvitansiyalar) ijro ishi yuritish hujjatlariga qo'shib qo'yiladi.

Agarda naqd pulsiz pul o'tkazish imkoni bo'lmasa, katta sud ijrochisi (boshqa vakolatli shaxs) undiruvchi nomiga chek yozib beradi. Cheklar faqat pasport yoki shaxsni tasdiqlovchi boshqa hujjat taqdim etilgandagina beriladi.

Chek va to'lov topshiriqnomasi katta sud ijrochisi (birinchi imzo) va sud ijrochilari bo'linmasining hisobvarag'i bo'yicha mablag'larning hisobini olib boruvchi vakolatli shaxs (ikkinchi imzo) tomonidan imzolanadi.

Qarzdor pul mablag'larini uch yil davomida talab qilib olmagan taqdirda, bu mablag'lar O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetiga o'tkaziladi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 78-moddasida qarzdordan undirilgan pul summalarini taqsimlashning asosiy prinsiplari ko'rsatilgan.

Undirilgan pul summalarini taqsimlashning asosi bo'lib yetarlilik yoki etmaslik prinsiplari hisoblanadi. Sud ijrochisi qarzdordan undirgan, shu jumladan, uning mol-mulkining realizatsiya qilish yo'li bilan olgan pul summasidan:

- 1) ijro yig'imi undiriladi;
- 2) ijro hujjatini ijro etish jarayonida qarzdorga solingan jarimalar undiriladi;
- 3) qolgan pul summasidan undiruvchining talablarini qanoatlantirish va qarzdordan undirilgan pul summasiga mutanosib ravishda ijro yig'imini qoplash uchun foydalaniladi;
- 4) undiruvchining barcha talablari qanoatlantirilgandan keyin qolgan pul summasi qarzdorga qaytariladi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 79-moddasida har bir keyingi navbatdagi talablar o'zidan oldingi navbatdagi talablar to'lik qondirilgandan keyin qanoatlantirilishi to'g'risidagi prinsip mustahkamlab qo'yilgan. Shunday qilib, sud ijrochisi birinchi yoki ikkinchi navbatdagi talablar to'liq qondirilmaguncha o'z navbatida ikkinchi yoki uchinchi navbatga kiritilgan talablarni qanoatlantirishga kirishishi mumkin emas.

## 2-§. Undiruvchilarning talablarini qanoatlantirish va undiruvlar navbati

**Undiruvchilarning talablarini qanoatlantirish navbati.** «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 79-moddasi 1-qismining mazmuniga ko'ra, undiruvchilar talablarini qondirish navbatini belgilash zaruriyati qarzdordan undirilgan pul summasi ijro hujjatlari bo'yicha barcha talablarni qanoatlantirish uchun yetarli bo'lmagan hollarda vujudga keladi. Shuning uchun sud ijrochisi Qonunning 80-moddasida bayon etilgan qoidalarni qo'llashdan oldin qarzdordan undirilgan pul summasining barcha ijro hujjatlari bo'yicha talablarni qanoatlantirish uchun yetarli emasligiga ishonch hosil qilishi kerak.

Har bir keyingi navbatdagi talablar o'zidan oldingi navbatdagi talablar to'liq qondirilgandan keyin qanoatlantiriladi.

Undirilgan summa bir navbatdagi barcha talablarni to'la qanoatlantirish uchun yetarli bo'lmasa, ular har bir undiruvchiga tegishli summaga mutanosib ravishda qanoatlantiriladi.

**Undiruvlar navbati.** «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 80-moddasida undiruvchilarning talablarini qondirish navbati batafsil tartibga solingan.

*Birinchi navbatda:*

– budjetga va davlat maqsadli jang'armalariga to'lovlar bo'yicha talablar;

– mehnatga oid munosabatlardan kelib chiqadigan talablar;

– alimentlar undirish bo'yicha talablar;

– mualliflik shartnomalari bo'yicha haqlarni to'lash bo'yicha talablar;

– hayotga yoki sog'liqqa yetkazilgan zararni qoplash bo'yicha talablar;

– advokatlar tomonidan ko'rsatilgan yuridik yordam haqini to'lash bo'yicha talablar qanoatlantiriladi.

*Ikkinchi navbatda:*

– ijtimoiy sug'urta bo'yicha talablar;

– jinoyat yoki ma'muriy huquqbuzarlik oqibatida jismoniy va yuridik shaxslarning mol-mulkiga yetkazilgan zararni qoplash bo'yicha talablar qanoatlantiriladi.

*Uchinchi navbatda* majburiy sug'urta organlarining talablari qanoatlantiriladi.

*To'rtinchi navbatda* garovga qo'yilgan mol-mulk qiymatidan undiruv to'g'risidagi garov bilan ta'minlangan talablar qanoatlantiriladi.

*Beshinchi navbatda* jismoniy va yuridik shaxslarning garov bilan ta'minlanmagan talablari qanoatlantiriladi.

*Oltinchi navbatda* qolgan barcha talablar qanoatlantiriladi.

Qarzdorga bir necha talablar (ijro hujjatlari) bo'yicha solingan ijro yig'implari «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonuni 80-moddasining birinchi — oltinchi qismlarida belgilangan tegishli talabni qanoatlantirish uchun mo'ljallangan ketma-ketlikka muvofiq undiriladi. Bunda qarzdorga nomulkiy xususiyatdagi ijro hujjatlari bo'yicha solingan ijro yig'implari, shuningdek, qonunda belgilangan muddatda realizatsiya qilinmagan mol-mulk mulkiy xususiyatdagi ijro hujjatlari bo'yicha undiruvchiga o'tkazilgan hollarda birinchi navbatdagi talablarga tenglashtiriladi.

Talabalarni qondirishning qonunda belgilangan navbatiga sud ijrochisi so'zsiz rioya qilishi kerak. Har bir keyingi navbatdagi talablar o'zidan oldingi navbatdagi talablar to'liq qondirilgandan keyin qanoatlantiriladi. Qonunda belgilangan undiruvlar navbatiga rioya qilmaslik oldingi navbatdagi talablar bo'yicha undiruvchilarning huquqlari buzilishiga olib keladi va ular tomonidan sud ijrochisining qonunsiz harakatlari ustidan shikoyat berilishiga asos bo'ladi.

Undirilgan pul summasi bir navbatning barcha talablarini to'liq qanoatlantirish uchun yetarli bo'lmagan hollarda ular har bir undiruvchiga tegishli summaga mutanosib ravishda qanoatlantiriladi.

Bu holatda sud ijrochisi har bir undiruvchiga to'lanishi lozim bo'lgan summalar bo'yicha hisob-kitob qilishi lozim.

Masalan, sud ijrochisi ish yurituviga bir navbatdagi uchta ijro hujjati kelib tushdi. Ulardan biri 10000 so'mni, ikkinchisi — 20000 so'mni va uchinchisi — 30000 so'mni undirishga qaratilgan. Qarzdorning mol-mulkini realizatsiya qilishdan esa sud ijrochilari bo'limining depozit hisobvarag'iga faqat 30000 so'm kelib tushgan. Mazkur holatda undiruvning har bir so'miga  $30000 : (10000 + 20000 + 30000) = 0,5$  so'm to'g'ri keladi. Demak, birinchi ijro hujjati bo'yicha  $10000 \times 0,5 = 5000$  so'm, ikkinchisi bo'yicha  $20000 \times 0,5 = 10000$  so'm, uchinchisi bo'yicha  $30000 \times 0,5 = 15000$  so'm beriladi.

## **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Qarzdordan undirilgan pul summasi qanday taqsimlanadi?
2. Undiruvchilarning talablarini qanoatlantirish navbatini izohlab bering.
3. Undirilgan pul summasi bir navbatning barcha talablarni to'liq qanoatlantirish uchun yetarli bo'lmagan hollarda ular qanday taqsimlanadi?

## **XI BOB. IJRO HUJJATINI IJRO ETMAGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK**

### **1-§. Ijro hujjatini bank yoki boshqa kredit tashkiloti tomonidan ijro etmaganlik uchun javobgarlik**

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 11-bobi normalari ijro hujjatini uni ixtiyoriy ravishda ijro etish uchun belgilangan muddatda uzrli sabablarga ko'ra ijro etmagan yoki qarzdor zimmasiga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoxud bunday harakatlarni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro hujjatlarini uzrli sababsiz ijro etmagan qarzdorlarga nisbatan jarima choralarini qo'llash orqali ijro hujjatini qisqa muddatda ijro etilishini ta'minlashga yo'naltirilgan.

Ijro hujjati topshirilgan bank yoki boshqa kredit tashkiloti pul mablag'larini undirish to'g'risidagi ijro hujjatini ijro etmaganligi uchun ularga xo'jalik sudi tomonidan undirilishi lozim bo'lgan summaning ellik foizigacha miqdorda jarima solinadi.

Sud ijrochisi tomonidan ijro hujjatlarini ijro etish jarayonida qarzdor va boshqa shaxslarga solinadigan jarimalardan farqli ravishda, ijro hujjatlarini ijro etilmaganligi uchun mas'ul bo'lgan bank yoki boshqa kredit tashkilotiga jarima solish huquqi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 81-moddasiga ko'ra faqat xo'jalik sudiga berilgan.

Ijro hujjatini bank yoki boshqa kredit tashkiloti tomonidan ijro etilmaganligi uchun javobgarlik masalasi sud ijrochisining taqdimnomasiga asosan sud tomonidan ko'rib chiqiladi. Sud ijrochisi, ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun bank yoki boshqa kredit tashkilotiga jarima solish masalasida sudga murojaat etishda ko'rsatilgan tashkilotlarning javobgarligi quyidagi hollarda vujudga kelishini e'tiborga olishi lozim:

1. Ijro hujjatining qarzdordan pul mablag'lari undirish to'g'risidagi talabini uch kunlik muddat ichida ijro etmaslik («Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 4-moddasi 2-qismi).

2. Bankda yoki boshqa kredit tashkilotida qarzdorning hisobvaraqlari mavjudligi.



3. Qarzdorning hisob varaqlarida pul mablagʻlari mavjudligi.

Agarda koʻrsatilgan shartlarning loaqal bittasi mavjud boʻlmasa bank yoki kredit tashkilotining javobgarligi vujudga kelmaydi.

Ijro hujjatidagi talabni bank yoki boshqa kredit tashkiloti tomonidan bajarmaslik, harakatsizlik yoxud harakatda (masalan, yozma rad etish) namoyon boʻlishi mumkin.

Sud ijrochisining bank yoki boshqa kredit tashkilotini «Sud hujjatlari va boshqa organ hujjatlarni ijro etish toʻgʻrisida»gi Qonunning 81-moddasi bilan javobgarlikka tortish toʻgʻrisidagi arizasi va bank yoki boshqa kredit tashkilotining ijro hujjatidagi qarzdordan pul mablagʻlarini undirish toʻgʻrisidagi talabi bajarilmaganligini tasdiqlovchi hujjatlar xoʻjalik sudiga yuboriladi. Bu ariza va unga ilova qilingan hujjatlar nusxasi esa javobgarligi masalasi qoʻyilayotgan bank yoki boshqa kredit tashkilotiga yuboriladi.

Umumiy qoidadan kelib chiqqan holda ijro amalga oshirilmaganligini tasdiqlovchi hujjatlar nusxasi arizani tuzgan tegishli shaxs (sud ijrochisi) imzosi va sud ijrochilari tegishli boʻlinmasining muhri bilan tasdiqlanishi kerak.

Sud ijrochisining bank yoki boshqa kredit tashkilotini javobgarlikka tortish toʻgʻrisidagi arizasi xoʻjalik sudi tomonidan Xoʻjalik protsessual kodeksi qoidalariga asoslangan holda koʻrib chiqiladi.

## **2-§. Jismoniy shaxslarning ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun javobgarligi**

Qonunda jismoniy shaxslarning ijro hujjatlarini ijro etmaganlik uchun javobgarligi nazarda tutilgan.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish toʻgʻrisida»gi Qonunning 82-moddasiga koʻra ijro hujjatini ijro etmaganlik, shuningdek, uning ijrosiga toʻsqinlik qilganlik qonunda nazarda tutilgan javobgarlikka sabab boʻladi.

Oʻzbekiston Respublikasining Maʼmuriy javobgarlik toʻgʻrisidagi kodeksining 198-1-moddasida qarzdorning ijro hujjatini ijro etmaganligi uchun maʼmuriy javobgarligi nazarda tutilgan. Qarzdorning ijro hujjatini uni ixtiyoriy ravishda ijro etilishi uchun belgilangan muddatda uzrsiz sabablarga koʻra ijro etmasligi yoki uning zimmasiga muayyan harakatlarni sodir etish yoxud ularni sodir etishdan oʻzini tiyish majburiyatini

yuklovchi ijro hujjatini uzrsiz sabablarga ko‘ra sud ijrochisi belgilagan muddatda ijro etmasligi, qarzdor fuqaroga eng kam ish haqining 5 baravaridan 10 baravarigacha, mansabdor shaxslarga esa – 10 baravaridan 15 barovarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Sud ijrochisi qarzdorga jarima solishda quyidagi shartlar mavjudligiga ishonch hosil qilish kerak:

1) ijro hujjati qarzdor tomonidan sud ijrochisi belgilangan muddatda ijro qilinmagan. Bu muddat ijro ishi yuritish qo‘zg‘atilgan kundan besh kundan oshmasligi kerak;

2) ixtiyoriy ijro etish haqidagi taklif rasmiy ravishda chiqarilgan qarorda bayon etilgan va bu qaror chiqarilgan kunning ertasidan kechiktirilmasdan qarzdorga topshirilgan. Ko‘rsatilgan qaror nusxasi shu muddat ichida undiruvchiga, sudga yoki hujjat ijro qilinishi lozim bo‘lgan boshqa organga ham yuborilishi kerak;

3) ixtiyoriy ijro etish to‘g‘risidagi taklif qarzdorning e‘tiboriga albatta yetkazilgan bo‘lishi kerak;

4) ijro hujjatini ijro qilinmaganligiga uzrli sabablar bo‘lmasligi kerak. Uzrli sabab deb ijro hujjatini sud ijrochisi belgilangan muddatda ijro etish imkonini bermaydigan sabablar tushiniladi. Bunday sabablar qatoriga ijro harakatlarini keyinga qoldirishga yoki ijro ishi yuritishni to‘xtatishga sabab bo‘ladigan holatlar kiradi («Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunning 33–35-moddalari).

Sud ijrochisining ma‘muriy jazo qo‘llash to‘g‘risidagi qarori ma‘muriy huquqbuzarlik haqida bayonnoma tuzilmagan holda chiqariladi va alohida ijro ishi yuritish ko‘zg‘atilmasdan ijro etiladi. Qarzdorga jarima tarzidagi ma‘muriy jazo sud ijrochisining qarori bilan qo‘llaniladi va bu qaror katta sud ijrochisi tomonidan tasdiqlanadi. Sud ijrochisining jarima solish to‘g‘risidagi qarori ustidan shikoyat berish yoki protest bildirilishi mumkin.

Sud ijrochisining ma‘muriy jazo qo‘llash to‘g‘risidagi qarorida ijro hujjatini ijro etishning yangi muddati belgilanishi kerak.

Qarzdor ijro hujjatining faqat o‘zi bajarishi mumkin bo‘lgan talablarini takroran uzrsiz sabablarga ko‘ra bajarmasa, sud ijrochisi unga takroran jarima soladi va ijroning yangi muddatini tayinlaydi. Ma‘muriy jazo qo‘llanilganidan so‘ng sud ijrochisi mulkiy xususiyatga ega bo‘lgan ijro hujjati bo‘yicha majburiy ijroni amalga oshirishga kirishadi. Agarda ijro hujjati mulkiy xususiyatga ega bo‘lmagan nizolar bo‘yicha berilgan bo‘lib,

uni faqat qarzdorning o'zi bajarishi mumkin bo'lsa, qarzdor keyinchalik yana uzrsiz sabablarga ko'ra ijro hujjatini yangi belgilangan muddatda ijro etmasa, sud ijrochisi unga nisbatan takroran ma'muriy jazo (jarima) qo'llashi mumkin.

Agarda ijro hujjatini qarzdorning ishtirokisiz ijro etish imkoni bo'lsa, sud ijrochisi unga birinchi bor ma'muriy jazoni (jarimani) qo'llaganidan so'ng ijroni, qarzdordan ijro harakatlarini bajarish xarajatlarini undirilgan holda, amalga oshiradi.

Shuni nazarda tutish kerakki, qarzdor uning zimmasiga muayyan harakatlarni sodir etish yoxud ularni sodir etishdan o'zini tiyish, majburiyatini yuklovchi ijro hujjatini sud ijrochisi belgilagan muddatda uzrsiz sabablarga ko'ra ijro etmagan taqdirda, sud ijrochisi unga nisbatan ma'muriy jazo chorasini qo'llaydi va shu bilan bir paytning o'zida uni sud hujjatini ijro etishdan bosh tortganlik uchun jinoiy javobgarlik haqida ogohlantiradi. Qarzdor ma'muriy jazo chorasi qo'llanilgandan keyin ham sud hujjatini ijro etishdan bosh tortgan taqdirda, sud ijrochisi uni jinoiy javobgarlikka tortish masalasini hal qilishlik haqida tegishli hudud bosh sud ijrochisiga (Sud departamenti hududiy boshqarmasi boshlig'iga) taqdimnoma kiritadi.

Muayyan harakatlarni sodir etish yoxud ularni sodir etishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklovchi sud hujjatini bajarishdan bo'yin tovlashni ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin ham davom ettirish, shuningdek, sud hujjatining ijro etilishiga to'sqinlik qilish O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 232-moddasi bilan jinoiy javobgarlikka tortishga sabab bo'ladi.

Qonunda sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlari talabni buzganlik uchun javobgarlik nazarda tutilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksining 198-2-moddasiga ko'ra sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzganlik, ya'ni qarzdorning daromadlari va mulkiy ahvoli haqida noto'g'ri ma'lumotlar berganlik, ijro hujjatini yo'qotganlik, undiruvni qarzdorning ish haqidan hamda unga tenglashtirilgan to'lovlardan ushlab qolish uchun yuborilgan ijro hujjatlarini ijro etish, ularning hisobini yuritish va ularni saqlash tartibini buzganlik, shuningdek, qarzdor o'zining yangi ish, o'qish joyi, pensiya va boshqa daromadlar olish joyi haqida ma'lum

qilmaganligi, — fuqarolarga eng kam ish haqining besh baravaridan o‘n baravarigacha, mansabdor shaxslarga esa — o‘n baravaridan o‘n besh baravarigacha miqdorda jarima solishga sabab bo‘ladi.

Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risidagi qonun hujjatlari talablarini buzganlik qu‘yidagilarda namoyon bo‘lishi mumkin:

1) qarzdorning daromadlari va mulkiy ahvoli haqida noto‘g‘ri ma‘lumotlar berishda;

2) ijro hujjatini yo‘qotishda,

3) undiruvni qarzdorning ish haqidani hamda unga tenglashtirilgan to‘lovlardan ushlab qolish uchun yuborilgan ijro hujjatlarini ijro etish, ularning hisobini yuritish va ularni saqlash tartibini buzishda;

4) qarzdor o‘zining yangi ish, o‘qish joyi, pensiya va boshqa daromadlar olish joyi haqida ma‘lum qilmaganligida.

Sanab o‘tilgan holatlarning har biri mustaqil ravishda aybdor shaxslarni ma‘muriy javobgarlikka tortishga asos bo‘ladi.

#### **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Ijro hujjatini bank yoki boshqa kredit tashkiloti tomonidan ijro etmaganlik uchun qonunda qanday javobgarlik nazarda tutilgan?

2. Sud ijrochisi ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun bank yoki boshqa kredit tashkilotiga jarima solish masalasida murojaat etishda qanday holatlarini hisobga olishi kerak?

3. Sud ijrochisi bank yoki boshqa kredit tashkiloti mansabdor shaxsining ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun javobgarligi masalasini hal etishga haqlimi?

4. Jismoniy shaxs ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun qanday javobgarlik nazarda tutilgan?

5. Sud ijrochisi qarzdorga qanday hollarda jarima solishi mumkin?

6. Qarzdorga jarima solish tartibi qanday?

7. Jarima summasi kim tomonidan va qanday belgilanadi?

## XII BOB. SUD IJROCHISINING MAQOMI

### 1-§. Sud ijrochisi va uning ijtimoiy himoyasi

Sud ijrochisining huquqiy maqomi ommaviy subyekt, ya'ni hokimiyat vakolatlarini amalga oshiruvchi subyekt sifatida bir necha elementlarni qamrab oladi.

*Birinchi element* sud ijrochilari korpusini shakllantirish, ya'ni sud ijrochilarini lavozimga tayinlashning qonun hujjatlarida belgilangan tartibi bilan tasniflanadi.

*Ikkinchi element* sud ijrochisi faoliyatini tugatishning qonun hujjatlarida belgilangan tartibi bilan tasniflanadi.

*Uchinchi element* sud ijrochisining vakolati hamda uni amalga oshirish tartibi va uslublari tasnifini o'zida aks ettiradi.

Oxirgi elementni sud ijrochisining davlat hokimiyatini amalga oshiruvchi boshqa ommaviy subyektlardan farq qiladigan huquqiy maqomini o'zida aks ettiruvchi element sifatida tasniflash mumkin.

Sud ijrochisi ijro etuvchi hokimiyat vakili sifatida, ijro hujjatlarini ijro etishda hokimiyat vakolatlarini amalga oshiradi.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunning 83-moddasiga muvofiq, O'rta maxsus (yuridik) yoki oliy (yuridik) ma'lumotga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasining fuqarosi sud ijrochisi bo'lishi mumkin. Qoida tariqasida, oliy yuridik ma'lumotga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi fuqarosi katta sud ijrochisi bo'lishi mumkin.

Sud ijrochisi lavozimiga tayinlash uchun kadrlarni tanlab olish tanlov asosida amalga oshiriladi. Katta sud ijrochilari va sud ijrochilarini lavozimga tayinlash va lavozimdan ozod qilish Sud departamenti direktori bilan kelishilgan holda Sud departamentining hududiy boshqarmasi boshlig'i tomonidan amalga oshiriladi.

*Sud ijrochilari korpusini shakllantirish jarayoni* ikki asosiy bosqichdan iboratdir:

1 bosqich — sud ijrochisi lavozimiga nomzodlarni tanlash;

2 bosqich — sud ijrochisi lavozimiga tayinlash.

Sud ijrochilari korpusini shakllantirish jarayoni bir necha etaplarda amalga oshiriladi va bu jarayon «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi

huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti tizimida kadrlar zahirasini shakllantirish, shuningdek, xodimlarni lavozimlarga tanlash va tayinlash tartibi to'g'risida»gi Nizom<sup>29</sup> hamda «Sud ijrochisi lavozimiga tayinlash uchun kadrlarni tanlov asosida saralab olish tartibi to'g'risida»gi Nizom<sup>30</sup> bilan tartibga solingan.

Sud ijrochilari korpusini shakllantirishning tanlovga asoslangan quyidagi etaplarini ajratib ko'rsatish mumkin:

1) sud ijrochilari zahirasiga kiritish to'g'risida ariza berish. Ariza sud ijrochilariga qo'yiladigan talablarga javob beradigan shaxslar tomonidan Sud departamentining hududiy boshqarmalariga beriladi. Shuni eslatib o'tish kerakki, oliy yuridik yoki o'rta maxsus (yuridik) ma'lumotga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi fuqarolari sud ijrochisi lavozimiga tayinlanishi mumkin. Muqaddam sudlangan, huquqni muhofaza qiluvchi yoxud boshqa organlardagi avvalgi xizmati davomida o'zini salbiy, kasbiy va axloqiy fazilatlarini namoyon etganligi sababli, lavozimidan bo'shatilgan shaxslar sud ijrochilari zahirasiga olinmaydilar;

2) sud ijrochilari zahirasiga kiritilishni so'rab ariza bergan shaxslarni sud ijrochisiga qo'yiladigan talablarga javob berishini tekshirish. Sud departamentining hududiy boshqarmasining boshlig'i sud ijrochilari zahirasiga nomzod bo'yicha taqdim etilgan hujjatlarni o'rganish va suhbatlashish yo'li bilan ularni kasb mahoratining darajasini, ma'naviy fazilatlarini, qobiliyatini, shuningdek, huquq sohasidagi tegishli tayyorgarligi va malakasini aniqlaydi. Shundan so'ng nomzodning va uning yaqin qarindoshlarining sudlanganlik holatini o'rganish maqsadida to'plangan hujjatlar hududiy boshqarmadagi Ichki xavfsizlik inspeksiyasi bosh inspektori (sho'basi)ga beriladi. O'rganish natijalariga ko'ra Ichki xavfsizlik inspeksiyasi tomonidan nomzod to'g'risida ijobiy xulosa

<sup>29</sup> «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti tizimida kadrlar zahirasini shakllantirish, shuningdek, xodimlarni lavozimlarga tanlash va tayinlash tartibi to'g'risida Nizom». (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 12-oktabrdagi 189-son buyrug'i bilan tasdiqlangan). // Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlarini to'plami. — T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. — B. 138-144.

<sup>30</sup> «Sud ijrochisi lavozimiga tayinlash uchun kadrlarni tanlov asosida saralab olish tartibi to'g'risida Nizom» (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 21-dekabrda 250-son buyrug'i bilan tasdiqlangan). // Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlarini to'plami. — T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. — B. 173-182.

berilgan taqdirda, tegishli Sud departamenti hududiy boshqarmasi boshlig'i buyrug'i bilan nomzod dastlabki zahiraga kiritiladi;

3) sud ijrochisi lavozimi bo'shab qolgan taqdirda bo'sh o'rinlarni egallash uchun tanlov e'lon qilinadi va bu haqida sud ijrochilari zahirasida turgan shaxslar yozma ravishda xabardor qilinadi. Tanlov «Sud ijrochisi lavozimiga tayinlash uchun kadrlarni tanlov asosida saralab olish tartibi to'g'risida»gi Nizom talablariga rioya qilingan holda o'tkaziladi;

4) tanlovda g'olib chiqqan shaxs Sud departamenti direktori roziligi bilan Sud departamenti tegishli hududiy boshqarmasi boshlig'ining buyrug'iga asosan sud ijrochisi lavozimiga tayinlanadi.

Sud ijrochisi hokimiyat vakili hisoblanadi va u xizmat vazifalarini bajarayotganda O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan tasdiqlanadigan namunadagi maxsus kiyimda bo'ladi.

Sud ijrochilariga qonun hujjatlarida belgilangan tartibda adliya organlari xodimlari daraja unvonlari beriladi.

**Sud ijrochilarining ijtimoiy himoyasi.** Sud ijrochilari respublika budjeti mablag'lari hisobidan davlat majburiy sug'urtasidan o'tkazilishi kerak.

Sud ijrochilari o'z xizmat vazifalarini bajarishlari bilan bog'liq holda mayib bo'lgan yoki ularning sog'lig'iga boshqacha tarzda shikast yetkazilgan yoxud ular halok bo'lgan taqdirda sud ijrochisiga yoki halok bo'lgan shaxsning oilasiga qonun hujjatlarida belgilangan tartibda va miqdorda biryo'la beriladigan nafaqa to'lanadi.

Sud ijrochilari o'z xizmat vazifalarini bajarishlari bilan bog'liq holda ularning mol-mulkiga yetkazilgan zarar respublika budjeti mablag'lari hisobidan qoplanib, bu summa keyinchalik aybdor shaxslardan undirib olinadi.

## **2-§. Sud ijrochilarining huquqlari va majburiyatlari**

Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish funksiyasi bevosita Sud departamenti organlarining sud ijrochilari zimmasiga yuklatilgan. Sud ijrochisining protsessual holati maxsus normativ hujjat — «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun bilan tartibga solinadi.

Sud ijrochisi mansabdor shaxs hisoblanadi. Sud ijrochisining o'z vakolatlari doirasidagi talablari O'zbekiston Respublikasi hududida barcha organlar jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bajarilishi majburiydir.

Sud ijrochisining o'z vakolatlari doirasidagi talablarini bajarmaslik, shuningdek, sud ijrochisining sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish bo'yicha funksiyalarini bajarishiga to'sqinlik qilish O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan javobgarlikni keltirib chiqaradi.

Sud ijrochilari o'zlariga yuklatilgan majburiyatlarni bajarish uchun ma'lum vakolatlarga ega. Sud ijrochilari bo'limlarining sud ijrochilaridan tashqari Sud departamenti va uning hududiy boshqarmalarining ayrim mansabdor shaxslari ham sud ijrochisi maqomiga ega.

Sud departamentining direktori lavozimiga ko'ra O'zbekiston Respublikasining Bosh sud ijrochisi, hududiy boshqarmalarning boshliqlari, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrining bosh sud ijrochisidir. Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi boshlig'i va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo'limlari boshliqlari lavozimiga ko'ra tegishincha bosh sud ijrochilarining o'rinbosarlaridir.

Sud departamentining sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi va hududiy boshqarmalarning sud qarorlarini ijro etish bo'limlari xodimlari sud ijrochilari maqomiga ega bo'ladi.

*Bosh sud ijrochilarining va ular o'rinbosarlarining vakolatlari.* O'zbekiston Respublikasining Bosh sud ijrochisi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrining bosh sud ijrochilari, shuningdek, ularning o'rinbosarlari:

– quyi turuvchi sud ijrochilaridan ijro ishi yuritish materiallarini, hujjatlar va ijro hujjatining ijro etilishi jarayoni to'g'risidagi boshqa ma'lumotlarni tekshirish uchun talab qilib oladi;

– ijro ishi yuritish, shu jumladan, u yoki bu ijro harakatlarini amalga oshirish bo'yicha yozma ko'rsatmalar beradi;

– sud ijrochilarining noqonuniy va asossiz qarorlarini bekor qiladi;

– sud ijrochisi ijro ishi yuritish jarayonida qonun hujjatlari buzilishiga yo'l qo'ygan taqdirda, uni ijro harakatlarini bundan buyon amalga oshirishdan chetlashtiradi;

– sud ijrochilarining harakatlari (harakatsizligi) va qarorlariga doir shikoyatlarni ko'rib chiqadi.

Qonun hujjatlariga muvofiq O'zbekiston Respublikasining Bosh sud ijrochisi, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent



shahrining bosh sud ijrochilari, shuningdek, ularning o‘rinbosarlari boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

**Sud ijrochilarining huquqlari.** Sud ijrochisi ijro harakatlarini amalga oshirishda quyidagi huquqlarga ega:

– davlat organlaridan va boshqa organlardan, tashkilotlardan hamda ularning mansabdor shaxslaridan zarur hujjatlar va ma’lumotlar olish;

– davlat organlariga va boshqa organlarga, tashkilotlarga va ularning mansabdor shaxslariga, shuningdek, fuqarolarga bajarilishi majburiy bo‘lgan ko‘rsatmalar berish;

– ishlayotgan qarzdorlarga nisbatan korxonalar, muassasalar va tashkilotlarda sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining ijro etilishini hamda moliyaviy hujjatlarning yuritilishini ijro ishi yuritishga muvofiq tekshiruvdan o‘tkazish;

– ijro ishi yuritishda ishtirok etayotgan shaxslarga muayyan ijro harakatlarini amalga oshirish masalalari yuzasidan topshiriqlar berish;

– qarzdorlar egallab turgan yoki ularga qarashli bo‘lgan, qarzdorga qarashli bo‘lgan mol-mulk borligini tasdiqlovchi hujjatli ma’lumotlar mavjud bo‘lganda esa boshqa shaxslar egallab turgan yoki ularga qarashli bo‘lgan joylarga va shu jumladan, turar joylarga va omborlarga kirish, zarur bo‘lgan hollarda joylar hamda omborlarni majburan ochish va xolislar ishtirokida ko‘zdan kechirish, o‘zga shaxslarda qarzdorga tegishli bo‘lgan mol-mulk borligini tasdiqlovchi hujjatli ma’lumotlar mavjud bo‘lmaganda esa bunday harakatlarni boshqa shaxslar egallab turgan yoki ularga qarashli bo‘lgan joylar va omborlarda sud ajrimi asosida amalga oshirish;

– qonun hujjatlariga muvofiq mol-mulkni xatlash, xatlangan mol-mulkni olib qo‘yish, saqlashga topshirish va realizatsiya qilish;

– qarzdorning banklardagi va boshqa kredit tashkilotlaridagi hisobvaraqlarida, omonatlarida turgan yoki saqlash uchun qo‘yilgan pul mablag‘lari hamda o‘zga qimmatliklarini xatlash;

– qarzdor va uning debitorlarining hisobvaraqlariga ijro hujjatlari bo‘yicha qarz summalarini undirish haqida inkasso topshiriqnomalarini qo‘yish;

– olib qo‘yilgan mol-mulkni vaqtincha saqlash uchun davlat mulkidagi yashash uchun mo‘ljallanmagan joylardan, mulkdorning roziligi bilan esa, xususiy mulkdagi joylardan foydalanish, bunday mol-mulkni

saqlash majburiyatini tegishli shaxslar zimmasiga yuklash, undiruvchining yoki qarzdorning transport vositasidan mol-mulknı tashish uchun xarajatlarnı qarzdorning hisobiga kiritgan holda foydalanish;

– ijro harakatlari amalga oshirilayotganda asos bo‘lgan ijro hujjatidagi talablarda noaniqlik bo‘lgan taqdirda, ijro hujjatini bergan sud yoki boshqa organga uni ijro etish tartibini tushuntirib berishni so‘rab murojaat etish;

– ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarnı chaqirish;

– ijro yig‘imlarini, sud ijrochisi tomonidan solingan jarimalarnı va ijro xarajatlarini undirish;

– qarzdor jismoniy shaxsga, uning mol-mulkiga yoki olib qo‘yilishi lozim bo‘lgan bolaga nisbatan qidiruv e‘lon qilish;

– ijro harakatlarini amalga oshirishda yuzaga kelgan masalalar bo‘yicha, shu jumladan, ijro usuli va tartibini o‘zgartirish masalasida sudga yoki boshqa organga ariza bilan murojaat qilish;

– ijro harakatlarini amalga oshirish davomida, zarur hollarda, ichki ishlar organlarining xodimlariga yordam so‘rab murojaat qilish;

– ijro hujjatlari talablarini uzrsiz sabablarga ko‘ra ixtiyoriy ravishda bajarmagan, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzgan qarzdorlarga nisbatan ma‘muriy jazo qo‘llash, shuningdek, sud hujjatlarini ijro etishdan bo‘yin tovlagan yoki sud hujjatining ijro etilishiga to‘sqinlik qilgan shaxslarnı qonunda belgilangan tartibda jinoiy javobgarlikka tortish choralarini ko‘rish;

– «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi Qonunida belgilangan tartibda mol-mulknı baholash;

– mol-mulknı baholash uchun mutaxassislarnı jalb etish;

– qarzdor jismoniy shaxsning O‘zbekiston Respublikasidan chiqib ketishiga vaqtincha cheklash belgilash huquqiga ega.

Sud ijrochisi ijro harakatlarini amalga oshirishda qonun hujjatlariga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo‘lishi mumkin.

**Sud ijrochilarining majburiyatlari.** Sud ijrochisi o‘ziga berilgan huquqlardan qonunga muvofiq foydalanishi hamda o‘z faoliyatida jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari hamda qonuniy manfaatlari kamsitilishiga yo‘l qo‘ymasligi shart.

Sud ijrochisi:

- ijro ishi yuritishda ishtirok etayotgan shaxslarga ularning protsessual huquq va majburiyatlarini tushuntirishi;

- ijro hujjatlarining o'z vaqtida, to'liq va to'g'ri ijro etilishi choralarini ko'rishi;

- ijro ishi yuritish taraflariga yoki ularning vakillariga ijro ishi yuritish materiallari bilan tanishish, ulardan ko'chirmalar, nusxalar olish imkoniyatini berishi;

- taraflarning ijro ishi yuritish borasidagi arizalarini va iltimosnomalarini ko'rib chiqishi, shikoyat qilish muddatlari va tartibini tushuntirgan holda tegishli qarorlar chiqarishi;

- agar o'zi ijro ishi yuritish jarayonidan manfaatdor bo'lsa yoki uning beg'arazligiga shubha tug'diradigan boshqa holatlar mavjud bo'lsa, o'zini o'zi rad etishi shart.

Sud ijrochisining zimmasida qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin.

### **3-§. Sud ijrochisining talablarini bajarishning majburiyligi**

Ijro ishi yuritish prinsiplaridan qonuniylik prinsipi istalgan huquqiy tizim va huquqni muhofaza qilish faoliyatining bosh sharti sifatida birinchi darajali ahamiyatga ega. Bu shuni anglatadiki, sud ijrochisi o'z vakolatlarini amalga oshirishda qonunga asoslanishi shart. Shu munosabat bilan sud ijrochisining o'z vakolatlari doirasidagi qonuniy talablari O'zbekiston Respublikasi hududida barcha organlar, jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bajarilishi majburiydir.

Sud ijrochisining o'z vakolatlari doirasidagi talablari bajarilmagan taqdirda, u «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunga muvofiq quyidagi choralarni ko'rishga haqli:

1) undiruvni qarzdorning pul mablag'lariga va boshqa mol-mulkiga qaratish;

2) undiruvni qarzdorning boshqa shaxslarda turgan pul mablag'lariga va boshqa mol-mulkiga qaratish;

3) undiruvni qarzdorning debitorlik qarzigiga, shu jumladan, qarzdor undiruvchi sifatida ishtirok etayotgan ijro hujjati bo'yicha unga tegishli bo'lgan mablag'larga qaratish;

4) undiruvni qarzdorga tegishli bo'lgan alohida mulkiy huquqlarga qaratish;

5) undiruvni qarzdorning ish haqi, stipendiyasi, pensiyasi va boshqa turdagi daromadlariga qaratish;

6) ijro hujjatida ko'rsatilgan muayyan ashyolarni qarzdordan olib qo'yish va undiruvchiga topshirish;

7) mulkni xatlash to'g'risidagi sud hujjatini bajarish maqsadida qarzdorning mol-mulkiga, shu jumladan, uning o'zidagi yoki uchinchi shaxslardagi mol-mulkini xatlash;

8) qonunda nazarda tutilgan hollarda va tartibda mulkiy huquqlarni qarzdordan undiruvchiga o'tkazish, shu jumladan, qimmatli qog'ozlarga bo'lgan huquqni o'tkazishni ro'yxatga olishlik uchun ro'yxatdan o'tkazuvchi organlarga murojaat etish;

9) ijro hujjatida ko'rsatilgan harakatlar qarzdorning shaxsiy ishtirokisiz amalga oshirilishi mumkin bo'lsa, bu harakatlarni qarzdorning nomidan va uning hisobidan amalga oshirish;

10) undiruvchini turar joyga majburiy ko'chirib kiritish;

11) qarzdorni turar joyidan majburiy ko'chirish;

12) turar joy bo'lmagan xonalarni, omborlarni qarzdor va uning mol-mulkidan bo'shatish;

13) qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishni vaqtincha cheklash;

14) qonunda yoki ijro hujjatida nazarda tutilgan boshqa harakatlarni amalga oshirish.

Yuqoridagilardan tashqari, fuqarolar va mansabdor shaxslar sud ijrochisining chaqiruviga ko'ra, uning huzuriga yoki ijro harakatlari amalga oshirilayotgan joyga kelishdan uzrsiz sabablarga ko'ra bosh tortgan taqdirda ular sud ijrochisining qaroriga asosan majburiy keltirilishlari mumkin.

Sud ijrochilari o'z vakolatlarini amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan axborot, hujjatlar va hujjat nusxalari ularning talabiga ko'ra bepul va sud ijrochisi tomonidan belgilangan muddatda taqdim etiladi.

Sud ijrochisining talablarini bajarmaslik, uning zimmasiga yuklangan vazifalarni bajarishiga monelik qiluvchi xatti-harakatlar sodir etish qonunda belgilangan tartibda javobgarlikka sabab bo'ladi.

**Sud ijrochisining qarori.** Agar sud ijrochisining ijro harakatlarini amalga oshirishda qabul qiladigan qarorlari (ijro ishi yuritishni qo'zg'atish, ijro yig'imini undirish, jarima solish va boshqalar) ijro ishini yuritishdagi taraflar va boshqa shaxslar manfaatlariga daxldor bo'lsa, sud ijrochisi tegishli qaror chiqaradi, u ijro ishiga qo'shib qo'yiladi.

Sud ijrochisining qarorida quyidagilar ko'rsatilishi shart:

- qaror chiqarilgan sana va joy;
- qarorni chiqargan shaxsning lavozimi, familiyasi, ismi va otasining ismi;
- qaror qaysi ijro ishi yuritish yuzasidan chiqarilganligi;
- qaror orqali hal qilinadigan masala;
- qabul qilinayotgan qarorning sud ijrochisi amal qilgan qonunlar va boshqa qonun hujjatlarini ko'rsatgan holdagi asoslari;
- ko'rilayotgan masala bo'yicha xulosa;
- qaror ustidan shikoyat berish yoki protest bildirish tartibi va muddati.

Sud ijrochisining ma'muriy jazo qo'llash to'g'risidagi qarori ma'muriy huquqbuzarlik haqida bayonnoma tuzilmagan holda chiqariladi va alohida ijro ishi yuritish qo'zg'atilmasdan ijro etiladi.

Sud ijrochisining qarori ustidan shikoyat berish yoki protest bildirish mumkin.

Xo'jalik sudi tomonidan berilgan ijro hujjati bo'yicha sud ijrochisining chiqargan qarori ustidan undiruvchi yoki qarzdor tomonidan ijro hujjatini bergan xo'jalik sudiga yoki bo'ysunuv tartibida yuqori turuvchi organga, mansabdor shaxsga, qaror chiqarilganligi haqida xabar qilingan kundan e'tiboran o'n kunlik muddatda shikoyat berilishi mumkin.

«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonun 86-1-moddasining birinchi qismida nazarda tutilmagan hollarda sud ijrochisining qarori ustidan qaror chiqarilganligi haqida xabar qilingan kundan e'tiboran o'n kunlik muddatda sud ijrochisi joylashgan yerdagi umumiy yurisdiksiya sudiga yoki bo'ysunuv tartibida yuqori turuvchi organga, mansabdor shaxsga shikoyat beriladi.

Sud ijrochisining qaroriga qonunda belgilangan tartibda prokuror tomonidan protest keltirilishi mumkin.

**Sud ijrochilarining javobgarligi.** Sud ijrochisining xatti-harakatlari ustidan bo'ysunuv tartibida yuqori turuvchi organga (mansabdor shaxsga) yoki sudga shikoyat qilish mumkin.

Sud ijrochilari sodir etgan huquqbuzarliklari uchun qonunga muvofiq javobgar bo'ladilar.

Sud ijrochisi tomonidan jismoniy va yuridik shaxslarga yetkazilgan zarar qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda qoplanishi lozim.

#### 4-§. Sud departamentining faoliyatini tashkil etish

Sud departamenti sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash bo'yicha maxsus vakolatli organ hisoblanadi.

Sud departamenti tizimiga joylardagi (Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar) hududiy boshqarmalar hamda sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari kiradi.

Sud departamenti o'z faoliyatida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga va qonunlariga, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlariga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlariga, Vazirlar Mahkamasining qarorlariga, boshqa qonun hujjatlariga, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti to'g'risidagi Nizomga amal qiladi.

Sud departamenti yuridik shaxs hisoblanadi, Davlat gerbi tasvirlangan va o'z nomi yozilgan muhrga hamda qonun hujjatlariga muvofiq ochiladigan bank hisob raqamlariga ega.

Sud departamenti o'z faoliyatini bevosita va hududiy bo'linmalar orqali amalga oshiradi.

Sud departamenti o'z faoliyatini sudlar, huquqni muhofaza qiluvchi va boshqa davlat idoralari hamda tashkilotlari bilan hamkorlikda amalga oshiradi.

Sud departamenti odil sudlovni amalga oshirish jarayoniga aralashishga haqli emas.

Sudlarni moliyalashtirish respublika budjeti hamda Sudlar va adliya organlarini rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi. Davlat budjetidan sudlar ta'minotiga ajratiladigan mablag'lar alohida satrda ko'rsatiladi.

Sud departamenti Sudlar va adliya organlarini rivojlantirish jamg'armasi hisobidan xodimlar umumiy sonining 10 foizigacha bo'lgan doirada qo'shimcha shtat birliklarini ta'minlashga haqli.

Quyidagilar Sud departamentining *asosiy vazifalari* hisoblanadi:

– sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarining so'zsiz ijro etilishini ta'minlash;

– sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta’minlash hamda uni takomillashtirish yuzasidan takliflar tayyorlash;

– sud ijrochilari kadrlarini tanlash va joy-joyiga qo’yish hamda ularning malakasini oshirish;

– sud ijrochilarining samarali faoliyat ko’rsatishini tashkil etish;

– sudlar binolarini qurish va ta’minlash uchun ajratilgan kapital mablag’larni samarali o’zlashtirish hamda sudlar faoliyati uchun zarur shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlarini ko’rish;

– sudyalari va sudlar apparati xodimlarining mehnat shart-sharoitlari, moddiy va ijtimoiy ta’minotini yaxshilash yuzasidan takliflar ishlab chiqish va ularni tegishli organlarga kiritish;

– sudyalari va sud protsesslarining xavfsizligini ta’minlash ishlarini tashkil etish.

*Sud departamenti organlarining faoliyatini tashkil etish, vazifalari va funksiyalari* O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan belgilanadi.

Sud departamentiga O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan lavozimga tayinlanadigan va lavozimdan ozod qilinadigan Adliya vazirining o‘rinbosari – Departament direktori boshchilik qiladi.

Sud departamentining direktori O‘zbekiston Respublikasi Adliya vaziri tomonidan lavozimga tayinlanadigan va lavozimdan ozod qilinadigan o‘rinbosarlarga ega bo‘ladi.

Sud departamentining hududiy boshqarmalari sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari ijro etilishi ishlarini tashkil etadilar, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta’minlash ishlarini amalga oshiradilar.

Sud departamentining hududiy boshqarmalari yuridik shaxs hisoblanadi, bevosita Sud departamenti tomonidan shakllantiriladi va mablag’ bilan ta’minlanadi hamda o‘z faoliyati to‘g‘risida Sud departamenti direktoriga hisob beradi.

Sud ijrochilari tuman (shahar) bo‘limlariga katta sud ijrochisi rahbarlik qiladi. Ijro ishini yuritish va sud ijrochilari faoliyatini tashkil etish O‘zbekiston Respublikasi Adliya vaziri tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Sud departamentining markaziy apparati boshqarmalari va bo‘limlari boshliqlari, ichki xavfsizlik inspeksiyasi xodimlari, hududiy boshqarmalar boshliqlari va boshliq o‘rinbosarlari Sud departamenti direktorining taqdimnomasiga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasi Adliya vaziri tomonidan

belgilangan tartibda lavozimiga tayinlanadi va lavozimidan ozod qilinadi. Markaziy apparatning boshqa xodimlari Sud departamenti direktori tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimdan ozod qilinadi.

Hududiy boshqarmalarning xodimlari (texnik va xizmat ko'rsatuvchi xodimlardan tashqari) hududiy boshqarma boshlig'ining taqdimnomasiga ko'ra, Sud departamentining direktori tomonidan belgilangan tartibda lavozimiga tayinlanadi va lavozimidan ozod qilinadi.

Katta sud ijrochilari va sud ijrochilari hududiy boshqarma boshlig'i tomonidan Sud departamenti direktori bilan kelishilgan holda lavozimiga tayinlanadi va lavozimidan ozod qilinadi.

Sud ijrochisi lavozimiga tayinlash uchun kadrlarni tanlash tanlov asosida O'zbekiston Respublikasi Adliya vaziri tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

#### **Sud departamenti direktori quyidagi vakolatlarga ega:**

1) sud departamenti, uning hududiy boshqarmalari, shuningdek, sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari faoliyatiga rahbarlik qiladi;

2) sud departamenti xodimlarini belgilangan tartibda lavozimiga tayinlaydi va lavozimidan ozod qiladi;

3) sud departamenti hududiy boshqarmalari boshliqlarining hisobotlarini tinglaydi;

4) O'zbekiston Respublikasi Adliya vaziriga quyidagilarni kiritadi (taqdim qiladi):

– sud departamenti hududiy boshqarmalari va sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari to'g'risidagi nizomlar loyihalarini;

– sud departamenti vakolatiga taalluqli masalalar bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar va boshqa hujjatlar loyihalarini;

Sud departamenti va uning hududiy bo'linmalari tuzilmasiga o'zgartirishlar kiritish to'g'risidagi takliflarni;

– sud departamenti markaziy apparati boshqarma va bo'lim boshliqlari, ichki xavfsizlik inspeksiyasi xodimlari hamda hududiy boshqarmalar boshliqlari va boshliq o'rinbosarlarini lavozimga tayinlash va lavozimidan ozod qilish to'g'risida taqdimnomalarni;

– sud departamenti xodimlariga martaba darajasi berish to'g'risida takliflarni;

– sud departamenti xodimlarini O'zbekiston Respublikasining davlat mukofotlariga tavsiya etish to'g'risidagi takliflarni;



– sud departamenti faoliyati natijalari to‘g‘risidagi ma‘ruzani (hisobotlarni);

5) belgilangan tartibda quyidagilarni tasdiqlaydi:

– sud departamenti, uning hududiy boshqarmalari va sud ijrochilari tuman (shahar) bo‘limlarining shtat jadvalini;

– sud departamenti markaziy apparatining boshqarma va bo‘limlari to‘g‘risidagi nizomlarni, ichki xavfsizlik inspeksiyasi bundan mustasno;

6) o‘z vakolati doirasida Sud departamenti faoliyatini tashkil etish masalalari bo‘yicha barcha xodimlar tomonidan bajarilishi majburiy bo‘lgan buyruqlar, ko‘rsatmalar va farmoyishlar chiqaradi;

7) ajratilgan mablag‘lar doirasida Sud departamenti xodimlariga ustama haqi, mukofotlar va boshqa rag‘batlantirishlar to‘lash tartibi va shartlarini qonun hujjatlariga muvofiq belgilaydi;

8) qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni amalga oshiradi.

Sud departamentining direktori Sud departamentiga yuklangan vazifalarning bajarilishi uchun shaxsan javob beradi.

Sud departamentining direktori joyida bo‘lmagan taqdirda uning vakolatlarini o‘rinbosarlardan biri amalga oshiradi.

Sud departamenti direktorining o‘rinbosarlari, boshqarma boshliqlari, bo‘lim boshliqlari va boshqa xodimlari o‘z faoliyatini Sud departamenti direktori tomonidan tasdiqlanadigan funksional vazifalarga muvofiq amalga oshiradilar.

Sud departamenti organlarida xizmatni o‘tash, Sud departamenti organlari xodimlarini rag‘batlantirish va intizomiy javobgarlikka tortish tartibi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

Sud departamenti xodimlariga egallab turgan lavozimiga va ish stajiga muvofiq maxsus darajali unvonlar hamda martaba darajalari beriladi va belgilangan xizmat muddati uchun ustama haqi to‘lab boriladi.

Sud departamenti organlari ijro ishi yuritish hujjatlarini hisobga olish va saqlashni qonun hujjatlarida belgilangan talablarga muvofiq ta‘minlaydi. Ijro ishi yuritishlardagi ijro hujjatlarining va boshqa hujjatlarning olib qo‘yilishiga faqat sud qarori asosida yoki O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksida belgilangan tartibda yo‘l qo‘yiladi.

Ijro ishi yuritishlarni olib borish, shu jumladan, ularni shakllantirish, hisobga olish va saqlash tartibi O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Sud departamenti Sud departamenti organlari tomonidan qo'zg'atilgan ijro ishi yuritishlari to'g'risidagi ma'lumotlarning elektron bazasini yuritadi.

*Ichki xavfsizlik inspeksiyasi.* Sud departamenti tizimida Ichki xavfsizlik inspeksiyasi tashkil etiladi va u quyidagi vakolatlarga ega:

– sud departamenti xodimlari tomonidan huquqqa xilof harakatlar sodir etilishining oldini olish bo'yicha ish olib boradi;

- xodimlar tomonidan qonun hujjatlari talablari, ijro intizomi va xizmat etikasi buzilganligi bo'yicha har bir holatni har tomonlama va xolisona o'rganib chiqadi, xizmat tekshiruvlarini o'tkazadi, shu jumladan, moliyaviy-xo'jalik sohasidagi qonunbuzarliklarni o'rganish uchun iqtisodiyot va moliya sohasidagi mutaxassislarni jalb etadi;

– xodimlarni lavozimdan ozod etishgacha bo'lgan intizomiy javobgarlikka tortish to'g'risida Sud departamenti direktoriga takliflar kiritadi;

– Sud departamenti organlarini pok, vijdonli va kasbiy tayyorlangan kadrlar bilan ta'minlash uchun nomzodlarni o'rganadi;

– Sud departamenti xodimlarini ular faoliyatiga noqonuniy aralashuvlardan, ularning va oila a'zolarining shaxsiy hayoti, sog'lig'i va mol-mulkiga tajovuzlardan himoya qilish chora-tadbirlarini ko'radi.

Ichki xavfsizlik inspeksiyasi o'z faoliyatini qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiradi. Sud departamentining Ichki xavfsizlik inspeksiyasi o'z faoliyatini tezkorlik, xolislik va mustaqillik tamoyillari asosida amalga oshiradi. Ichki xavfsizlik inspeksiyasining xodimlari, shu jumladan, hududiy boshqarmalarda faoliyat yurituvchi xodimlari bevosita Sud departamentining direktoriga bo'ysunadilar.

Ichki xavfsizlik inspeksiyasi to'g'risidagi nizom O'zbekiston Respublikasi Adliya vaziri tomonidan tasdiqlanadi.

## **NAZORAT SAVOLLARI**

1. Sud ijrochisining huquqiy maqomini yoritib bering.
2. Qonun sud ijrochisi lavozimga nomzodiga qanday talablar qo'yadi?
3. Sud ijrochilari korpusini shakllantirish jarayonini yoritib bering.

4. Sud ijrochilari korpusini shakllantirish jarayoni qanday hujjatlar bilan tartibga solinadi?
5. Sud ijrochilari korpusini shakllantirish qanday bosqichlardan iborat?
6. Sud ijrochilarini ijtimoiy himoya qilish nimalarda o'z aksini topadi?
7. Sud ijrochilarining huquq va majburiyatlari nimalardan iborat?
8. Sud ijrochisining talablarini bajarishning majburiyligi nimani anglatadi?
9. Sud ijrochisining qarori shakli va mazmuni qanday talablarga javob berish kerak?
10. Sud ijrochisining javobgarligi nimalardan iborat?

## «IJRO ISHI YURITISH» FANI BO‘YICHA ASOSIY TUSHUNCHALAR

**Ijro ishi yuritish** — huquqning protsessual sohasidir, unda vujudga keladigan barcha munosabatlar bir xil, protsessual xususiyatga egadir.

**Ijro huquqining huquqiy tartibga solish predmetini** sud ijrochisining ijro ishi yuritishdagi majburiy ijro faoliyati tufayli vujudga keladigan protsessual munosabatlar tashkil etadi.

**Majburiy ijro** favqulodda chora bo‘lib, u qarzdorlarga nisbatan ancha qo‘shimcha moddiy sanksiyalar qo‘llash bilan bog‘liqdir.

**Huquqiy tartibga solish uslubi tushunchasi** u yoki bu huquq sohasi predmetini tashkil etuvchi huquqiy munosabatlar qanday prinsiplarga asoslanishi to‘g‘risidagi savolga javob beradi. Boshqacha so‘zlar bilan aytganda, huquqning umumiy nazariyasida huquqiy tartibga solish uslubi — bu ijtimoiy munosabatlarning mazkur guruhiga huquqiy ta‘sir ko‘rsatishning yuridik usullari va vositalarining jamidir.

**Huquqiy tartibga solish uslubini imperativligi** bir tarafdin sud ijrochisi, ikkinchi tarafdin boshqa subyektlar, shu jumladan, ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar o‘rtasida ijro ishi yuritishda vujudga keladigan protsessual munosabatlarda namoyon bo‘ladi.

**Uslubning dispozitivligi** harakatlarni sodir etish (harakatlarni sodir etmaslik) ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslarning erkiga bog‘liqligini nazarda tutadi.

**Prinsiplar** deyilganda, ijro ishi yuritishda vujudga keladigan protsessual munosabatlarning mohiyati va mazmunini belgilovchi qonun hujjatlarida mustahkamlangan asosiy qoidalar majmui tushuniladi.

**Ijro ishi yuritishning prinsipi** — ijro ishi yuritish jarayonida vujudga keladigan protsessual munosabatlarning mazmun va mohiyatini belgilay-

digan normativ-huquqiy hujjatlarda mustahkamlangan asosiy qoidalar majmuasi.

Ijro ishi yuritishning prinsiplarini umumhuquqiy va maxsus prinsiplarga bo'lish mumkin.

Ijro ishi yuritishning *umumhuquqiy prinsiplari* qatoriga qonuniylik, tenglik va adolatlilikni kiritish mumkin.

Ijro ishi yuritishning *maxsus prinsiplari*: dispozitivlik; o'z vaqtida ijro harakatlarini amalga oshirish va majburiy ijro choralarini ko'llash; ijro ishi yuritiladigan til; qarzdorning shaxsiy daxlsizligi; qarzdor va uning oila a'zolarini turmush kechirishi uchun eng zarur vositalarining daxlsizligi; undirilgan pul summalarini undiruvchilar o'rtasida taqsimlashning mutanosibligi prinsipi.

Ijro ishi yuritishda *qonuniylik prinsipi* ijro harakatlarini amalga oshirishda inson va fuqaroning huquq hamda erkinliklari, shuningdek, yuridik shaxslarning huquq va manfaatlariga rioya etilishi va himoya qilinishida o'z aksini topadi.

Ijro ishi yuritishda *tenglik prinsipi* shuni anglatadiki, davlat O'zbekiston Respublikasining barcha fuqarolariga bir xil huquq va erkinliklarini kafolatlaydi va ular jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeyidan qat'iy nazar, qonun oldida tengdirlar.

Ijro ishi yuritishda *adolatlilik prinsipi* sud ijrochisining ijro asoslarida aniqlangan haqiqatga muvofiq harakat qilishi hamda ijro ishi yuritish taraflariga nisbatan xolisona va adolatli munosabatda bo'lishini taqozo etadi.

Ijro ishi yuritishda *dispozitivlik prinsipining* namoyon bo'lishi ijro ishi yuritish jarayonida vujudga keladigan huquqiy munosabatlarda xususiy va ommaviy manfaatlar muvozanatini ta'minlash muammosi bilan bevosita bog'liqdir.

*O'z vaqtida ijro harakatlarini amalga oshirish va majburiy ijro choralarini qo'llash prinsipi* ijro ishi yuritishning asosiy prinsiplaridan biridir. Bu prinsip shuni anglatadiki, ijro hujjatida ko'rsatilgan talablar sud ijrochisi tomonidan o'z vaqtida, ya'ni qonunda nazarda tutilgan muddatlarda, bajarilishi kerak.

Ijro ishi yuritishda *qarzdorning shaxsiy daxlsizligi prinsipi* mavjud. Qarzdorning shaxsiy daxlsizligi majburiy ijro harakatlarini amalga oshirishda bu harakatlarning obyektini qarzdorlarning shaxsi emas, balki uning mol-mulki ekanligini anglatadi. Qarzdorning shaxsiy daxlsizligi shaxsning shaxsiy daxlsizligi to'g'risidagi konstitusiyaviy norma bilan kafolatlanadi.

*Qarzdor va uning oila a'zolarining turmush kechirishi uchun eng zarur vositalarining daxlsizligi prinsipi* ijro hujjatlari ijro etilayotganda jismoniy shaxslarga nisbatan undiruv qarzdorning oilasi normal turmush kechirishi uchun zarur bo'lgan uy-joy, kvartira, uy anjomlari hamda jihozlari, kiyimlar va boshqa buyumlarga qaratilishi mumkin emasligini anglatadi, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

*Undirilgan pul summalarini undiruvchilar o'rtasida taqsimlashning mutanosibliigi prinsipi* umumhuquqiy prinsip bo'lmish adolatlilik prinsipining ijro ishi yuritishda o'z aksini topishining bir ko'rinishidir. Ijro ishi yuritish jarayonida undirilgan pul summalari undiruvchilar o'rtasida adolatli taqsimlanishi lozim.

**Ijro ishi yuritishning manbalari** yoki boshqacha aytganda, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonun hujjatlari — umumiy yurisdiksiya sudlari va xo'jalik sudlari sud hujjatlari, shuningdek, qonunda belgilangan vakolatlarini amalga oshirayotganlarida jismoniy yoki yuridik shaxslar zimmasiga pul mablag'lari va boshqa mol-mulkni o'zga shaxslarga berish yoxud ular foydasiga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki bunday harakatlarni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyatini yuklash huquqi berilgan boshqa organlarning (mansabdor shaxslarning)

hujjatlarini majburiy ijro etish shartlari va tartibini belgilovchi huquqiy normalarini o'zida mujassamlashtirgan normativ-huquqiy hujjatlardir.

**Majburiy ijro etish organlari** — O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnik jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti organlarining sud ijrochilari.

**Ijro etish asoslari** — O'zbekiston Respublikasining «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risida»gi Qonunida belgilangan tartibda ijro qilinadigan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari.

**Ijro hujjatlari** — ijro ishi yuritishni boshlash uchun taqdim etilishi zarur bo'lgan, o'zida ijro asosi mazmunini aks ettirgan hujjat. Ikki xil ijro hujjatlari mavjud. Birinchisi, mustaqil hujjat bo'lib ijro asosi bo'lgan hujjat mazmunini o'zida aks ettiradi va mustaqil huquqiy ahamiyatga ega bo'ladi. Ikkinchi xil ijro hujjatlari ijro asoslarini o'zida aks ettiruvchi hujjatning o'zi bo'lib, u bir vaqtning o'zida ijro hujjati hisoblanadi.

**Chet el sudlarining qarorlari** deyilganda, fuqarolik ishlari bo'yicha qarorlar, jinoyat ishlari bo'yicha hukmlarning jinoyat oqibatida yetkazilgan zararni undirish to'g'risidagi qismi, shuningdek, agarda O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida nazarda tutilgan bo'lsa, chet davlat boshqa organlarining hujjatlari tushuniladi.

**Huquq subyekti** sifatida qonunga ko'ra huquq va majburiyatlarga ega bo'lish, huquqiy munosabatlar ishtirokchisi bo'lishga qobil va bunday imkoniyatga ega bo'lgan jismoniy va yuridik shaxslar tushuniladi.

Taraflarning *moddiy- huquqiy manfaati* shuni anglatadiki, ular ijro ishi yuritishda ijobiy moddiy natijaga erishishga harakat qiladilar.

Taraflarning *protsessual manfaati* ijro ishi yuritish to'g'risidagi qonun normalariga asoslangan holda ijro hujjatini qonunga muvofiq majburiy ijro etilishiga erishishdir.

**Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar** — bu ma'lum yuridik manfaatga (moddiy va (yoki) protsessual-huquqiy) ega bo'lgan va ijro ishi yuritishda o'z nomidan yoxud boshqa shaxslar nomidan o'zining manfaatlari, boshqa shaxslar manfaatlari, davlat va jamoat manfaatlarini himoya qilish uchun ishtirok etadigan ijro ishi yuritishning barcha ishtirokchilaridir.

**Ijro ishi yuritishdagi taraflar** — bu moddiy majburiyatdan kelib chiqadigan munosabatlar subyektlaridir. Ijro ishi yuritishda taraflar bo'lib, undiruvchi va qarzdor hisoblanadi.

**Undiruvchi** — bu sud hujjatlari yoki boshqa organlar hujjatlarining ijrosini talab etish huquqiga ega bo'lgan shaxs, ya'ni foydasiga yoki manfaatlarini ko'zlab ijro hujjati berilgan jismoniy yoki yuridik shaxs.

**Qarzdor** — bu ijro hujjatida nazarda tutilgan pul mablag'lari yoki boshqa mol-mulkni undiruvchiga berish yoxud muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki ularni amalga oshirishdan o'zini tiyish majburiyati zimmasiga yuklatilgan jismoniy yoki yuridik shaxs.

**Ijro ishi yuritishda huquqiy vorislik** — bu ijro ishi yuritish jarayonida huquq va majburiyatlarining bir tarafdin ilgari ijro ishi yuritishda ishtirok etmagan boshqa shaxsga o'tishidir. Huquqiy vorislik taraflaridan biri ijro hujjatini ijro etish jarayonidan chiqib ketgan taqdirda uni huquqiy voris bilan almashtirishdan iboratdir.

**Ijro ishi yuritishda ishtirokchilik** bir ijro ishida bir necha undiruvchi yoki qarzdor ishtirok etishini anglatadi. Ulardan birining huquq va majburiyatlari boshqasining huquq va majburiyatlarini istisno etmaydi.

**Ijro ishi yuritishda vakillik** — bir shaxsning (vakilning) boshqa shaxs (vakolat beruvchining) huquqlarini himoya qilish maqsadida, shuningdek, sud ijrochisi tomonidan ijro hujjatlarini ijro etishda vakolat beruvchiga uning huquqlarini amalga oshirishda yordam berish uchun uning nomidan va uning manfaatlarini ko'zlab o'ziga berilgan vakolatnoma asosida amalga oshiriladigan faoliyat.



*Qonuniy vakillik qonunda to'g'ridan-to'g'ri nazarda tutilgan ma'lum faktik holatlarga asoslanadi.*

*Shartnoma bo'yicha (ixtiyoriy) vakillik taraflar o'rtasidagi shartnomaga asosan vujudga keladi.*

Ijro ishi yuritishda vakilning vakolatlari umumiy va maxsus vakolatlarga bo'linadi.

*Umumiy vakolatlar* – bu ijro ishi yuritishda qatnashayotgan vakilning vakil qiluvchi nomidan ishonchnomada maxsus ko'rsatilgan yoki ko'rsatilmaganligidan qat'iy nazar, amalga oshirishga haqli bo'lgan harakatlardir.

• *Maxsus vakolatlar* – bu aniq vakolatlar bo'lib, vakil ularni ishonchnomada maxsus ko'rsatilgan hollardagina amalga oshirishga haqli.

**Tarjimon** – bu ijro harakatlari amalga oshirilayotganda ijro ishi yuritilayotgan tilni bilmaydigan shaxslarga tarjimani ta'minlash uchun ijro ishi yuritishga jalb etiladigan shaxsdir.

**Ijro ishi yuritishda xolis** – bu ijro harakatlarini amalga oshirishda ishtirok etish uchun taklif qilingan, ijro harakatlarini amalga oshirishda belgilangan qonuniy tartib-tamoyillariga rioya etilganligini va tegishli hujjatda qayd etilgan harakatlarning sodir etilganlik faktini tasdiqlaydigan shaxsdir.

**Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish** ijro ishi yuritishning mustaqil bosqichi bo'lib, uning vazifasi sud organlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda majburlov choralarini qullashning qonuniyligini ta'minlashdir. Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish bosqichi quyidagi harakatlarni qamrab oladi: undiruvchiga yoki uning vakiliga ijro hujjatini topshirish, uni sud ijrochisiga ijro uchun taqdim etish va ijro ishi yuritishni qo'zg'atish yoki ijro ishi yuritishni qo'zg'atishni rad etish to'g'risida qaror chiqarish.

**Ijro harakatlarini amalga oshirish joyi** deyilganda, ijro harakatlari amalga oshiriladigan va majburiy ijro choralari qo'llaniladigan hudud tushuniladi.

**Yig'ma ijro ishi yuritish** — bitta qarzdorga nisbatan qo'zg'atilgan mulkiy tusga ega bo'lgan bir nechta ijro hujjati, shuningdek, solidar javobgar bo'lgan bir nechta qarzdorga nisbatan bir undiruvchi foydasiga undiruv bo'yicha qo'zg'atilgan ijro ishi yuritishlar **yig'ma ijro ishi yuritishga** birlashtiriladi.

**Ijro ishi yuritishda muddatlar** deyilganda, sud ijrochisi va ijro ishi yuritishning boshqa ishtirokchilarining ijro ishi yuritilishi munosabati bilan zarur bo'lgan protsessual harakatlarni amalga oshirish kerak bo'lgan vaqt oralig'i tushuniladi.

**Ijro ishi yuritishni tugatish** — bu mazkur ijro ishi yuritish bo'yicha barcha ijro harakatlarini tugatish demakdir. Bunda ijro harakatlari qayta tiklanmaydi.

**Ijro ishi yuritishni tamomlash** — bu ijro ishi yuritishning sud ijrochisi tomonidan qonunda nazarda tutilgan turli asoslarga ko'ra tamomlanishidir.

**Undiruv qaratilishi mumkin bo'lgan mol-mulk** deyilganda ashyolar, boshqa moddiy qimmatliklar, shu jumladan, pul mablag'lari, qimmatli qog'ozlar, mulkka bo'lgan huquqlar, shu jumladan, ashyolarga bo'lgan huquqlar va majburiyatlar bo'yicha olinadigan mol-mulk tushuniladi.

Ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qarzdor jismoniy shaxsga mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan yoki uning umumiy mulkdagi ulushi bo'lgan yagona uyga (kvartiraga), agar qarzdor va (yoki) uning oila a'zolari unda doimiy ravishda yashayotgan bo'lsa qaratilmaydi, ijro hujjatida undiruvni mazkur uyga (kvartiraga) qaratish nazarda tutilgan yoxud ushbu mol-mulk majburiyat bo'yicha garov narsasi bo'lgan hollar bundan mustasno. Undiruv boshqa uylarga (kvartiralarga), ularda qarzdor va (yoki) uning oila a'zolari yoxud o'zga shaxslar doimiy ravishda yashab turgan-turmaganligidan qat'iy nazar qaratilishi mumkin.

Undiruvchi yoki sud ijrochisining arizasiga ko'ra, undiruv sud tomonidan qarzdorning yagona uyiga (kvartirasiga) yoxud uy hududidagi

alohida turgan binoga yoki uying muayyan qismiga, agar sud uyni (kvartirani), shu jumladan, unga tutash hududni qismlarga bo'lish mumkin, qarzdor tasarrufida qolgan qismi esa qarzdor va uning oila a'zolari normal turmush kechirishi uchun yetarli deb topgan taqdirda, qaratilishi mumkin.

**Qimmatli qog'ozlarni xatlash**, qimmatli qog'ozlarning xatlov dalolatnomasini tuzish va ularni tassarruf etishni ta'qiqlashdan iboratdir.

**Ko'chirib kiritish** sud ijrochisi tomonidan undiruvchining ijro hujjatida ko'rsatilgan xonaga moneliksiz kirishini va unda yashashini ta'minlashdan iborat bo'ladi. Bunda qarzdorga majburiy ko'chirib kiritish amalga oshirilayotgani va u undiruvchining yashashiga monelik qilmasligi shart ekanligi tushuntiriladi.

**Ijro yig'imi** — bu ijro hujjatining talablarini sud ijrochisi tomonidan belgilangan muddatlarda uzrsiz sabablarga ko'ra ixtiyoriy ravishda bajarmagan qarzdorning mulkiy javobgarligining turidir.

**Ijro yig'imi** sud ijrochisi tomonidan sud hujjatlari yoki boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etishda amalga oshiriladigan undiruvni nazarda tutadi.

Sud ijrochilarining depozit hisobvarag'ida bo'lib, ijro harakatlarini tashkil etish va amalga oshirishga sarflangan mablag'lar, shuningdek, ijro ishini yuritishda ishtirok etuvchi taraflar va boshqa shaxslarning mablag'lari **ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlari** hisoblanadi.

Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlariga quyidagilar kiradi:

- qarzdorning mol-mulkini tashish, saqlash va realizatsiya qilishga sarflangan mablag'lar;

— ijro harakatlarini amalga oshirishga belgilangan tartibda jalb etilgan tarjimonlar, mutaxassislar va boshqa shaxslarga haq to'lashga sarflangan mablag'lar;

— undirilgan summalarni undiruvchiga pochta orqali o'tkazishga (jo'natishga) sarflangan mablag'lar;

- qarzdorni, uning mol-mulkini yoki qarzdordan sudning qarori bo'yicha olib qo'yilgan bolani qidirishga sarflangan mablag'lar;
- ijro hujjatini ijro etish jarayonida amalga oshiriladigan boshqa zarur ijro harakatlariga sarflangan mablag'lar.

O'rta maxsus (yuridik) yoki oliy (yuridik) ma'lumotga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasining fuqarosi **sud ijrochisi** bo'lishi mumkin. Qoida tariqasida, oliy yuridik ma'lumotga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi fuqarosi katta sud ijrochisi bo'lishi mumkin.

**Sud departamenti** sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash bo'yicha maxsus vakolatli organ hisoblanadi.

Sud departamenti tizimiga joylardagi (Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar) hududiy boshqarmalar hamda sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari kiradi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. **Karimov I.A.** O‘zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining birinchi sessiyadagi ma’ruza, 1995-yil 23-fevral // Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. T. 3. – T.: O‘zbekiston, 1996. – B.22.

2. **Karimov I.A.** Hozirgi bosqichda demokratik islohotlarni chuqurlashtirishning muhim vazifalari. Birinchi chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining VI sessiyada so‘zlangan nutq, 1996-yil 29-avgust // Yangicha fikrlash va ishlash – davr talabi. T. 5. – T.: O‘zbekiston, 1997.- B.128.

3. Prezident Islom Karimovning ikkinchi chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi beshinchi sessiyasi davomida bildirgan fikr-mulohazalari, 2001-yil 11–12-may. //Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas’ulmiz. T. 9. - T.: O‘zbekiston, 2001. - B. 325–330.

4. **Karimov I.A.** O‘zbekiston: 16 yil mustaqil taraqqiyot yo‘li. Prezident I.A.Karimovning O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, Vazirlar Mahkamasi va Prezident Devonining O‘zbekiston Mustaqilligining 16 yilligiga bag‘ishlangan qo‘shma majlisida qilgan ma’ruzasi. – Xalq so‘zi. – 31-avgust.– 2007.

## O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING NORMATIV-HUQUQIY HUJJATLARI

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2008. -40 b.

2. Konvensiya «O pravovoy pomoshi i pravovix otnosheniyax po grajdanskim, semeynim i ugolovnim delam». (22 yanvarya 1993 god, Minsk). Ratifitsirovana Postanovleniem Verxovnogo Soveta Respubliki Uzbekistan ot 6 maya 1993 goda N 825-XII.

3. O‘zbekiston Respublikasining «Sudlar to‘g‘risida»gi (yangi tahriri) 924-XII-sonli Qonuni // NORMA axborot-huquq tizimi.

4. O‘zbekiston Respublikasining 2001-yil 29-avgustdagi «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida»gi № 258-II sonli Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2001-y., № 21, 145-modda.

5. O‘zbekiston Respublikasining 2006-yil 16-oktabrdagi «Hakamlik sudlari to‘g‘risida»gi O‘RK-64-sonli Qonuni // «O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami», 2006-yil, 42-son, 416-modda.

6. O‘zbekiston Respublikasining 2007-yil 1-avgustdagi «Hakamlik sudlari to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni qabul qilinganligi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish haqida» O‘N RQ-106-sonli Qonuni // «O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami», 2007-yil, 31-32-son, 315-modda.

7. O‘zbekiston Respublikasining 2008-yil 10-aprelidagi «Jarima tariqasidagi jinoiy jazoni ijro etish tartibini takomillashtirish masalalari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida»gi N O‘RQ-151-sonli Qonuni // «O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami», 2008-yil, 14-15-son, 94-modda.

8. O‘zbekiston Respublikasining «Ijro ishi yuritish takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida»gi № 199 - sonli Qonuni. – «Xalq so‘zi» gazetasi. 2009-yil 15-yanvar

9. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.

10. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.

11. O‘zbekiston Respublikasining Xo‘jalik protsessual kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.

12. «O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.

13. O‘zbekiston Respublikasi Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.

14. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.

15. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.

16. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat ijroiya kodeksi. –T.: Adolat, 2006. -183 b.

17. O'zbekiston Respublikasining Yer kodeksi. – NORMA axborot-huquq tizimi.
18. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1996-yilning 25-iyuldagi «O'zbekiston Respublikasi Xo'jalik sudlarini tuzilishini takomillashtirish to'g'risida»gi PF-1501- sonli Farmoni.
19. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1997-yilning 5-fevraldagi «Xo'jalik sudi qarorlarini ijro etishni ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-1704-sonli Farmoni.
20. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2000-yilning 2-iyundagi «Jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy sohalarida islohotlarni erkinlashtirish va chuqurlashtirish, mamlakat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha dasturlarni amalga oshirish borasidagi chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-2612-sonli Farmoni. // O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisning Axborotnomasi, 5-6-sonli, 173-modda.
21. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yilning 31-avgustdagi «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash departamenti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-458 sonli Qarori. // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2006-yil. 36-son, 360-modda.
22. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007-yilning 1-noyabrdagi «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud Departamentining sud qarorlarini ijro etish, moddiy-texnika jihatdan va moliyaviy ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-722-sonli Qarori // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2007-yil. 45-son, 541-modda.
23. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yilning 10-martdagi «Sudlar faoliyati ta'minotini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 120-sonli Qarori // O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qarorlari to'plami, 2001-y., 3-son, 18-modda (Mazkur Qaror O'zR VM 22.09.2001-y. 383-son Qaroriga muvofiq o'z kuchini yo'qotgan).
24. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yilning 22-sentabrdagi «O'zbekiston Respublikasining sudlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 383-sonli Qarori // «O'zbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari to'plami», 2001-y., № 9, 55-modda.

25. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002 yilning 18 yanvardagi «Notariuslarning ijro xatlariga asosan qarzni undirish so'zsiz amalga oshiriladigan hujjatlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida»gi 26-sonli Qarori //»O'zbekiston Respublikasi Qonunlar to'plami» 2002-y. 2-son; «O'zbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari to'plami», 2002-y., №1, 4-modda.

26. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2003-yil 13-fevraldagi 75-son Qarori bilan tasdiqlangan «O'zbekiston Respublikasi chakana savdo qoidalari» // «O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami» 2003-y., 3-son, 27-modda; «O'zbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari to'plami», 2003-y., № 2, 15-modda

27. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 25-martdagi «Davlat daromadiga o'tkaziladigan mol-mulkni olib qo'yish, sotish yoki yo'q qilib tashlash tartibi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida»gi 140-sonli Qarori // «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2004-yil, 12-son, 144-modda; «O'zbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari to'plami», 2004 y., № 3, 35-modda.

28. O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 2006-yil 30-sentabrda № 1625-son bilan ro'yxatga olingan «Aukcion savdolari o'tkazish uchun birjalarni tanlash bo'yicha tanlov o'tkazish tartibi to'g'risida»gi Nizom» // «O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami», 2006-yil, 48-50-son, 492-modda.

29. «O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti to'g'risida»gi Nizom (O'zR Prezidentining 31.08.2006-y. PK-458-son Qaroriga 1-ilova) // »O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami», 2006-yil, 36-son, 360-modda.

30. «Ijro ishini yuritish va sud ijrochilari faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risida»gi Nizom (2001-yil 29 dekabr, ro'yxat raqami 1091) – Me'yoriy hujjatlar axborotnomasi, 2001-yil, 23-24-son).

31. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish jarayonida avtomototransport vositalari va ko'chmas mulkni sotish tartibi to'g'risida»gi Nizom (O'zR Prezidentining 31.08.2006-y. PK-458-son Qaroriga 7-ilova) //»O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami», 2006-yil, 36-son, 360-modda.



32.«Baholovchilarni tanlash bo'yicha tanlov o'tkazish va ijro harakatlarini amalga oshirishda sud ijrochilari tomonidan xatlangan mol-mulkni baholash tartibi to'g'risida»gi Nizom (O'zR AV 28.11.2006-y. 1643-son bilan ro'yxatga olingan O'zR DMBDK 28.11.2006 y. 01/19-40-son va O'zR AV 05-20-427-son Qarori) // «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2006-yil, 48-50-son, 492-modda.

33.«Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlari bo'yicha mol-mulkni sotish uchun savdo tashkilotlarini tanlash va mol-mulkni sotish tartibi to'g'risida»gi Nizom //»O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami», 2006-yil, 51-52-son, 524-modda.

34.«O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamentining Sud qarorlarini ijro etish boshqarmasi to'g'risida»gi Nizom (*Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti direktorining 2006-yil 29 noyabrdagi 93-x-son buyrug'i bilan tasdiqlangan*) // Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to'plami. — T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. — B. 188-200.

35.«O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamentining hududiy boshqarmalari to'g'risida»gi Nizom (*O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 30-noyabrdagi 223-um-son buyrug'i bilan tasdiqlangan*) // Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to'plami. — T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. 152-164.

36.«Sud ijrochilari tuman (shahar) bo'limlari to'g'risida»gi Nizom (*O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 30 noyabrdagi 223-um-son buyrug'i bilan tasdiqlangan*) // Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to'plami. — T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. — B. 165 — 172.

37.«O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti to'g'risida»gi Nizom (O'zR Prezidentining 31.08.2006-y. PK-458-son Qaroriga 1-ilova) //»O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami», 2006-yil, 36-son, 360-modda.

38. «Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etishda sud ijrochilarining sudlar, huquqni muhofaza qiluvchi, ro'yxatdan o'tkazuvchi organlar, moliya-kredit tashkilotlar bilan o'zaro hamkorligi tartibi to'g'risida»gi Nizom (O'zR AV 05.02.2007-y. 21-mx-son Buyrug'i bilan tasdiqlanib, O'zR AV 05.02.2007 y. 1656-son bilan ro'yxatga olingan) // «O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami», 2007-yil, 4-6-son, 56-modda.

39. «Ijro hujjatlari bo'yicha undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan mol-mulk turlarining ro'yxati // «Ijro ishini yuritish va sud ijrochilari faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash va davlat ro'yxatidan o'tkazish haqidagi buyruqqa o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida» (O'zR AV 05.02.2007-y. 1091-1-son bilan ro'yxatga olingan O'zR AV 05.02.2007-y. 22-mx-son Buyrug'i).

40. «O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Sud qarorlarini ijro etish, sudlar faoliyatini moddiy-texnika jihatidan va moliyaviy ta'minlash departamenti tizimida kadrlar zahirasini shakllantirish, shuningdek, xodimlarni lavozimlarga tanlash va tayinlash tartibi to'g'risida»gi Nizom (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 12-oktabrdagi 189-um-son buyrug'i bilan tasdiqlangan) // Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to'plami. — T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. — B. 138-144.

41. «Sud ijrochisi lavozimiga tayinlash uchun kadrlarni tanlov asosida saralab olish tartibi to'g'risida»gi Nizom (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirining 2006-yil 21-dekabrda 250-um-son buyrug'i bilan tasdiqlangan). // Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to'plami. — T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. — B. 173-182.

42. «Ijro yig'imini undirish to'g'risidagi sud ijrochilari qarorlarini hisobini yuritish va ularning undirilishini nazorat qilish tartibi to'g'risida»gi Yo'riqnoma (O'zR AV 24.11.2007-y. 1741-son bilan ro'yxatga olingan O'zR AV 24.11.2007-y. 226-mx-son Buyrug'i bilan tasdiqlangan) // «O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami», 2007-yil, 48-49-son, 488-modda.

43. Ijro harakatlari amalga oshirilayotgan joylarda jamoat tartibini saqlashni ta'minlash bo'yicha Yo'riqnoma (Adliya vazirligi va Ichki ishlar vazirligining 2007-yil 12-yanvardagi 2, 1-son Qarori bilan

tasdiqlangan) // «O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami», 2007-yil, 3-son, 29-modda.

44. Ijroni yuritish qo‘llanmasi. —T.: Adolat, 1994. -101 b.

45. Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari to‘plami. —T.: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2007. — 344 b.

## MAXSUS ADABIYOTLAR

1. **Бахрах Д.Н.** Административное право: Учебник для вузов. — М.: Издательство БЕК, 1997.

2. **Бузникова Н.Е.** Исполнительное производство по делам об административных правонарушениях: Автореф. дис. канд. юрид. наук. — М., 2001.

3. **Валеев Д.Х.** Исполнительное производство: Учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2008.

4. **Головин В.В.** Административно-правовое регулирование реализации арестованного имущества (по материалам Службы судебных приставов): Автореф. дис. канд. юрид. наук. — Омск, 2000.

5. Гражданский процесс / Под ред. М.К.Треушникова. — М., 2001.

6. Защита прав инвесторов / Под ред. В.В.Яркова. — М.: Финансовый дом «Деловой эксперт», 1998.

7. **Кононов И.П.** Современное состояние и вопросы кодификации административно-процессуального законодательства // Журнал российского права. — 2001. - № 7.

8. **Лесницкая Л.Ф.** Комментарий к Федеральному закону «Об исполнительном производстве». — М.: Юридический дом «Юстицинформ», 1999.

9. **Морозова И.Б., Треушников А.М.** Исполнительное производство. — М.: Городец, Формула права, 1999.

10. **Попова Ю.А.** Защита публично-правовых интересов граждан в судах общей юрисдикции. — Краснодар, 2001.

**11. Сарычев А.Н.** Исполнительное производство как вид административного производства: Автореф. дис. канд. юрид. наук. — М., 1998.

**12. Стрелкова И.И.** Подведомственность арбитражному суду дел по экономическим спорам и иных дел: Автореф. дис. канд. наук. — Екатеринбург, 2002.

## MUNDARIJA

<b>Kirish</b> .....	3
---------------------	---

### I BOB. IJRO ISHI YURITISH TUSHUNCHASI, MOHIYATI VA PREDMETI

1-§. Ijro ishi yuritish predmeti tushunchasi va uning xususiyatlari .....	6
2-§. Ijro ishi yuritishning asosiy prinsiplari .....	11
3-§. Ijro huquqi (ijro ishi yuritish) va huquqning boshqa sohalari .....	15
4-§. Ijro ishi yuritishning isloh qilinishi .....	17
Nazorat savollari .....	30

### II BOB. IJRO ISHI YURITISHNING UMUMIY QOIDALARI

1-§. Ijro ishi yuritish manbalari .....	31
2-§. Ijro etish organlari .....	37
3-§. Ijro hujjatlari. Ijro hujjatlarining mazmuni .....	41
4-§. Chet el sudlari va arbitrajleri qarorlarini ijro etish .....	46
Nazorat savollari .....	50

### III BOB. IJRO ISHI YURITISHDA ISHTIROK ETUVCHI SHAXSLAR

1-§. Ijro ishi yuritishning subyektlari. Ijro ishi yuritishda ishtirok etuvchi shaxslar tushunchasi .....	51
2-§. Ijro ishi yuritishda taraflar .....	55
3-§. Ijro ishi yuritishda huquqiy vorislik va ishtirokchilik .....	59
4-§. Ijro ishi yuritishda vakillik .....	61
5-§. Ijro ishi yuritishda tarjimonning ishtiroki .....	64
6-§. Ijro ishi yuritishda xolislarining ishtiroki .....	65
7-§. Ijro ishi yuritishda mutaxassislarining ishtiroki .....	66
8-§. Sud ijrochilarining davlat organlari, kredit tashkilotlari va boshqa tashkilotlar bilan o'zaro hamkorligi .....	68

9-§. Ijro ishi yuritishda rad qilish .....	80
10-§. Ijro ishi yuritishda xabarnomalar va chaqiruvlar .....	82
Nazorat savollari .....	84

#### **IV BOB. IJRO HARAKATLARINI AMALGA OSHIRISHNING UMUMIY SHARTLARI. SUD HUJJATLARI VA BOSHQA ORGANLAR HUJJATLARINI MAJBURIY IJRO ETISH ASOSI VA CHORALARI**

1-§. Ijro ishi yuritishni qo'zg'atish .....	86
2-§. Ijro harakatlarini amalga oshirish joyi va vaqti .....	89
3-§. Yig'ma ijro ishi yuritish .....	91
4-§. Ijro ishi yuritishda muddat .....	92
5-§. Ijro harakatlarini keyinga qoldirish, ijro ishi yuritishni to'xtatib turish, tugatish va tamomlash .....	96
6-§. Ijro hujjatlarini qaytarish .....	108
7-§. Qarzdorni, uning mol-mulkini yoki bolani qidirish .....	110
8-§. Qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqishini vaqtincha cheklash .....	112
9-§. Yo'qolgan ijro ishi yuritilishini tiklash .....	114
10-§. Ijro ishi yuritishda majburiy ijro etish choralari .....	115
Nazorat savollari .....	116

#### **V BOB. UNDIRUVNI QARZDORNING MOL-MULKIGA QARATISH**

1-§. Undiruvni qarzdorning so'mdagi va chet el valutasidagi mablag'lariga qaratish tartibi .....	117
2-§. Undiruvni ayrim yuridik shaxslarning, ular mulkdorlarining, muassislarining va a'zolarining (ishtirokchilarining) mol-mulkiga qaratish xususiyatlari .....	124
3-§. Undiruvni qarzdorning boshqa shaxslarda turgan mol-mulkiga, garovga qo'yilgan mol-mulkka, mulkiy huquqlariga va debitorlik qarzigiga qaratish .....	126
4-§. Undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan mol-mulk .....	132
5-§. Qarzdorning mol-mulkini xatlash.	
Qimmatli qog'ozlarni xatlash .....	134

6-§. Qarzdorning mol-mulkini baholash va saqlash .....	140
7-§. Xatlangan mol-mulkni realizatsiya qilish .....	145
8-§. Ijro hujjatida ko'rsatilgan ashyolarni undiruvchiga topshirish.....	157
Nazorat savollari .....	159

## **VI BOB. UNDIRUVNI QARZDOR YURIDIK SHAXSNING MOL-MULKIGA QARATISHNING XUSUSIYATLARI. QARZDOR YURIDIK SHAXSNING MOL-MULKINI XATLASH VA REALIZATSIYA QILISH**

1-§. Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning pul mablag'lariga qaratish...	160
2-§. Undiruvni qarzdor yuridik shaxsning boshqa mol-mulkiga qaratish .....	161
3-§. Qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkini xtlash va realizatsiya qilish navbati .....	163
4-§. Undiruv qarzdor yuridik shaxsning mol-mulkiga qaratilganda ijroni ta'minlash choralari .....	164
5-§. Qarzdor yuridik shaxs qayta tashkil etilganda va tugatilganda undiruvni qaratish tartibi .....	165
6-§. Kim oshdi savdosini o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish .....	167
Nazorat savollari .....	169

## **VII BOB. QARZDORNING ISH HAQI VA UNGA TENGLASHTIRILGAN TO'LOVLARGA NISBATAN UNDIRUV**

1-§. Undiruvni qarzdorning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lov- larga qaratish. Undiruv qaratilishi mumkin bo'lmagan summalar ....	170
2-§. Undiruvni jazoni o'tayotgan qarzdorning ish haqiga qaratish.....	174
3-§. Alimentlar va aliment majburiyatlari bo'yicha qarzlarni undirish tartibi .....	176
Nazorat savollari .....	182

## **VIII BOB. MULKIY XUSUSIYATGA EGA BO‘LMAGAN NIZOLAR BO‘YICHA IJRO HUJJATLARINI IJRO ETISH**

1-§. Qarzdorga muayyan harakatlarni amalga oshirish yoki ularni amalga oshirishdan o‘zini tiyish majburiyatini yuklovchi ijro hujjatlarini ijro etishning umumiy shartlari .....	183
2-§. Ishga tiklash to‘g‘risidagi ijro hujjatini ijro etish .....	185
3-§. Qarzdorni ko‘chirish to‘g‘risidagi ijro hujjatini ijro etish .....	186
4-§. Imoratni buzib tashlash to‘g‘risidagi ijro hujjatini ijro etish.....	189
5-§. Yer uchastkasini olib qo‘yish va o‘tkazish to‘g‘risidagi ijro hujjatini ijro etish .....	190
6-§. Undiruvchini ko‘chirib kiritish to‘g‘risidagi ijro hujjatini ijro etish.	193
Nazorat savollari .....	194

## **IX BOB. IJRO ISHI YURITISHDAGI XARAJATLAR**

1-§. Ijro yig‘imi tushunchasi va uni undirish tartibi .....	196
2-§. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlari .....	203
3-§. Xarajatlarning undiruvchi tomonidan bo‘nak bilan ta‘minlanishi..	204
4-§. Ijro harakatlarini amalga oshirish xarajatlarini qoplash tartibi.....	205
Nazorat savollari .....	207

## **X BOB. UNDIRILGAN PUL SUMMALARINI TAQSIMLASH VA UNDIRUVCHI TALABLARINI QANOATLANTIRISHNING NAVBATI**

1-§. Undirilgan pul summasini taqsimlash .....	208
2-§. Undiruvchilarning talablarini qanoatlantirish va undiruvlar navbati .....	210
Nazorat savollari .....	212

## **XI BOB. IJRO HUJJATINI IJRO ETMAGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK**

1-§. Ijro hujjatini bank yoki boshqa kredit tashkiloti tomonidan ijro etmaganlik uchun javobgarlik .....	213
--	-----



2-§. Jismoniy shaxslarning ijro hujjatini ijro etmaganlik uchun javobgarligi .....	214
Nazorat savollari .....	217

## XII BOB. SUD IJROCHISINING MAQOMI

1-§. Sud ijrochisi va uning ijtimoiy himoyasi .....	218
2-§. Sud ijrochilarining huquqlari va majburiyatlari .....	220
3-§. Sud ijrochisining talablarini bajarishning majburiyligi .....	224
4-§. Sud departamentining faoliyatini tashkil etish .....	227
Nazorat savollari .....	231

«Ijro ishi yuritish» fani bo'yicha asosiy tushunchalar .....	233
--	-----

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati .....	242
--	-----

O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari .....	242
--	-----

Maxsus adabiyotlar .....	248
--------------------------	-----

**Tuxtasheva Umida Abdilovna**

**IJRO ISHI YURITISH**

**DARSLIK**

«Musiqa» nashriyoti,  
Toshkent – 2010

Muharrir *H. Yusupova*  
Texnik muharrir *B. Ashurov*  
Musahhih *M. Toshpo'latov*  
Komputerda sahifalovchi *Baxtiyor Ashurov*

**67.410я73**

**T93**

**Tuxtasheva, Umida**

Ijro ishi yuritish: darslik / U. Tuxtasheva; taqrizchilar: Z. T. Inog'omjonova, R. T. Haqberdiyeva; muharrir H. Yusupova; O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi. - Toshkent: Musiqa, 2010. - 256 b.

**ББК 67.410я73**

№867-4192.

Bosishga 2010-y. 28.08. da ruxsat etildi. Bichimi 60x84 <sup>1</sup>/<sub>16</sub>. Tayms garniturasu. Ofset bosma. Shartli b.t. 16,0. Nashr tobog'i 16,2. Jami 500 nusxa. Buyurtma № 83. Bahosi shartnoma asosida.

«Musiqa nashriyoti». Toshkent. B.Zokirov ko'chasi, 1.

«Toshkent islom universiteti» nashriyot-matbaa birlashmasida chop etildi. 100011. Toshkent, A.Qodiriy ko'chasi, 11.

ISBN 978-9943-307-51-3



9 789943 307513